

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**Μετανάστες στην Ελλάδα. Πληθυσμιακή και
οικονομική εξέλιξη και συμβολή**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΧΑΙΡΕΤΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Αριθμός Μητρώου: 169

Επιβλέποντες: Νικολαΐδης Ευάγγελος

Κουτεντάκης Φραγκίσκος

Λιοδάκης Γιώργος

ΡΕΘΥΜΝΟ 2014

Εισαγωγή

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης έχει διττό χαρακτήρα:

- Να αποτελέσει μια περιγραφική αναφορά της μετανάστευσης στην Ελλάδα οριοθετώντας, στο μέτρο του εφικτού, τη φύση και τις προεκτάσεις του φαινομένου στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.

Να αναλύσει και να συνδέσει τα στατιστικά δεδομένα των διάφορων φορέων. Μέσω συγκρίσεων και διασταυρώσεων να ελέγξει το βαθμό σύμπτωσης μεταξύ τους, να βγάλει τα κατάλληλα συμπεράσματα και να προσφέρει λύσεις για τα θέματα που ταλανίζουν αλλοδαπούς και γηγενείς κατοίκους της χώρας.

Η εργασία αυτή επιδιώκει να προσφέρει μια όσο το δυνατόν καλύτερη εικόνα της μετανάστευσης στην Ελλάδα, ειδικά όπως αυτή διαμορφώθηκε από την εποχή της κατάρρευσης της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (Ε.Σ.Σ.Δ.) και μετά. Εδώ, τοποθετείται η εγχώρια κυρίως εμπειρία με την απότομη μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποδημίας σε κύρια πύλη εισόδου και χώρα υποδοχής εκατοντάδων χιλιάδων ξένων υπηκόων στην επικράτειά της.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, αντικείμενο του προγράμματος είναι η ανάλυση του φαινομένου με βάση δημοσιευμένα στοιχεία πρόσφατων ερευνών και στατιστικά δεδομένα από αξιόπιστες ελληνικές και ευρωπαϊκές υπηρεσίες. Εκεί παρουσιάζεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην εμπειρία και τη σχέση της χώρας με την εκροή και εισροή μεταναστευτικού κεφαλαίου. Συνεχίζοντας την επισκόπηση του φαινομένου, γίνεται μια εκτενή αναφορά στις μεταναστευτικές ροές που διαπερνούν την Ελλάδα και αναλύονται οι κυριότεροι από τους λόγους που οδηγούν εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους στα ελληνικά χερσαία και υδάτινα σύνορα. Επιπλέον, παρουσιάζεται μια περιληπτική εικόνα των συνθηκών που επικρατούν στις χώρες προέλευσης των ξένων υπηκόων που επιχειρούν να περάσουν τα σύνορα. Στην επόμενη ενότητα, υπάρχει μια λεπτομερή στατιστική ανάλυση της μετανάστευσης στη χώρα. Εκεί γίνεται

αναφορά στο συνολικό αριθμό των αλλοδαπών, τα συγκριτικά ποσοστά τους, τη κατανομή τους και τις περιοχές με τη μεγαλύτερη συγκέντρωσή τους ανά την Ελλάδα. Επίσης, εμφανίζεται το έντονο δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα και η συνεισφορά των μεταναστών στη προσωρινή επίλυση και μελλοντική μετάθεση του προβλήματος μέσω του μεγάλου αριθμού τους και της νεανικής σύνθεσής του. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται ένας όσο το δυνατόν πιο ρεαλιστικός υπολογισμός των μη νόμιμων μεταναστών και δίνεται η ευρωπαϊκή διάσταση της μετανάστευσης, η οποία έχει πολλά κοινά σημεία με την ελληνική περίπτωση και θεωρείται ως μια επιπλέον ενότητα του κεφαλαίου της μετανάστευσης στην Ευρώπη. Το κεφάλαιο κλείνει με κάποια καταληκτικά συμπεράσματα για τη μετανάστευση και την επίδρασή της στην ελληνική κοινωνία και τα θέματα που την ταλανίζουν.

Το επόμενο κεφάλαιο ασχολείται με τη σχέση της μετανάστευσης με την ελληνική οικονομία, αναλύεται η εργασιακή δραστηριότητα των μεταναστών και η επίδραση που αυτή έχει στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Στην πρώτη ενότητα γίνεται μια αναφορά στις συνθήκες που αντιμετώπιζε η Ελλάδα και οι υπόλοιπες Νότιες κυρίως, χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Στη συνέχεια, δίνεται μια σύντομη περιγραφή της ελληνικής οικονομίας και γίνεται λεπτομερής ανάλυση της εργασιακής δραστηριότητας των ξένων εργατών στη χώρα μας. Σε αυτό το σημείο αναφέρονται οι τομείς της οικονομίας (Γεωργία, κατασκευές, νοικοκυριά, μεταποίηση) όπου υπάρχουν μεγάλες συγκεντρώσεις ξένων εργατών και εξετάζεται η δράση του συνόλου των ξένων εργαζομένων αλλά και της κάθε ομάδας ξεχωριστά. Μέσω της ανάλυσης αυτής φανερώνεται η σημαντική επίδραση των αλλοδαπών σε πολλούς και ζωτικούς κλάδους της ελληνικής δραστηριότητας, τόσο όσον αφορά τη ζωή και την ευημερία των γηγενών, όσο και των ξένων κατοίκων της χώρας. Η μείωση του κόστους παραγωγής, η αύξηση της κατανάλωσης και της συνολικής ζήτησης, η βελτίωση των αμοιβών και των προοπτικών των ελλήνων ειδικευμένων εργαζομένων και η συνεισφορά στα χρωσμένα ασφαλιστικά ταμεία, είναι μερικές μόνο από επιδράσεις της εισόδου της ξένης χαμηλόμισθης απασχόλησης στην ελληνική αγορά εργασίας. Επιπρόσθετα, ο ρόλος των ξένων στην αναδιάρθρωση των ρόλων των μελών της αγροτικής οικογένειας, την

επαγγελματοποίηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την επιβίωση των μικροκαλλιεργητών, τη διατήρηση του παραδοσιακού τρόπου ζωής των χωριών και τη γενικότερη δυναμική της ελληνικής υπαίθρου είναι σημαντικός και φαίνεται από την ολοένα και αυξανόμενη αποδοχή των μεταναστών από τους ντόπιους συμπολίτες τους. Επομένως, η βοήθεια της πολυσύνθετης ξένης εργασίας είναι κρίσιμη για την επίλυση χρόνιων προβλημάτων και τη διατήρηση της συνοχής της κοινωνίας και δεν αναιρείται από την αύξηση της εγκληματικότητας, την αρνητική στάση μικρών μεταναστευτικών ομάδων απέναντι στους γηγενείς ούτε από τη μείωση της απασχόλησης και της ευημερίας των μικρομεσαίων στρωμάτων που προκλήθηκε από τον ανταγωνισμό τους με τους νεοεισερχόμενους ξένους.

Στο τέλος της μελέτης, η συνδυαστική επεξεργασία των δεδομένων που προκύπτουν από μια ποικιλία πηγών θα μας οδηγήσει στη διατύπωση έγκυρων πορισμάτων σχετικά με το ζήτημα της μετανάστευσης. Τα θέματα που προκύπτουν από την παρουσία των εκατοντάδων χιλιάδων αλλοδαπών θα πρέπει να μπου στη σωστή τους διάσταση και πέρα από προκαταλήψεις και θέσφατα του παρελθόντος θα γεννηθούν οι κατάλληλες συνθήκες που θα απενοχοποιούν τους μετανάστες από όλα τα κακά της κοινωνίας και θα τους επιβαρύνουν με το πραγματικό, δικό τους μερίδιο ευθύνης. Σαν αποτέλεσμα, ορισμένες προτάσεις χάραξης πολιτικής θα μπορούσαν να διατυπωθούν στο πλαίσιο της άσκησης μιας υπεύθυνης και διορατικής μεταναστευτικής πολιτικής, τόσο εκ μέρους της Ελληνικής Κυβέρνησης όσο και σε ευρύτερο ευρωπαϊκό επίπεδο.

Preface

The aim of the present study has a double character:

- To constitute a descriptive report of immigration in Greece defining, as far as feasible, the nature and the extensions of that phenomenon in Modern Greek reality.
- To analyze and connect the statistic data of the various organizations. To check the unity degree between the comparisons and the combinations, to draw the suitable conclusions and to offer solutions on issues that disturb the foreigners and the local residents of the country.

This study intends to offer, as much as possible, a better picture of immigration in Greece, especially as it was shaped by the time of the Soviet Union Socialist Republics collapse and afterwards. Here, it is mainly placed the domestic experience with the rapid transformation of Greece from a country of emigration to a main entrance gate and to a country that welcomes thousands of foreigners.

In the first chapter of the study, the subject of the program is the analysis of the phenomenon based on published evidence of recent researches and statistical data by reliable Greek and European services. There, it is presented a short historical flashback on the experience and the relation of the country between the influx and the outflow emigrational capital. Continuing with the review of the phenomenon, there is an extensive report on the emigrational flows that penetrate Greece and also are analyzed the main reasons that lead thousands of people to Greek lands and watery borders. Furthermore, it is presented a brief picture of the conditions that prevail in the countries of origin of the foreigners who attempt to pass the borders. In the next unit, there is a detailed statistical analysis of immigration in the country. There it is reported the total number of foreigners, their comparative percentages, their allocation and the regions with the biggest gathering per Greece. Also, it is arised the intense demographic problem that the country faces and the contribution of the immigrants to the temporary solution and the future reassignment of the problem through their big

number and their youthful structure. In the end of the chapter there is, as much as possible, a more realistic calculation of not legal immigrants and it is given the European dimension of immigration, which has got a lot of common points with the Greek case and it is considered as an additional unit of the chapter of immigration in Europe. The chapter closes with some terminal conclusions regarding the immigration and its effect on Greek society and the subjects that disturb it.

The next chapter deals with the relation of immigration with Greek economy, it is analyzed the labour activity of immigrants and the effect of these on the economy and the social life of the country. In the first unit, there is a report regarding the conditions that Greece and the other Southern countries faced and mainly the European Union countries. Following, it is given a brief description of Greek economy and a detailed analysis of the labour activity of foreigner workers in our country. Herein, are reported the sectors of economy (Agriculture, constructions, households, manufacture) where there is a big number of foreigner workers and it is examined the action of the total foreigner workers but also each team separately. Through this review it is revealed the important effect of foreigners on many vital sectors of Greek activity in regard to the life and the prosperity of the native and the foreigner residents of the country. The reduction of the production cost, the increase of consumption and the increase of the total demand, the improvement of wage and the prospects of Greek specialised workers and the contribution to the debited insurance funds, are only a few effects from the entry of the foreigner low-cost employment in Greek job market. Moreover, the role of the foreigners is very important regarding the reformation of the rules in the rural family members, the professionalization of the agriculture, the subsistence of micro culture, the maintenance of the traditional way of life in villages and the general situation of Greek countryside. It also appears from the continuously increasing acceptance of immigrants from the local fellow-citizens. Therefore, the help of the foreign work is crucial for the resolution of long-lasting problems and for the maintenance of the society cohesion and it is not reversed neither by the increase of criminality and the negative attitude of small migratory teams towards the native residents nor by

the reduction of employment and the prosperity of the small or medium groups, which was caused by their competition with the newcomer foreigners.

At the end of the study, the combinational process of the data which results from a variety of sources, will lead us to the formulation of valid conclusions with regard to the question of immigration. The issues that result from the presence of thousands of foreigners should be put in the right perspective. And beyond the biases and the commandment of the past, there will be created the appropriate conditions which will uncharge the immigrants from all the bad things of the society and they will charge them with their own real, share of responsibility. As a result, some policy recommendations could be made in relation to the practice of a responsible and proactive immigration policy on behalf of Greek Government and in a wider European level.

Κεφάλαιο 1: Μια συνολική επισκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης στην ελληνική επικράτεια.

1.1 Η μετανάστευση στην Ελλάδα. Ιστορική αναδρομή, παράγοντες μεταστροφής του φαινομένου και προβλήματα ένταξης.

Η Ελλάδα χώρα αποστολής μεταναστών.
Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980, η εικόνα που ερχόταν στο μυαλό κάθε Έλληνα ακούγοντας τη λέξη μετανάστευση ήταν, πιθανότατα, κάποιος φίλος ή συγγενής να τον αποχαιρετάει μπαίνοντας σε ένα καράβι με προορισμό τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης ή κυριότερα, τον Καναδά, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α.) και την Αυστραλία. Είναι γεγονός ότι η πρώτη μορφή μετανάστευσης που γνώρισε η χώρα μας ήταν η αποστολή ενός μεγάλου σχετικά ποσοστού του αυξανόμενου τότε εργατικού δυναμικού της στις χώρες του αναπτυσσόμενου δυτικού κόσμου.

Η επώδυνη όσο και αναγκαστική (λόγω έλλειψης ικανότητας απορρόφησης της πλεονάζουσας εργατικής δύναμης από την ελληνική οικονομία) αυτή εξέλιξη έγινε κυρίως σε δύο ιστορικές περιόδους και για διάφορους λόγους. Σύμφωνα με τον Κασίμη¹, το πρώτο μεγάλο κύμα ελληνικής μετανάστευσης προς το εξωτερικό έλαβε χώρα την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα.

Αιτία για το γεγονός ήταν η κρίση της ελληνικής οικονομίας και αφορμή η ταχεία πτώση της τιμής της σταφίδας, ενός απ' τα τότε κυριότερα εξαγωγίμα προϊόντα της χώρας. Ως αποτέλεσμα, το 1/6 περίπου του πληθυσμού έφυγε στο εξωτερικό. Ήταν η εποχή που άρχισαν να διαδίδονται άλλα και να προωθούνται

¹ Kasimis C., "Greece: Illegal immigration in the midst of crisis", Migration Information Source, March 2012

από την ανακουφισμένη κυβερνώσα τάξη οι έννοιες του “Ελληνισμού” και της “Ελληνικής Διασποράς” στο “Νέο Κόσμο”!

Το επόμενο κύμα ελληνικής μετανάστευσης ακολούθησε το τέλος του Ελληνικού Εμφυλίου (1949). Οι πεινασμένοι και οι εξαθλιωμένοι της ελληνικής κοινωνίας ακολούθησαν τους ηττημένους του πολέμου και τους διωκόμενους του νέου καθεστώτος που εγκαθιδρύθηκε. Υπολογίζεται ότι περίπου ένα εκατομμύριο πολίτες μετανάστευσαν στο εξωτερικό κατά την περίοδο μεταξύ του 1950 και του 1974. Η πτώση όμως του δικτατορικού καθεστώτος που κυβερνούσε τη χώρα, οι μεγάλες πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979 και οι καλές προοπτικές που παρουσίαζε η ελληνική οικονομία λόγω της εισόδου της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1981, οδήγησαν πολλούς Έλληνες στο να πάρουν την απόφαση επιστροφής στην Ελλάδα. Μέχρι το 1985, σχεδόν οι μισοί Έλληνες που έφυγαν στο δεύτερο μεγάλο κύμα, είχαν επιστρέψει στα πατρία εδάφη.

Η αλλαγή των δεδομένων και το πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής μετανάστευσης.

Το τέλος των μεγάλων ελληνικών μεταναστευτικών ρευμάτων συμπίπτει χρονικά με την αρχή της εισόδου στην Ελλάδα των πρώτων ξένων μεταναστών.

Οι ολοένα και καλύτερες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες είχαν καταστήσει τη χώρα πόλο έλξης για ανθρώπους που έψαχναν μια καλύτερη ζωή από αυτή που είχαν στις χώρες προέλευσής τους. Το φαινόμενο, αρχικά, δεν ήταν εύκολα παρατηρήσιμο και περιοριζόταν σε μερικές χιλιάδες αφρικανών, ασιατών και πολωνών εργατών που απασχολούνταν στον τομέα των κατασκευών και την αγροτική παραγωγή. Η κατάσταση άλλαξε άρδην με την κατάρρευση της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών και των κρατών που ήταν δορυφόροι αυτής. Τα εκατομμύρια των καταπιεσμένων των καθεστώτων αυτών βρήκαν σε χώρες όπως η Ελλάδα μια διέξοδο προς τη “Γη της Επαγγελίας”, όπως φάνταζε για αυτούς η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το περιορισμένο φαινόμενο των προηγούμενων ετών έγινε ανθρώπινο ποτάμι και έτσι, μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, τα αστικά κέντρα άλλα και η ελληνική επαρχία γέμισαν από άτομα χωρίς έγγραφα και παρελθόν, με μοναδική αποσκευή τους την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον. Την αρχή έκαναν οι έλληνες μειονοτικοί από τις χώρες της πρώην, πλέον, Σοβιετικής Ένωσης και της Αλβανίας. Αυτούς ακολούθησαν πολίτες από κάθε γωνιά της Ανατολικής Ευρώπης (Ρωσία, Ουκρανία, Γεωργία, Βουλγαρία, Ρουμανία).

Το νέο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα παρουσιάζει κάποιες διαφοροποιήσεις συγκρινόμενο με αυτό που ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Πρώτον, εκμηδενίζεται ο αριθμός των ομογενών που επιστρέφουν από την Αμερική, την Αυστραλία και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και αυξάνεται ο αριθμός των αλλοδαπών που καταφθάνουν από την Ανατολική Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία. Δεύτερον, η μαζικότητα του φαινομένου ήταν χωρίς προηγούμενο ενώ συγχρόνως έπιασε απροετοίμαστη τόσο την ελληνική κοινωνία όσο και τους πολιτικούς ταγούς της χώρας. Στην πλειοψηφία του, ο πολιτικός κόσμος στάθηκε ανέτοιμος, για χρόνια εθελοτυφλούσε και προσπαθούσε να αντιμετωπίσει το θέμα μέσω της αποφυγής παραδοχής και της αδράνειας². Ήταν τόσο μεγάλο το μέγεθος των

² Τσίγκανου Ι., Λαμπράκη Ι., Φατούρου Ι., Χαϊνάς Ε., Μετανάστευση και εγκληματικότητα. Μύθοι και πραγματικότητα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2010, σελ 13

ροών, που ακόμη και σήμερα οι εκτιμήσεις για τον ακριβή αριθμό των μεταναστών είναι προσεγγιστικοί καθώς ένα μεγάλο ποσοστό αυτών διαμένει στη χώρα υπό το καθεστώς ανομίας και έλλειψης των κατάλληλων και επαρκών νομιμοποιητικών εγγράφων. Εκτός από την πτώση του σοβιετικού μπλοκ και τις καλές οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα, άλλοι σημαντικοί παράγοντες που ενίσχυσαν το μεταναστευτικό κύμα ήταν το μεγάλο ποσοστό παραοικονομίας και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου των ελλήνων που επέτρεπε στους μετανάστες να βρίσκουν πολλές θέσεις εποχικής και μη εργασίας, οι οποίες δεν προτιμούνταν από τους γηγενείς κατοίκους. Επίσης, η γεωγραφική θέση της χώρας και η ελλιπής φρούρηση των συνόρων μετέτρεψε την Ελλάδα στη πιο σημαντική χώρα διέλευσης για όσους έψαχναν ένα τρόπο να εισέλθουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η μορφή της ελληνικής οικονομίας ήταν καθοριστικός παράγοντας διατήρησης του φαινομένου. Η παραοικονομία και η μεγάλη ζήτηση για μη εξειδικευμένο εργατικό προσωπικό αποτέλεσαν το καταφύγιο εκατοντάδων χιλιάδων ανατολικοευρωπαίων, ασιατών και αφρικανών, οι οποίοι μη έχοντας τα νόμιμα έγγραφα και φοβούμενοι τον κίνδυνο σύλληψης και απέλασης αναγκάζονταν να ζουν σε μια πιο ευέλικτη, χαμηλόμισθη και παράνομη εργασιακή πραγματικότητα. Από τη μεριά τους οι εργοδότες, χωρίς κάποιο πραγματικό φόβο ελέγχου από τις κρατικές υπηρεσίες, προτιμούσαν να φοροδιαφεύγουν και να απασχολούν παράνομα μετανάστες χωρίς την υποχρέωση καταβολής κανονικού μισθού και εργοδοτικών ή άλλων εισφορών. Ζώντας στη σκιά, οι ανασφάλιστοι μετανάστες με τα χαμηλά μεροκάματα έγιναν ένας από τους κινητήριους μοχλούς της ελληνικής ανάπτυξης της δεκαετίας του 1990 και των αρχών της πρώτης δεκαετίας του 2000. Η απασχόλησή τους σε εποχικές τουριστικές θέσεις, στην οικοδομή, στη φροντίδα του σπιτιού, των παιδιών και των ηλικιωμένων κάλυψε τα κενά που είχαν αφήσει οι έλληνες εργαζόμενοι με την ελπίδα μιας καλύτερης εργασιακής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής που δικαιωματικά τους έδιναν τα πτυχία και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου της χώρας. Όσον αφορά την επαρχία, το δημογραφικό πρόβλημα που φαίνεται ακόμη πιο έντονο στις απομακρυσμένες περιοχές της ελληνικής υπαίθρου και τα δομικά προβλήματα που απορρέουν από τη σταδιακή γήρανση του αγροτικού

πληθυσμού (Σύμφωνα με τους Κασίμη, Παπαδόπουλο, Ζακοπούλου³, το 1997, το ποσοστό των νέων αγροτών είχε μειωθεί στο 5%, με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο να αγγίζει το 8%), η μείωση της αποδοτικότητας και η φυγή των νέων, έπαψαν, έστω και προσωρινά, να αποτελούν τον πυρήνα των σημαντικότερων προβλημάτων που αντιμετώπιζε η ελληνική ύπαιθρος.

Συμπερασματικά, παρά τη βάσιμη άποψη ότι η χαμηλή ειδίκευση των ξένων εργατών καθυστέρησε τον εκσυγχρονισμό και την τεχνολογική ανάπτυξη της γεωργίας, τα χαμηλά μεροκάματα, η μεγάλη προσφορά εργασίας και η αυξημένη απόδοση μείωσαν το κόστος παραγωγής, αύξησαν την ανταγωνιστικότητα και βοήθησαν τον κλάδο να αποφύγει μια μεγάλη κρίση που θα είχε δυσμενείς επιπτώσεις σε ολόκληρη την ελληνική οικονομία.

Ένταξη και προβλήματα αποδοχής.

Όσον αφορά την αντιμετώπιση των μεταναστών, στο τέλος της δεκαετίας του 1980 οι έλληνες θεωρούνταν ως οι πιο ανεκτικοί και λιγότερο ξενοφοβικοί ευρωπαίοι. Ωστόσο, η πολιτική αστάθεια στη βαλκανική χερσόνησο και οι επιπτώσεις του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία άρχισαν να προκαλούν ανησυχία στην ελληνική κοινωνία. Η έλευση λοιπόν των πρώτων ανατολικοευρωπαίων έρχεται να προστεθεί σε ένα σκηνικό διεκδικήσεων σε βάρος της Ελλάδας από τον ανερχόμενο αλβανικό εθνικισμό και τη δημιουργία του αυτοαποκαλούμενου "Μακεδονικού Κράτους". Τα παραπάνω γεγονότα προκάλεσαν αναζωπύρωση των εθνικών και πατριωτικών αισθημάτων των ελλήνων. Ο ερχομός εκατοντάδων χιλιάδων ξένων, η άναρχη είσοδος τους και η οικονομική αναταραχή που φαινόταν να προκαλείται μέσω της μείωσης των μισθών και της αύξησης της ανασφάλιστης εργασίας, ήταν η αφορμή για την σταδιακή άνοδο των εθνικιστικών αντιλήψεων. Με την πάροδο του χρόνου δυνάμωναν οι φωνές που ζητούσαν την αυστηροποίηση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής και τον περιορισμό του φαινομένου. Το ποσοστό των ελλήνων που θεωρούν ότι οι μετανάστες βλάπτουν τη χώρα και προκαλούν αύξηση της ανεργίας και της

³ Kasimis C., Papadopoulos A., Zacoboulou E., "Migrants in rural Greece", Στο The implications of the settlement and employment of migrant labour in rural Greece carried out by C. Kasimis, V. Nitsiakos, E. Zacoboulou and A. Papadopoulos in the period 2000-2002, Blackwell Publishing, Vol 43, No 2, April 2003, p 173

εγκληματικότητας αυξάνονται συνεχώς. Κρίσιμη στη δημιουργία του στερεότυπου του κακού και επικίνδυνου μετανάστη είναι και η συνεισφορά των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), μέσω της υπέρ του δέοντος προβολής των παράνομων και εγκληματικών δραστηριοτήτων των ξένων⁴.

Το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες αλλά κυρίως η τηλεόραση μέσω των δελτίων ειδήσεων, διαμόρφωσε την κοινή γνώμη και επί χρόνια αναπαρήγαγε γεγονότα και εικόνες που παρουσίαζαν το μετανάστη ως το απόλυτο παράδειγμα εγκληματία τον οποίο πρέπει να αποφεύγουμε και να φοβόμαστε διαρκώς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των μεταναστών από την κοινωνική ζωή του τόπου και την εκμετάλλευσή τους στον εργασιακό χώρο. Παρά το γεγονός ότι οι έλληνες αναγνωρίζουν τις κάκιστες συνθήκες ζωής των μεταναστών και ζητούν τη βελτίωσή τους καθώς και την παροχή περίθαλψης και εκπαίδευσης σε αυτούς⁵, είναι γεγονός ότι η εκμετάλλευση, η καχυποψία και ξеноφοβία είναι μεταβλητές που μέχρι τώρα καθορίζουν τις σχέσεις γηγενών και αλλοδαπών κατοίκων της χώρας.

Συμπερασματικά, με βάση αξιόπιστες μελέτες⁶, στην Ελλάδα διαμένουν αυτή τη

⁴ Τσίγκανου Ι., Λαμπράκη Ι., Φατούρου Ι., Χαϊνάς Ε, Όπως παραπάνω, σελ 137

⁵ Αντωνίου Δ., "Μεγαλύτερη ανησυχία για μετανάστες", Η Καθημερινή, Ιούλιος 05, 2009

⁶ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή, Πειραιάς, Αύγουστος 23, 2013, σελ 8

στιγμή πάνω από 1 εκατομμύριο νόμιμοι⁷ και μη μετανάστες. Η συντριπτική τους πλειονότητα έχει συμβάλει στην επίλυση ή την προσωρινή μετατόπιση δυσεπίλυτων και διαχρονικών προβλημάτων της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας (Δημογραφικό, πτώση του κόστους παραγωγής και κατ' επέκταση αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της εξαγωγικής δύναμης των εγχώριων προϊόντων, ερήμωση της επαρχίας). Παρόλα αυτά, η ύφεση που αντιμετωπίζει η χώρα τα τελευταία χρόνια, η ανεξέλεγκτη είσοδος ανθρώπων που μέσω της Ελλάδας αναζητούν μια διέξοδο προς την Ευρώπη, η μη ύπαρξη ικανού θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης του φαινομένου και η αυξανόμενη ξеноφοβία δημιουργούν μια ευμετάβλητη και εύφλεκτη ισορροπία της οποίας η κατάληξη είναι δύσκολο να προβλεφθεί από τους πλέον έμπειρους αναλυτές.

1.2 Λόγοι που οδηγούν εκατομμύρια μετανάστες στις ακτές της Μεσογείου.

1.2.1 Παράγοντες που έλκουν τους μετανάστες στην Ελλάδα.

Ο βασικότερος λόγος μετανάστευσης είναι η αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών απασχόλησης.

Οι μετακινήσεις πληθυσμών ανά την υφήλιο αποτελούν μέρος της ιστορίας από την εποχή που οι άνθρωποι άρχισαν να δημιουργούν κοινωνίες και πολιτισμούς. Ωστόσο, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μετά η μετανάστευση έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις. Ειδικότερα τα τελευταία 25 χρόνια, η έξαρση των ροών οφείλεται σε πολλούς παράγοντες και έχει επηρεάσει ποικιλοτρόπως χώρες όπως η Ελλάδα, οι οποίες έως τώρα είχε μείνει ανέπαφη και σε μεγάλο βαθμό αντιμετώπισε τα προβλήματα που είχε προκαλέσει η αποστολή στο εξωτερικό μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού της. Παρόλα αυτά, τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα αφορούν την εισροή εκατοντάδων χιλιάδων υπηκόων

⁷ Με βάση την απογραφή του 2011, στην Ελλάδα διαμένουν μόνιμα 911.929 υπήκοοι χωρών της Ε.Ε. (1,8% Επί του συνόλου του πληθυσμού), λοιπών χωρών (6,5%) και άτομα χωρίς ή με αδιευκρίνιστη υπηκοότητα (0,04%).

της Ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Αφρικής, της Ασίας και των άλλων υποανάπτυκτων περιοχών του πλανήτη στην ελληνική επικράτεια. Οι κινήσεις αυτές είναι ένα φαινόμενο που εξελίσσεται ακόμη, και από ότι φαίνεται αντιμετωπίζονται πολύ δυσκολότερα από τις εκροές του προηγούμενου αιώνα, επηρεάζοντας σημαντικά τη διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας.

Βασική αιτία των μεταναστευτικών εισροών είναι η εύρεση εργασίας. Αυτός είναι και ο λόγος που το 80,1%⁸ των ξένων ανήκει στην παραγωγική ηλικία μεταξύ των 15 και 64 ετών. Οι ευνοϊκές πολιτικές

συνθήκες που επικρατούν, η ανάπτυξη που παρουσιάζει η οικονομία τα τελευταία 50 χρόνια, η αύξηση του εγχώριου κατασκευαστικού έργου και η αίγλη της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων και οι θετικές προοπτικές της εισόδου της χώρας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.), μετέτρεψαν την Ελλάδα σε πόλο έλξης για εκατοντάδες χιλιάδες άνεργους και χαμηλόμισθους των καταρρακωμένων οικονομιών της βαλκανικής χερσονήσου, της Ανατολικής Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας. Η ζήτηση ευέλικτης και εποχικής εργασίας που χαρακτηρίζει τις οικονομίες της Νότιας Ευρώπης, προκλήθηκε από την έντονη οικονομική δραστηριότητα των προηγούμενων δεκαετιών και την αποστροφή των ντόπιων για αυτές τις δουλειές και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη προσέλκυση αλλοδαπών εργαζόμενων. Με το πέρασμα των ετών, πολλοί τομείς ανειδίκευτης και χειρονακτικής εργασίας στελεχώθηκαν με χιλιάδες αλλοδαπούς εργάτες που είχαν περιορισμένες απαιτήσεις και γνώσεις σχετικά με τα εργασιακά και ασφαλιστικά τους δικαιώματα. Οι δυσκολίες των εργασιών που αναλάμβαναν οι ξένοι δεν αποτελούσαν εμπόδιο για αυτούς, καθότι ήταν λιγότερο επισφαλείς και με πολύ καλύτερες αμοιβές από τις αντίστοιχες δουλειές στις χώρες προέλευσής τους.

⁸ Βλέπε Πίνακας 3, Παράρτημα 4.

Η οικογενειακή συνένωση, η εγγύτητα της Ελλάδας με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών και η επιστροφή των παλιννοστούντων. Συνεχίζοντας, η οικογενειακή επανένωση αναφέρεται ως ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους μετακίνησης προς την Ελλάδα. Τα κοινωνικά δίκτυα και οι σχέσεις μεταξύ των αλλοδαπών επιδρούν στις ροές και δίνουν ένα επιπλέον κίνητρο φυγής από τη χώρα τους. Οι συγγενείς και οι φίλοι τραβούν τους μετανάστες στην Ελλάδα και η παροχή στέγης και τροφής δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τον πρώτο και δυσκολότερο καιρό της εγκατάστασης κάποιου σε μια ξένη χώρα. Σε έρευνα που έχει γίνει στην Αλβανία σχετικά με την εκτίμηση προθέσεων για τη μετανάστευση διαπιστώθηκε ότι από τους αλβανούς που έχουν συγγενείς στο εξωτερικό, οι περισσότεροι βρίσκονται στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, η χώρα μας δεν αξιολογήθηκε ως επιθυμητή επιλογή, αλλά ως η πιο εφικτή λόγω του μεγάλου αριθμού συγγενικών νοικοκυριών, της εγγύτητας και της ευκολίας πρόσβασης.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η εγγύτητα της Ελλάδας με τη χώρα προέλευσης έχει επιδράσει σημαντικά στην προέλευση του μεταναστευτικού πληθυσμού και τις ροές προς τη χώρα. Όπως θα δούμε παρακάτω, περισσότερα από τα 2/3 των ξένων υπηκόων που διαμένουν νόμιμα στη χώρα κατάγονται από βαλκανικές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Η απόσταση μεταξύ των χωρών και η ευκολία μετακίνησης επηρεάζει τη διάρκεια παραμονής και τη δυνατότητα επιστροφής στη χώρα καταγωγής επιδρώντας θετικά στην απόφαση των ξένων πληθυσμών να μεταναστεύσουν. Τα εκτεταμένα και δύσκολα φυλασσόμενα σύνορά μας, καθώς και η εγγύτητα με τη χώρα προέλευσης αποτελούν μεγάλο πλεονέκτημα για τους αλλοδαπούς που σκοπεύουν να μετακινηθούν στην Ελλάδα. Αυτό επειδή μειώνονται τα κόστη μετακίνησης αλλά και ο κίνδυνος τραυματισμού ή θανάτου που αντιμετωπίζουν οι ασιάτες και οι αφρικανοί που επιχειρούν να περάσουν τα ελληνοτουρκικά χερσαία και υδάτινα σύνορα. Από έρευνες που γίνονται σε δείγμα μεταναστών αποκαλύπτεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των αλβανών, των βουλγάρων και των ρουμάνων ήρθαν στην Ελλάδα με τα πόδια αποφεύγοντας τις περιπόλους και χωρίς να ζητήσουν τη βοήθεια των διακινητών, μειώνοντας στο ελάχιστο τα έξοδα μετακίνησής τους.

Επιπρόσθετα, ο επαναπατρισμός κρίνεται ένας από τους βασικότερους λόγους δημιουργίας του φαινομένου. Πρώτοι από όλους τους μετανάστες και σαν απόρροια της οικονομικής ύφεσης και της πτώσης της ζήτησης εργασίας που προκάλεσε η πετρελαϊκή κρίση του 1973, οι ομογενείς από τη Βόρεια Ευρώπη ξεκίνησαν να καταφθάνουν στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1970. Οι άνθρωποι αυτοί, παρότι είναι στην ουσία μετανάστες, θεωρούνται έλληνες πολίτες από τους ντόπιους και αντιμετωπίζονται διαφορετικά από την Ελληνική Πολιτεία, η οποία τους χορηγεί ευκολότερα την ελληνική υπηκοότητα και διευκολύνει την ένταξη της ομάδας αυτής στην εργασιακή και κοινωνική πραγματικότητα. Μπορεί οι αριθμοί των παλιννοστούντων που γύρισαν στη χώρα να θεωρούνται μικροί σχετικά με το συνολικό μέγεθος των ροών, ωστόσο η εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας και η συνακόλουθη αποδοχή της επιστροφής των πολιτικών προσφύγων επέτρεψε την εγκατάσταση τους στην Ελλάδα, διορθώνοντας λάθη και αδικίες του παρελθόντος. Οι εισροές παλιννοστούντων από τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης κατά τις δεκαετίες του 1970 και του 1980 και από τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της Αλβανίας κατά τη δεκαετία του 1990 έφεραν στη χώρα τα πρώτα κύματα μετανάστευσης, τα οποία ακολούθησαν οι υπόλοιποι βαλκάνιοι και ανατολικοευρωπαίοι δημιουργώντας ένα νέο μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα και αλλάζοντας για πάντα τον κοινωνικό χάρτη της χώρας⁹.

Η κάλυψη των κενών στην αγορά εργασίας από την είσοδο των ξένων στην Ελλάδα.

Η μετανάστευση ακολουθεί την ολοκλήρωση της πραγματικής ένταξης της Ελλάδας και των χωρών του Νότου στην ομάδα των αναπτυγμένων χωρών της Ε.Ε.. Η καθυστερημένη εκβιομηχάνιση, ο οικονομικός μετασχηματισμός της Ελλάδας και η επακόλουθη επέκταση του τομέα των υπηρεσιών δημιούργησε την ανάγκη για εποχιακές και γενικότερα πιο ευέλικτες σχέσεις εργασίας. Ο τουρισμός, το εμπόριο, η οικοδομή, η μεταποίηση και η εσωτερική απασχόληση είναι από τους κυριότερους τομείς που χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία.

⁹ Λιανού Θ., Καβουνίδη Τ., Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20ό αιώνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Μελέτες 72, Αθήνα 2012, σελ 130-131

Η λειτουργία τους και το είδος της απασχόλησης που συχνά απορρίπτεται από τους γηγενείς, ευνοεί τη νόμιμη ή παράνομη ξένη εργασία. Η άνοδος του βιωτικού επιπέδου και τα υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης και ειδίκευσης της νέας γενιάς δημιουργούν αυξημένες προσδοκίες για μια μόνιμη και ευπρεπή θέση απασχόλησης και οδηγούν στην απόρριψη των κακοπληρωμένων, εποχιακών και χειρονακτικών επαγγεμάτων. Τέλος, η δημογραφική κρίση που εμφανίζεται πιο έντονα στην επαρχία, η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας και η αναβάθμιση της θέσης της στην κοινωνική ιεραρχία, η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και η συνεπαγόμενη ερήμωση της υπαίθρου, η απόρριψη του παραδοσιακού τρόπου ζωής και η φυγή των νέων από το χωριό, η μετακίνηση των μελών των αγροτικών νοικοκυριών στη μισθωτή απασχόληση, η αναδιάρθρωση της γεωργίας και οι αλλαγές που φέρνει η παγκοσμιοποίηση και το άνοιγμα των αγορών δημιουργούν ένα νέο ευμετάβλητο περιβάλλον για τις τοπικές οικονομίες της ελληνικής επαρχίας.

Σαν αποτέλεσμα, οι παραπάνω ελλείψεις που τείνουν να γίνουν μακροχρόνιες, επηρεάζοντας την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας, καλύπτονται από την είσοδο των εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών στην αγορά εργασίας. Η ανάγκη κάλυψης των κενών που καθορίζονται περισσότερο από τα κοινωνικά πρότυπα και τις προτιμήσεις των γηγενών παρά από τις προσταγές της αγοράς και της οικονομικής δράσης, ευνόησαν τις ροές προς την Ελλάδα καθώς δημιούργησαν μια υπερβάλλουσα ζήτηση για χαμηλόμισθο και ανειδίκευτο δυναμικό η οποία βρήκε ανταπόκριση στην απεριόριστη προσφορά ξένων εργατικών χεριών¹⁰.

Οι ελλείψεις των κοινωνικών υπηρεσιών φροντίδας
Συνεχίζοντας με τους παράγοντες που ευνοούν την κίνηση των αλλοδαπών προς την Ελλάδα, το υποτυπώδες κράτος πρόνοιας που φαίνεται στην έλλειψη υποδομών και προσωπικού είναι ένας από αυτούς. Οι οίκοι ευγηρίας και η βοήθεια ηλικιωμένων στο σπίτι χαρακτηρίζεται από χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες και δεν επιλέγεται από τους πολίτες. Οι περισσότερες οικογένειες

¹⁰ Kasimis C., "Migrants in the rural economies of Greece and Southern Europe", Στο The implications of the settlement and employment of migrant labour carried out by C. Kasimis, V. Nitsiakos, E. Zacoboulou and A. Papadopoulos in the period 2000-2002, Migration Information Source, October 2005

προτιμούν να προσλάβουν μια μετανάστρια που να αναλαμβάνει να φροντίζει τα ηλικιωμένα άτομα, παρά να τα αφήσουν σε κάποιο γηροκομείο ή να εμπιστευτούν τις υπηρεσίες μιας ακριβότερης, συνήθως, ελληνίδας εσωτερικής βοηθού. Με παρόμοιο τρόπο αντιμετωπίζεται και η ανάγκη προσοχής των παιδιών τις ώρες που λείπουν οι γονείς. Οι ώρες των σχολείων δεν εναρμονίζονται με τα ωράρια των γονιών με αποτέλεσμα να δημιουργείται η ανάγκη μεταφοράς των παιδιών από το σχολείο ή υποδοχής τους στο σπίτι. Επιπρόσθετα, η απασχόληση της μητέρας, η νοοτροπία των αντρών οι οποίοι δε βοηθούν στις δουλειές του σπιτιού και τη φροντίδα των παιδιών καθώς και η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών δημιουργούν την ανάγκη για χαμηλόμισθη εσωτερική απασχόληση. Η πρόσληψη αλλοδαπού φροντιστή θεωρείται ως πράξη φροντίδας των παιδιών και ηλικιωμένων και αποτελεί σύμβολο κοινωνικής επιτυχίας για τις οικογένειες με επιφανή κοινωνική θέση και υψηλά εισοδήματα. Όλη αυτή η ζήτηση των ελληνικών νοικοκυριών καλύπτεται αποκλειστικά σχεδόν από τη φθηνή ξένη εργασία. Το ελλειμματικό κράτος πρόνοιας έχει δημιουργήσει μια ολόκληρη αγορά εργασίας που απασχολεί ξένες εργαζόμενες, αυξάνει τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας και εισοδήματος και γεννά ένα επιπλέον κίνητρο για μετακίνηση στην Ελλάδα.

Η έλλειψη εργατών σε περιόδους αιχμής, η ανικανότητα εκσυγχρονισμού των ελληνικών εταιρειών και ο ανεπίσημος τομέας της οικονομίας.

Επιπλέον, η πολυλειτουργική απασχόληση των ημιαστικών και αγροτικών περιοχών και η ανεπάρκεια φθηνού και ευέλικτου δυναμικού κατά τις περιόδους αιχμής των τουριστικών περιοχών καλύπτεται από νόμιμους είτε παράνομους μετανάστες. Πολλοί ξένοι έρχονται και εργάζονται νόμιμα και μετά που λήγει η κάρτα εισέρχονται στην παραοικονομία, είτε μπαίνουν στην Ελλάδα σαν τουρίστες και δεν επιστρέφουν στις χώρες τους όταν τελειώνουν οι διακοπές. Ακόμη, η υπερβάλλουσα ζήτηση εργατικού δυναμικού που ευνοεί την μετακίνηση των ξένων στη χώρα μας οφείλεται στην πολιτική συμπίεσης του κόστους εργασίας των ελληνικών επιχειρήσεων. Μη μπορώντας να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες επενδύσεις και τις απαιτήσεις έρευνας και

ανάπτυξης των ξένων εταιρειών, οι έλληνες επιχειρηματίες αναζητούν το συγκριτικό πλεονέκτημα στη φθηνή και ανασφάλιστη, μη συνδικαλισμένη εργασία. Συνήθως απασχολούν ξένους που δε διαθέτουν τα απαιτούμενα από το νόμο έγγραφα. Αυτή η ιδιότητα τους κάνει ευάλωτους και υποτακτικούς, χωρίς το δικαίωμα διαμαρτυρίας για τους χαμηλούς μισθούς, την έλλειψη εισφορών, τις απλήρωτες υπερωρίες και την κάθε είδους άλλη παραβίαση των εργασιακών τους δικαιωμάτων. Οι πρακτικές αυτές έχουν επεκταθεί κατά την περίοδο της κρίσης, οδηγώντας στην παραοικονομία και ανθρώπους που διαμένουν και εργάζονται νόμιμα στην Ελλάδα. Οπότε, η επέκταση της άτυπης δραστηριότητας και η αυξανόμενη απόρριψή της από τους γηγενείς δημιουργεί τις συνθήκες για αύξηση της ξένης εργασίας σε αυτό τον τομέα της οικονομίας. Η ύπαρξη του υπερτροφικού ανεπίσημου τομέα και η μεγάλη απορρόφηση του ξένου κεφαλαίου αυξάνει τις ευκαιρίες εργασιακής αποκατάστασης των ξένων εργατών και βοηθά στη διόγκωση των μεταναστευτικών ροών¹¹.

Τελειώνοντας με τους λόγους που έλκουν τους μετανάστες στην Ελλάδα, ο τουρισμός και οι σπουδές αποτελούν μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για να έρθουν οι νεαροί αλλοδαποί στη χώρα μας. Οι ξένοι δεν έρχονται πάντα για να μείνουν. Ωστόσο, πολλοί από αυτούς χρησιμοποιούν τις διακοπές ως δικαιολογία για να περάσουν στην ελληνική επικράτεια. Όταν τελειώσει η περίοδος των διακοπών προτιμούν να παραμείνουν στη χώρα και να βρουν δουλειά στον ανεπίσημο τομέα της οικονομίας που κατά κανόνα απορροφά τους αλλοδαπούς που δε διαθέτουν νόμιμα έγγραφα παραμονής ή εργασίας. Παρόμοια είναι η κατάσταση και με τους ξένους σπουδαστές. Κατά τη διάρκεια φοίτησης, οι αλλοδαποί βρίσκουν κάποια απασχόληση που να τους αποφέρει το απαραίτητο για τη συντήρησή τους εισόδημα. Με το πέρας των σπουδών τους και γνωρίζοντας τις αρνητικές προοπτικές και τις μικρές πιθανότητες εύρεσης εργασίας στη χώρα καταγωγής τους, μένουν στην Ελλάδα και συνεχίζουν να απασχολούνται στην παραοικονομία, προτιμώντας την ανασφάλιστη και παράνομη παρουσία στην Ελλάδα από τις συνθήκες πολέμου, αναταραχών, αυξημένης επισφάλειας ή την επικίνδυνη διαβίωση που συχνά συναντά κανείς

¹¹ Πουλοπούλου Η., Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα. Νομικό καθεστώς, γλώσσα, απασχόληση, ασφάλιση, Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), Εκδόσεις ΒΟΓΙΑΤΖΗ, Τόμος Α', 2009, σελ 181-183

στις ρημαγμένες κοινωνίες των χωρών της Ασίας και της Αφρικής.

1.2.2 Παράγοντες που διώχνουν τους αλλοδαπούς από τις χώρες καταγωγής τους.

Η κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ., οι συγκρούσεις και η κρίση στις αγορές της Ασίας και της Αφρικής οδήγησαν εκατοντάδες χιλιάδες μεταναστών και προσφύγων στα ελληνικά χερσαία και υδάτινα σύνορα. Μιλώντας για τις σύγχρονες μεταναστευτικές ροές, δε μπορούμε να παραλείψουμε την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Η διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. με την

ταυτόχρονη κοινωνική και οικονομική κατάρρευση των δορυφόρων της αποτέλεσε τη γενεσιουργό αιτία των πρώτων μεγάλων ροών

προς τη χώρας μας. Η μεταβολή των πολιτικών και στρατηγικών συσχετισμών της περιοχής είχαν μεγάλο αντίκτυπο στις δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης. Παλιές συμφωνίες ακυρώθηκαν και ολόκληρες χώρες αντιμετώπισαν τον κίνδυνο διάλυσης λόγω των πολιτικών αναταραχών και των κοινωνικοοικονομικών ανακατατάξεων που προκάλεσε η αλλαγή του γεωπολιτικού τοπίου. Το άνοιγμα των συνόρων της άλλοτε κλειστής συμμαχίας των σοβιετικών κρατών ήρθε σαν η μοναδική και απαραίτητη κίνηση για την αποσυμφόρηση των εντάσεων και της γενικότερης κατάστασης που οι κοινωνίες αυτές γνώρισαν. Εκατομμύρια αγανακτισμένων πολιτών που βρέθηκαν αντιμέτωποι με την αποδόμηση του κοινωνικού κράτους και των συστημάτων παραγωγής, έφυγαν από τα κράτη του σοβιετικού συνασπισμού

και έψαξαν σε χώρες όπως η Ελλάδα την ευκαιρία μιας αξιοπρεπούς ζωής και της ένταξης σε μια κοινότητα με καλές προοπτικές εξέλιξης.

Σαν συνέχεια της παραπάνω διαδικασίας, μετά την πρώτη δεκαετία και τη μείωση των ροών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, το πλεονάζον εργατικό δυναμικό των κρατών της Ασίας και της Αφρικής έκανε την εμφάνισή του στην περιοχή. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, τα έντονα οικονομικά προβλήματα και οι συγκρούσεις δημιούργησαν караβάνια χιλιάδων μεταναστών και προσφύγων, που φτάνοντας στις ακτές της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, άρχισαν να χρησιμοποιούν την Ελλάδα και τα κράτη της Νότιας Ευρώπης ως χώρες διέλευσης και μεταφοράς με τελικό προορισμό τις ακμάζουσες οικονομίες του ευρωπαϊκού Βορρά ή τα κράτη της Βόρειας Αμερικής. Το παραπάνω φαινόμενο, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα έχει φέρει εκατοντάδες χιλιάδες αφρικανούς και ασιάτες στη χώρα μας, η οποία εγκλωβισμένη ανάμεσα στις προσταγές των πολιτών της για έλεγχο του φαινομένου και τις συμφωνίες που έχει συνάψει με τις χώρες της Ε.Ε., έχει αναλάβει το έργο της απορρόφησης των μεταναστευτικών ροών και της ταυτόχρονης διατήρησης της απαραίτητης κοινωνικής συνοχής. Οι παραπάνω στόχοι φαίνονται αντιφατικοί και συχνά συγκρούονται, φέρνοντας τη χώρα στα πρόθυρα αναταραχών των οποίων η κατάληξη είναι δύσκολο να προβλεφθεί.

Συνοπτικά, η πτώση της Ε.Σ.Σ.Δ., η πολιτική αστάθεια, η καταπίεση, οι πολεμικές συγκρούσεις, η κρίση στις αγορές και τις κοινωνίες της Αφρικής και της Ασίας συνδυαζόμενες με τη στρατηγική θέση της Ελλάδας έφεραν χιλιάδες μετανάστες στο έδαφός μας, μετατρέποντας τη χώρα σε κέντρο παγκόσμιων μεταναστευτικών ροών¹².

Η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ φτωχών και πλουσίων, η πληθυσμιακή έκρηξη και η ανεργία.
Ένας σημαντικός λόγος που ευνοεί τη μετανάστευση είναι η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ φτωχών και πλουσίων, τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο

¹² Τριανταφυλλίδου Α., Μαρούκης Θ., Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ, Μάιος 2010, σελ 18-20

και σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), το χάσμα μεταξύ των κρατών αποστολής και υποδοχής μεγαλώνει συνεχώς. Για παράδειγμα, το 2010 το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) της Αυστραλίας (36.593 Δολάρια), του Καναδά (35.223), των Η.Π.Α. (43.889) και της Ε.Ε. (27.595) είναι σχεδόν διπλάσιο από αυτό της Πολωνίας (17.194), της Ουγγαρίας (16.928), της Εσθονίας (16.612), τριπλάσιο από αυτό της Χιλής (14.511), του Μεξικού (12.982), της Τουρκίας (12.521), της Ρωσικής Ομοσπονδίας (14.136), της Νότιας Αφρικής (9.508) και δεκαπλάσιο από της Ινδονησίας (3.916)¹³. Επίσης, ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας αυξάνεται με το πέρασμα των ετών. Το 2010, το 12,5% του πληθυσμού της Ανατολικής Ασίας και των κρατών του Ειρηνικού, το 5,5% της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, το 31% της Νότιας Ασίας και το 48,5% της Υποσαχάριας Αφρικής ζουν με λιγότερο από 1,25 δολάρια την ημέρα¹⁴.

Την ίδια χρονική περίοδο, σε πολλές χώρες του κόσμου, το 1/10 του πληθυσμού διακρατεί μέχρι και το 45% του εγχώριου εισοδήματος. Συγκεκριμένα, το 44,4% του εισοδήματος της Κολομβίας, το 37,5% του Μεξικού, το 38,2% της Νιγηρίας, το 28,2% της Ινδονησίας, το 28,8% της Ινδίας, το 27% του Μπαγκλαντές, το 31,9% της Π.Γ.Δ.Μ., το 30,1% της Τουρκίας, το 26,7% της Πολωνίας, το 26% της Μολδαβίας, το 31,3% της Γεωργίας και το 26,4% της Αρμενίας ελέγχεται από το 10% του πληθυσμού των χωρών αυτών¹⁵. Αντίστοιχα, το 90% του πληθυσμού κατέχει το υπόλοιπο του εισοδήματος, μια κατάσταση που οδηγεί σημαντικούς αριθμούς ανθρώπων να ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Αποδεικτικό της δεινής θέσης που έχει περιέλθει μεγάλο μέρος του πληθυσμού των αναπτυσσομένων χωρών είναι ο μαρασμός των οικονομιών τους, η μηδενική ανάπτυξη και η διόγκωση του χρέους των κρατών της Λατινικής Αμερικής και της Υποσαχάριας Αφρικής. Η εξαθλίωση, η φτώχεια και η έλλειψη κάθε προοπτικής αναγκάζει τους πολίτες των περιοχών αυτών να εγκαταλείψουν τις χώρες καταγωγής και να ψάξουν αλλού την πιθανότητα μιας καλύτερης ζωής.

¹³ 1. Gross domestic product (GDP) per head, US \$, Reference year 2005, (Organization for Economic Co-operation and Development) OECD.StatExtracts, February 26, 2014

¹⁴ Poverty headcount ratio at \$1,25 a day (PPP)(% Of population), The World Bank

¹⁵ Income share held by highest 10%, The World Bank

Επιπλέον, η πληθυσμιακή έκρηξη των αναπτυσσόμενων χωρών επιδρά σημαντικά στο μέγεθος των μεταναστευτικών ροών. Τις τελευταίες δεκαετίες, η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού οφείλεται κατά 95%¹⁶ στα υψηλά ποσοστά γεννήσεων των κρατών της Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής και της Ασίας. Η καταπολέμηση της παιδικής θνησιμότητας, η άνοδος των ορίων ηλικίας και των γεννήσεων αυξάνουν τον πληθυσμό και δημιουργούν πολλά εκατομμύρια νέου και παραγωγικού πληθυσμού. Ωστόσο, οι υποανάπτυκτες και προβληματικές οικονομίες των κρατών αυτών δε μπορούν να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την πρόσφατη οικονομική κρίση και τη μακροχρόνια ύφεση δημιουργούν караβάνια εκατοντάδων χιλιάδων ανέργων, οι οποίοι μη έχοντας ελπίδα εύρεσης εργασίας και εισοδήματος στις χώρες τους, ψάχνουν τρόπο διαφυγής στις αναπτυγμένες οικονομίες της Δύσης.

Η εμφάνιση των πολυεθνικών εταιρειών.

Η αναδιάρθρωση των παραγωγικών συστημάτων των κρατών του Αναπτυσσόμενου και του Τρίτου Κόσμου δυσκόλεψε την εργασιακή ζωή της βάσης των τοπικών και περιφερειακών οικονομιών. Η παγκοσμιοποίηση και η επέκταση των πολυεθνικών οδήγησε σε παραγκωνισμό των μικρών παραγωγών για χάρη των διεθνών συμφερόντων. Οι μικροκαλλιεργητές δεν έχουν τα μέσα και το κεφάλαιο να ανταγωνιστούν τις εισαγόμενες επιχειρήσεις και αδυνατούν να διατηρήσουν την παραγωγή και την περιουσία τους. Οι περισσότεροι από αυτούς καταλήγουν μισθωτοί εργάτες στα εργοστάσια παραγωγής ή συναρμολόγησης των πολυεθνικών, είτε μετατρέπονται σε ένα διαρκώς μετακινούμενο εργατικό δυναμικό που δουλεύει στη βάση της κάλυψης των αναγκών και των απαιτήσεων του διεθνούς κεφαλαίου¹⁷.

Συνοπτικά, η εύρεση εργασίας, η οικογενειακή επανένωση και η μικρή απόσταση από τη χώρα προέλευσης λειτουργούν θετικά στην απόφαση των

¹⁶ Ναξάκης Χ., Το <<οικονομικό θαύμα>> οφείλεται (και) στους μετανάστες, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, Απρίλιος 2002, σελ 182

¹⁷ Ναξάκης Χ., Το <<οικονομικό θαύμα>> οφείλεται (και) στους μετανάστες, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Όπως παραπάνω, σελ 180-183

αλλοδαπών να μετακινηθούν προς την Ελλάδα. Επιπρόσθετα, η λειτουργία των αγροτικών εκμεταλλεύσεων του ευρωπαϊκού Νότου και η ζήτηση για επιστημονικά στελέχη του τομέα των νέων τεχνολογιών στο Βορρά, δημιουργεί απαιτήσεις για ειδικευμένο ή ανειδίκευτο δυναμικό που δε διαθέτουν οι οικονομίες της Ε.Ε.. Οπότε, τα κενά που οι γηγενείς αφήνουν στην αγορά εργασίας με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής και οι αυξημένες ανάγκες στελέχωσης εποχιακών και ευέλικτων εργασιών κατά την περίοδο τουριστικής αιχμής, έρχονται να καλύψουν οι αλλοδαποί εργάτες με την άφθονη και τις

περισσότερες φορές φθηνότερη εργασία τους. Τέλος, η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, οι κοινωνικές αναταραχές (Βλέπε Αραβική Άνοιξη), οι τοπικές και περιφερειακές συγκρούσεις, η άνοδος της ανεργίας και της φτώχειας, η διεύρυνση των

οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων κρατών, η δράση των πολυεθνικών μηχανισμών και η πληθυσμιακή έκρηξη δημιουργούν ένα σκηνικό σύγκρουσης, έντασης, πείνας και ανέχειας που απωθεί εκατομμύρια πολίτες από τις εστίες τους και τους μετακινεί στις γειτονιές της Ελλάδας και της υπόλοιπης Ευρώπης.

1.3 Μεταναστευτικές ροές.

Ο δρόμος προς την ελευθερία.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, θέμα μετανάστευσης με τη σημερινή του υπόσταση και μέγεθος δεν υπήρχε πριν το τέλος της δεκαετίας του 1980. Ήταν η πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης που άνοιξε τον "ασκό του Αιόλου". Ομογενείς από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. και τη Γεωργία έκαναν την αρχή και ακολούθησαν εκατοντάδες χιλιάδες Ρώσοι, Πολωνοί και Ουκρανοί αναζητώντας μια διέξοδο και ένα καλύτερο αύριο. Τα μεγαλύτερα κύματα μεταναστών προήλθαν από την Αλβανία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία. Η

δυσκολία φρούρησης των περασμάτων αλλά και το άνοιγμα των βόρειων συνόρων μας αποτέλεσαν τους κυριότερους παράγοντες του φαινομένου. Επίσης, η κατάρρευση του πολιτικού και οικονομικού συστήματος της Αλβανίας διαμόρφωσε μια πραγματικότητα η οποία δεν ήταν σε θέση να κρατήσει τις χιλιάδες των μέχρι τότε απομονωμένων πολιτών, στην πιο καθυστερημένη οικονομία της Ευρώπης. Ακόμη και σήμερα, οι αλβανοί είναι με διαφορά η μεγαλύτερη μεταναστευτική κοινότητα στην Ελλάδα. Στο παραπάνω αποτέλεσμα συνέβαλε και η πολυπληθής κοινότητα των βορειοηπειρωτών. Η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας, ήταν η πρώτη ομάδα της γειτονικής χώρας που πέρασε τα σύνορα και μέσω του δικτύου των στενότερων σχέσεων που είχε με τους ντόπιους πολίτες, αναζήτησε και βρήκε καλύτερες συνθήκες ζωής και εργασίας στη χώρα μας. Με βάση την απογραφή του 2001¹⁸, σε ένα σύνολο 761.813 μόνιμα διαμενόντων μεταναστών, οι 438.036 είναι αλβανοί. Το ποσοστό λοιπόν του 57,5% επί του συνόλου του μεταναστευτικού πληθυσμού αποτελεί μοναδικό φαινόμενο και είναι η μεγαλύτερη ποσοστιαία συγκέντρωση μεταναστών με κοινή χώρα προέλευσης, παγκοσμίως.

Με το πέρασμα των ετών, κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, το μεταναστευτικό πληθυσμό άρχισαν να συμπληρώνουν νέοι λαοί που για τους δικούς τους λόγους και ακολουθώντας νέες διαδρομές έφταναν στην Ελλάδα με σκοπό την επιβίωση και κατ' επέκταση τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους. Έτσι, άτομα ασιατικής καταγωγής ακολουθούν ειδικά μονοπάτια στην αραβική χερσόνησο, τη Συρία και την Τουρκία με απώτερο προορισμό μια χώρα της Ευρώπης όπου διαμένουν κάποιοι συγγενείς ή φίλοι. Πιο συγκεκριμένα, πολίτες από το Μπαγκλαντές δηλώνουν ότι το μακρύ ταξίδι τους ξεκίνησε από κάποια χώρα του Περσικού Κόλπου. Εκεί δούλευαν νόμιμα και υπό καλές εργασιακές και μισθολογικές συνθήκες. Ωστόσο, η οικονομική κρίση που έπληξε την περιοχή

¹⁸ Απογραφή 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

και είχε αρνητικές επιπτώσεις στον κλάδο των κατασκευών τους ανάγκασε να αναζητήσουν άλλου εργασία. Ανυπόστατες φήμες και οι διαβεβαιώσεις των μεσολαβητών ότι στην Ελλάδα υπάρχουν καλές ευκαιρίες απασχόλησης ήταν αρκετές για να πείσουν τους ανέργους από το Μπαγκλαντές, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν και την Ινδία, να πάρουν το δρόμο για τον “ευρωπαϊκό παράδεισο”. Το ταξίδι ξεκινά από κάποια παραλία του Ομάν ή των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (Η.Α.Ε.). Από εκεί, χρησιμοποιώντας ταχύπλοα, λεωφορεία και όποιο άλλο διαθέσιμο μέσο μεταφοράς περνούν τα σύνορα του Ιράν και της Τουρκίας και αφού ενωθούν με καραβάνια προσφύγων που έχουν κοινό προορισμό καταλήγουν, σε ομάδες που πολλές φορές φτάνουν τα 1000 άτομα, στην πόλη Βαν. Εκεί προμηθεύονται πλαστά έγγραφα από τα δίκτυα διακινητών, περνούν με τα μέσα μεταφοράς την τουρκική ενδοχώρα και φτάνουν στην Κωνσταντινούπολη. Στη τουρκική μεγαλούπολη μένουν όσο καιρό χρειαστεί για να βρουν την ευκαιρία να περάσουν στη χώρα μας. Αυτό το πετυχαίνουν με τη βοήθεια διακινητών, οι οποίοι έναντι αδράς αμοιβής μεταφέρουν τους μετανάστες στον Έβρο και τους βοηθούν να περάσουν απέναντι¹⁹. Με το πέρασμα των συνόρων²⁰, οι εργάτες από την Ασία διασκορπίζονται μέσω των συγκοινωνιακών δικτύων (Κυρίως λεωφορεία και τραίνα) στα μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα και τις περιφέρειές τους. Οι άνθρωποι αυτοί ήρθαν να προστεθούν στην ασιατική κοινότητα της Ελλάδας που μέχρι τότε αριθμούσε μερικές χιλιάδες φιλιππινέζων, οι οποίες βρισκόταν στη χώρα 15 περίπου χρόνια και είχαν έρθει για να εργαστούν ως οικιακοί βοηθοί και να καλύψουν το κενό που άφηναν τα φτωχά κοριτσόπουλα από την επαρχία που πλέον είχαν μια κάποια μόρφωση και ήταν περισσότερο επιλεκτικά στην επιλογή της απασχόλησής τους.

Η Ελλάδα στο κέντρο των μεταναστευτικών ροών.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Ελλάδα, εκτός από χώρα μόνιμης εγκατάστασης,

¹⁹ Annual risk analysis 2013, FRONTEX, FRONTEX reference number:4901, Warsaw, Poland, April 2013, p 25-26

²⁰ Οι άνθρωποι που προέρχονται από την Ασία ή την Αφρική εισέρχονται στην Ελλάδα διαμέσου της Τουρκίας. Περνούν από τον Έβρο σε περιοχές όπου η στάθμη των υδάτων είναι χαμηλή ή από την περιοχή μεταξύ Νέας Βύσσης και Καστανιών όπου τα σύνορα είναι χερσαία και δεν τα προσδιορίζει ο ποταμός. Άλλη διαδρομή που ακολουθούν είναι μέσω των θαλάσσιων ελληνoturκικών συνόρων. Οι μετανάστες με αυτό τον τρόπο καταλήγουν σε κάποιο νησί του Αιγαίου και αργότερα μέσω των ακτοπλοϊκών γραμμών προωθούνται στην ενδοχώρα.

δέχεται και άτομα που τη βλέπουν και ως κάποιο ενδιάμεσο σταθμό του ταξιδιού τους. Ήδη, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η χώρα μας θεωρούνταν από την Ύπατη Αρμοστεία Προσφύγων ως κέντρο διέλευσης που χρησιμοποιούνταν από τους δουλεμπόρους που προωθούσαν μετανάστες προς την Ευρώπη, τη Βόρεια Αμερική και την Αυστραλία²¹. Είναι λοιπόν γεγονός πως ένα σημαντικό ποσοστό των μεταναστών που εγκαταστάθηκαν στη χώρα τα τελευταία 20 χρόνια θεωρούν την Ελλάδα ως ένα μεταβατικό στάδιο στη προσπάθειά τους να μεταβούν σε μια άλλη χώρα. Συνεπώς, ένα τμήμα των ανατολικοευρωπαίων αλλά και το μεγαλύτερο ποσοστό των ασιατών και αφρικανών που διαμένουν στην Ελλάδα, έχουν ως τελικό προορισμό τις Η.Π.Α., το Καναδά, την Ιταλία, τη Γερμανία ή τη Μεγάλη Βρετανία. Από το 2000, η ελληνική επικράτεια χρησιμοποιείται από τους μετανάστες και τους διακινητές τους ως δίοδος. Το χρονικό διάστημα που ξεκινά από το 2005, η χώρα μας πλην ελαχίστων εξαιρέσεων²², χαρακτηρίζεται ως η “Κύρια πύλη της Ευρώπης” για παράνομη μετανάστευση. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο οι ροές των εισερχομένων δεν έχουν μειωθεί σημαντικά λόγω της κρίσης χρέους που αντιμετωπίζει η χώρα από το 2010 και μετά. Οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στις χώρες καταγωγής τους είναι ασφαλώς πολύ χειρότερες από αυτές που θα βρουν στην Ελλάδα ή σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα που θα επιθυμούσαν να καταλήξουν. Οπότε, το ταξίδι με τελικό προορισμό τη Δυτική Ευρώπη είναι αναγκαίο για την επιβίωση τους και η προσωρινή στάση στη χώρα μας, απαραίτητη.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει τη δυσκολότερη κατάσταση ανάμεσα σε όλες τις χώρες της Ε.Ε.. Κύριος λόγος είναι η γεωγραφική της θέση που στέκεται επί της μεγαλύτερης διαδρομής από την Ασία, την Αφρική, την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια προς τις χώρες του αναπτυγμένου δυτικού ευρωπαϊκού κόσμου. Παρά τη μείωση των ροών τα τελευταία χρόνια, η χώρα μας βρίσκεται στο κέντρο του μεταναστευτικού δρόμου της Ανατολικής Μεσογείου (The eastern Mediterranean route), το οποίο παρουσιάζει και τις πυκνότερες διαδρομές προς

²¹ Πουλοπούλου Η., Η μεταναστευτική πρόκληση, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2007, σελ 104

²² Το 2011, οι πολιτικές εξελίξεις στην βόρεια Αφρική δημιούργησαν ένα μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ευρώπη μέσω της νήσου Λαμπεντούζα (Ιταλία). Οι συμφωνίες όμως, άμεσης επαναπρόωθησης της ιταλικής με τις αντίστοιχες κυβερνήσεις της Τυνησίας και της Λιβύης μείωσε τη ροή και τη μετέφερε στα θαλάσσια και χερσαία σύνορά μας.

την Ευρώπη. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των ροών περνάει από την ελληνική επικράτεια. Με βάση τα στοιχεία συλλήψεων της FRONTEX²³, το 2012 πέρασαν παράνομα από το μονοπάτι της Ανατολικής Μεσογείου 37.224 άτομα, από τα οποία τα περισσότερα ήρθαν στην Ελλάδα ενώ ένα μικρό ποσοστό βρέθηκε στην Κύπρο και τη Βουλγαρία. Αν σε αυτούς προσθέσουμε και την κυκλική μετανάστευση (Ως κυκλική μετανάστευση εννοείτε η επανάληψη της νόμιμης μετανάστευσης από το ίδιο πρόσωπο, μεταξύ δυο ή περισσότερων χωρών²⁴), για λόγους εποχικής κυρίως εργασίας, από την Αλβανία, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.) και το Κοσσυφοπέδιο που έφτασε τα 5.502 άτομα, τότε σε ένα σύνολο 72.437 ξένων υπηκόων που πέρασαν στην Ευρώπη το 2012, οι 42.726 ήρθαν στην Ελλάδα για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση²⁵. Κατά συνέπεια, ένα ποσοστό της τάξης του 58,9%, δηλαδή περίπου 6 στους 10 μετανάστες που προσπαθούν να μπουν σε ευρωπαϊκό έδαφος από τα μονοπάτια της Μεσογείου, της Αφρικής, της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων διέρχονται μέσα από τη χώρα μας.

Ωστόσο, οι ελληνικές δράσεις στα σύνορα (Επιχείρηση "Ασπίδα"), στην ενδοχώρα (Επιχείρηση "Ξένιος Δίας") αλλά και η συνεισφορά της FRONTEX δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπίσουν ένα θέμα του οποίου τα αίτια, η έκταση και η εμβέλεια ξεπερνούν κατά πολύ τα εθνικά σύνορα ενός κράτους. Παρά το ότι οι αριθμοί των ανθρώπων που επιχειρήσαν να περάσουν από τα χερσαία ελληνοτουρκικά σύνορα μετά τις επιχειρήσεις φύλαξης μειώθηκε δραστικά, το πρόβλημα μεταφέρθηκε σε περιοχές και δραστηριότητες που μέχρι τότε ήταν αδρανείς. Το ανθρώπινο ποτάμι που περιμένει στις γειτονιές της Κωνσταντινούπολης για να ξεχυθεί στην Ευρώπη δεν είναι δυνατόν να σταματήσει από μια μεμονωμένη επιχείρηση οποιασδήποτε χώρας, όσο οι συνθήκες επιβίωσης και ευημερίας στις χώρες

²³ Η ονομασία προέρχεται από τις γαλλικές λέξεις *Frontières extérieures* for external borders, που σημαίνουν Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων.

²⁴ "Temporary and circular migration: Empirical evidence, current policy practice and future options in EU Member States", European Migration Network, October 2011

²⁵ Annual risk analysis 2013, Όπως παραπάνω, p 21

προέλευσης των ανθρώπων αυτών εξακολουθούν να παραμένουν δυσοίωνες. Ως αποτέλεσμα, μετά τις επιχειρήσεις των ελληνικών και ευρωπαϊκών αρχών, οι ροές μεταφέρθηκαν από τα χερσαία σύνορα στο Αιγαίο και στα σύνορα της Τουρκίας με τη Βουλγαρία. Η κίνηση στο Αιγαίο αυξήθηκε σημαντικά καθώς οι πληθυσμοί μετακινήθηκαν προς τα δυτικά παράλια της Τουρκίας. Οι περισσότεροι μετανάστες προσπαθούσαν πλέον να περάσουν από τα λιμάνια και τις παραλίες της Σμύρνης προς τα ελληνικά νησιά. Οι πιο συχνοί και κοντινοί προορισμοί είναι η Λέσβος, η Σάμος, το Αγαθονήσι, το Φαρμακονήσι και η Σύμη²⁶. Από την άλλη μεριά, οι αλλοδαποί που αντιμετώπισαν πρόβλημα στην προσπάθειά τους να περάσουν στην Ελλάδα μέσω του Έβρου, κινήθηκαν Βόρεια και προσπάθησαν να περάσουν τα βουλγαρικά περάσματα και να καταλήξουν στη γειτονική χώρα. Μετά τον αρχικό αιφνιδιασμό των βουλγάρων και με την παρουσία στα σύνορα της χώρας, πολλαπλάσιων απ' ότι συνήθως σύριων, αλγερινών, παλαιστίνιων, ιρακινών και άλλων υποσαχάριων φυλών, οι βόρειοι γείτονές μας ενίσχυσαν και αυτοί τα σύνορά τους με χερσαία, εναέρια μέσα και επιπλέον προσωπικό έτσι ώστε να περιορίσουν το φαινόμενο. Ακόμη, ένα μεγάλο μέρος των ατόμων που φτάνουν στην Τουρκία για να περάσουν απέναντι, προτιμούν να παραμείνουν προσωρινά στη χώρα περιμένοντας τη χαλάρωση των μέτρων και καλύτερες συνθήκες διαφυγής, παρά να επιστρέψουν στις οικονομικά κατεστραμμένες και πολιτικοκοινωνικά επικίνδυνες χώρες καταγωγής τους.

Συνεπώς, η όποια μεμονωμένη εθνική επιχείρηση απλώς μεταθέτει προσωρινά το πρόβλημα. Οι ροές δεν είναι δυνατόν να σταματήσουν μόνο με τη φύλαξη των συνόρων. Η μονομερής αντιμετώπιση δε μπορεί να φέρει λύση σε ένα παγκόσμιο και πανευρωπαϊκό θέμα. Η μετανάστευση αφορά τις χώρες προέλευσης, τις χώρες διέλευσης και τις χώρες προορισμού και δε μπορεί να αντιμετωπιστεί δίχως τη συνεργασία όλων των μερών.

1.4 Ανάλυση του μεταναστευτικού πληθυσμού.

²⁶ Annual risk analysis 2013, Όπως παραπάνω, p 24

1.4.1 Η κατανομή των αλλοδαπών με βάση την καταγωγή τους και η αναλογία των δύο φύλων.

Η εθνικότητα των αλλοδαπών.

Με βάση την επίσημη απογραφή του 2011, στην Ελλάδα διαμένουν μόνιμα 10.815.197 άτομα. Από αυτά, τα 9.903.268 είναι ελληνικής υπηκοότητας και τα 911.929 είναι αλλοδαποί. Από αυτούς, οι 199.101 είναι πολίτες χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁷, ενώ 4.825 είναι χωρίς ή με αδιευκρίνιστη υπηκοότητα. Τα υπόλοιπα 708.003²⁸ άτομα είναι υπήκοοι όλων των άλλων κρατών του κόσμου, με πολυπληθέστερους εκπροσώπους τους πολίτες που προέρχονται από την αφρικανική (Συνολικά 25.846 άτομα) και την ασιατική ήπειρο (138.262)²⁹. Διαχρονική είναι η παρουσία 1.894 αυστραλών, 5.773 αμερικανών (Η.Π.Α.), 1.475 καναδών, 4.238 γάλλων, 10.778 γερμανών, 14.446 κύπριων και 15.386 πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου (Η.Β.). Συμπληρωματικά και για ενημερωτικούς περισσότερο λόγους, με βάση τα στοιχεία των Κανελόπουλου, Γρέγου, και Πετραλιά³⁰, στη χώρα μας διαμένουν 135.268 παλιννοστούντες³¹. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι ομογενείς που είτε κατάγονται από κάποια ελληνική μειονότητα του εξωτερικού (Αλβανία), είτε για εθνικούς και πολιτικούς κυρίως λόγους εξορίστηκαν από τις πατρογονικές εστίες τους κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Οι μεγαλύτερες κοινότητές τους βρίσκονται στις χώρες της πάλαι ποτέ κραταιής Ε.Σ.Σ.Δ. και της Αλβανίας. Οι εισροές παλιννοστούντων από αυτές τις περιοχές ξεκίνησαν το 1991. Ειδικά τα 6 πρώτα χρόνια του φαινομένου, έμπαιναν στην Ελλάδα ετησίως, περίπου 15.000 ομοεθνείς από τη Ρωσία, τη Γεωργία, την Αρμενία, το Καζακστάν και την Αλβανία. Ωστόσο μετά το 2000 οι ροές περιορίστηκαν και ακολούθησαν μια

²⁷ Σε αυτόν τον αριθμό συμπεριλαμβάνονται πολίτες της Βουλγαρίας, της Πολωνίας και της Ρουμανίας.

²⁸ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή, Πειραιάς, Αύγουστος 23, 2013, σελ 7

²⁹ Πίνακας 3. Απογραφή Πληθυσμού 2011. Μόνιμος Πληθυσμός κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες ηλικιών. Σύνολο χώρας, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

³⁰ Kanellopoulos K., Gregou M., Petralias A., Size profile and labour market analysis of immigration in Greece, Centre of planning and economic, Reports 59, Athens 2009, p 54

³¹ Ελληνικής καταγωγής πολίτες των κρατών της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. οι οποίοι επέστρεψαν στην Ελλάδα μετά τη πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και απέκτησαν την ελληνική υπηκοότητα.

σταθερή πορεία μέχρι το 2006, όπου και μηδενίστηκαν. Οι άνθρωποι αυτοί που εξ ορισμού είναι μετανάστες και έχουν πολλά κοινά στοιχεία με τους υπόλοιπους υπηκόους ξένων χωρών που εισήλθαν στη χώρα, δε θα απασχολήσουν την ανάλυσή μας. Αυτό επειδή, στη συντριπτική τους πλειοψηφία έχουν πάρει την ελληνική υπηκοότητα και από το 2001 και μετά υπολογίζονται στις απογραφές και τις μετρήσεις των διάφορων φορέων ως έλληνες πολίτες, οπότε δεν επηρεάζουν τα νούμερα και τα στοιχεία των αλλογενών κατοίκων.

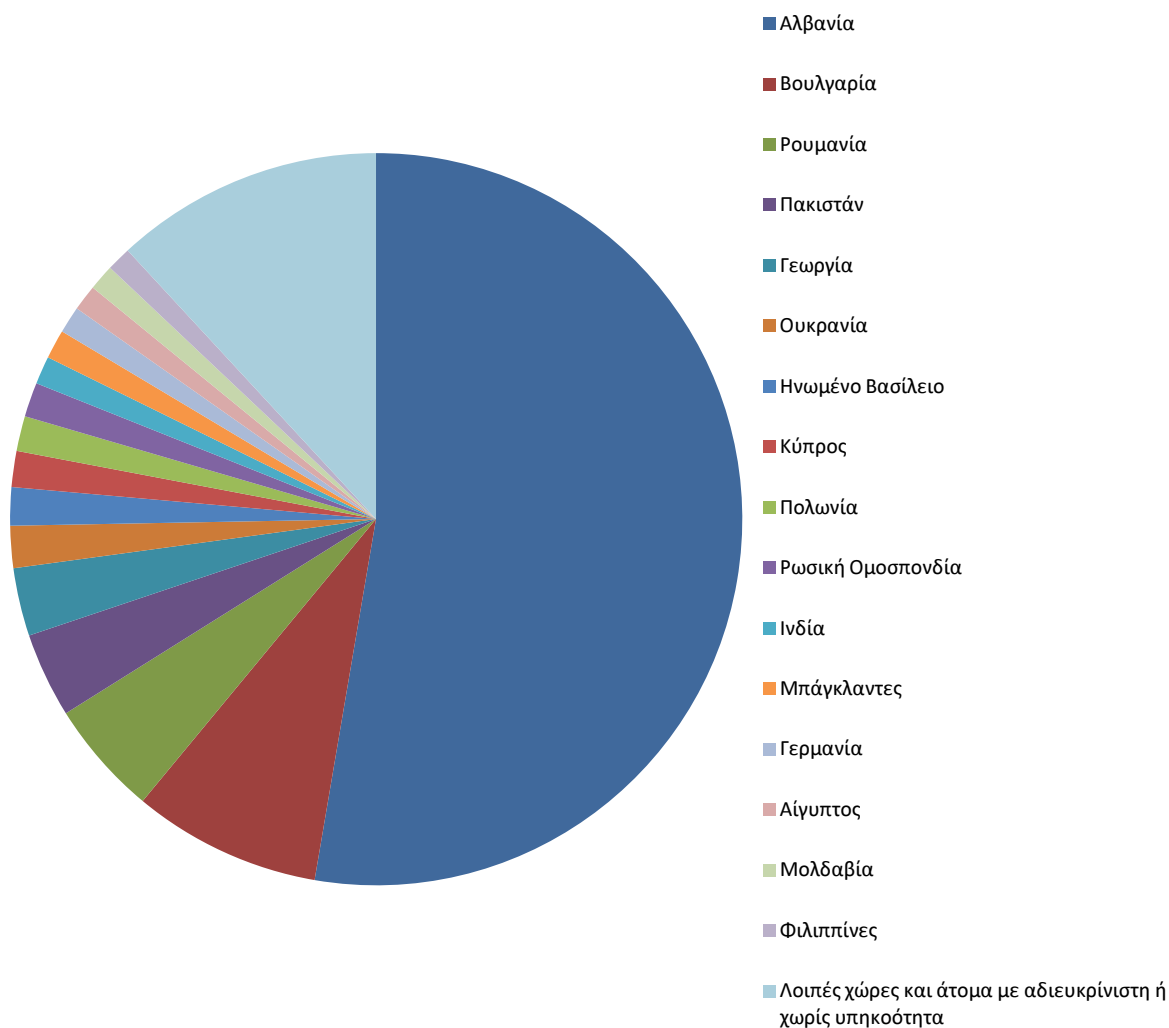
Όσον αφορά την κατανομή των αλλοδαπών, στη χώρα μας εμφανίζεται το μοναδικό στην Ευρώπη φαινόμενο της ισχυρότατης παρουσίας μιας συγκεκριμένης εθνότητας να κυριαρχεί αριθμητικά των υπολοίπων ξένων υπηκόων. Πολιτικοοικονομικοί λόγοι, κοινά πολιτισμικά στοιχεία και ιστορικές μνήμες, η γεωγραφική εγγύτητα και το εύκολο πέρασμα των συνόρων, έχουν οδηγήσει εκατοντάδες χιλιάδες αλβανούς στην Ελλάδα. 480.824 Απογράφηκαν το 2011, αριθμός που τους ανεβάζει στο 52,7% του συνολικού αλλοδαπού πληθυσμού και στο 4,4% του γενικού πληθυσμού που κατοικεί στη χώρα μας. Αν αφαιρέσουμε από το σύνολο των αλλοδαπών τους πολίτες της Βόρειας Αμερικής (7.248), της Ωκεανίας (1.990), τους νορβηγούς (452), τους ελβετούς (959) και τους πολίτες της Ε.Ε. (199.101), οι οποίοι έχουν εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά και βρίσκονται στην Ελλάδα για τελείως διαφορετικούς λόγους από αυτούς που μεταναστεύουν οι υπόλοιποι πληθυσμοί που θα ασχοληθούμε³², σε ένα σύνολο των 702.179 αλλοδαπών, το 68,4% προέρχεται από την Αλβανία. Αυτό το ποσοστό είναι αρκετά μεγάλο ώστε να επηρεάσει όχι μόνο τη μεταναστευτική κοινότητα αλλά και ολόκληρη την ελληνική κοινωνία.

Με μεγάλη διαφορά από τον πρώτο ακολουθούν οι βούλγαροι. Οι 75.915 που κατοικούν μόνιμα στην Ελλάδα αποτελούν το 8,3% του συνόλου των αλλοδαπών. Τρίτη μεγαλύτερη μεταναστευτική κοινότητα είναι οι ρουμάνοι, με 46.523 πολίτες ρουμανικής καταγωγής να βρίσκονται στη χώρα. Η κυριαρχία των τριών αυτών γειτονικών λαών στη στατιστική των ξένων υπηκόων αντανακλάται και στην καθημερινότητα των ελλήνων, καθώς είναι αυτοί που

³² Εξαίρεση αποτελούν οι πολωνοί, οι βούλγαροι και οι ρουμάνοι, των οποίων οι λόγοι εισόδου στην Ελλάδα προσομοιάζουν με αυτούς των υπόλοιπων ανατολικοευρωπαίων εισερχομένων στη χώρα.

συνήθως όλοι εμείς συναντάμε στο δρόμο, στις δουλειές μας, στην είσοδο της πολυκατοικίας και στην κάθε δραστηριότητά μας κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η βαλκανική κοινότητα αλλοδαπών που περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο αυτές τις 3 εθνότητες αποτελεί τα 2/3 των ξένων που μένουν μόνιμα στην Ελλάδα.

Κατανομή μόνιμου πληθυσμού αλλοδαπών

33

Συνεχίζοντας, η πακιστανική κοινότητα αποτελεί το πρώτο εκπρόσωπο της ασιατικής ηπείρου. Στη χώρα μας διαμένουν μόνιμα 34,177 πακιστανοί και αποτελούν το 3,7% του συνόλου των ξένων πολιτών. Ακολουθούν οι γεωργιανοί

³³ Βλέπε Πίνακας 1, Παράρτημα 1.

με 27.400 (3%) και οι ουκρανοί με 17.006 (1,9%) υπηκόους να αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον εντός της ελληνικής επικράτειας. Οι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση³⁴ αποτελούν το 7,7% των ξένων της χώρας. Την πρώτη δεκάδα κλείνουν το Ηνωμένο Βασίλειο (15.386), η Κύπρος (14.446) και η Πολωνία με τη Ρωσική Ομοσπονδία με 14.145 και 13.807 αντίστοιχα. Οι δραστήριοι ινδοί και μπαγκλαντεσιανοί αριθμούν 11.333 και 11.076 άτομα, και μαζί με τους γείτονές τους πακιστανούς και τους 9.804 πάντα καλοδιάθετους φιλιππινέζους αντιπροσωπεύουν τις μεγαλύτερες εθνότητες που προέρχονται από την Ασία. Όσον αφορά τα υπόλοιπα στοιχεία των αλλοδαπών, η Αφρική, σε σχέση με την Ασία, έχει μια μικρή παρουσία με την Αίγυπτο να αποτελεί την πολυπληθέστερη κοινότητα με 10.455 υπηκόους. Μεγάλους πληθυσμούς αριθμούν και η Νιγηρία (3.285), το Μαρόκο (1.910) και η Αιθιοπία (1.606). Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Καραϊβικής, της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής έχει στείλει μικρές ομάδες, με κυριότερη αυτή των βραζιλιάνων που αριθμεί 688 άτομα. Κυριότεροι λόγοι είναι η απόσταση που μας χωρίζει, η εναλλακτική που ακούει στο όνομα Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, η πολιτισμική συγγένεια με χώρες της νοτιοδυτικής Ευρώπης³⁵ και τα διαφορετικά μεταναστευτικά μονοπάτια που ακολουθούν αυτοί οι λαοί για να καταλήξουν στην Ευρώπη.

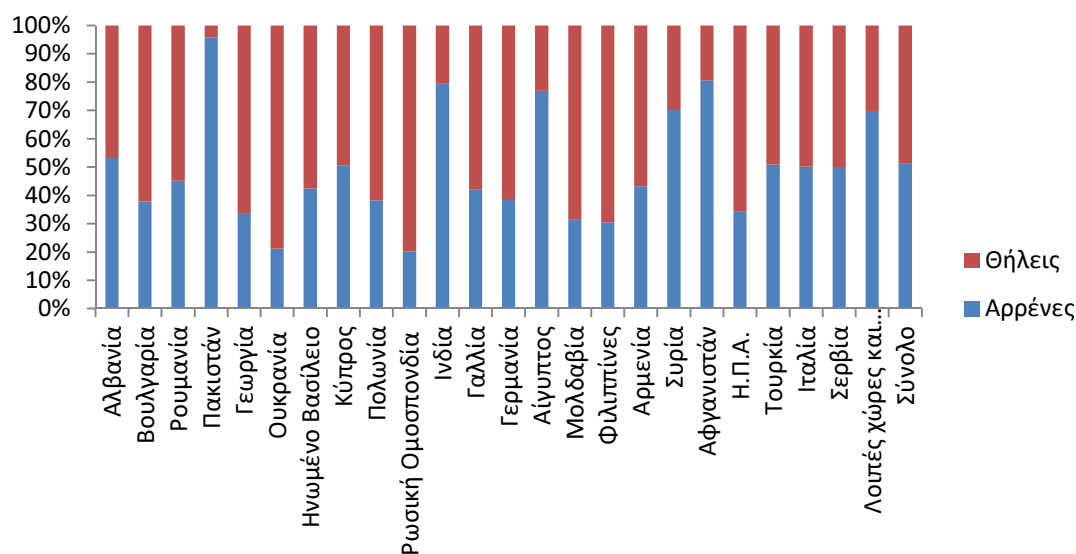
Η αναλογία μεταξύ αντρών και γυναικών.
Συνεχίζοντας με την αναλογία των δύο φύλων, η εικόνα που δίνουν οι διάφορες εθνότητες που κατοικούν στον ελλαδικό χώρο είναι διαφορετική και πολλές φορές ασύμμετρη. Η αναλογία του ελληνικού πληθυσμού είναι 4.835.789 άντρες για 5.067.479 γυναίκες. Δηλαδή, το 51,2% του ελληνικού πληθυσμού αποτελείται από γυναίκες. Τόσο ισορροπημένα ποσοστά δε θα βρούμε πολλά στους πληθυσμούς των αλλοδαπών. Οι κύπριοι, μια κοινότητα που δεν αποτελεί τον ορισμό του μετανάστη καθώς είναι στην ουσία ελληνικός πληθυσμός, έχει αρκετά συμμετρικά ποσοστά. Το 49,5% των πολιτών της Κυπριακής Δημοκρατίας που κατοικούν στη χώρα μας είναι γυναίκες και το υπόλοιπο 50,5% άντρες. Οι αλβανίδες και οι ρουμάνες αντιστοιχούν στο 46,9% και στο 54,9% των μεταναστευτικών τους ομάδων. Οι αμερικανίδες (Η.Π.Α.)

³⁴ Γεωργία=27.400, Ρωσική Ομοσπονδία=13.807, Ουκρανία=17.006, Μολδαβία=10.391, Λευκοπωσία=953, Λετονία=301, Λιθουανία=519, Εσθονία=108. Σύνολο=70485.

³⁵ Πολλές από αυτές τις χώρες ήταν αποικίες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας.

υπερισχύουν των αμερικανών με 3.174 άτομα (54,9%) έναντι 2.599 (45,1%). Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στην περίπτωση της Αργεντινής με το ποσοστό των γυναικών να φτάνει στο 52,5%. Η Ιταλία και η Σερβία έχουν τα πιο ισορροπημένα ποσοστά από όλους, με 2.495 ιταλίδες (49,8%) να αντιστοιχούν σε 2.513 ιταλούς (50,2%) και 1.298 σέρβους (50,06%) να αντιστοιχούν σε 1.295 γυναίκες ίδιας εθνικής ταυτότητας (49,94%).

Αναλογία των φύλων στις ομάδες μεταναστών

36

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, οι περισσότερες ομάδες μεταναστών έχουν ανισοβαρή ποσοστά κατανομής των φύλων. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στα διαφορετικά πολιτισμικά, θρησκευτικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας που επιτρέπει και θεωρεί αποδεκτό συγκεκριμένα άτομα να φεύγουν για να δουλέψουν εκτός συνόρων και να φέρουν συνάλλαγμα για την οικογένεια, ενώ άλλα άτομα να μένουν πίσω και να προσπαθούν να διατηρήσουν την ενότητα του σπιτιού και τη συνοχή της κοινωνίας³⁷. Έτσι, οι χώρες από την Αφρική και την Ασία έχουν συντριπτικά μεγαλύτερα ποσοστά

³⁶ Βλέπε Πίνακας 1, Παράρτημα 2.

³⁷ Κάτι παρόμοιο συνέβη και συμβαίνει ακόμη στην ελληνική επαρχία. Εδώ και πολλά χρόνια, οι ελληνίδες είναι αυτές που εγκαταλείπουν πρώτες και πιο εύκολα την ελληνική ενδοχώρα για να εγκατασταθούν και να δουλέψουν σε κάποια μεγάλη πόλη ή στην πρωτεύουσα της κάθε επαρχίας. Ο γιος, σαν το σημαντικότερο εργαλείο για τη συνέχεια της οικογένειας, μένει για να δουλέψει κυρίως στα χωράφια και να αναλάβει τη περιουσία της. Αυτός είναι ένας λόγος που τα επαρχιακά χωριά ερημώνουν, καθώς οι λίγοι άντρες αναπαραγωγικής ηλικίας που κατοικούν σε αυτά δε βρίσκουν γυναίκες να κάνουν οικογένεια, να αναπαραχθούν και να ξαναδώσουν ζωή στον τόπο.

αντρών έναντι των γυναικών. Συνολικά, στη χώρα διαβιούν 18.237 αφρικανοί (70,6%) για 7.609 αφρικανές (29,4%) και 91.245 ασιάτες (66%) για 47.017 ασιάτισσες (34%).

Πιο συγκεκριμένα, σε ένα σύνολο 6.911 πολιτών απ' το Αφγανιστάν, οι 5.575 είναι άντρες. Στην περίπτωση του Μπαγκλαντές, 10.299 άντρες (93%) αντιστοιχούν σε 777 γυναίκες (7%). Μεγάλες διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και στα ποσοστά των ινδών και των σύριων. Στο σύνολο του πληθυσμού της κάθε μεταναστευτικής ομάδας, μόλις το 20% είναι γυναίκες. Οι ιρανοί και ιρακινοί επίσης, ξεπερνούν σε αριθμούς τις γυναίκες αντίστοιχης καταγωγής. Σε ποσοστά, το 80% του ιρανού και το 82% του ιρακινού πληθυσμού αποτελείται από άντρες. Η μεγαλύτερη κοινότητα της Ασίας, οι πακιστανοί, δε θα μπορούσε να ξεφύγει από τον κανόνα. 32.713 Πακιστανοί, ένα ποσοστό της τάξης του 95,7%, αναλογούν σε 1464 γυναίκες από την ίδια χώρα. Παρατηρώντας τις χώρες της Αφρικής, η κατάσταση παραμένει ίδια και κάποιες φορές η ανισορροπία μεγαλώνει. Η Αίγυπτος μας έχει στείλει 8.044 άντρες και 2.411 γυναίκες. 994 Αλγερινοί ακολουθούμενοι από 125 αλγερινές έφυγαν από τη χώρα τους για να σωθούν από την αναρχία που προκάλεσαν τα πρώτα κύματα επανάστασης της "Αραβικής Άνοιξης". Η Αιθιοπία αποτελεί την εξαίρεση στον κανόνα, με το 72,5% των υπηκόων αυτής της χώρας να είναι γυναίκες. Το Μαρόκο φέρνει 1.471 (77%) άντρες για 439 (23%) γυναίκες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της Μαυριτανίας, όπου σε ένα πληθυσμό των 127 ατόμων, μόλις οι 5 είναι γυναίκες (4%).

Επίσης, δυσανάλογα ποσοστά αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση παρουσιάζουν οι περισσότερες χώρες της Καραϊβικής, της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής και οι πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Πιο συγκεκριμένα, οι βραζιλιάνες αναλογούν στο 74,9% της νοτιοαμερικανικής αυτής παροικίας. Οι κολομβιανές υπερισχύουν σε ένα ποσοστό 75,5% των αντρών αντίστοιχης καταγωγής, ενώ οι κουβανοί φτάνουν μόλις στο 33,6% του συνόλου που ταξίδεψε στην Ελλάδα από το νησιωτικό σύμπλεγμα της Καραϊβικής. Το 14,7% των υπηκόων της Δομινικανής Δημοκρατίας και το 19,6% του Ισημερινού είναι άντρες. Η χώρα του Μεξικού μας έχει στείλει 141 γυναίκες και 39 άντρες, ενώ

μόλις το 10% των παραγουανών είναι άντρες. Επίσης, σε ένα σύνολο 17.006 ουκρανών οι 3.601, ένα ποσοστό της τάξης του 21,2%, ανήκουν στο "ισχυρό φύλο". Οι 2.782 ρώσοι (20,1%) θεωρούνται μια μικρή ομάδα συγκρινόμενοι με τις 11.025 ρωσίδες που τους ακολουθούν. Οι αρσενικοί υπήκοοι της Λευκορωσίας που κατέληξαν στη χώρα μας αποτελούν μόλις το 14,2% του συνόλου των πολιτών της χώρας που έκαναν τον ίδιο δρόμο με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής. Πιο ισχυρή, σχετικά, παρουσία έχουν οι άντρες από τη Μολδαβία, με 3.257 (31,3%) από αυτούς να αναλογούν σε 7,134 μολδαβές (68,7%). Οι χώρες της Βαλτικής ακολουθούν κατά γράμμα τον ίδιο κανόνα, με τα ποσοστά των αντρών να κυμαίνονται κοντά στο 20%. Έτσι, η Λιθουανία και η Λετονία μας στέλνουν 16,2% και 17,6% άντρες αντίστοιχα, ενώ η Εσθονία παρουσιάζει ποσοστό 23,1%. Τελειώνοντας με την αναλογία των φύλων, η Τσεχική Δημοκρατία μας στέλνει 5,1 γυναίκες (710) για κάθε 1 άντρα (139) που έρχεται στη χώρα.

Συνοψίζοντας, με όλες τις διακυμάνσεις και ανισορροπίες που παρουσιάζουν τα ποσοστά των αλλοδαπών από τις διάφορες γεωγραφικές περιοχές του πλανήτη, οι γυναίκες και οι άντρες συνθέτουν το 48,8% και 51,2% του συνολικού αλλοδαπού πληθυσμού που κατοικεί στη χώρα.

1.4.2 Περιοχές μεγαλύτερης συγκέντρωσης.

Που κατοικούν οι μετανάστες;
Είναι πλέον τέτοιο το μέγεθος του μεταναστευτικού ρεύματος, που είναι ελάχιστες οι περιοχές που έχουν μείνει ανεπηρέαστες από τη παρουσία των ξένων υπηκόων. Οι μετανάστες βρίσκονται παντού: Στην ύπαιθρο και στα αστικά κέντρα, στην ηπειρωτική αλλά και στη νησιωτική Ελλάδα. Σε επίπεδο γεωγραφικής κατανομής, οι αλλοδαποί κάτοικοι της χώρας δε συγκεντρώνονται μαζικά σε συγκεκριμένες περιοχές. Παρόλα αυτά, υπάρχουν περιοχές σε κάθε μεγάλη πόλη που έχουν αυξημένες συγκεντρώσεις αλλοδαπών. Η συσπείρωση των ξένων υπηκόων είναι πολλές φορές τυχαία και αρχικά τουλάχιστον, επηρεάζεται από τα διαθέσιμα και φθηνά διαμερίσματα καθώς και από τις

υποδείξεις συγγενών και των υπόλοιπων ομοεθνών τους. Αυτή η ισορροπημένη διάχυση σε όλη τη χώρα έχει σαν αποτέλεσμα την αποφυγή δημιουργίας γκέτο στις διάφορες περιοχές της πρωτεύουσας και την περαιτέρω περιθωριοποίηση των μεταναστών. Η τάση αυτή, όπως είναι φυσικό, έχει σχέση με τα χαρακτηριστικά λειτουργίας της εγχώριας αγοράς εργασίας. Έτσι, οι μετανάστες εμφανίζονται σε περιοχές στις οποίες υπάρχει ζήτηση για φθινό και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό. Συνέπεια αυτού, και παρά το μεγάλο ποσοστό διάχυσής τους σε όλη τη χώρα, οι αλλοδαποί, όπως και οι έλληνες, παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά συγκέντρωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου υπάρχει εντονότερη εργασιακή δραστηριότητα.

Σε επίπεδο γεωγραφικής ενότητας, το μεγαλύτερο μέρος του μεταναστευτικού πληθυσμού κατοικεί και εργάζεται στην περιφέρεια της Αττικής. Οι 405.772

ξένοι υπήκοοι της περιοχής, αποτελούν το 44,5% του συνόλου των ξένων και το 10,6% των 3.827.624 πολιτών που ανήκουν στην περιφέρεια. Σε απόλυτους αριθμούς, η Κεντρική Ελλάδα φιλοξενεί 223.303 αλλοδαπούς. Συνεπώς, στη Θεσσαλία, στη Στερεά και Δυτική Ελλάδα, στην Πελοπόννησο και τα Ιόνια Νησιά διαμένει το 24,5% των αλλοδαπών. Τρίτη σε μέγεθος μεταναστευτικού πληθυσμού έρχεται η Βόρεια Ελλάδα³⁸ με 169.440 άτομα (18,6% Επί του συνολικού πληθυσμού ξένων υπηκόων) να καταγράφονται εκεί. Τελευταία από τις περιφέρειες της χώρας έρχονται τα νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη, με 113.414 μη γηγενή πληθυσμό να καταγράφεται σε αυτές τις περιοχές³⁹. Πιο

³⁸ Αναφερόμαστε στις περιοχές της Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Θράκης.

³⁹ Πίνακας 5α. Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων. Σύνολο χώρας, Μεγάλες Γεωγραφικές Ενότητες (NUTS 1), Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, Περιφέρειες (NUTS 2), Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών παρατηρείται στο Δήμο της Αθήνας. Οι 182.792 αλλογενείς είναι το 17,8% των 1.029.520 αθηναίων, ποσοστό αρκετά μεγαλύτερο από το επίσημο ποσοστό⁴⁰ των ξένων υπηκόων επί του συνολικού πληθυσμού. Σε όλο τον υπόλοιπο τομέα της Αθήνας διαμένουν συνολικά 111.554 αλλογενείς για 1.499.627 γηγενείς. Στα ανατολικά προάστια της πρωτεύουσας το ποσοστό αγγίζει το 9,9%, αφού υπάρχουν 49.919 μετανάστες για 452.429 έλληνες πολίτες. Παρόμοια αναλογία, 9,3% και 8,9%, παρουσιάζουν η Δυτική Αττική και ο Πειραιάς, περιοχές οι οποίες φιλοξενούν 14.913 και 39.868 ξένους αντίστοιχα. Τελειώνοντας με την περιφέρεια Αττικής, στα νησιά του Σαρωνικού αναλογεί 1 αλλοδαπός για κάθε 10 έλληνες.

Ισχυρή παρουσία αλλοδαπού στοιχείου, με βάση τα ποσοστά και όχι κατ' ανάγκη τους απόλυτους αριθμούς, έχουμε στη Μεσσηνία (12,2%), την Κορινθία (10,3%), την Ηλεία (9,3%), τα Χανιά (11,9%), τη Ρόδο (11,9%), τη Χαλκιδική (12%), την Εύβοια (8,5%), τη Βοιωτία (13,1%), τη Φθιώτιδα (8,7%), την Αργολίδα (10,9%), τη Λακωνία (11,6%), το Λασίθι (12,9%) και το Ρέθυμνο (10,9%). Μεγάλη συγκέντρωση έχουμε και στο Ηράκλειο. Οι 25.624 αλλοδαποί που διαμένουν στην περιοχή αγγίζουν το 8,4% των ηρακλειωτών. Η πόλη της Θεσσαλονίκης ακολουθεί χαμηλότερα, με 69.950 ξένους για 1.040.362 θεσσαλονικείς, δηλαδή μια αναλογία της τάξης του 6,3%. Ακόμη, σε αντίθεση με τα όσα θα περιμέναμε λόγω των τεράστιων καλλιεργήσιμων εκτάσεων του κάμπου της Θεσσαλίας και της μεγάλης ζήτησης για φθηνά εργατικά χέρια, το ποσοστό των ξένων υπηκόων που μένει και εργάζεται στη συγκεκριμένη περιφέρεια δε ξεπερνά το 6,1%. Χαρακτηριστικά, στη περιοχή της Λάρισας αναλογούν 16.763 αλλογενείς για 267.562 γηγενείς, ένας αριθμός που αγγίζει το 5,9% του συνόλου.

Πλην των ευρωπαίων μεταναστών.

Συγκεντρώνοντας στοιχεία για τους μετανάστες, μην υπολογίζοντας τους υπηκόους των χωρών της Ε.Ε. οι οποίοι, με εξαίρεση τη Ρουμανία, την Πολωνία και τη Βουλγαρία, αποτελούν μια διαφορετική μεταναστευτική οντότητα, βλέπουμε ότι η μεγαλύτερη τους ομάδα, 147.807 άτομα, κατοικεί στο κέντρο της

⁴⁰ Σε ένα σύνολο 10.815.197 κατοίκων, το 8,4% είναι ξένης υπηκοότητας.

Αθήνας. Από τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας που αφορούν την πρόσφατη απογραφή του 2011, παρατηρούμε ότι από ένα αριθμό 712.828⁴¹ μεταναστών με καταγωγή διαφορετική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το μεγαλύτερο ποσοστό που αγγίζει τις 500.000 κατοικεί στα μεγάλα αστικά κέντρα της επαρχίας, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Μεγάλες συγκεντρώσεις αλλοδαπών τρίτων χωρών (Εκτός Ε.Ε.) υπάρχουν και σε κάποια νησιά του Νότιου Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγους. Στην Πάρο διαμένουν 1.972 πολίτες τρίτων χωρών για 14.926 έλληνες. Στη Μύκονο έχουν καταγραφεί 2.208 υπήκοοι τρίτων, εκτός Ε.Ε., χωρών σε ένα σύνολο 10.134 κατοίκων (21,8%). Το ποσοστό αυτής της κατηγορίας ανθρώπων φτάνει το 11% στην Κω και το 14,9% στην Άνδρο. Όσον αφορά το Ιόνιο, η Κεφαλονιά έχει 3.815 αλλοδαπούς (10,7% Επί του συνολικού πληθυσμού του νησιού), η Ζάκυνθος 4.523 (11,1%) και η Κέρκυρα 6.585 (6,3%). Το νησί της Κρήτης φιλοξενεί 38.027 υπηκόους τρίτων χωρών σε ένα σύνολο 623.065 κατοίκων (6,1%). Από την άλλη, τα χαμηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης παρουσιάζουν ορισμένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας. Η Κοζάνη (3,4%), η Καστοριά (3,3%) από τη Δυτική Μακεδονία και η Άρτα (3,6%) από την Ήπειρο παρουσιάζουν ποσοστά αλλογενών τρίτων, εκτός Ε.Ε., χωρών που δεν ξεπερνούν το 4%. Επίσης, οι Σέρρες (2,1%), το Κιλκίς (4,2%), η Καβάλα (4,9%) και η Δράμα (2,4%) από την υπόλοιπη Μακεδονία και η Ξάνθη (1,3%), ο Έβρος (1,4%), και η Ροδόπη (1,1%) από τη Θράκη έχουν μηδενικά ποσοστά και τοποθετούν τις περιφέρειες της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης στις περιοχές με τις χαμηλότερη συγκέντρωση αλλοδαπών τρίτων χωρών στην Ελλάδα⁴².

Στοιχεία των υπηκόων της Ε.Ε..

Εξετάζοντας τη διανομή των αλλοδαπών πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε γενικές γραμμές τα ποσοστά και οι αριθμοί τους κυμαίνονται ιδιαίτερα χαμηλά. Εξαιρέσεις αποτελούν κάποια νησιά και κάποια ευκατάστατα προάστια των μεγάλων πόλεων της χώρας. Και σε αυτή την περίπτωση, η μεγαλύτερη συγκέντρωση υπάρχει στο Δήμο της Αθήνας, με 34.985 πολίτες της Ε.Ε. να

⁴¹ Σύνολο αλλοδαπών-Υπήκοοι χωρών Ε.Ε.=911.929-199.101=712.828

⁴² Πίνακας 5β. Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων. Σύνολο χώρας, Μεγάλες Γεωγραφικές Ενότητες (NUTS 1), Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, Περιφέρειες (NUTS 2), Περιφερειακές Ενότητες (NUTS 3), Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

κατοικούν εκεί. Οι υπόλοιποι 37.513 που βρίσκονται στην περιφέρεια κατοικούν στην Εκάλη, τη Βούλα, την Κηφισιά, τη Γλυφάδα και σε άλλες εύπορες περιοχές της Αττικής. Παρόμοια μεγάλες συγκεντρώσεις έχουμε στη Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο και τη Μεσσηνία με 10.908 και 10.445 και 8.688 άτομα αντίστοιχα⁴³. Μεγάλες σχετικά κοινότητες φιλοξενούν η Ρόδος με 5.341, οι Σέρρες με 2.691, η Μαγνησία με 3.580, η Φθιώτιδα με 3.235, η Εύβοια με 2.920, η Κέρκυρα με 2.966, η Αχαΐα με 3.130, η Ηλεία με 4.638, η Κορινθία με 2.696, η Αργολίδα 3.373, η Λακωνία με 5.406, η Κως 1.545 και η Λέσβος με 1.482 ευρωπαίους⁴⁴.

Σύνοψη και λόγοι διασποράς.

Τελειώνοντας, όπως έχουμε παρατηρήσει και προηγουμένως, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε τοπικό επίπεδο οι μετανάστες δε συγκεντρώνονται μαζικά σε συγκεκριμένες περιοχές. Ένας κανόνας που ισχύει είναι ότι οι γυναίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερη συγκέντρωση στα αστικά κέντρα, όπου βρίσκουν εύκολα δουλειά σαν οικιακοί βοηθοί ή νοσοκόμες ατόμων που χρήζουν φροντίδα και προστασία, και οι άντρες στην ύπαιθρο και ιδιαίτερα σε περιοχές που εμφανίζουν έντονη γεωργική δραστηριότητα. Η συνεχιζόμενη υποβάθμιση του κέντρου και η αναβάθμιση των προαστίων της Αθήνας που οδηγεί τους έλληνες στο να αφήνουν παραδοσιακές εστίες κατοικίας και να μετακινούνται προς το εξωτερικό των πόλεων, οδηγεί τους ξένους κατοίκους της χώρας στο να διασπείρονται στα διάφορα σημεία των ελληνικών αστικών περιοχών. Ως αποτέλεσμα, οι ξένοι μετοικούν τις περιοχές που εγκαταλείπει η μεσαία τάξη, καλύπτουν το κενό και αποκτούν τη θέση τους στη διαστρωμάτωση της ελληνικής κοινωνίας. Παρά το τι αρχικώς πιστεύονταν, κάτι τέτοιο φαίνεται να λειτουργεί θετικά, καθώς βοηθά στην καθημερινή επαφή ελλήνων και ξένων και εμποδίζει τη δημιουργία περιοχών γκέτο, οι οποίες συνήθως λειτουργούν ως κοιτίδες αποξένωσης και ρατσισμού⁴⁵.

⁴³ Η Κρήτη με 25.308, η Πελοπόννησος με 22.397 και η Κεντρική Μακεδονία με 20.645 υπηκόους της Ε.Ε. είναι, μετά την Αττική, οι περιφέρειες με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών αυτής της κατηγορίας.

⁴⁴ Σε αυτά τα νούμερα υπολογίζονται και οι πολίτες της Ρουμανίας, της Πολωνίας και της Βουλγαρίας, οι οποίοι όμως προσομοιώνουν περισσότερο με τα χαρακτηριστικά των υπόλοιπων μεταναστών παρά με αυτά των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁴⁵ Τσίγκανου Ι., Λαμπράκη Ι., Φατούρου Ι., Χαϊνάς Ε, Όπως παραπάνω, σελ 15

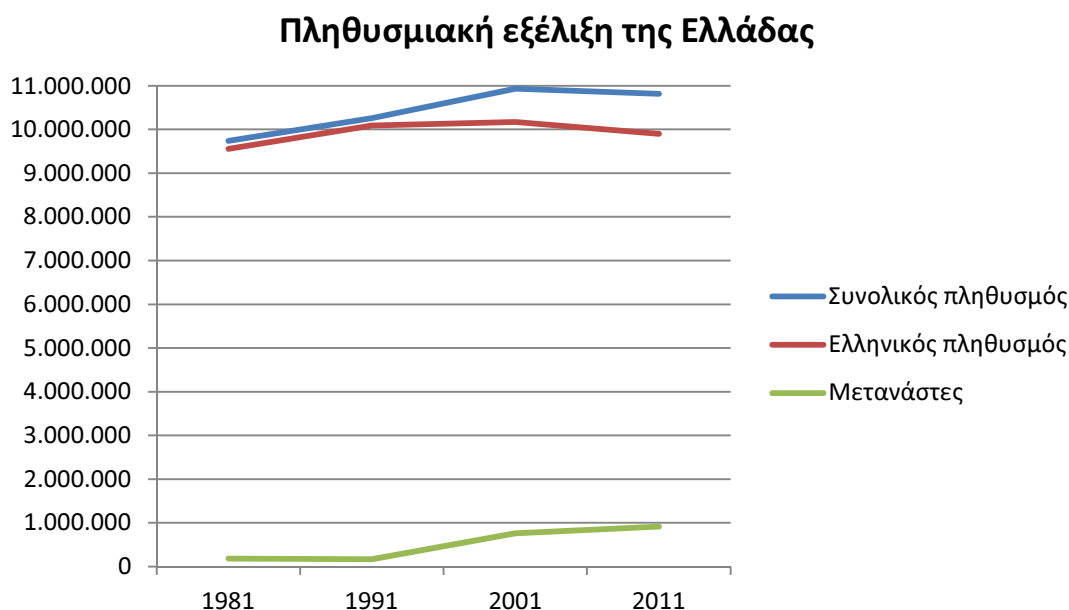
1.4.3 Συμβολή των αλλοδαπών στη δημογραφική ανανέωση της Ελλάδας και υπολογισμός της παράνομης μετανάστευσης.

Το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας.
Με βάση τα στοιχεία των τελευταίων απογραφών, ο ελληνικός πληθυσμός παρουσιάζει ελάχιστα θετικές τάσεις μέχρι το 2001. Η συνεχιζόμενη αρνητική πορεία της αύξησης του πληθυσμού οδήγησε στη μείωση του μόνιμου πληθυσμού της χώρας τη δεκαετία μεταξύ του 2001 και του 2011. Αν στην όλη εξίσωση βάλουμε σαν μεταβλητή και την εισροή μεταναστών, συμπεράνουμε ότι κατά τη δεκαετία 1991-2001, ο ελληνικός πληθυσμός αυξήθηκε ελάχιστα. Επιπλέον, η μείωση που παρουσίασε ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας μεταξύ του 2001 και 2011 γίνεται ακόμη μεγαλύτερη και πιο ανησυχητική αν υπολογίσουμε και τους 150.116 νέους αλλοδαπούς που με βάση τις απογραφές 2001 και 2011 εισήλθαν στη χώρα τη τελευταία δεκαετία⁴⁶. Είναι λοιπόν φανερό ότι από το 1991 και μετά, ο ξένος πληθυσμός της χώρας ευθύνεται για την οριακή αύξηση του συνολικού πληθυσμού τη δεκαετία 1991-2001 και για τη σταθερότητα που παρουσιάζεται τα επόμενα δέκα χρόνια (2001-2011). Η μετανάστευση είναι ο κύριος λόγος δημογραφικής ανανέωσης της Ελλάδας κατά τα τελευταία 20 χρόνια. Ο πληθυσμιακός κατήφορος είναι πλέον κοινωνικό φαινόμενο, μη ανασχέσιμο και άμεσα συνδεδεμένο με τις σύγχρονες τάσεις, την κρίση που περνά ο θεσμός της οικογένειας και τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Οι ελληνίδες αργούν να κάνουν παιδιά και όταν το κάνουν σπάνια ξεπερνούν τον αριθμό του ενός. Ο δείκτης ολικής γονιμότητας το 2011 έφτασε τα 1,42 παιδιά ανά ελληνίδα μητέρα, συγκρινόμενος με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 1,59⁴⁷. Υπενθυμίζεται ότι για την αντικατάσταση των γενεών και την αναπαραγωγή του πληθυσμού απαιτείται ένας δείκτης που να μην πέφτει κάτω από τα 2,1 παιδιά ανά μητέρα⁴⁸.

⁴⁶ Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 4.

⁴⁷ Total fertility rate, Number of children per woman, Eurostat, October 30, 2013

⁴⁸ Kasimis C. Kassimi C., "Greece: A history of migration", Migration Information Source, June 01, 2004

49

Οι ξένοι υπήκοοι τονώνουν την ηλικιακή ισορροπία του γερασμένου ελληνικού πληθυσμού.

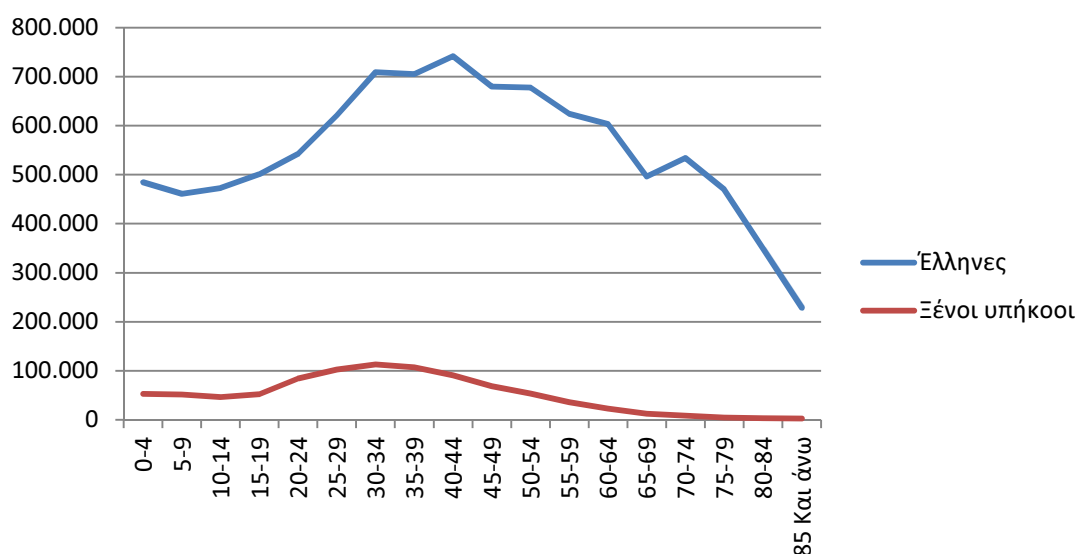
Εκτός των παραπάνω, ο νεανικός πληθυσμός των ξένων υπηκόων βοηθά στην αντιμετώπιση των έντονων τάσεων γήρανσης που εμφανίζει ο ελληνικός πληθυσμός εξαιτίας της μακροχρόνιας υπογεννητικότητας. Με βάση τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας από την τελευταία απογραφή, μόλις το 14,3% των ελλήνων έχουν ηλικία μέχρι 14 ετών και ανήκουν στη νέα γενιά που σταδιακά θα αναπληρώσει τις προηγούμενες. Το 64,7% ανήκουν στο βασικό πυρήνα του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών και το υπερβολικό υπόλοιπο του 21% αναφέρεται σε άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω. Παρατηρούμε λοιπόν ότι, σε σχέση με το σύνολο των ελλήνων, μειώνεται η αναλογία των ατόμων που είναι σε αναπαραγωγική ηλικία αλλά και το ποσοστό των παιδιών, που είναι ο κυριότερος δείκτης ανανέωσης του πληθυσμού. Όπως βλέπουμε από το παρακάτω γράφημα, η γραμμή ηλικιακής κατανομής των ξένων είναι πολύ πιο ομαλή από αυτή των ελλήνων. Επιπλέον, η μεγάλη συσπείρωσή τους παρουσιάζεται μεταξύ των ηλικιών 15 και 49, σε αντίθεση με τους Έλληνες οι οποίοι εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά σε άτομα μεγάλης ηλικίας. Οι

⁴⁹ Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 4.

αλλοδαποί παρουσιάζουν πολύ πιο νεανικά ποσοστά στελέχωσης του πληθυσμού τους⁵⁰, γεγονός που φανερώνει τη συνεισφορά της κατηγορίας αυτής στη διατήρηση μιας ανεκτής και απαραίτητης για τη συνέχεια της κοινωνίας, αναλογίας νέων παραγωγικών ανθρώπων ως προς το σύνολο των κατοίκων της χώρας.

Η μεγαλύτερη κοινότητα μεταναστών οδηγεί τα δεδομένα προς τη κατεύθυνση αυτή. Οι αλβανοί έχουν μια από τις πιο νεανικές παροικίες με το 22,4% του συνολικού τους αριθμού να είναι παιδιά έως 14 ετών και το 75,3% να ανήκει στη παραγωγική ηλικία μεταξύ 15 και 64 ετών. Παρόμοια με τους πρώτους, οι υπόλοιπες μεγάλες πληθυσμιακά ομάδες αλλογενών κατοίκων που συμπληρώνουν την πρώτη πεντάδα παρουσιάζουν ιδιαίτερα νεανικά χαρακτηριστικά με τους βούλγαρους, τους ρουμάνους, τους πακιστανούς και τους γεωργιανούς να μην πέφτουν κάτω του 95% σε άτομα ηλικίας έως 64 ετών⁵¹.

Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών

52

Ίδια ποσοστά έχουν όλες οι παροικίες αλλοδαπών της χώρας. Εξαίρεση αποτελούν οι ξένοι υπήκοοι των αναπτυγμένων χωρών, οι οποίοι όπως έχουμε

⁵⁰ Άτομα ηλικίας 0-14 ετών:16,5% επί του συνόλου των μεταναστών, άτομα εργάσιμης ηλικίας 15-64 ετών:80,1%, άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω:3,4%.

⁵¹ Αναλογία ηλικίας 0-64 ετών, επί του συνόλου της κάθε μεταναστευτικής ομάδας. Βούλγαροι:97,8%, ρουμάνοι:99,2%, πακιστανοί:99,4%, γεωργιανοί:95,9%

⁵² Βλέπε Πίνακας 3, Παράρτημα 4.

ξαναπαί, είναι μια εντελώς διαφορετική μεταναστευτική οντότητα και έχουν έρθει στη χώρα μας για άλλους λόγους και με τελείως διαφορετικά κίνητρα από τους υπόλοιπους. Παραδείγματος χάρη, οι βέλγοι κάτοικοι της χώρας με ηλικία έως 64 έτη είναι το 84,7% του συνόλου τους. Επίσης, οι πολίτες των Η.Π.Α., της Αυστραλίας του Καναδά και της Γερμανίας με ίδια ηλικιακή κατανομή, είναι αντίστοιχα το 81,5%, το 85,5%, το 88,3% και το 75,6% του συνολικού αριθμού τους. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι ελληνικής καταγωγής και επέστρεψαν στα πατρία εδάφη μετά τη συνταξιοδότησή τους.

Η παράμετρος της παράνομης μετανάστευσης.

Είναι λοιπόν φανερό το ότι η συνεισφορά των ξένων στη σταθερότητα και την αντιμετώπιση της γήρανσης του πληθυσμού είναι μεγάλη. Ωστόσο, τα ποσοστά και η βοήθεια των αλλοδαπών σε δημογραφικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο γίνεται ακόμη μεγαλύτερη αν υπολογίσουμε τις εκατοντάδες χιλιάδες των παράνομων μεταναστών που ήρθαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 χρόνων. Ποιός μετανάστης όμως θεωρείται παράνομος; Σύμφωνα με το άρθρο των Μάρκοβα και Σαρρή⁵³, παράνομος μετανάστης είναι ο γεννημένος στο εξωτερικό πολίτης, ο οποίος εισέρχεται στην εκάστοτε χώρα με τρόπο τέτοιο που να παραβιάζονται οι υπάρχουσες υπογεγραμμένες συνθήκες. Πιο απλά, παράνομος θεωρείται ο μετανάστης που θα μπει στην Ελλάδα ή σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ε.Ε. χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα εισόδου και διαμονής. Ωστόσο, οι υπήκοοι ξένων χωρών που θεωρούνται παράνομοι στην χώρα μας ακολουθούν και άλλα μονοπάτια για να εισέλθουν σε καθεστώς ανομίας. Έκτος από τους μη νόμιμα εισερχόμενους μέσω των συνοριακών περασμάτων, πολύ από τους αλλοδαπούς έρχονται νόμιμα μέσω μιας τουριστικής βίζας, μιας κάρτας εργασίας ή κάποιου άλλου εγγράφου παρόμοιας σημασίας. Όταν όμως η διάρκεια νόμιμης παραμονής τους εκπνεύσει, αυτοί συνεχίζουν να μένουν στην Ελλάδα σε καθεστώς ανομίας και φόβου, συντηρούμενοι από ευκαιρίες πρόσκαιρης απασχόλησης στον τομέα της υπερτροφικής ελληνικής παραοικονομίας.

⁵³ Markova E., Sarris A., "The performance of Bulgarian illegal immigration in the Greek labour market", South European Society and Politics, Vol 2, No 2, November 19, 2007, p 58

Παρά τη φύση του φαινομένου και την επιφανειακή ανασφάλεια που προκαλούν οι "άγνωστης προελεύσεως" κάτοικοι της διπλανής πόρτας, η συνεισφορά των πρόσθετων αυτών μεταναστευτικών ομάδων στην ελληνική κοινωνία και οικονομία είναι εμφανής. Η μείωση του εργατικού δυναμικού θα ήταν μεγαλύτερη και η επίδραση της υπογεννητικότητας στην παραγωγική διαδικασία και την οικονομία γενικότερα, θα ήταν εντονότερη. Ο αριθμός των μη γηγενών κατοίκων που διαμένουν εδώ χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα προέλευσης, εισόδου και εργασίας είναι τεράστιος. Παρά τις έρευνες των επιστημόνων, είναι τέτοια η φύση του φαινομένου που μόνο εκτιμήσεις μπορούν να γίνουν για τον αριθμό των ανθρώπων που βρίσκονται στην Ελλάδα και για διάφορους λόγους προτιμούν ή δε μπορούν φύγουν από την ανωνυμία και τη σκιά της παρανομίας. Οι άνθρωποι που ζουν υπό αυτό το καθεστώς δεν εμφανίζονται στα επίσημα στοιχεία των εθνικών και διεθνών στατιστικών υπηρεσιών. Αν υπολογίσουμε και αυτούς στην ανάλυσή μας προκύπτει ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός αλλοδαπών και τα ποσοστά εκπροσώπησής τους σε όλες τις κατηγορίες είναι πιο έντονα.

Ξεκινώντας από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, η απογραφή του 2001 έδειξε ότι 761.813 εγγεγραμμένοι υπήκοοι ξένων κρατών διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα. Αν αθροίσουμε και τους 161.259⁵⁴ αλλοδαπούς οι οποίοι αιτήθηκαν και πήραν έγκριση νόμιμης παρουσίας στη χώρα κατά το μεταναστευτικό νόμο Ν. 3386/2005 (Για την είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια) αλλά και το συμπληρωματικό του Ν. 3536/07, τότε έχουμε, για τη δεκαετία 2001-2011, ένα σύνολο νόμιμων μεταναστών ίσο με 923.072, αριθμός που προσομοιάζει με τους αλλοδαπούς μόνιμους κατοίκους που καταγράφηκαν στην απογραφή του 2011 (911.929). Σε αυτόν τον αριθμό θα πρέπει να προσθέσουμε και τους αλλογενείς κάτοικους και εργαζόμενους της χώρας οι οποίοι δεν κατέχουν έγγραφα νόμιμης παρουσίας, για να έχουμε μια περιγραφική εικόνα του μεγέθους του φαινομένου. Μια τέτοια προσπάθεια είναι πολύ δύσκολη και επιφέρει ρίσκο λόγω της έλλειψης αξιόπιστων δεδομένων. Τα πλέον κατάλληλα στοιχεία, τα οποία χρησιμοποιούν

⁵⁴ Practical measures for reducing irregular migration, European Migration Network, March 14, 2012, p 33

όσοι προσπαθούν να αριθμήσουν τους ανθρώπους που βρίσκονται μη νόμιμα στη χώρα διαθέτει η Διεύθυνση της Ελληνικής Αστυνομίας. Βάση των συλλήψεων, των απελάσεων και των προωθήσεων μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα πινάκα που να δίνει μια εικόνα της όλης κατάστασης από τους Ολυμπιακούς Αγώνες και μετά, όπου και ξεκίνησαν να καταγράφονται τα εν λόγω δεδομένα. Ο κάτω πίνακας δίνει τη χρονολογία, τους συλληφθέντες αλλοδαπούς, μια διόρθωση 20% καθώς ένα μέρος των μεταναστών περνά τα σύνορα και δε καταγράφεται ποτέ, τις επαναπροωθήσεις, τις απελάσεις, τη διαφορά των συλλήψεων μετά τη διόρθωση, με τις απελάσεις και τις προωθήσεις και τέλος τον συνολικό υπολογιζόμενο αριθμό των παράνομων μεταναστών μέχρι την απογραφή του 2011.

Υπολογισμός του πληθυσμού των παράνομων μεταναστών.						
Έτος	Συλλήψεις	Διόρθωση συλλήψεων (20%)	Προωθήσεις	Απελάσεις	Διαφορά διορθωμένων συλλήψεων και προωθήσεων με τις απελάσεις	Σύνολο
2005	66.351	79.621	38.864	21.238	19.519	19.519
2006	95.239	114.287	41.103	17.650	55.534	75.053
2007	112.364	134.837	50.798	17.077	66.962	142.015
2008	146.337	175.604	47.956	20.555	107.093	249.108
2009	126.145	151.374	42.977	20.342	88.055	337.163
2010	132.524	159.029	35.111	15.358	108.560	445.723

55

Σαν αποτέλεσμα, στην Ελλάδα το 2011 διέμεναν 445.723 αλλοδαποί, επιπλέον των από την απογραφή καταγεγραμμένων. Οπότε, με βάση την παραπάνω

⁵⁵ Πίνακες παράνομης μετανάστευσης, Ελληνική Αστυνομία

ανάλυση, ο συνολικός αριθμός των αλλοδαπών το 2011 ανέρχεται στο 1.357.652⁵⁶. Αυτά τα δεδομένα αυξάνουν τον πληθυσμό των ξένων υπηκόων με ή χωρίς τα κατάλληλα έγγραφα, κατά 48,9% και ανεβάζουν την αναλογία της μεταναστευτικής κοινότητας στο 12,1%⁵⁷ επί του συνόλου του πληθυσμού, ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από το επίσημο 8,4% της πρόσφατης απογραφής.

Παράγοντες που ευνοούν την παράνομη μετανάστευση είναι η έλλειψη διακρατικών οικονομικών συμφωνιών, τέτοιου αριθμού που να καλύπτουν την εγχώρια ζήτηση χαμηλόμισθης και ανειδίκευτης εργασίας. Το κενό που παρουσιάζεται καλύπτεται από τους ανασφάλιστους παράνομους μετανάστες, καθώς αυτές οι θέσεις απασχόλησης απορρίπτονται από το ντόπιο εργατικό δυναμικό. Άλλες σημαντικές αιτίες γιγάντωσης του φαινομένου στην ελληνική επικράτεια είναι οι χρονοβόρες και χωρίς πολλές πιθανότητες επιτυχίας διαδικασίες έκδοσης κάρτας εργασίας ή διαμονής και το μέγεθος της άτυπης οικονομίας. Στην ελληνική κοινωνία παρουσιάζεται έντονα το εκκεντρικό φαινόμενο της μειωμένης ανοχής στη μετανάστευση και της μεγάλης ανεκτικότητας στη μαύρη οικονομία, της οποίας κινητήριοι μοχλός είναι οι παράνομοι μετανάστες⁵⁸.

Παρατηρώντας τα νέα στοιχεία και συγκρίνοντάς τα με το μόνιμο πληθυσμό και το συνολικό αριθμό των ξένων υπηκόων, μιλάμε για ένα τεράστιο νούμερο που επιδρά σημαντικά στα δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της χώρας. Είναι οι άνθρωποι της διπλανής πόρτας, που συνεισφέρουν στην καθημερινότητα του καθενός, χωρίς κανέναν να είσαι σε θέση να τους υπολογίσει επακριβώς και να τους βοηθήσει.

Οι διαδρομές των παράνομων μεταναστών και οι λόγοι μεταβολής των αριθμών και των τρόπων εισόδου.

Κάνοντας μια περαιτέρω ανάλυση βλέπουμε ότι οι πιο πολυπληθείς ομάδες

⁵⁶ Αλλοδαποί μόνιμοι κάτοικοι με βάση την απογραφή του 2011+Παράνομοι μετανάστες= 911.929+445.723= 1.357.652

⁵⁷ $(911.929+445.723)/(10.815.197+445.723)=1.357.652/11.260.920=12,1$

⁵⁸ "Έντυπωσιακή ανοχή στην παραοικονομία παρουσιάζει η Ελλάδα", Η Καθημερινή, Δεκέμβριος 12, 2009

παράνομων μεταναστών είναι οι αλβανοί, οι αφγανοί, οι ιρακινοί, οι πακιστανοί και οι παλαιστίνιοι. Οι αλβανοί εισέρχονται από την ελληνοαλβανική μεθόριο και οι βούλγαροι με πολίτες από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και κάποιους μικρούς αριθμούς ασιατών και αφρικανών, μπαίνουν από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Η μεγάλη κίνηση γίνεται μέσω των ελληνοτουρκικών χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων. Από εκεί, με την αμέριστη πολλές φορές συμπαράσταση των τούρκων συνοριοφυλάκων, περνάνε κάθε χρόνο χιλιάδες υπήκοοι ασιατικών και αφρικάνικών χωρών με στόχο να βρεθούν σε κάποια χώρα της αναπτυγμένης Ευρώπης. Οι ροές των μεταναστών προς την Ελλάδα αυξάνονται με ιδιαίτερα σημαντικούς ρυθμούς μέχρι το 2010, με εξαίρεση το έτος 2009 που παρατηρείται μια πτώση του φαινομένου. Από το 2009 μέχρι τον Αύγουστο περίπου του 2012, που οι ελληνικές αρχές ξεκινούν επιχειρήσεις φύλαξης συνόρων (“Ξένιος Δίας”) συνεπικουρούμενες από τις δυνάμεις της FRONTEX, ο κύριος όγκος των μεταναστών περνά από τα χερσαία σύνορα του Έβρου. Με βάση τα στοιχεία των αστυνομικών αρχών, οι συλλήψεις στον Έβρο αυξήθηκαν από τις 8.787 το 2009, στις 47.088 το 2010 και έφτασαν στις 54.974 το 2011. Το 2012, λόγω των προαναφερθέντων επιχειρήσεων η κίνηση περιορίστηκε στις 30.433 και βαίνει μειούμενη κατά το πρώτο 10μηνο του 2013. Όσον αφορά τα θαλάσσια σύνορά μας με την Τουρκία, η μείωση ροής που παρουσιάστηκε κατά το 2010 και το 2011 και αγγίζει το 85%, αποτελεί παρελθόν. Κύριος λόγος για αυτή την αύξηση είναι οι επιτυχημένες επιχειρήσεις των ελληνικών και ευρωπαϊκών αρχών στα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα, όπου είχαν ως συνέπεια ένα μέρος των ανθρώπων που περίμεναν στην Ανατολική Θράκη για να περάσουν στην Ευρώπη, να μετατοπιστούν προς τα παράλια της Μικράς Ασίας και να επιχειρήσουν από εκεί να περάσουν απέναντι. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τον τετραπλασιασμό της μεταναστευτικής κίνησης στην περιοχή του Αιγαίου, αφού αν συγκρίνουμε τα νούμερα μεταξύ του πρώτου δεκάμηνου του 2012 και του πρώτου δεκάμηνου του 2013, η κίνηση αυξήθηκε κατά 450%⁵⁹.

Σε γενικές γραμμές, και αν εξαιρέσουμε τις αυξομειώσεις που εμφανίζουν οι ροές λόγω πρόσκαιρων λύσεων οι οποίες δεν είναι σε θέση από μόνες τους να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα, υπάρχει μια σταθερή κίνηση από την Ασία και

⁵⁹ Πίνακες παράνομης μετανάστευσης, Ελληνική Αστυνομία

την Αφρική προς την Ευρώπη και την Ελλάδα. Αυτό το ανθρώπινο ποτάμι θα συνεχίσει να υπάρχει και δε θα σταματήσει όποια κατασταλτικά μέτρα και αν πάρει η Ελληνική Κυβέρνηση ή η Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημαντικό είναι να εφαρμοστούν πολιτικές από όλα τα κράτη υποδοχής μεταναστών, με απώτερο σκοπό την ειρήνη και την ανάπτυξη στις χώρες προέλευσης. Η μείωση της ανεργίας, ο μηδενισμός των συγκρούσεων και η κοινωνική συνοχή είναι προβλήματα που ταλανίζουν τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Δίχως τη συνεισφορά όλων στην επίλυση των παραπάνω προβλημάτων, δεν πρόκειται να υπάρξει εξάλειψη του φαινομένου και τα σύνορά μας θα εξακολουθούν να είναι το τελευταίο εμπόδιο που θα περνούν οι μετανάστες στην προσπάθειά τους να ζήσουν ελεύθεροι.

1.5 Η ευρωπαϊκή διάσταση της μετανάστευσης.

Ο πληθυσμός της Ευρώπης. Η Γηραιά Ήπειρος γερνάει!
Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat), την 1^η Ιανουαρίου του 2013 ο πληθυσμός των 27 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης άγγιξε τον αριθμό 501.468.333. Αν προσθέσουμε την υπό ένταξη Κροατία, την Αλβανία, την Τουρκία, τη Σερβία, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, το Μαυροβούνιο και την επαρχία του Κοσσυφοπεδίου, χώρες οι οποίες δεν ανήκουν στην Ε.Ε., ο συνολικός πληθυσμός της Ευρώπης ανέρχεται στους 596.875.684 κατοίκους⁶⁰. Η πολυπληθέστερη χώρα της Γηραιάς Ηπείρου εξακολουθεί να είναι η Γερμανία με πληθυσμό 80.523.746 κατοίκους. Ακολουθούν η Γαλλία με 65.633.194, το Ηνωμένο Βασίλειο με 63.887.988, η Ιταλία με 59.685.227 και η Ισπανία με 46.704.308. Σε απόλυτους αριθμούς, 2^η πολυπληθέστερη χώρα της Ευρώπης είναι η Τουρκία με 75.627.384⁶¹ τούρκους πολίτες να διαμένουν στην επικράτειά της. Ωστόσο, οι διαφορετικές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα και το γεγονός ότι γεωγραφικά, το μεγαλύτερο μέρος της βρίσκεται σε

⁶⁰ Total population, Candidate countries and potential candidates, Code: tgs00027, Eurostat, October 17, 2013

⁶¹ Population on 1 January, Code: tps00001, Eurostat, October 17, 2013

ασιατικό έδαφος, μετατρέπουν την Τουρκία σε μια ξεχωριστή κατηγορία χώρας και διαμορφώνουν ένα διαφορετικό πλαίσιο σχέσεων αυτής με την Ε.Ε.. Από το 2002 που εμφανίζονται αξιόπιστα και με συνέχεια στατιστικά στοιχεία, ο πληθυσμός των 27 της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυξάνεται με χαμηλούς ρυθμούς μέχρι το 2010, από όπου και παρουσιάζει σταθεροποιητικές τάσεις. Σε σχέση με το 2012, η Ευρωπαϊκή Ένωση κέρδισε 1.113.329 νέους κατοίκους, μια αύξηση που αγγίζει τους 2,2 νεοεισερχόμενους ή γεννηθέντες για κάθε 1000 ευρωπαίους. Τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασε το Λουξεμβούργο με 23 νέους για

κάθε 1000 πολίτες. Εξίσου μεγάλες αυξήσεις, κατά πολύ μεγαλύτερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο εμφανίζουν η Νορβηγία (13 Για

κάθε 1000), η Τουρκία (12), η Ελβετία (10,6), το Λιχτενστάιν (9,9), το Κοσσυφοπέδιο (9,4) και η Μάλτα (9,1)⁶². Από την άλλη, οι μειώσεις που παρουσιάζουν τα κράτη της Βαλτικής⁶³, η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Πορτογαλία και κάποιες άλλες χώρες, είναι μεγάλες και αρκετά ανησυχητικές τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Είναι τέτοιο το μέγεθος των μειώσεων του πληθυσμού στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, ώστε σε μεγάλο βαθμό και σε συνδυασμό με την πρόσφατη μείωση των μεταναστευτικών ροών είναι υπεύθυνες για τη σταθεροποίηση του πληθυσμού της Ευρώπης τα τελευταία 3 χρόνια. Σε αντίθεση με τις Η.Π.Α., ο πληθυσμός πολλών ευρωπαϊκών χωρών μειώνεται και γερνάει, καθώς ο μέσος όρος της ηλικίας των κατοίκων τους αυξάνεται. Σημαντικός δείκτης γήρανσης είναι ο αριθμός που δείχνει την αναλογία των πολιτών ηλικίας 65 χρονών και άνω ως ποσοστό επί του συνολικού ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15 έως 64 ετών (Old-age-dependency ratio). Αυτός ο αριθμός αυξάνεται σταθερά σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, ακόμη και στην Τουρκία, και το μέγεθός του αρχίζει να προσεγγίζει ιδιαίτερα ανησυχητικά επίπεδα⁶⁴. Επίσης, τα τελευταία 10 χρόνια, η μέση ηλικία των γυναικών που αποκτούν παιδιά ανεβαίνει σταδιακά και φτάνει

⁶² Crude rate of population change, Code: tps00006, Eurostat, October 17, 2013

⁶³ Λετονία:-10,3 Για κάθε 1000 άτομα,Λιθουανία:-10,6,Εσθονία:-6,8.

⁶⁴ Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 5.

τα 30 έτη και ο ευρωπαϊκός δείκτης γονιμότητας κυμαίνεται μεταξύ των 1,46 και 1,61⁶⁵ παιδιών να αναλογούν σε καθεμία ευρωπαϊά μητέρα, νούμερο αρκετά μικρότερο από το 2,1 που απαιτείται για την ανανέωση του πληθυσμού. Τα παραπάνω είναι απόρροια κοινωνικών εξελίξεων που έβαλαν τη γυναίκα στην αγορά εργασίας. Αυτό σε συνδυασμό με την αύξηση του κόστους ανατροφής και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου οδήγησαν τα περισσότερα ζευγάρια στο να γεννούν 1 και σπάνια 2 παιδιά.

Σαν αποτέλεσμα, το δημογραφικό πρόβλημα της Γηραιάς Ηπείρου έχει αρχίσει πλέον να φανερώνεται, έστω και σε ένα πρώιμο στάδιο, και φαίνεται ότι θα είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν οι εκάστοτε κυβερνήσεις, είτε μεμονωμένα είτε σε επίπεδο Ε.Ε.. Οι αυξήσεις φόρων και των συνταξιοδοτικών εισφορών, η μείωση των συντάξεων και η άνοδος των ετών συνταξιοδότησης⁶⁶ θα είναι από τα πρώτα μέτρα των κυβερνήσεων στη προσπάθειά τους να κερδίσουν χρόνο και να αποφασίσουν με ποιο τρόπο θα αντιμετωπίσουν την καθίζηση των ασφαλιστικών ταμείων και τη διάλυση του κοινωνικού κράτους, που εν μέρει προκαλεί η μακροχρόνια υπογεννητικότητα και η τάση γήρανσης του ευρωπαίων.

Ο παράγοντας μετανάστευση και η επίδρασή του στο δημογραφικό πρόβλημα της Ευρώπης.

Προσωρινή λύση στο πρόβλημα υπογεννητικότητας και ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης αποτελούν τα εκατομμύρια των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην ήπειρο. Η κατάρρευση της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών και των ανά τον κόσμο καθεστώτων που συντηρούσε, το επερχόμενο άνοιγμα των συνόρων, οι πόλεμοι και η εξαθλίωση που αντιμετωπίζουν πολλές αφρικανικές και ασιατικές περιοχές και η μέχρι πρόσφατα αναπτυξιακή πορεία των περισσότερων κρατών της Ευρώπης οδήγησαν εκατομμύρια αγανακτισμένους πολίτες στο κατώφλι της Ε.Ε.. Το 2011, βάσει των επίσημων ευρωπαϊκών και κρατικών στοιχείων, στην Ε.Ε.

⁶⁵ Total fertility rate, Code: tsdde220, Eurostat, October 17, 2013

⁶⁶ Fuller T., "Low birthrates pose challenge for Europe", International Herald Tribune, December 12, 2002, p 2,4

διέμεναν 20.503.000 υπήκοοι ξένων χωρών. Το επόμενο έτος προστέθηκαν 206.900 νόμιμοι μετανάστες στα δημοτολόγια της Ευρώπης. Την ίδια περίοδο, ο συνολικός πληθυσμός της ηπείρου μειώθηκε κατά 1.632.074.

Σαν αποτέλεσμα και όχι μόνο για τη διετία 2011-2012, οι αλλοδαποί αποτελούν τη μετάγγιση ανθρώπινου κεφαλαίου που είναι απαραίτητη για τη συνέχιση της οικονομικής δραστηριότητας και της ανάπτυξης. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια όπου το δημογραφικό πρόβλημα της Ευρώπης, ύστερα από πολλές δεκαετίες υπογεννητικότητας και χαμηλών δεικτών γονιμότητας, έχει αρχίσει να επιδρά στην παραγωγικότητα και τη δυναμική των κοινωνιών, ο μεταναστευτικός πληθυσμός αποτελεί το μεγαλύτερο τροφοδότη των κρατών της

E.E..

Σε απόλυτους αριθμούς, που ξεκινούν από το 1 εκατομμύριο και φτάνουν τα 7,4 εκατομμύρια, μεγάλες μεταναστευτικές κοινότητες φιλοξενούν το Βέλγιο, η Ελβετία, η Γαλλία, το Η.Β., η Ιταλία, η Ισπανία και η Γερμανία. Χώρες όπως η Αυστρία και η Ελλάδα συντηρούν στις περιφέρειές τους πληθυσμούς που φτάνουν το 1 εκατομμύριο, ενώ τα μικρότερα κράτη όπως το Λιχτενστάιν, η Ισλανδία, η Μάλτα και η Λιθουανία διατηρούν μικρές ομάδες των 10.000 και 20.000⁶⁷ ατόμων. Το μέγεθος και η σύνθεση των ξένων κοινοτήτων διαφέρουν ανάλογα τη χώρα και τη περιοχή της Ευρώπης στην οποία αναφερόμαστε. Έτσι, στην Ιβηρική χερσόνησο θα συναντήσουμε μεγάλες ομάδες λατινοαμερικάνων. Λόγω του αποικιακού παρελθόντος της Ισπανίας και της Πορτογαλίας αλλά και των στενότερων πολιτισμικών και οικονομικών δεσμών που τις συνδέουν με τη Νότια και Κεντρική Αμερική, στις χώρες αυτές βρίσκονται άνθρωποι από το Εκουαδόρ, τη Κολομβία, τη Βραζιλία και την Αργεντινή. Εκεί θα συναντήσουμε επίσης πολλούς μαροκινούς και μεγάλες ομάδες από ρουμάνους και ουκρανούς υπηκόους. Παρομοίως, στη γειτονική Ιταλία θα συναντήσουμε πολλούς αλβανούς και μαροκινούς καθώς και πολυπληθείς κοινότητες ουκρανών και ρουμάνων. Όπως έχουμε δει παραπάνω, στο ανατολικό άκρο της Μεσογείου και την Ελλάδα διαμένουν πολλοί αλβανοί, πακιστανοί και πολίτες των κρατών που

⁶⁷ Population by citizenship-Foreigners, Code: tps00157, Eurostat, October 17, 2013

δημιουργήθηκαν μετά τη πτώση της Ε.Σ.Σ.Δ.⁶⁸. Στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη όπου βρίσκονται και τα περισσότερα αναπτυγμένα και δημοφιλή κράτη θα συναντήσουμε άτομα από όλες σχεδόν τις περιοχές του κόσμου. Την ισχυρότερη παρουσία έχουν οι ανατολικοευρωπαίοι, οι ασιάτες⁶⁹ και οι αφρικανοί⁷⁰.

Όπως έχουμε σημειώσει και προηγουμένως, ο αριθμός και η επίδρασή των ξένων στη καθημερινότητα του ευρωπαίου αυξάνεται σταθερά τα τελευταία 20 περίπου χρόνια. Το 2012, το 4,14% των ευρωπαίων ήταν αλλοδαποί. Το ποσοστό αυτό βαίνει αυξανόμενο και σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στις αυξημένες μεταναστευτικές ροές και τον ολοένα συρρικνούμενο ευρωπαϊκό πληθυσμό. Στις δεκαετίες απογραφές των κρατών αλλά και στις ετήσιες έρευνες γίνεται όλο και περισσότερο φανερό η συνεισφορά των αλλοδαπών στην αύξηση ή τη διατήρηση της πληθυσμιακής ισορροπίας. Πιο συγκεκριμένα, από τους 2,2⁷¹ νέους κατοίκους που αναλογούν σε κάθε 1000 ευρωπαίους το 2012, οι 1,8⁷² από αυτούς είναι πολίτες τρίτων χωρών. Στη χώρα του Βελγίου για παράδειγμα, σε κάθε 1000 πολίτες αναλογούν 6 νέοι κάτοικοι. Οι 4,3 από αυτούς είναι ξένοι. Η Νορβηγία παρουσίασε σημαντική αύξηση του πληθυσμού της που σε ποσοστό φτάνει το 1,3%. Από αυτό, το 0,94% είναι αλλοδαποί και μόλις το 0,36% αντιστοιχεί στη φυσική αύξηση του πληθυσμού. Η Τουρκία από τη πλευρά της, είναι από τις ελάχιστες χώρες που παρουσίασαν σημαντική πληθυσμιακή αύξηση χωρίς την ξένη συνεισφορά. Το 2012, σε κάθε 1000 τούρκους αντιστοιχούν 12 νέοι οι οποίοι προέρχονται μόνο από τις γεννήσεις των ιθαγενών. Για τη χώρα μας τα πράγματα πάνε από κακό στο χειρότερο. Ο πληθυσμός μας μειώθηκε συνολικά κατά 0,55% το 2012. Σημαντικός επιβαρυντικός παράγοντας στο αποτέλεσμα αυτό είναι η μείωση των ξένων διαμενόντων στην επικράτεια κατά 0,4%. Από τους 27 της Ε.Ε., η Ιρλανδία κατέγραψε τα υψηλότερα ποσοστά αύξησης του πληθυσμού μέσω των

⁶⁸ Baldwin-Edwards M., *"The changing mosaic of Mediterranean migration"*, Migration Information Source, June 2004

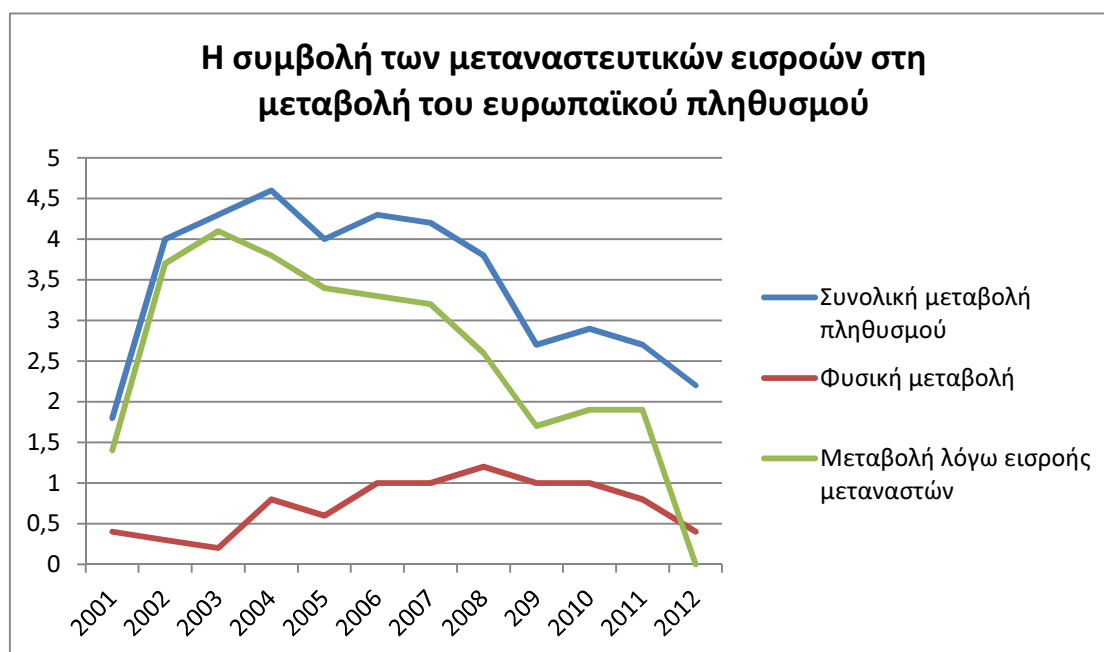
⁶⁹ Συναντούμε κυρίως κινέζους, ινδούς, πακιστανούς, αφγανούς, μπαγκλαντεσιανούς και σύριους.

⁷⁰ Πολυπληθέστερες ομάδες είναι οι πολίτες προερχόμενοι από τη Σομαλία, τη Λιβύη, την Αίγυπτο και την Τυνησία.

⁷¹ Crude rate of population change, Code: tps00006, Όπως παραπάνω

⁷² Crude rate of net migration plus adjustment, Code: tsdde230, Eurostat, October 17, 2013

γεννήσεων των γηγενών κατοίκων. Είχε 9,5⁷³ νέες γεννήσεις για κάθε 1000 κατοίκους. Ωστόσο, η μείωση 7,7 μεταναστών ανά 1000 ιρλανδούς οδήγησε σε μικρή συνολική αύξηση που αγγίζει τους 1,8 στους 1000 πολίτες. Το παραπάνω είναι ένα ακόμη παράδειγμα το οποίο φανερώνει τη σημαντική επίδραση που έχει ο παράγοντας μετανάστευση στο δημογραφικό ζήτημα της Ευρώπης. Αντίθετα, η Λιθουανία είχε τη μεγαλύτερη μείωση πληθυσμού στην Ευρώπη, αφού μειώθηκαν τόσο οι νεοεισερχόμενοι ξένοι υπήκοοι (-7,1 Για κάθε 1000) όσο και οι γεννήσεις (-3,5). Τη μεγαλύτερη καθαρή αύξηση, κατά 2,3% ,παρουσίασε το Λουξεμβούργο. Σε αυτό τον αριθμό συνεισέφεραν κατά 82,6% οι νεοεισερχόμενοι ξένοι υπήκοοι (1,9%) και κατά 17,4% οι γεννήσεις των ντόπιων (0,4%). Επίσης, σημαντική συνεισφορά των αλλογενών κατοίκων στην αύξηση του πληθυσμού τους έχουν η Ελβετία με 78,3% των νέων πολιτών της χώρας να είναι νεοεισερχόμενοι μετανάστες, η Σουηδία με 70,1%, η Μάλτα με 81,3%, η Αυστρία της οποίας η πληθυσμιακή μεταβολή οφείλεται εξ ολοκλήρου στους μετανάστες (100%), αλλά και η Ιταλία με τη Γερμανία όπου με τη βοήθεια της πληθυσμιακής μετάγγισης από ανατολικοευρωπαίους, αφρικανούς και ασιάτες κατάφεραν όχι μόνο να ισοσκελίσουν τη μείωση των γεννήσεών τους, αλλά και να παρουσιάσουν συνολική αύξηση.

74

⁷³ Natural population change, Code: tps00007, Eurostat, October 17, 2013

⁷⁴ Βλέπε Πίνακας 1, Παράρτημα 5.

Απόδειξη που επιβεβαιώνει τον κανόνα της απαραίτητης μεταναστευτικής βοήθειας για τη προσωρινή έστω επίλυση του δημογραφικού προβλήματος, είναι το γεγονός ότι από τις χώρες της Ε.Ε. που παρουσίασαν μείωση των μεταναστευτικών ροών τους το 2012, μόνο η Ιρλανδία, η Κύπρος και η Ισλανδία κατάφεραν να παρουσιάσουν αύξηση πληθυσμού. Είναι σαφές ότι με δεδομένα τα κοινωνικά πρότυπα και τις εργασιακές συνθήκες που επικρατούν στη Γηραιά Ήπειρο κανένα κράτος δε μπορεί να στηριχτεί στις γεννήσεις των γηγενών κατοίκων για να διατηρήσει ένα ανεκτό ποσοστό ανανέωσης του πληθυσμού του.

Εδώ και 20 χρόνια, οι σταθερές ροές ξένων υπηκόων προς τον αναπτυσσόμενο κόσμο έχουν προσφέρει μια σανίδα σωτηρίας στη γερασμένη ευρωπαϊκή κοινωνία. Επιπλέον, οι νεοεισερχόμενοι είναι κυρίως νεαρής ηλικίας. Με την παρουσία τους βοηθούν στη διεύρυνση της βάσης της ηλικιακής πυραμίδας των κρατών-μελών της Ε.Ε.. Κάτι τέτοιο κρίνεται αναγκαίο, καθώς ο κύριος όγκος των γηγενών κατοίκων της Ευρώπης συγκεντρώνεται σε όλο και μεγαλύτερες ηλικίες. Με τις παρούσες συνθήκες γονιμότητας και μεταβολής του πληθυσμού, θα φτάσουμε σε ένα σημείο όπου η αναλογία των παραγωγικών ατόμων θα είναι τόσο μικρή σε σχέση με τα εξαρτημένα άτομα μικρής (Παιδιά και έφηβοι έως 18 ετών) ή προχωρημένης ηλικίας (Ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών) όπου δε θα μπορούν οι πρώτοι να παράξουν αρκετή αξία ώστε να συντηρήσουν τους εαυτούς τους και τις παραπάνω ομάδες ατόμων, με αποτέλεσμα το ασφαλιστικό και εργασιακό σύστημα μαζί με τις δομές ολόκληρης της κοινωνίας να καταρρεύσουν. Σα συμπέρασμα, η μετανάστευση στην Ευρώπη δεν είναι αναγκαίο κακό, αλλά αποτέλεσμα οικονομικών εξελίξεων και πολιτικών διεργασιών οι οποίες δημιούργησαν τα κενά τα οποία συμπληρώνει ο κάθε ξένος υπήκοος με τη παρουσία του. Οι αλλογενείς διαμένοντες στην Ευρώπη είναι ο μεγάλος τροφοδότης εργατικού δυναμικού, βοηθούν στη διατήρηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων αγορών και μεταθέτουν χρονικά το πρόβλημα της υπογεννητικότητας και της επακόλουθης γήρανσης του πληθυσμού, αλλά και τις εκρηκτικές συνέπειες που θα έχει η αδράνεια των κυβερνήσεων ή η υιοθέτηση πρόχειρων και λανθασμένων προτάσεων.

Κεφάλαιο 2: Η δράση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία. Παρουσία και συμβολή των ξένων εργαζόμενων στη διαμόρφωση του πλαισίου της σύγχρονης εργασιακής και οικονομικής πραγματικότητας.

2.1 Το ευρωπαϊκό και ελληνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε το φαινόμενο της σύγχρονης μετανάστευσης.

Από το Μεγάλο Πόλεμο στην πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.
Η μετανάστευση στους κόλπους της Ευρώπης δεν είναι νέο φαινόμενο. Η ύπαρξή του είναι δεδομένη από τη σύσταση των ευρωπαϊκών κρατών και ανάλογα τις εποχές και τις συνθήκες παίρνει διαφορετική μορφή. Ξεκινώντας από το γεγονός που σημάδεψε τον 20^ο αιώνα και χαρακτήρισε την κοινωνική και οικονομική μορφή της Ευρώπης από το 1945 μέχρι σήμερα, η περίοδος μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο χαρακτηρίζεται από ενδοευρωπαϊκή μετακίνηση πληθυσμών. Οι υπήκοοι των φτωχότερων κρατών του Νότου μετανάστευσαν και σήκωσαν μεγάλο βάρος της ανασυγκρότησης του κατεστραμμένου από τον πόλεμο ευρωπαϊκού Βορρά. Ωστόσο καθώς οι δεκαετίες περνούσαν, η συνεχιζόμενη ανάπτυξη και η πίεση που επέφερε στην οικονομία, η μεγέθυνση της παραγωγής, η δύναμη των εργατικών σωματείων και οι αυξήσεις μισθών που επέφερε, η υπερβάλλουσα ζήτηση και η υποχώρηση του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα έφεραν τη στασιμότητα και τον προβληματισμό. Επιπλέον, οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970 (1973 Και 1979) ήρθαν να δώσουν το τελειωτικό κτύπημα στην ήδη παραπαίουσα οικονομία. Η ξέφρενη πορεία των προηγούμενων δεκαετιών είχε οδηγήσει στην εξάντληση των εργατικών αποθεμάτων της Ευρώπης⁷⁵. Οι βορειοευρωπαίοι υπήκοοι και οι

⁷⁵ Καρασαββόγλου Α., Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και

ειδικευμένοι πλέον εργάτες που μετακινήθηκαν από τις ημιαστικές και ορεινές περιοχές της Νότιας Ευρώπης δεν μπορούσαν πια, με την εργασία και τις μισθολογικές τους απαιτήσεις να κινήσουν το τραίνο της ανάπτυξης. Η μείωση της ζήτησης εργασίας που ακολούθησε την οικονομική ύφεση και οι πιο αυστηρές μεταναστευτικές πολιτικές οδήγησαν πολλούς ισπανούς, ιταλούς και έλληνες στις χώρες καταγωγής τους.

Η μετατροπή της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Συνέπεια των παραπάνω γεγονότων ήταν ότι με το πέρασμα των ετών, τα κράτη της Νότιας Ευρώπης να αρχίσουν να μετατρέπονται από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Ειδικότερα για την Ελλάδα που ποτέ μέχρι τώρα δεν ήταν χώρα εγκατάστασης μεταναστών, το ατελείωτο ποτάμι των ανατολικοευρωπαίων και βαλκάνιων που πλημύρισε την επικράτεια μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, άλλαξε για πάντα τον κοινωνικό και οικονομικό χάρτη της χώρας. Σύμφωνα με το άρθρο των Κασίμη και Αποστολόπουλου⁷⁶, η μορφή της οικονομίας της Ελλάδας και των υπόλοιπων μεσογειακών ευρωπαϊκών κρατών είναι ο κύριος λόγος αυτής της άνευ προηγουμένου μεταστροφής της μεταναστευτικής υπόστασης της χώρας. Βασικός λόγος αυτής της αλλαγής ήταν η συνεχιζόμενη ολοκλήρωση της ελληνικής οικονομίας με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) και η συνακόλουθη ένταξή της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση βελτίωσε τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και ελαχιστοποίησε το χάσμα που υπήρχε μεταξύ της οικονομίας της και των οικονομιών του αναπτυγμένου Βορρά. Συνεχίζοντας, η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από καθυστερημένη εκβιομηχάνιση, ευμεγέθη ανεπίσημο τομέα (Μαύρη οικονομία), μεγάλο γεωργικό και τουριστικό τομέα⁷⁷ και ιδιαίτερα αναπτυγμένη ναυτιλία. Όπως θα δούμε παρακάτω, οι

ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, Απρίλιος 2002, σελ 200-201

⁷⁶ Kasimis C., Papadopoulos A., "The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: Implications for the rural economy and society", Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol 31, No 1, January 23, 2007, p 99-101

⁷⁷ Kasimis C., Papadopoulos A., Zacoboulou E., "Migrants in rural Greece", Στο The implications of the settlement and employment of migrant labour in rural Greece carried out by C. Kasimis, V. Nitsiakos, E. Zacoboulou and A. Papadopoulos in the period 2000-2002, Όπως παραπάνω, p 168

τομείς αυτοί απαιτούν ευέλικτες⁷⁸ σχέσεις χαμηλόμισθης εργασίας για να διατηρήσουν τη δυναμική τους. Το πρόβλημα αυτό βρήκε τη λύση του στα φθηνά και ανειδίκευτα εργατικά χέρια των αλλοδαπών από την Ανατολική Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία που κατέκλισαν τις χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Τα κοινωνικά πρότυπα επίσης, επηρεάζουν τη συμπεριφορά του εργατικού δυναμικού και δημιουργούν κενά τα οποία καλύπτονται από τους λιγότερο επιλεκτικούς υπηκόους τρίτων χωρών. Το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των ελληνόπουλων, οι μακροχρόνιες σπουδές και η υποστήριξη που έχουν από τις οικογένειές τους, δημιουργούν προσδοκίες για πολύ καλή επαγγελματική αποκατάσταση και αναβάλουν την πιθανότητα αναζήτησης και εύρεσης εργασίας στις μικρές ηλικίες. Επιπλέον, η σύσταση της ελληνικής οικονομίας δημιουργεί χαμηλής αμοιβής και υψηλής εκμετάλλευσης θέσεις απασχόλησης οι οποίες δεν είναι αποδεκτές από το ντόπιο εργατικό δυναμικό. Έτσι, η απροθυμία των ελλήνων να καταλάβουν θέσεις εργασίας που δημιουργεί η οικονομία αλλά ποτέ δε καλύπτονται, δημιουργεί τις συνθήκες εισόδου σε άτομα με λιγότερα ίσως προσόντα, αλλά και λιγότερες απαιτήσεις, τα οποία αναλαμβάνουν τις από τους ντόπιους απορριπτόμενες θέσεις απασχόλησης.

Αυτά, σε συνδυασμό με τα εκτεταμένα θαλάσσια και χερσαία σύνορα μετέτρεψαν την Ελλάδα σε χώρα υποδοχής μεταναστών και έφεραν εδώ

⁷⁸ Σε επίπεδο ωραρίων αλλά και εποχικής απασχόλησης, όπως απαιτούν η αγροτική παραγωγή (Πρωτογενής τομέας) και ο τουρισμός (Τριτογενής τομέας).

εκατοντάδες χιλιάδες ανειδίκευτου και χαμηλόμισθου εργατικού δυναμικού πρόθυμου να βοηθήσει στη διατήρηση των ρυθμών ανάπτυξης και να καλύψει τις παθογένειες της ελληνικής οικονομίας.

Ευρωπαϊκός Νότος και Ελλάδα: Μια ξεχωριστή περίπτωση. Τελειώνοντας, παράγοντες που διαφοροποιούν τη μετανάστευση στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό Νότο από το σύνολο των κρατών της Ε.Ε., είναι τα μεγάλα ποσοστά παράνομων μεταναστών που περνούν τα σύνορα αυτών των χωρών, η ετερογένεια που παρουσιάζεται στις εθνότητες που διαμένουν στη Νότια Ευρώπη καθώς και η ποικιλία πολιτισμικής και κοινωνικής προέλευσης των αλλοδαπών, η μεγάλη ασυμμετρία της σύνθεσης των φύλων μεταξύ των κοινοτήτων καθώς και το γεγονός ότι παρά τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας των μεσογειακών κρατών, εξακολουθούν αυτά να είναι πόλος έλξης για δεκάδες χιλιάδες αλλοδαπούς. Πιθανότερες εξηγήσεις για το παραπάνω είναι ότι παρά την κακή οικονομική κατάσταση που βρίσκονται χώρες σαν την Ελλάδα, εξακολουθούν να φαίνονται παράδεισος στα μάτια των εξαθλιωμένων και κατατρεγμένων των υπανάπτυκτων περιοχών του πλανήτη. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει εκτεταμένη παραοικονομία που δε φαίνεται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία, στους κόλπους της οποίας βρίσκει απασχόληση το μεγαλύτερο μέρος των μη νόμιμων μεταναστών και πολλοί από αυτούς αντιμετωπίζουν την εγκατάστασή τους εδώ σαν μια προσωρινή στάση στο ταξίδι με τελικό προορισμό κάποια χώρα του αναπτυσσόμενου Βορρά.

Όσον αφορά την Ελλάδα και μόνο:

- Η χώρα μας μάλλον είναι το κράτος της Ευρώπης που επηρεάστηκε περισσότερο από την κατάρρευση των σοσιαλιστικών δημοκρατιών. Ειδικά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990, οι ροές από τα σοσιαλιστικά κράτη της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης ήταν τεράστιες. Τόσο στην απογραφή του 2001 όσο και του 2011, η κοινότητα των ανατολικοευρωπαίων και των πολιτών

από τα υπό κατάρρευση κράτη της Κεντρικής Ευρώπης αποτελούσε το 69,3%⁷⁹ και το 73,3%⁸⁰ αντίστοιχα, επί του συνόλου των ξένων υπηκόων της χώρας.

- Ένα στοιχείο που συνδέεται με το παραπάνω είναι η εγγύτητα των χωρών προέλευσης με την Ελλάδα. Με βάση την απογραφή του 2011, 563.430⁸¹ αλλοδαποί, δηλαδή το 61,8% του συνόλου, προέρχονται από χώρες που συνορεύουν με τη χώρα μας.

Βεβαίως, καθοριστικός παράγοντας των αποκλειστικών χαρακτηριστικών μετανάστευσης της χώρας μας αποτελεί η αλβανική κοινότητα. Λόγω του μεγάλου αριθμού τους, οι αλβανοί επηρεάζουν σημαντικά όλα τα στοιχεία και τα συμπεράσματα που έχουν να κάνουν με τα εργασιακά, οικονομικά και δημογραφικά στοιχεία της Ελλάδας. Το 2011, οι αλβανοί αποτελούσαν το 52,7% των μεταναστών και το 4,4%⁸² του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Τα νούμερα είναι τόσο μεγάλα που αποτελούν αντικείμενο έρευνας και στις δυο πλευρές των συνόρων. Βάση εκτιμήσεων από μελέτη στην Αλβανία⁸³, από τους 900.000⁸⁴ περίπου αλβανούς που έχουν αποδημήσει, τα 2/3 κατέληξαν στην Ελλάδα. Αυτός ο αριθμός είναι μεγαλύτερος απ' τον επίσημο πληθυσμό των αλβανών στην Ελλάδα. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη και αυτούς που διαμένουν παράνομα στη χώρα μας, τα νούμερα φαίνονται απολύτως φυσιολογικά. Είναι λοιπόν γεγονός ότι αυτή η πληθυσμιακή εμπλοκή των δυο χωρών έχει οδηγήσει τις οικονομίες και τις αγορές εργασίας σε απόλυτη σύνδεση και εξάρτηση μεταξύ τους⁸⁵.

2.2 Η παρουσία των μεταναστών στην οικονομία.

2.2.1 Μια επισκόπηση της ελληνικής οικονομίας.

⁷⁹ Πίνακας 3: Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα. Σύνολο Ελλάδος και νομοί, Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

⁸⁰ Πίνακας 3. Απογραφή Πληθυσμού 2011. Όπως παραπάνω

⁸¹ Πίνακας 3. Απογραφή Πληθυσμού 2011. Όπως παραπάνω

⁸² Πίνακας 5α. Απογραφή πληθυσμού 2011. Όπως παραπάνω

⁸³ Barjaba K., "Albania: Looking beyond borders", Migration Information Source, August 2004

⁸⁴ Αριθμός που αντιστοιχεί περίπου στο 35% του εργατικού δυναμικού και στο 25% του συνολικού πληθυσμού της Αλβανίας.

⁸⁵ Λιανού Θ., Καβουνίδη Τ., Όπως παραπάνω, σελ 120-122

Οι τομείς της οικονομίας.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, η αγροτική παραγωγή, αν και σε πτώση, εξακολουθούσε να είναι ένα μεγάλο κομμάτι της ελληνικής οικονομίας. Με το πέρασμα των ετών και καθώς μπαίναμε πια στα πρώτα χρόνια της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, η μεγάλη πτώση στην απασχόληση, την παραγωγή και την αποδοτικότητα παραδοσιακών κλάδων της οικονομίας αποτελούσε μια πραγματικότητα. Έτσι, η γεωργία, οι κατασκευές και οι κλάδοι του υφάσματος και των ενδυμάτων, είχαν περάσει από την κατάσταση της στασιμότητας σε μια περίοδο μεγάλης ή μετριότερης πτώσης. Τη θέση τους πήραν ο κλάδος των εκτυπώσεων-εκδόσεων, της μεσιτείας, των ασφαλειών, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και της εκσυγχρονισμένης βιομηχανίας τροφίμων, η οποία σε μεγάλο βαθμό ανταποκρίθηκε στις προσαγές της ζήτησης μιας όλο και περισσότερο απαιτητικής και καταναλωτικής εγχώριας αγοράς. Όλη αυτή η ανάπτυξη, που στο μεγαλύτερο της μέρος αφορούσε τον τομέα των υπηρεσιών, παρουσίασε μεγάλη κερδοφορία και απορρόφησε το εργατικό δυναμικό που προερχόταν από τους υπό κρίση τομείς αλλά και τον πλεονάζον αριθμό των νεοεισερχόμενων απασχολούμενων⁸⁶.

Παρατηρώντας τα στοιχεία του Πίνακα 1 στο Παράρτημα 6, διαπιστώνουμε ότι όλοι σχεδόν οι τομείς της οικονομικής δραστηριότητας έχουν απολέσει μέρος του παραγωγικού δυναμικού τους. Μεταξύ του 1^{ου} τριμήνου του 2012 και του 1^{ου} του 2013 χάθηκαν 252.700 θέσεις απασχόλησης. Από την εξίσωση αυτή, έχει μείνει ανέπαφος ο κλάδος της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού, ο κλάδος της ενημέρωσης και επικοινωνίας και ο τομέας των τεχνών, της διασκέδασης και της ψυχαγωγίας. Οι κλάδοι αυτοί αύξησαν την απασχόλησή τους κατά 10.700 άτομα, περιορίζοντας τη συνολική μείωση των απασχολούμενων στις 242.000. Από τους υπόλοιπους τομείς, μεγάλη απώλεια απασχολούμενων έχουν η μεταποίηση, οι κατασκευές, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι υπηρεσίες εστίασης και η εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, μεγάλη πτώση η οποία ξεκίνησε από τη δεκαετία του 1990, έχει υποστεί και ο κλάδος των επαγγελματιών και των τεχνιτών. Η μείωση σε αυτό τον αντιπροσωπευτικό για

⁸⁶ Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Ε., Καυταντζόγλου Ρ., Μαλούτας Θ., Χατζηγιάννη Α., Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ 107

τα αστικά στρώματα τομέα, δείχνει και το μέγεθος του προβλήματος και της αλλαγής που έχει επιφέρει η κρίση στη ραχοκοκαλιά του καταμερισμού της ελληνικής εργασίας. Όσον αφορά τη μεταποίηση και τις κατασκευές, η μείωση του ελληνικού δυναμικού είναι ακόμη μεγαλύτερη. Όπως θα δούμε παρακάτω, αυτοί οι τομείς έχουν ενσωματώσει μεγάλα ποσοστά αλλοδαπών εργατών. Οπότε, ο εθνοτικός μετασχηματισμός που έχει επέλθει μείωσε ακόμη περισσότερο τη συμμετοχή των ελλήνων εργαζόμενων. Επιπλέον, η αύξηση της συμμετοχής στον τομέα της αναψυχής⁸⁷ και η σταθερότητα που παρατηρείται στις υπηρεσίες οικιακής και προσωπικής φροντίδας οφείλεται κυρίως στην απασχόληση μεταναστριών. Ενταγμένες σε αυτό τον κλάδο με τα μεγάλα ποσοστά μαύρης εργασίας, οι αλλοδαπές εργαζόμενες έχουν βρει ένα εύκολο τρόπο εύρεσης εργασίας και τείνουν να αποτελέσουν μια κατηγορία με αξιοπρόσεκτα ποσοστά απασχόλησης. Τελειώνοντας με τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, ο τομέας της γεωργίας αποδεικνύεται πιο ισχυρός από ότι

θα περιμέναμε. Παρά τις δεκαετίες εγκατάλειψης της υπαίθρου και απαξίωσης της αγροτικής ζωής, η γεωργία, με τη συμπαράσταση και του ξένου δυναμικού, έχει σταθεροποιητικές τάσεις. Σε σχέση με το

2012, έχει απολέσει μόνο 1500 από τους άνω των 15 ετών απασχολούμενους της και το ποσοστό της επί του συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας έχει αυξηθεί.

Ανακεφαλαιώνοντας, με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, παρουσιάζεται μια εικόνα συρρίκνωσης της δραστηριότητας σε παραδοσιακούς τομείς της ελληνικής οικονομίας όπως είναι οι κατασκευές, η υφαντουργία και τα υφάσματα και έχουμε επέκταση της μαύρης και ανειδίκευτης χαμηλόμισθης εργασίας στα νοικοκυριά και στους χώρους ψυχαγωγίας και εστίασης.

Η απασχόληση και η ανεργία των ελλήνων.

Βάση στοιχείων από έρευνες για την πορεία του εργατικού δυναμικού, ο αριθμός του ελληνικού εργατικού δυναμικού είναι σταθερός τα τελευταία χρόνια. Με

⁸⁷ Όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες.

μικρές αυξομειώσεις ανά έτος, τον Απρίλιο του 2013 καταλήξαμε να έχουμε 4.973.663 εργαζόμενους και ανέργους μαζί. Μέχρι το 2008, οι απασχολούμενοι της ελληνικής οικονομίας αυξάνονταν και έφτασαν τον αριθμό των 4,6 εκατομμυρίων. Όμως, μόλις η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση άρχισε να μας επηρεάζει, οι αριθμοί των εργαζόμενων μειώθηκαν. Τον Απρίλιο του 2013 και μετά από 5 χρόνια συνεχών μειώσεων, η ελληνική οικονομία απασχολεί μόλις 3.636.042⁸⁸ άτομα. Η ραγδαία και αδιάκοπη πτώση της απασχόλησης φτάνει τις 930.000, ένας αριθμός που προστέθηκε στα ποσοστά ανεργίας η οποία καλπάζει και αυξήθηκε από το 7,8% του 2008, στο 26,9% του 2013. Η απασχόληση των νέων έως 29 ετών μειώθηκε το τελευταίο χρόνο κατά 27.700⁸⁹ και αριθμεί 459.400 εργαζόμενους⁹⁰. Όσον αφορά το είδος της εργασίας, μεγάλη δύναμη στην ελληνική οικονομία είναι οι μισθωτοί. Παρά τη μείωση τους κατά 180.100, το 2013 αποτελούν το 62,4% των απασχολούμενων (Αριθμούν 2.245.300 άτομα). Η αναλογία τους είναι τέτοια, που η μεταβολή των μισθωτών επηρεάζει τα νούμερα και τις τάσεις ολόκληρης της αγοράς εργασίας. Έτσι, η μείωση του αριθμού τους αποτέλεσε το 74,4% όλων των εργαζομένων και συνεχίζει τις αρνητικές τάσεις των τελευταίων ετών. Επιπρόσθετα, 1.176.700 άτομα έχουν δική τους επιχείρηση, με ένα ποσοστό 21,2% εξ αυτών να απασχολεί τουλάχιστον 1 άτομο ως προσωπικό. Επιπλέον, το 4,8% των εργαζομένων είναι συμβοηθούμενα μέλη στην οικογενειακή επιχείρηση. Τέλος, ο τομέας της μερικής απασχόλησης είναι από τους λίγους που παρουσίασαν αύξηση το 2013. Με 276.700 εργαζόμενους, η μερική απασχόληση αναλογούσε στο 7,2 της συνολικής απασχόλησης. Οι 34.000 νέοι μερικώς απασχολούμενοι προήλθαν από τη μεγάλη μείωση του αριθμού των πλήρως απασχολούμενων (Κατά 276.000) και αύξησαν το ποσοστό αυτού του τομέα στο 8,6%⁹¹. Η άνθηση της μερικής απασχόλησης τείνει να συγκλίνει με τα ευρωπαϊκά δεδομένα και είναι σημάδι των καιρών, καθώς με δεδομένη τη μείωση των θέσεων πλήρους απασχόλησης, οι πολίτες που χάνουν τη δουλειά τους έχουν να επιλέξουν μεταξύ της υποαπασχόλησης και της ανεργίας.

⁸⁸ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Απρίλιος 2013, Ελληνική Στατιστική Αρχή, Πειραιάς, Ιούλιος 11, 2013, σελ 2

⁸⁹ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: 2012, Α' Τρίμηνο 2013, Γενική Γραμματεία Ελληνικής Στατιστικής

⁹⁰ Αποτελούν το 12,8% των εργαζόμενων.

⁹¹ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: 2012, Α' Τρίμηνο 2013, Όπως παραπάνω

Το 1^ο τρίμηνο του 2013, οι καταγεγραμμένοι άνεργοι της ελληνικής οικονομίας ανήλθαν στους 1.355.200. Σε σχέση με πέρυσι, αυξήθηκαν κατά 235.100 και έφτασαν το 27,4% επί του εργατικού δυναμικού. Από τους νεοεισερχόμενους στην ανεργία, οι 42.700 είναι νέοι άνθρωποι που για πρώτη φορά εισήλθαν στην αγορά εργασίας, ενώ οι 192.400 έχουν εργαστεί στο παρελθόν.

92

Οι νέοι άνεργοι ηλικίας έως 29 ετών αυξήθηκαν κατά 42.200 και έφτασαν τις 420.200, αριθμός που αντιστοιχεί στο 31% των ανέργων και στο 8,5% ολόκληρου του εργατικού δυναμικού. Και οι εργαζόμενοι 30 ετών και άνω που αναλογούν στο 82,2% του εργατικού δυναμικού, είχαν σημαντικές απώλειες. Το 2013, 192.900 από αυτούς προστέθηκαν στους πίνακες της ανεργίας και αύξησαν τον αριθμό των ανέργων της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας στους 935.100 (Ποσοστό 69% επί των ανέργων). Τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας καταγράφουν οι περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας (29,6%), της Δυτικής Μακεδονίας (32,3%), της Στερεάς Ελλάδας (28%), της Ηπείρου (27,2%) και της Δυτικής Ελλάδας (27%). Κατά το τελευταίο έτος, μεγάλη αύξηση έχουν παρουσιάσει η Αττική (Από 22,9% σε 28,2%), η Ήπειρος (Από 20,6% σε 27,2%), η Θεσσαλία (Από 20,4% σε 25,6%) τα Ιόνια νησιά (Από 15,9% σε 23,2%) το Νότιο Αιγαίο (Από 13,9% σε 24,3%) και η Κεντρική Μακεδονία (Από 24,7% σε

⁹² Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 6.

29,6%)⁹³.

Λόγοι αύξησης της ανεργίας.

Σημαντικό ρόλο στην άνοδο της ανεργίας στην Ελλάδα έπαιξε η καθίζηση της απασχόλησης. Όπως έχουμε ξαναπεί, από το 2008 που ξεκίνησε η οικονομική κρίση μέχρι σήμερα έχουν χαθεί περίπου 930.000 θέσεις απασχόλησης. Είναι οι θέσεις που

είχε δημιουργήσει η ελληνική οικονομία από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990 μέχρι το 2008. Αυτή η άνθιση που είχε καταγραφεί τη δεκαπενταετία πριν το 2008 καταστράφηκε στα χρόνια της κρίσης. Επίσης, η αύξηση της ανεργίας οφείλεται στην αύξηση ή την μικρή μείωση του εργατικού δυναμικού. Η μεγάλη μείωση της απασχόλησης δε συνοδεύτηκε από αντίστοιχη μείωση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας. Το εργατικό δυναμικό παρά τις μικρές ετήσιες αυξήσεις ή μειώσεις, παραμένει σταθερό στα 5 εκατομμύρια. Αυτό σημαίνει ότι παρότι υπάρχει η προσφορά εργασίας, δεν υπάρχει η ανάλογη ζήτηση που φαίνεται από τις θέσεις εργασίας, οι οποίες έχουν μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Η σταθερές ή αυξητικές τάσεις του εργατικού δυναμικού συντηρούν τα υψηλά ποσοστά της ανεργίας που γεννά η κρίση στην αγορά εργασίας. Σαν αποτέλεσμα, με δεδομένο ότι η οικονομία δε μπορεί να απορροφήσει την προσφορά εργασίας, το πλεονάζον εργατικό δυναμικό κατευθύνεται προς την ανεργία. Επιπλέον, η μείωση της παραγωγικότητας αποτυπώνεται στη μείωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.). Α.Ε.Π. και απασχόληση είναι εξαρτώμενα μεγέθη, καθώς μειώσεις ή αυξήσεις στο ένα φέρνουν αντίστοιχες μεταβολές στο άλλο. Σαν αποτέλεσμα, η μείωση της παραγωγής οδηγεί σε επιπλέον πτώση τον αριθμού των εργαζομένων και αυξάνει τα ποσοστά των ανέργων. Τελειώνοντας με τους λόγους ανόδου της ανεργίας, σημαντικός είναι και ο ρόλος των παρατάξεων που κυβέρνησαν πριν και μετά το 2008. Ειδικά μετά το ξεκίνημα της κρίσης, οι λανθασμένες αποφάσεις έφεραν την Ελλάδα στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Μετά, η συνέχιση

⁹³ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Α' Τρίμηνο 2013, Ελληνική Στατιστική Αρχή, Πειραιάς, Ιούλιος 13, 2013, σελ 4

αυτών των πολιτικών και η προέκτασή τους με ατελείωτα μέτρα μείωσης του εισοδήματος, εκφοβισμού κάθε καταναλωτικού αισθήματος και καταστροφής της αγοραστικής δύναμης των ελλήνων πολιτών οδήγησαν στη σημερινή κατάσταση. Η οικονομία καταρρέει, οι επιχειρήσεις κλείνουν η μία μετά την άλλη, η ανεργία πλησιάζει γοργά το 30% και η ύφεση συνεχίζεται και τροφοδοτείται από τις, ευρωγερμανικού μοντέλου, ελληνικές πολιτικές⁹⁴.

Η γυναικεία απασχόληση.

Συνεχίζοντας με την απασχόληση των γυναικών, εδώ και 30 περίπου χρόνια τα ποσοστά τους στο σύνολο του εργατικού δυναμικού αυξάνονται. Ακόμη και στις μέρες μας, οι αριθμοί του γυναικείου εργατικού δυναμικού έχουν επηρεαστεί από τη κρίση, αλλά δεν παρουσιάζουν υπερβολικές τάσεις μείωσης. Το 2013, η εργατική δύναμη των γυναικών μειώθηκε μόλις κατά 1.600 άτομα, φτάνοντας στον αριθμό των 2.109.600 και αποτελώντας το 42,6% του εργατικού δυναμικού. Όσον αφορά την απασχόληση, μετά από τη μείωση των 96.000 θέσεων απασχόλησης, οι εργαζόμενες της ελληνικής οικονομίας φτάνουν τις 1.455.800 και αποτελούν το 40,5% των απασχολούμενων. Οι τομείς της οικονομίας που συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος της γυναικείας απασχόλησης είναι αυτοί των υπαλλήλων γραφείου, των πωλήσεων και των υπηρεσιών αναψυχής και φροντίδας. Τα τελευταία χρόνια, αυτοί οι κλάδοι έχουν απορροφήσει μεγάλο μέρος των αυξήσεων του γυναικείου δυναμικού και είναι πλέον δραστηριότητες στις οποίες εργάζονται κυρίως γυναίκες. Παρότι ένα μεγάλο ποσοστό της κυριαρχίας των γυναικών οφείλεται στην εργασία μεταναστριών, οι ελληνίδες μειώνουν την παρουσία τους σε κάποιους τομείς και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα μαγαζιά και τα νοικοκυριά. Έτσι, οι γυναίκες εγκαταλείπουν τις βιομηχανίες και από εργάτριες γίνονται οικιακοί βοηθοί και πωλήτριες. Ωστόσο, η απασχόληση στη μεταποίηση δε μειώθηκε, καθώς τη θέση τους στα εργοστάσια παίρνουν οι άντρες μετανάστες⁹⁵.

Το 2013, όπως είδαμε, η απασχόληση των γυναικών μειώθηκε κατά 96.000. Από τις εργαζόμενες που έχασαν την απασχόλησή τους, 94.400 έμειναν άνεργες και

⁹⁴ Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2013, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, 15 ΕΚΘΕΣΕΙΣ, Αθήνα, Αύγουστος 2013, σελ 245-255

⁹⁵ Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Ε., Κουταντζόγλου Ρ., Μαλούτας Θ., Όπως παραπάνω, σελ 110

1.600 συνταξιοδοτήθηκαν. Επί του συνόλου του γυναικείου δυναμικού, το 31% είναι χωρίς εργασία. Παρά τις αυξήσεις του δυναμικού των γυναικών τις τελευταίες δεκαετίες και τις αυξητικές τάσεις που υπάρχουν για την εργασία του “αδύναμου φύλου”, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες πλην αυτής των 65 και άνω, οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας από τους άντρες. Ειδικά στις κατηγορίες των νέων από 15 έως 24 και από 24 έως 29 έτη, τα γυναικεία ποσοστά ανεργίας είναι 66,3% και 43,7% αντίστοιχα⁹⁶. Συγκεντρωτικά, η ανεργία των νέων γυναικών αγγίζει το 51,5%, πράγμα που σημαίνει ότι μία στις δύο γυναίκες στην παραγωγική ηλικία από 15 έως 29 δεν έχουν ή δε μπορούν να βρουν εργασία. Τα παραπάνω πιθανώς να διαφέρουν από τη πραγματικότητα και τα νούμερα να είναι ελαφρώς θετικότερα. Αυτό οφείλεται στην μεγάλη έκταση της παραοικονομίας στην Ελλάδα. Μεγάλο μέρος των αντρών, αλλά κυρίως των γυναικών παρουσιάζονται ως άνεργοι και εργάζονται ανασφάλιστοι και αδήλωτοι. Η παρουσία των γυναικών στη μαύρη οικονομία των αστικών περιοχών και η συμμετοχή τους ως απλήρωτοι εποχικοί εργάτες στις οικογενειακές επιχειρήσεις των αγροτικών περιοχών ανεβάζουν τα ποσοστά ανεργίας και δείχνουν μια παραποιημένη εικόνα της πραγματικότητας. Παρόλα αυτά, η έκταση της μαύρης οικονομίας και κατ'επέκταση η διαφορά της πραγματικής από τη καταγεγραμμένη ανεργία είναι πολύ δύσκολο να υπολογιστεί. Έρευνες που παρουσιάζουν το μέγεθος των ανασφάλιστων ημεδαπών και αλλοδαπών ως δείκτη της μαύρης οικονομίας, φανερώνουν την έκτασή της μεταξύ του 21%⁹⁷ και του 27%⁹⁸ της οικονομικής δραστηριότητας. Ως εκ τούτου, οι αριθμοί της πραγματικής ανεργίας θα παρουσιάζονται σαν εκτιμήσεις, οι οποίες δύσκολα θα μπορούν να επιφέρουν κάποιο ποσοστό διόρθωσης⁹⁹.

Συνοπτικά, η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από μείωση δραστηριότητας στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και αύξηση στις υπηρεσίες. Η άνθηση

⁹⁶ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Α' Τρίμηνο 2013, Όπως παραπάνω, σελ 2

⁹⁷ Kanellopoulos K., Gregou M., Petralias A., Όπως παραπάνω, p 148

⁹⁸ Κανελλόπουλος Κ., Χαρακτηριστικά και συμμετοχή των μεταναστών στην αγορά εργασίας, Στο Καβουνίδη Τ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές, Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Τόμος Α', Αθήνα 2008, σελ 157

⁹⁹ Baldwin-Edwards M., Safilios-Rothchild C., “Immigration and unemployment in Greece: Perceptions and realities”, South European Society and Politics, November 19, 2007, p 207

αυτή έχει ευνοήσει τις γυναίκες οι οποίες εγκαταλείπουν τα χωράφια και τα εργοστάσια και μετακινούνται στα γραφεία, τα μαγαζιά και τα νοικοκυριά. Οι μισθωτοί εξακολουθούν να αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της αγοράς εργασίας με το 62,4% του συνόλου των εργαζομένων. Η κρίση στην απασχόληση και η απώλεια εκατοντάδων χιλιάδων θέσεων ετησίως έχουν μειώσει τις απαιτήσεις των ελλήνων εργαζόμενων. Σαν αποτέλεσμα, οι θέσεις μερικής απασχόλησης αυξήθηκαν και απορροφούν ένα μέρος των απωλειών της πλήρους απασχόλησης. Επιπρόσθετα, η αυξανόμενη ανεργία αποτελεί πλέον ένα από τα βασικά γνωρίσματα της οικονομίας της χώρας. Τα υψηλά ποσοστά της συνεχίζουν να είναι μη αντιμετωπίσιμα και να επιδρούν αρνητικά στην απασχόληση όλων των ηλικιακών ομάδων και κατηγοριών της οικονομίας, εκτός από τους μερικώς απασχολούμενους. Η σταθερότητα του αριθμού του εργατικού δυναμικού, η μείωση της απασχόλησης και της παραγωγής και οι υφεσιακές πολιτικές έχουν γιγαντώσει το φαινόμενο και απομακρύνουν την Ελλάδα από κάθε προοπτική ανάπτυξης για τα επόμενα χρόνια.

2.2.2 Η συμμετοχή των μεταναστών στην οικονομική δραστηριότητα.

Η ηλικία και το εκπαιδευτικό επίπεδο των μεταναστών.
Οι ροές των ξένων υπηκόων που έφτασαν στην Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και μετά ήταν αδύνατο να μην επηρεάσουν όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Όπως συνέβη στον πληθυσμό και τη σύσταση των πόλεων και της υπαίθρου, έτσι και η αγορά εργασίας άλλαξε και ενσωμάτωσε μέσα της τα πολυποίκιλα χαρακτηριστικά των λαών που εισήλθαν στη χώρα. Πριν όμως εξετάσουμε την αγορά εργασίας θα κάνουμε μια σύντομη αναφορά στην ηλικία και το εκπαιδευτικό επίπεδο των αλλοδαπών κατοίκων της χώρας. Όπως έχουμε δει στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι μετανάστες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία, νέοι άνθρωποι οι οποίοι έφυγαν από την πατρίδα τους και εγκαταστάθηκαν σε μια ξένη χώρα με σκοπό να δημιουργήσουν μια νέα ζωή, απαλλαγμένη από τη βία, την ανέχεια και τη

φτώχεια που χαρακτηρίζει τις περιοχές προέλευσής τους. Είναι λοιπόν οι περισσότεροι μεταξύ 20 και 49 ετών, μια ηλικία στην οποία κάποιος μπορεί να παράξει έργο και να δημιουργήσει το μέλλον του. Αντίστοιχα, ο ελληνικός πληθυσμός, επηρεαζόμενος από τη χρόνια υπογεννητικότητα, έχει μεγαλύτερο μέσο όρο ηλικίας. Επιπλέον και παρά το τι πιστεύεται, το εκπαιδευτικό επίπεδο των μεταναστών είναι αρκετά υψηλό και σε κάποιες περιπτώσεις, παρόμοιο με αυτό των ελλήνων. Στις εκπαιδευτικές βαθμίδες των απόφοιτων γυμνασίου, λυκείου και των κατόχων πτυχίου, οι αλλοδαποί γράφουν μεγαλύτερα ποσοστά από τους γηγενείς¹⁰⁰. Ωστόσο, κυρίαρχο χαρακτηριστικό της εκπαιδευτικής επίδοσης των ξένων είναι η μεγάλη ανομοιομορφία που παρουσιάζουν οι μεταναστευτικές ομάδες ανά την Ελλάδα. Έτσι, οι ξένοι από την Αμερική, την Αυστραλία ή τη Νέα Ζηλανδία, από την Αφρική και τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης είναι η καλύτερα εκπαιδευμένοι, ενώ οι αλβανοί και οι υπόλοιποι βαλκάνιοι, οι ασιάτες και οι πολίτες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. έχουν τα λιγότερα εκπαιδευτικά προσόντα¹⁰¹. Όμως, η ισχυρότερη παρουσία των κοινοτήτων με χαμηλή εκπαίδευση δίνει ένα αριθμητικό πλεονέκτημα σε αυτή τη κατηγορία και είναι υπεύθυνη για τη διαδεδομένη άποψη του κακού εκπαιδευτικού επιπέδου των μεταναστών.

Στοιχεία της ξένης απασχόλησης με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2001.

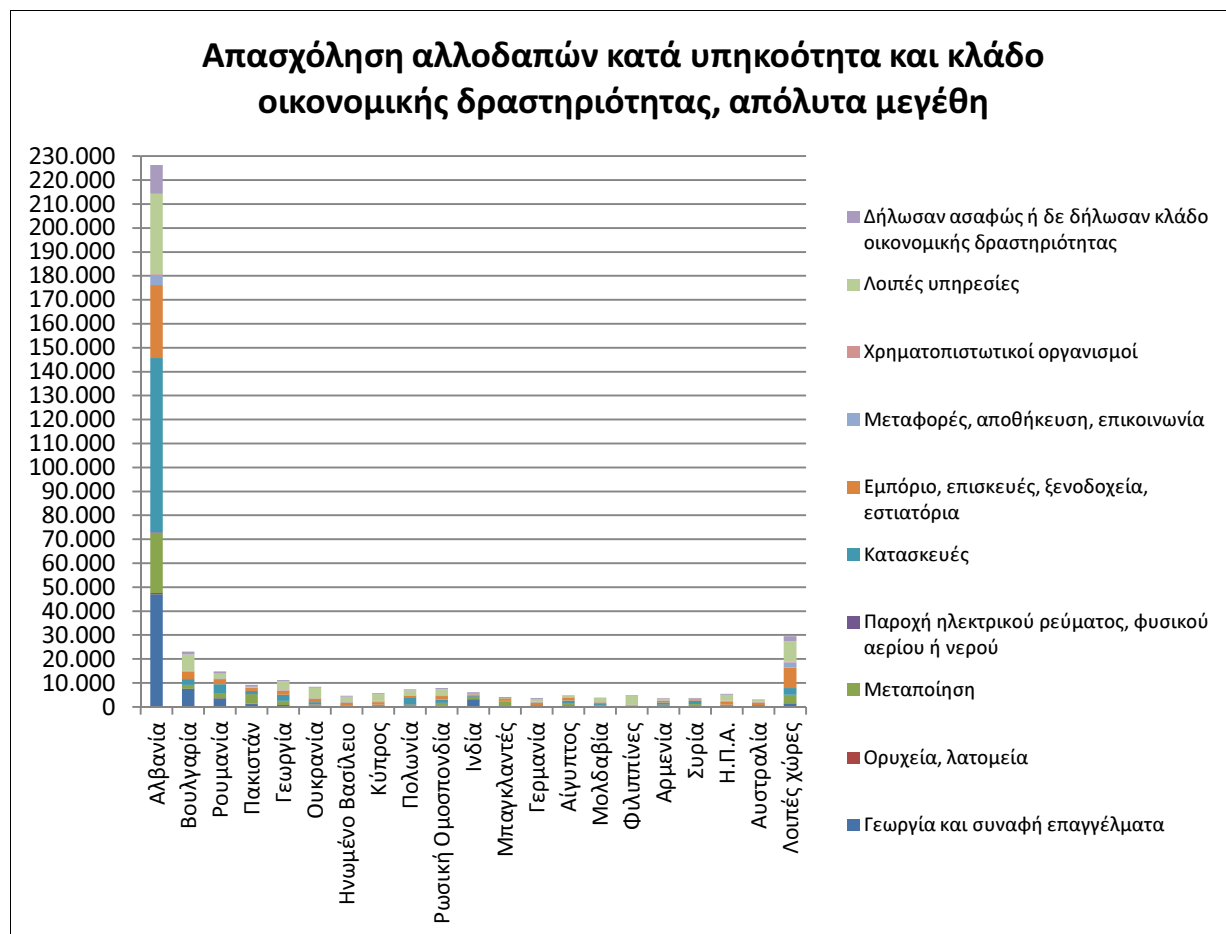
Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού του 2001, το 51,4% των αλλοδαπών που διαμένουν στη χώρα μας εργάζεται. Στην Ελλάδα απασχολούνται 391.624 ξένοι υπήκοοι και αποτελούν το 11,8%¹⁰² του εργατικού δυναμικού. Από αυτούς, 311.559 προέρχονται από την Ευρώπη, 58.292 από την Ασία, 9.323 από την Αφρική, 8.917 από την Αμερική και 3.321

¹⁰⁰ Κανελλόπουλος Κ., Χαρακτηριστικά και συμμετοχή των μεταναστών στην αγορά εργασίας, Στο Καβουνίδη Τ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Όπως παραπάνω, σελ 159

¹⁰¹ Κανελλόπουλος Κ., Χαρακτηριστικά και συμμετοχή των μεταναστών στην αγορά εργασίας, Στο Καβουνίδη Τ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Όπως παραπάνω, σελ 161

¹⁰² Πίνακας 32. Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι. Σύνολο Ελλάδος, Γεωγραφική ζώνη (NUTS1), περιφέρεια (NUTS2), νομός, δήμος/κοινότητα και δημοτικό/κοινοτικό διαμέρισμα, Απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

από την Αυστραλία. 226.300, Ένα ποσοστό 57,8%¹⁰³ των ξένων εργαζόμενων κατάγεται από την Αλβανία. Το 2001, οι μετανάστριες αποτελούν το 30,1% του αλλοδαπού εργατικού δυναμικού της Ελλάδας. Η πλειοψηφία των ξένων υπηκόων εργάζεται στις κατασκευές¹⁰⁴ (24,5% Επί του συνόλου των ξένων εργαζόμενων), τα νοικοκυριά, τις υπηρεσίες φροντίδας, αναψυχής και διασκέδασης (20,5%), στο εμπόριο, τα ξενοδοχεία, τις επισκευές και τα εστιατόρια (15,7%) και στις βιομηχανίες μεταποίησης (12,5%).

105

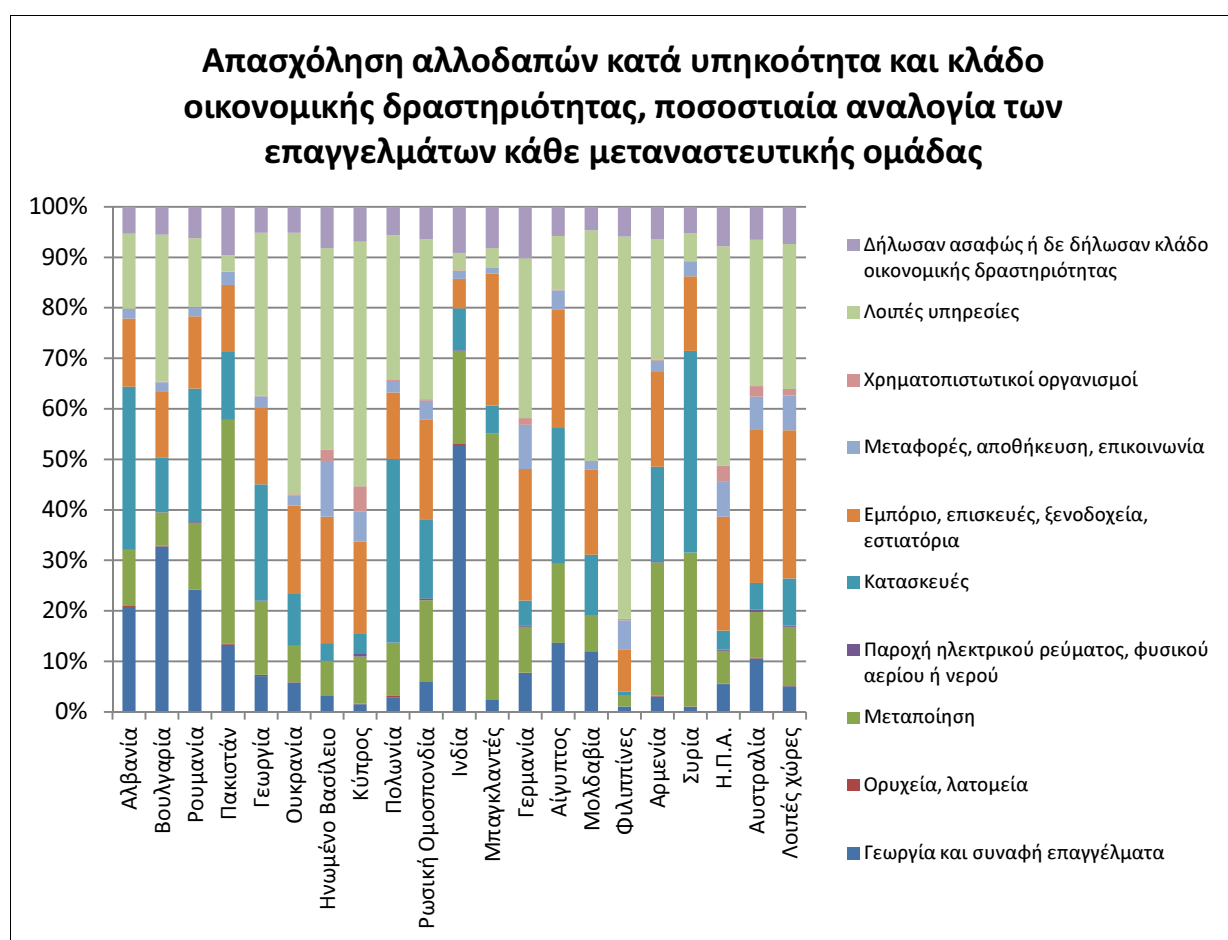
Στην αγροτική παραγωγή, σε σχέση με τους αριθμούς των ξένων εργατών που απασχολούνταν στα χωράφια κατά το ξεκίνημα της μαζικής εισόδου των μεταναστών, το ποσοστό συμμετοχής έχει πέσει σημαντικά και έχει φτάσει στο 17,5%. Κύριος λόγος για αυτό είναι η κινητικότητα των αλλοδαπών εργατών. Μετά τα πρώτα χρόνια παραμονής τους στην ελληνική ύπαιθρο και καθώς οι συνήθειες και οι εργασιακές απαιτήσεις των ξένων άρχισαν να μεταβάλλονται,

¹⁰³ Η αναλογία προσομοιάζει με το επίσημο ποσοστό των αλβανών επί του συνόλου των μεταναστών, 57,5%.

¹⁰⁴ Από τους 95.993 εργάτες στις κατασκευές, 94.925 είναι άντρες.

¹⁰⁵ Βλέπε Πίνακας 1, Παράρτημα 7.

πολλοί από τους βαλκάνιους και ανατολικοευρωπαίους εγκατέλειψαν τα χωράφια και μετακινήθηκαν στις αστικές περιοχές για να δουλέψουν στις ταβέρνες, τα μπαρ, την οικοδομή και τον τουρισμό¹⁰⁶, αντικαθιστώντας τους έλληνες που έψαχναν μια καλύτερη τύχη στον τομέα των υπηρεσιών και τη σύσταση επιχειρήσεων. Επιπλέον, μεγάλο μέρος της απασχόλησης στη γεωργία βρίσκεται υπό το καθεστώς της άτυπης οικονομίας και πολλοί απ' τους εργάτες των χωραφιών δε καταγράφονται πουθενά. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην υπολογίζονται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία και να υποτιμάται η συμμετοχή των ξένων στη γεωργία και σε άλλους κλάδους με μεγάλη σύγκλιση στην παραοικονομία.

Παρατηρώντας τα δεδομένα για τη μεγαλύτερη μεταναστευτική ομάδα, οι αλβανοί δεν ακολουθούν, αλλά διαμορφώνουν τα εργασιακά μεταναστευτικά πρότυπα. Όπως και στην περίπτωση την ανάλυσης του πληθυσμού, οι

¹⁰⁶ Δελθθανάση Μ., "Οι αλβανοί μετανάστες αφήνουν τα χωράφια", Η Καθημερινή, Δεκέμβριος 19, 2006

¹⁰⁷ Βλέπε Πίνακας 1, Παράρτημα 7.

εργασιακές συνήθειες των αλβανών είναι παρόμοιες με αυτές του συνόλου των ξένων. 72.656 Από αυτούς (32,1% Των αλβανών εργαζομένων) δουλεύει στις οικοδομές, 33.520 στις υπηρεσίες σπιτιού και αναψυχής (14,8%), 30.550 στο εμπόριο, τα ξενοδοχεία, τις επισκευές και τα εστιατόρια (11,5%) και 25.202 στη μεταποίηση (11,1%). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ισχυρή συμμετοχή τους στην αγροτική παραγωγή, τη κτηνοτροφία, τη θύρα και την αλιεία, όπου απασχολείται το 1/5 (20,8%) των αλβανών εργαζόμενων.

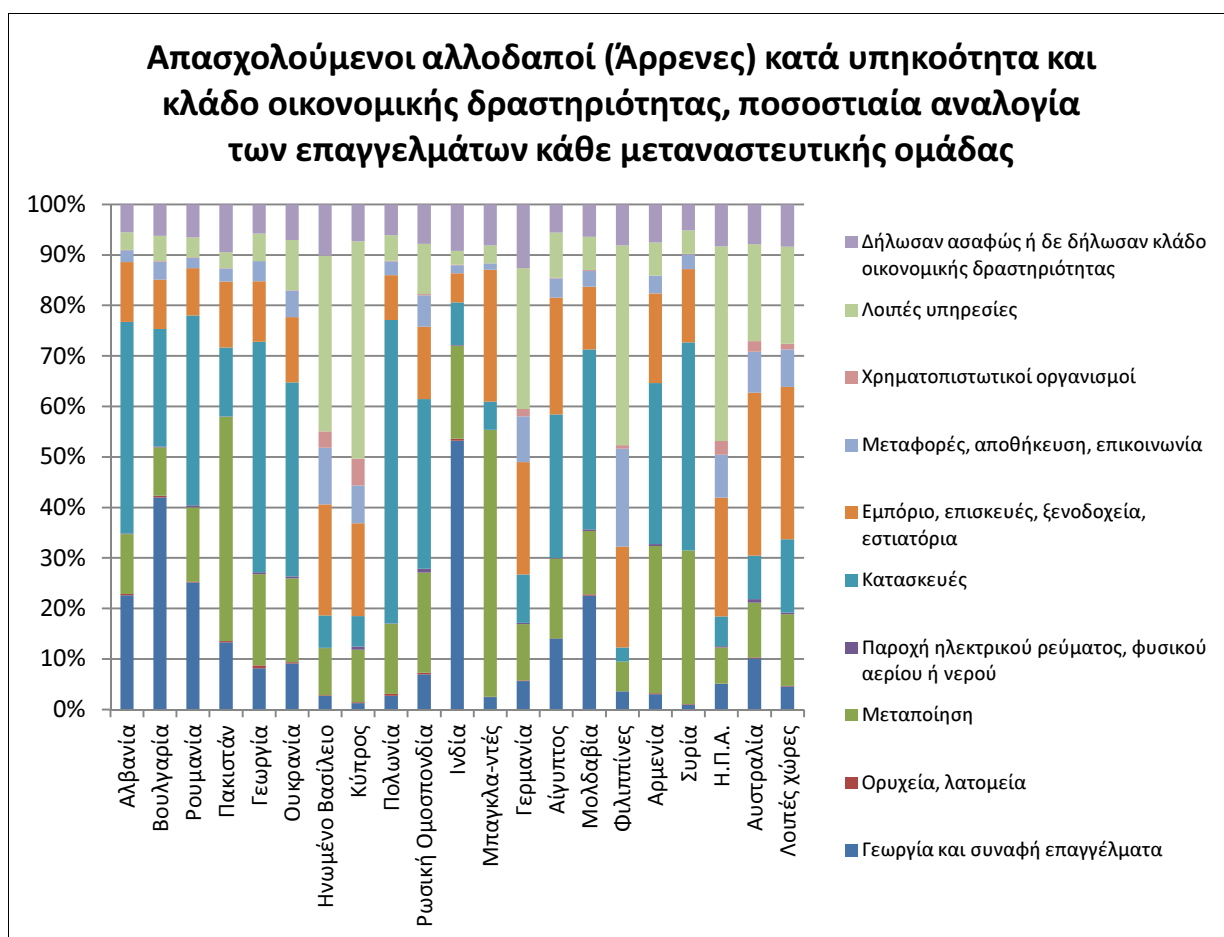
Όσον αφορά τους υπηκόους με ασιατική καταγωγή, 1 στους 2 ασχολείται με τη μεταποίηση και τις υπηρεσίες φροντίδας, νοικοκυριού και αναψυχής (24,1% Στη μεταποίηση και 23,1 στις λοιπές υπηρεσίες). Σημαντική παρουσία έχουν επίσης στο εμπόριο, τις επισκευές, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια με ποσοστό 16,8%, ενώ 8.401 εργάζονται στην οικοδομή (14,4%). Επιπλέον, 9.323 αφρικανοί απασχολούνται στην Ελλάδα. Οι περισσότεροι από αυτούς βρίσκονται στο εμπόριο, τις επισκευές, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια (30,4%), στα νοικοκυριά και τις καφετέριες (21,6%) και στις κατασκευές (17,1%). Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, τα ποσοστά εργασίας των ασιατών και αφρικανών εμφανίζονται μικρότερα από την αναλογία τους επί του συνολικού μεταναστευτικού πληθυσμού. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι πακιστανοί, οι οποίοι παρουσιάζουν λιγότερους εργαζόμενους από τους γεωργιανούς, παρά το γεγονός ότι είναι αριθμητικά περισσότεροι¹⁰⁸. Λογική εξήγηση του παραπάνω είναι ο βαθμός κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών. Είναι γεγονός ότι οι ανατολικοευρωπαίοι και οι βαλκάνιοι, ομάδες που ήρθαν πρώτες στην Ελλάδα, έχουν αφομοιωθεί σημαντικά και παρουσιάζουν καλύτερα ποσοστά αποδοχής από τους γηγενείς. Όσο περνάει ο καιρός, τα εργασιακά και κοινωνικά πρότυπα που ακολουθούν προσομοιάζουν με αυτά του ντόπιου πληθυσμού. Αντίθετα, οι ασιάτες και οι αφρικανοί έχουν μεγαλύτερα προβλήματα ένταξης και αποδοχής. Είναι κοινωνικά απομονωμένοι και ακολουθούν τη δική τους εργασιακή πορεία. Συνακόλουθο είναι να ζουν και να εργάζονται στο περιθώριο της κοινωνίας. Η μεγάλη τους, λοιπόν, συγκέντρωση στις κατασκευές, τη γεωργία την εσωτερική απασχόληση και την αναψυχή, κλάδους που δείχνουν μεγάλη σύγκλιση και

¹⁰⁸ Στην Ελλάδα ζουν 34.177 πακιστανοί και 27.400 γεωργιανοί. Αντίστοιχα, εργάζονται 9.238 πακιστανοί και 11.181 υπήκοοι της Γεωργίας.

ανοχή στην παραοικονομία, υποτιμά τα εργασιακά μεγέθη των συγκεκριμένων ομάδων και παρουσιάζει μικρότερους αριθμούς απασχόλησης.

Το 2001, όπως είπαμε, η γυναικεία απασχόληση αποτελούσε το 30,1% των ξένων εργαζόμενων. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, οι 62.308 από τις 120.886, οι μετανάστριες εργάζονται σε σπίτια, καταστήματα και καφετέριες. Από το υπόλοιπο 48,5%, οι περισσότερες απασχολούνται στα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια (19,9%) και τον αγροτικό τομέα (12,4%)¹⁰⁹.

Εξέλιξη της εργασίας των μεταναστών με βάση τα στοιχεία του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (Ι.Κ.Α.).

110

Στο έτος 2007, βασιζόμενοι στα στοιχεία του Ι.Κ.Α., του φορέα με τη μεγαλύτερη

¹⁰⁹ Πίνακας 33, Απασχολούμενοι αλλοδαποί, κατά χώρα υπηκοότητας, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Σύνολο Ελλάδος, Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

¹¹⁰ Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 7.

συγκέντρωση αλλοδαπών εργαζόμενων, μπορούμε να βγάλουμε συμπεράσματα για τις μεταβολές ή τις σταθερές στην αγορά εργασίας των ξένων. Με βάση αυτά, επιβεβαιώνεται η ολική σχεδόν μεταστροφή των ξένων από την αγροτική παραγωγή προς την οικοδομή, τα νοικοκυριά, το εμπόριο και τη βιομηχανία. Παρά την απώλεια δεδομένων λόγω της παραοικονομίας, τα ποσοστά συμμετοχής στην αγροτική δραστηριότητα είναι αρκετά χαμηλά και δηλώνουν την πραγματικότητα. Ωστόσο, αυτά τα μηδενικά ποσοστά δείχνουν το μέγεθος της αδήλωτης εργασίας και την έκταση της μαύρης οικονομίας στον κλάδο. Πλέον, στη γεωργία απασχολείται μόλις το 0,34% των ξένων, αναλογία πολύ μικρότερη από αυτή που υπήρχε στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Και το 2007, οι κατασκευές συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής των ξένων εργατών. Ακολουθούν, ο κλάδος της βιομηχανίας, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, ενώ σημαντική άνθηση έχει το εμπόριο.

Συνεχίζοντας, υπάρχει μεγάλη μετακίνηση των ασφαλισμένων αλβανών στην οικοδομή. 1 Στους 2 (49,4%), απασχολούνται στον τομέα των κατασκευών. Η συμμετοχή τους έχει αυξηθεί στη βιομηχανία, ενώ παρόμοια με του 2001 είναι τα ποσοστά τους στα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία και τα νοικοκυριά. Μεγάλη άνθηση έχει το εμπόριο στις τάξεις των αλβανών απασχολούμενων, ενώ έχουν κυριολεκτικά εξαφανιστεί από τη γεωργία και την αλιεία (0,5%). Παρόμοιες εργασιακές συνήθειες έχουν και οι υπόλοιποι ευρωπαίοι υπήκοοι. 25,5% Από αυτούς απασχολούνται στις κατασκευές, 17,1% στη βιομηχανία, 13,1% στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια και 13% στο εμπόριο. Παρατηρώντας τα στοιχεία του I.K.A. για τους ευρωπαίους υπηκόους, πλην των αλβανών, δε μπορούμε να μη σημειώσουμε την ισχυρή τους συμμετοχή στην οικιακή απασχόληση (9,5%). Κυρίως, οι γυναίκες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και οι ασιατίσες έχουν αναλάβει την εργασία στο σπίτι κ' έχουν ελευθερώσει τις ελληνίδες, οι οποίες τα τελευταία χρόνια ψάχνουν να διαμορφώσουν το νέο τους εργασιακό ρόλο μακριά από τα νοικοκυριά, τα χωράφια και την οικογενειακή επιχείρηση. Όσον αφορά τους υπόλοιπους μετανάστες, η κύρια δραστηριότητά τους βρίσκεται στη βιομηχανία (26%). Ακολουθεί με μικρή διαφορά η οικοδομή (21,7%), το εμπόριο (15,5%) και τα ξενοδοχεία με τα εστιατόρια (10,8%). Όπως προείπαμε, μεγάλη είναι και η συμβολή τους στην άνθηση της οικιακής εργασίας, καθώς

αποτελεί το 12,2% της δραστηριότητάς τους. Και αριθμητικά, οι φιλιππινέζες και οι υπόλοιπες ασιάτισσες αποτελούν το 43,8% του συνόλου των ατόμων που εργάζονται στο σπίτι. Σε αντίθεση με τους ξένους υπηκόους, οι έλληνες απασχολούνται κυρίως στο εμπόριο με ποσοστό 23,5%. Ακολουθούν η βιομηχανία με 18,9% και, πολύ χαμηλότερα από τα ποσοστά των ξένων, οι κατασκευές με 9,1%. Υψηλά στην εργασία των ελλήνων βρίσκεται η αγορά ακινήτων και οι μεταφορές με τις επικοινωνίες, με 7,5%. Τέλος, η εκπαίδευση απορροφά το 6,8% της ελληνικής δραστηριότητας και τα ξενοδοχεία με τα εστιατόρια το 6%¹¹¹.

Όπως είδαμε, κυρίαρχη θέση στις εργασιακές προτιμήσεις των ελλήνων έχει το εμπόριο. Ωστόσο, οι αλλοδαποί κάτοικοι της χώρας ακολουθούν διαφορετικά από τους γηγενείς πρότυπα τα οποία, στις περισσότερες περιπτώσεις, συγκλίνουν μεταξύ τους. Οι κατασκευές και η μεταποίηση είναι κλάδοι με έντονη ξένη δραστηριότητα. Όχι τόσο ισχυρή, άλλα επίσης σημαντική παρουσία έχουν οι αλλοδαποί εργαζόμενοι στο εμπόριο. Τα τελευταία χρόνια, οι υπηρεσίες αναψυχής και τα νοικοκυριά αποτελούν τους τομείς όπου προτιμούν πολλοί μετανάστες. Η γυναικεία μετανάστευση έχει βρει καταφύγιο στις υπηρεσίες αναψυχής και σπιτιού. Μόνο στα νοικοκυριά, η ξένη απασχόληση αποτελεί το 73,5% της συνολικής δραστηριότητας. Στις ταβέρνες και τα ξενοδοχεία, η αναλογία των ξένων φτάνει στο 20,6%. Κοινό εργασιακό πρότυπο ημεδαπών και αλλοδαπών εργαζόμενων είναι η εγκατάλειψη της αγροτικής παραγωγής και η μετακίνηση τους στις κατασκευές, τη βιομηχανία ή το εμπόριο. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η είσοδος της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ε.Ε. επηρέασε τα στοιχεία της ξένης εργασίας. Όντας δυο από τις τρεις μεγαλύτερες μεταναστευτικές ομάδες στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 2000, η είσοδός των χωρών αυτών στην Ε.Ε. επέδρασε θετικά στην εργασία των πολιτών της Ευρώπης και αρνητικά στους αριθμούς των πολιτών τρίτων χωρών.

Παράνομη μετανάστευση και εργασία.

Όπως έχουμε ξαναδεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, η παράνομη μετανάστευση

¹¹¹ Kanellopoulos K., Gregou M., Petralias A., Όπως παραπάνω, p 69

αποτελεί ένα σημαντικό ποσοστό της συνολικής μετανάστευσης στην Ελλάδα. Κατ'επέκταση, είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει της αγορά εργασίας και διαμορφώνει τα δικά του πρότυπα, πάντα σε αλληλεξάρτηση με το κομμάτι της νόμιμης, εγγεγραμμένης ξένης παρουσίας. Βάση στοιχείων, το μεγαλύτερο μέρος των μη νόμιμων μεταναστών εργαζόμενων συγκεντρώνεται στις κατασκευές (35%), τα νοικοκυριά (30,3%), τη γεωργία (9,2%), το εμπόριο και τις επισκευές αυτοκινήτων (7,7%), τη βιομηχανία (6,1%) και τα ξενοδοχεία με τα εστιατόρια (5,8%). Κύριοι τομείς συγκέντρωσης της άτυπης εργασίας είναι η γεωργία και η απασχόληση στα ιδιωτικά νοικοκυριά, όπου η ανασφάλιστη ξένη εργασία είναι ποσοστιαία διπλάσια της ασφαλισμένης. Επιπλέον, πολύ μεγάλο είναι το ποσοστό της παράνομης απασχόλησης στην οικοδομή, παρόλο που η αναλογία των νομίμως απασχολούμενων είναι μεγαλύτερη από αυτή των μη νόμιμων (36,8% Έναντι 35%). Οι ανειδίκευτοι και ειδικευμένοι εργάτες συσπειρώνουν μεγάλες ομάδες αλλοδαπών και στις δυο κατηγορίες νομιμότητας. Ωστόσο, η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός ότι στους ειδικευμένους εργάτες η νόμιμη εργασία είναι ποσοστιαία μεγαλύτερη από την παράνομη (42,5% Έναντι 30,9%), ενώ στους ανειδίκευτους συμβαίνει το αντίθετο (31,1% Έναντι 46,7%).

Συνεχίζοντας, οι αλβανοί και οι υπόλοιποι βαλκάνιοι συγκεντρώνουν τη μαύρη εργασία τους στις κατασκευές και τα νοικοκυριά. Ωστόσο, μεγαλύτερα ποσοστά ανασφάλιστων οικιακών βοηθών και φροντιστών έχουν οι πολίτες της αφρικανικής ηπείρου (38,8% Επί του συνόλου των ανασφάλιστων αφρικανών) και της Ανατολικής Ευρώπης (55,7%). Απόδειξη της συσπείρωσης όλων των μεταναστευτικών κατηγοριών και ομάδων γύρω από τον τομέα των κατασκευών είναι ότι επίσης, το 61,1% των ανασφάλιστων ασιατών και το 81,3% των ανασφάλιστων υπηκόων χωρών της Μέσης Ανατολής, εργάζονται στην οικοδομή. Επιπλέον, παρά τη στροφή των ξένων μακριά από τα χωράφια, οι μη ασφαλισμένοι αλβανοί (9,2%) και βαλκάνιοι (22,3%) συνδράμουν τους έλληνες στην προσπάθεια διατήρησης της αγροτικής παραγωγής.

Όσον αφορά τη σχέση των ανασφάλιστων προς τους ασφαλισμένους, αυτή

κυμαίνεται από το 8% των αλβανών μέχρι το 27,4% των αφρικανών. Οι υπόλοιποι, πλην των αλβανών, βαλκάνιοι ανασφάλιστοι αποτελούν το 19% του συνόλου τους, οι ανατολικοευρωπαίοι το 10,6% και οι ασιάτες ανασφάλιστοι το 21,6% όλων των εργαζόμενων της ηπείρου. Επίσης, το νεανικότερο του πληθυσμού από την Αφρική και την Ασία επαληθεύεται και στην εργασιακή πραγματικότητα, καθώς οι πολίτες προερχόμενοι από αυτές τις περιοχές παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ασφαλισμένων και μη εργατών στις ηλικίες μεταξύ 21 και 40 ετών. Συνεχίζοντας, η εποχική και μερική εργασία είναι σε μεγαλύτερη αναλογία προτιμητέα από τους ανασφάλιστους. Έτσι, το 17,3% των ανασφάλιστων μεταναστών, το 6,1% των ασφαλισμένων και το 5,7% των ελλήνων απασχολούνται σε μερικής ή εποχικής απασχόλησης θέσεις. Αυτό οφείλεται στη φύση της μη νόμιμης παρουσίας των αλλοδαπών. Το περιβάλλον και η φύση της ανασφάλιστης εργασίας συνάδει με τη κινητικότητα και την ευελιξία της μη νόμιμης διαμονής. Σαν αποτέλεσμα, οι παράνομοι μετανάστες έχουν μια μεγαλύτερη τάση από τους νόμιμους ομοεθνείς τους, να ψάχνουν και να δουλεύουν σε θέσεις μερικής απασχόλησης.

Συγκριτικά, μεγάλες ποσοστιαίες διαφορές εμφανίζουν οι βαλκάνιοι στη γεωργία (5,2% Οι ασφαλισμένοι έναντι 22,3% των ανασφάλιστων), τις κατασκευές (28,3%

Έναντι 16%), την αγορά ακινήτων (8,5% Έναντι 1,9%) και τα ιδιωτικά νοικοκυριά (22,5% Έναντι 29,8%). Οι νόμιμα εργαζόμενοι αλβανοί έχουν μεγάλη διαφορά έναντι των παράνομων στην εργασία στη βιομηχανία (15,1% Έναντι 5,9%), στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια (9,7% Έναντι 2,4%) και στην οικιακή απασχόληση (12,1% Έναντι 29,9%). Μιλώντας για τους ανατολικοευρωπαίους, οι κατασκευές και τα νοικοκυριά παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά μαύρης

εργασίας, ενώ αντίθετα οι ασφαλισμένοι στη μεταποίηση και τα ξενοδοχεία με τα εστιατόρια δίνουν πιο μεγάλη αναλογία από τους ανασφάλιστους¹¹². Παρόμοια συμπεριφορά παρουσιάζουν οι ασιάτες με τους αφρικανούς. Ωστόσο, κάποιες διαφορές πρέπει να επισημανθούν. Σε αντίθεση με τους ανατολικοευρωπαίους, στις κατασκευές οι αφρικανοί ασφαλισμένοι δείχνουν μεγαλύτερα ποσοστά από τους ανασφάλιστους. Επίσης, δε μπορούμε παρά να επισημάνουμε το γεγονός ότι οι μη νόμιμοι μετανάστες από την Ασία, πλην της Μέσης Ανατολής, εμφανίζονται μόνο στους τομείς των κατασκευών (61,1%), του εμπορίου (36,1%) και της γεωργίας (2,8%). Η μικρή κλαδική διασπορά των ανασφάλιστων ασιατών και η μηδενική παρουσία τους στους υπόλοιπους τομείς δείχνει το βαθμό ένταξης κάποιων ομάδων, όπως οι οικιακές βοηθοί από τις Φιλιππίνες, οι οποίες μετά από δεκαετίες οργανωμένης οικονομικής μετανάστευσης και παρουσίας στην ελληνική κοινωνία, απολαμβάνουν προνόμια των γηγενών κατοίκων, όπως αυτό της ασφάλισης¹¹³.

Σαν συμπέρασμα, στις περισσότερες των περιπτώσεων, η εργασιακή συμπεριφορά των μη νόμιμων αλλοδαπών προσομοιάζει με αυτή των νόμιμων ομοεθνών τους. Όπως είχε παρατηρηθεί και με τους νόμιμους μετανάστες, οι αλλοδαποί προερχόμενοι από την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια έχουν διαφορετικά πρότυπα από αυτούς που προέρχονται από την Ασία και Αφρική. Επίσης, η διάρκεια παραμονής παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην αναλογία νόμιμης και μη υπόστασης. Έτσι, οι ξένοι που έχουν περισσότερα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα, έχουν περάσει από περισσότερα προγράμματα ένταξης, έχουν νομιμοποιηθεί και παρουσιάζουν μικρότερα ποσοστά παράνομης και αδήλωτης εργασίας. Επιπλέον, από τα στοιχεία της παρουσίας των παράνομων μεταναστών, φαίνεται ότι αυτοί, ανεξαρτήτως καταγωγής, ακολουθούν συστηματικά την πορεία των νόμιμων συμπατριωτών τους. Οπότε, τις περισσότερες φορές υπάρχουν πολλά κοινά στοιχεία στη εργασιακή συμπεριφορά νόμιμων και μη μεταναστών, καθώς αυτές οι δυο ομάδες συγκεντρώνονται στους ίδιους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Τέλος, οι αλλοδαποί χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα βρίσκονται, στο μεγαλύτερο μέρος

¹¹² 19,3% (Ασφαλισμένοι) Έναντι 6,5% (Ανασφάλιστοι) για τη μεταποίηση και 14,8% (Ασφαλισμένοι) έναντι 9,6% (Ανασφάλιστοι) για τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια.

¹¹³ Kanellopoulos K., Gregou M., Petralias A., Όπως παραπάνω, p 97-107

τους, στους τομείς των κατασκευών και της οικιακής εργασίας. Η ισχυρή παρουσία τους εκεί, δείχνει το μέγεθος της φοροδιαφυγής στους κλάδους αυτούς, τη σύμπτυξή τους με τη μαύρη οικονομία και τη δυσκολία των κυβερνητικών αρχών να ρυθμίσουν και να καταπολεμήσουν αυτό το είδος της μετανάστευσης και της εργασίας.

2.2.3 Δείκτες της αγοράς εργασίας.

Αυτοαπασχόληση, ανειδίκευτη εργασία, υποαπασχόληση και μέγεθος επιχειρηματικών μονάδων.

Σύμφωνα με στοιχεία ερευνών για το εργατικό δυναμικό, 11,1% των αλλοδαπών απασχολούμενων έχουν δική τους επιχείρηση, με ή χωρίς εργαζόμενους. Παρά το γεγονός ότι, παγκοσμίως, οι μετανάστες έχουν μια τάση να δημιουργούν επιχειρήσεις, στην Ελλάδα τα ποσοστά αυτής της κατηγορίας είναι χαμηλά και αρκετά μικρότερα από αυτά των γηγενών (33,3%). Στη χώρα μας, οι πολίτες της Ωκεανίας, οι αφρικανοί και οι ευρωπαίοι εμφανίζουν τη μεγαλύτερη πρόθεση να ανεξαρτητοποιηθούν και να δοκιμάσουν την τύχη τους στον ανταγωνιστικό στίβο των επιχειρήσεων. Σαν συνέπεια του παραπάνω, η μισθωτή εργασία κυριαρχεί στις προτιμήσεις των ξένων με αναλογία 86,3% επί των αλλοδαπών και 9,5% επί του συνόλου των απασχολούμενων. Συγκριτικά με τους Έλληνες, οι ξένοι εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης σε δύσκολα και απαιτητικά, χαμηλόμισθα και χειρονακτικά επαγγέλματα, όπως οι ειδικευμένοι (31,6%) ή ανειδίκευτοι εργάτες (26,3%). Ειδικά στην περίπτωση της ανειδίκευτης εργασίας, είναι τόσο μεγάλη η αποστρόφη των γηγενών και η εισροή των ξένων στην κατηγορία, όπου οι μετανάστες αποτελούν το 34,2% της συνολικής απασχόλησης. Αντίστροφα, στα επαγγέλματα υψηλής κοινωνικής αποδοχής και μισθολογικών απολαβών, όπως είναι τα διευθυντικά στελέχη των πολυεθνικών, οι διπλωμάτες, οι δημοσιογράφοι, οι καλλιτέχνες, οι βιομήχανοι, οι υπάλληλοι διεθνών οργανισμών, οι κληρικοί και οι ειδικευμένοι τεχνίτες, η παρουσία των ξένων εργαζόμενων είναι πολύ μικρότερη από αυτή των Ελλήνων. Σε αυτή την περίπτωση, τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής έχουν οι πολίτες

της Ωκεανίας, της Αμερικής, της Αφρικής και της Δυτικής Ευρώπης. Ωστόσο, παρότι είναι μετανάστες, οι εργαζόμενοι αυτής της κατηγορίας έχουν παρόμοια συμπεριφορά με τους γηγενείς κατοίκους, συνήθως δεν αντιμετωπίζουν εχθρική ή ρατσιστική συμπεριφορά και εντάσσονται σε ένα διαφορετικό εργασιακό πλαίσιο από τους υπόλοιπους αλλοδαπούς¹¹⁴.

Όπως έχουμε προαναφέρει, λόγω των δυσμενών συνθηκών που διαμορφώνονται την ελληνική αγορά εργασίας τα τελευταία 5 χρόνια, η μερική απασχόληση έχει αρχίσει να αποτελεί ρεαλιστική επιλογή πολλών ελλήνων. Παρά ταύτα, η αναλογία των ελλήνων υποαπασχολούμενων είναι πολύ μικρή, ενώ οι μετανάστες επιδεικνύουν περισσότερη προτίμηση σε αυτής της μορφής τις δουλειές. Επιπλέον, πολύ μεγάλη είναι η παρουσία των ξένων σε κάθε είδους εποχική ή προσωρινή απασχόληση. Σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζει ο τρόπος ζωής των αλλοδαπών, πολλοί από τους οποίους προτίθενται να αλλάξουν τόπο διαμονής πιο εύκολα από τους ντόπιους κατοίκους. Επιπρόσθετα, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στο να βρουν μια θέση πλήρους απασχόλησης και για αυτό μπορούν ευκολότερα να αποδεχτούν θέση μερικής ή εποχικής απασχόλησης.

Μιλώντας για το μέγεθος των επιχειρηματικών μονάδων, συνήθως για επιχειρήσεις μέχρι 10 εργαζομένων, οι αλλοδαποί έχουν μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής από τους έλληνες. Τα αντίθετα συμβαίνουν για τις μονάδες που απασχολούν από 11 εργαζόμενους και πάνω. Για τις επιμέρους κατηγορίες των μεταναστών, το 1/4 των ευρωπαϊκών απασχολούνται σε επιχειρήσεις με 1 μόνο εργαζόμενο. Σημαντική παρουσία που κυμαίνεται μεταξύ του 10% και του 15% έχουν οι αλλοδαποί από τις χώρες της Ε.Ε. για επιχειρηματικές μονάδες μέχρι 3 απασχολούμενων. Παράλληλα, περισσότεροι από το 1/10 των μεταναστών από τη βαλκανική χερσόνησο, την πρώην Σοβιετική Ένωση, την Αφρική και την Ανατολική Ευρώπη εργάζονται σε μονάδες 11 έως 19 εργατών. Τέλος, οι πολίτες της Ε.Ε. (12,2%), της Ανατολικής Ευρώπης (12,6%), της Αφρικής (13,6%) και της Αμερικής, της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας (11,2%) εργάζονται σε

¹¹⁴ Καρασαββόγλου Α., Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Όπως παραπάνω, σελ 204

μεγάλες επιχειρήσεις με προσωπικό από 50 άτομα και πάνω. Όπως έχουμε παρατηρήσει και προηγουμένως, οι αλλοδαποί από την Ωκεανία, τη Βόρεια Αμερική και την Ε.Ε. αποτελούν μια κατηγορία εντελώς διαφορετική από τους υπόλοιπους μετανάστες που διαμένουν στην χώρα μας. Έτσι, και στην περίπτωση του μεγέθους των επιχειρηματικών ομάδων, η συμπεριφορά τους είναι διαφορετική των υπόλοιπων αλλοδαπών και προσομοιάζει με αυτή των ελλήνων.

Αμοιβή και ασφάλιση των μεταναστών.

Στη συνέχεια, η αμοιβή των αλλοδαπών είναι ένα θέμα με αρκετά μικρή πληροφόρηση. Πολύ δύσκολα οι ερευνητές καταφέρνουν να αποκτήσουν πρόσβαση στους πραγματικούς μισθούς των αλλοδαπών, καθώς οι εργοδότες δεν συνεργάζονται και πολλοί από τους εργαζόμενους δεν αποκαλύπτουν τους μισθούς τους. Παρόλα αυτά, τα στοιχεία διαφόρων ερευνών μας επιτρέπουν να βγάλουμε κάποια χρήσιμα και αξιόπιστα συμπεράσματα. Η έρευνα των Κανελλόπουλου, Γρέγου και Πετραλιά μας αποκαλύπτει ότι οι μισθοί των ξένων εργαζόμενων είναι χαμηλότεροι από αυτούς των ελλήνων. Η συντριπτική πλειοψηφία των αλλοδαπών δουλεύει σε εργασίες με χαμηλές απολαβές. Ποσοστιαία, οι ξένοι κυριαρχούν στις 3 κατηγορίες εργασίας με τη μικρότερη αμοιβή. Το 72,1% των αλλοδαπών εργαζόμενων αμοιβεται με λιγότερα από 870 ευρώ το μήνα. Είναι τόσο μεγάλα τα ποσοστά της κατηγορίας, που ακόμη και σε επίπεδο συνολικής απασχόλησης, η αναλογία των μη γηγενών χαμηλόμισθων εργαζομένων αγγίζει περίπου το 20%. Συνακόλουθα, η παρουσία των ξένων μηδενίζεται όσο ανεβαίνουμε τη κλίμακα των μισθολογικών κατηγοριών. Ωστόσο, και αυτή η συμμετοχή δεν αναφέρεται στον πυρήνα των μεταναστών της χώρας, άλλα αφορά πολίτες των αναπτυσσόμενων χωρών, η πλειοψηφία των οποίων ήρθαν στη χώρα για να αναλάβουν υψηλού κύρους και αμοιβής εργασίες. Πιο συγκεκριμένα, συγκριτικά με τους υπόλοιπους, περισσότερο οι αφρικανοί και οι δυτικοευρωπαίοι απολαμβάνουν αποδοχές πάνω από 1460 ευρώ. Οι λιγότερο καλοπληρωμένοι είναι οι ανατολικοευρωπαίοι, οι βαλκάνιοι και οι ασιατές. Οι αλβανοί είναι στη χειρότερη κατάσταση όλων καθώς το 80,4% από αυτούς αμοιβονται με λιγότερο από 870 ευρώ, ενώ στις υψηλές μισθολογικές κατηγορίες η συμμετοχή τους είναι μηδενική.

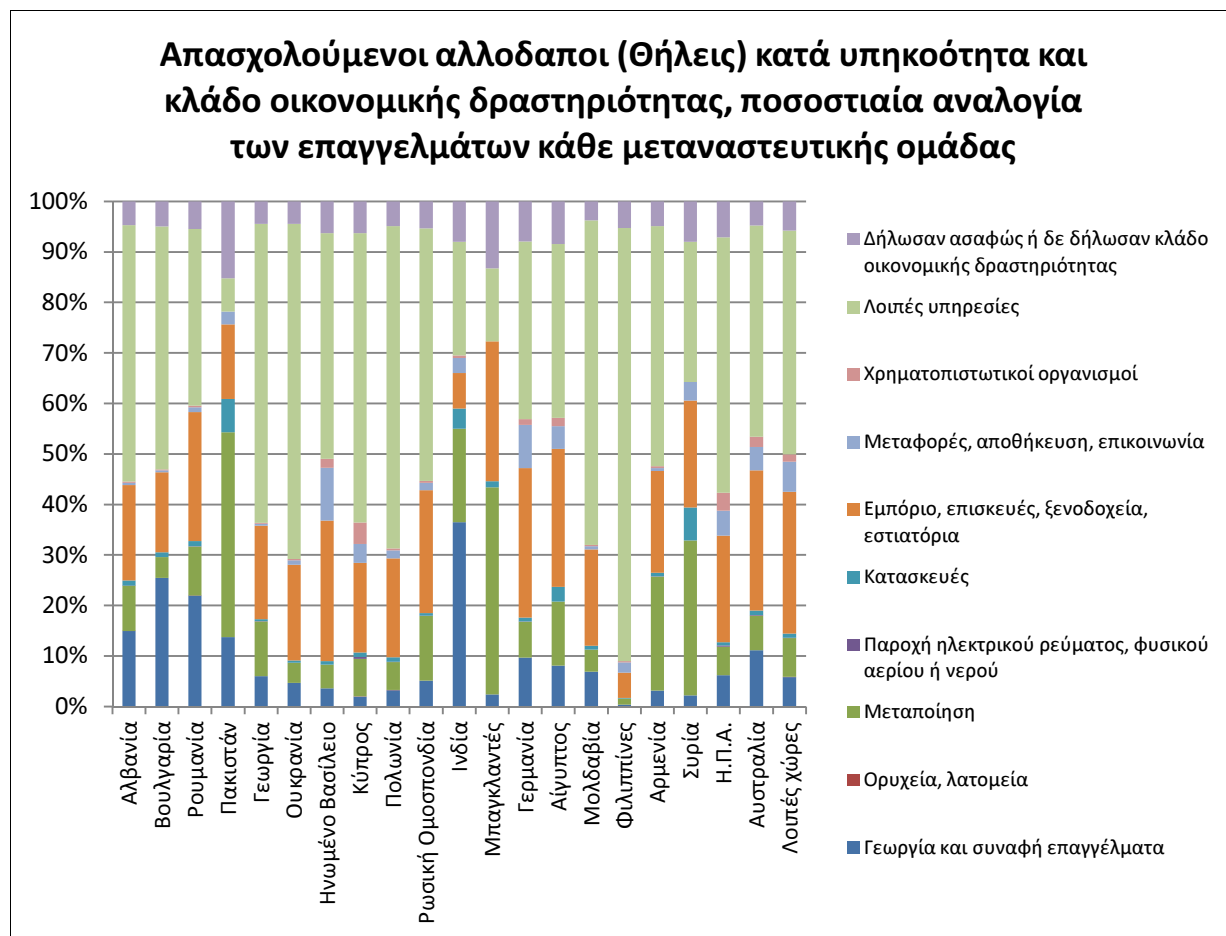
Όσον αφορά την ασφάλιση, το Ι.Κ.Α. είναι ο φορέας με τη μεγαλύτερη ξένη συμμετοχή. Ενώ οι έλληνες ασφαλιζονται στο Ι.Κ.Α. σε αναλογία 38,9%, οι αλλοδαποί ασφαλισμένοι του φορέα κατακτούν το 62,5%. Το 10,4% των συνεισφορών στο Ι.Κ.Α. προέρχεται από την ξένη εργασία. Σε όλους τους άλλους φορείς, η ξένη συμμετοχή ξεπερνά το 4% μόνο στην περίπτωση του Τ.Ε.Β.Ε. (Ταμείο Επαγγελματιών Βιοτεχνών Ελλάδος) με 5,8%. Η χαμηλότερη των εισφορών αφορά τον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων (Ο.Γ.Α.) με 2,4%, γεγονός που για άλλη μια φορά φανερώνει τη εργασιακή μετακίνηση των ξένων εργατών από τα χωράφια και την ύπαιθρο στην οικοδομή, τη βιομηχανία και τις καφετέριες. Αντίθετα με τους αλλοδαπούς, οι ημεδαποί κάτοικοι της χώρας έχουν μια πιο ισορροπημένη ασφαλιστική συμπεριφορά. Αν εξαιρέσουμε το Ι.Κ.Α., η ελληνική συμμετοχή στους υπόλοιπους φορείς είναι παρόμοια και κυμαίνεται μεταξύ του 12% και του 17%. Οι ανασφάλιστοι αφορούν το 2,4% των ελλήνων και το 19,2 των ξένων εργαζόμενων. Συνολικά, περίπου οι μισοί ανασφάλιστοι είναι υπήκοοι ξένων χωρών. Τα παραπάνω δεδομένα δείχνουν τη 'μαύρη τρύπα' των εσόδων του δημοσίου και φανερώνουν την έκταση της ελληνικής παραοικονομίας. Σε συνδυασμό με την ανάλυση των αμοιβών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι έλληνες εργοδότες εκμεταλλεύονται τους μετανάστες και καρπώνονται το υπερκέρδος, αφού τους χρησιμοποιούν ως φθηνό και ανασφάλιστο εργατικό δυναμικό¹¹⁵.

Οι μετανάστριες στην ελληνική αγορά εργασίας.

Βάσει παρατηρήσεων των από τη Στατιστική Υπηρεσία διαθέσιμων στοιχείων, της απογραφής του 2001, από τους 391.624 αλλοδαπούς που εργάζονται στην Ελλάδα, οι 120.886 είναι γυναίκες. Όπως συμβαίνει και στη περίπτωση των αντρών, από αυτές οι 54.165 (44,8% Επί του συνόλου των μεταναστριών εργαζόμενων) προέρχονται από τη μεγάλη οικογένεια των αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα. Ακολουθούν οι βουλγάρες με 12.931, οι ουκρανές με 6.195, οι γεωργιανές με 5.585 οι ρουμάνες με 4.583 και οι ρωσίδες εργαζόμενες με 4.259. Μεγάλες επίσης ομάδες αποτελούν οι εργάτριες από την Πολωνία με 2.945, τη Μολδαβία με 2.616, το Ηνωμένο Βασίλειο με 2409 άτομα και οι φιλιππινέζες,

¹¹⁵ Kanellopoulos K., Gregou M., Petralias A., Όπως παραπάνω, p 146-159

που μετά από πολυετή παρουσία στην εσωτερική απασχόληση των ελληνικών νοικοκυριών αριθμούν 3.866¹¹⁶ εργαζόμενες.

Σε αντίθεση με τους άντρες ομοεθνής τους που συγκεντρώνονται στις κατασκευές, οι εργαζόμενες ξένης καταγωγής απασχολούνται κυρίως στις λοιπές υπηρεσίες¹¹⁸. Έτσι, από τις 62.308 που απασχολούνται στον τομέα (51,5% Του συνόλου), οι περισσότερες εργάζονται σαν οικιακοί βοηθοί. Συνεχίζοντας, 24.048 (19,9%) ασχολούνται με το εμπόριο, τις επισκευές, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, 14.958 (12,4%) με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και άλλες παρόμοιες δραστηριότητες και 9.621 (8%) στη μεταποίηση. Αναλύοντας τις κυριότερες εθνοτικές ομάδες, οι αλβανίδες σαν το 44,8% των ξένων εργατριών, έχουν τα ίδια εργασιακά πρότυπα με το σύνολο των μεταναστριών. Σαν μικρή διαφορά μπορεί να επισημανθεί το μικρότερο, από του

¹¹⁶ Πίνακας 4: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Σύνολο Ελλάδος και νομοί, Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

¹¹⁷ Βλέπε Πίνακας 3, Παράρτημα 7.

¹¹⁸ Αυτές αφορούν τις υπηρεσίες αναψυχής, φροντίδας και απασχόλησης στο σπίτι.

συνόλου των ξένων εργαζόμενων, ποσοστό συμμετοχής των αλβανίδων στις μεταφορές, τις επικοινωνίες και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Μιλώντας για τις ουκρανές, 5284 από τις 6.195 εργάτριες (85,3%) απασχολούνται στο εμπόριο, τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια, τις επισκευές και τα νοικοκυριά. Οι βουλγάρες εργάζονται κυρίως στα σπίτια και τη γεωργία, οι γεωργιανές και οι ρωσίδες στο εμπόριο και τα νοικοκυριά και οι ρουμάνες στα νοικοκυριά, τα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία και τη γεωργία.

Όσον αφορά τις ομάδες ατομικών επαγγελματιών, οι γυναίκες, όπως και οι άντρες μετανάστες, παρουσιάζουν μεγάλη συγκέντρωση στα επαγγέλματα χωρίς ειδίκευση. 71.176 των ξένων εργατριών απασχολούνται σε αυτή τη κατηγορία, ενώ 21.478¹¹⁹ δουλεύουν στις υπηρεσίες και ως πωλήτριες σε καταστήματα ή υπαίθριες αγορές. Επίσης, από το σύνολο των αλλοδαπών, 104.114 απασχολούνται ως μισθωτές, 11.289 ως επιχειρηματίες με ή χωρίς προσωπικό και 5.483¹²⁰ ως συμβοηθούντα και μη αμοιβόμενα μέλη νοικοκυριού στις αγροτικές περιοχές. Κοινό στοιχείο και των δύο φύλων του αλλοδαπού πληθυσμού είναι η περιορισμένη συμμετοχή τους ως διευθυντικά στελέχη. Συγκεκριμένα για τις γυναίκες, μόνο το 2,1% κατέχουν θέση εργασίας ανώτερου στελέχους σε κάποια ελληνική επιχείρηση.

Συνοψίζοντας, οι εργαζόμενες από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη αποτελούν το 73% του συνολικού αριθμού ξένων εργατριών. Κάτι τέτοιο φαίνεται αρκετά λογικό καθώς, όπως έχουμε ξαναδεί, οι περισσότερες από τις μετανάστριες προέρχονται από αυτές τις περιοχές, ενώ οι αριθμοί των αφρικανών και ασιατών γυναικών (Με εξαίρεση τις φιλιππινέζες) είναι μηδενικοί. Οι μετανάστριες εργάζονται κυρίως σαν οικιακοί βοηθοί, σαν πωλήτριες σε καταστήματα, σα σερβιτόρες σε εστιατόρια, σαν αγρότισσες και σαν εργάτριες στη βιομηχανία. Τέλος, το 58,9% των γυναικών κατέχουν θέση ανειδίκευτης εργασίας, το 81,6% συγκεντρώνονται στη μισθωτή εργασία, ενώ

¹¹⁹ Πίνακας 5: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες ατομικών επαγγελματιών. Σύνολο Ελλάδος και νομοί, Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

¹²⁰ Πίνακας 6: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά φύλο, ομάδες ατομικών επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα. Σύνολο Ελλάδος και νομοί, Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

πολύ μικρότερη είναι η συμμετοχή τους στην αυτοαπασχόληση και την επιχειρηματική δραστηριότητα (9,3%).

Η ανεργία των μεταναστών.

Το 2001, η εξέταση των στοιχείων για την απασχόληση, αποκαλύπτει ότι οι γηγενείς κάτοικοι της χώρας έχουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους αλλογενείς. Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή του αιώνα που διανύουμε, τα ποσοστά ανεργίας των ελλήνων διαμορφώνονται στο 10,7%¹²¹, ενώ των ξένων στο 9,3%. Εκείνη την εποχή, ο αριθμός των ξένων ανέργων έφτασε στις 40.344, 18.760 από τους οποίους είναι νεαρής ηλικίας. Επιπλέον, από τους ανέργους, οι 23.868 είναι άντρες και οι υπόλοιποι 16.476 γυναίκες. Όπως συμβαίνει και στην περίπτωση του ελληνικού πληθυσμού, η ανεργία των αντρών είναι μικρότερη από αυτή των γυναικών. Το 8,1% του ενεργού δυναμικού των αλλοδαπών δεν εργάζεται, ενώ στην περίπτωση των μεταναστριών η ανεργία φτάνει το 12%¹²². Κύριοι λόγοι για την παραπάνω διαφορά είναι η μεγαλύτερη συγκέντρωση μεταναστριών σε τομείς που συγκλίνουν με τη μαύρη οικονομία και η εκτεταμένη εργασία των γυναικών στα νοικοκυριά ή ως συμβοηθούντα μέλη στις οικογενειακές επιχειρήσεις. Η ανεργία των ξένων αντιστοιχεί στο 7,9%¹²³ της συνολικής ανεργίας, ενώ στην κατά φύλο ανάλυση ισοδυναμεί με το 8,5% των αντρών και το 7%¹²⁴ των γυναικών της χώρας.

Μιλώντας για τις ομάδες των αλλοδαπών, οι υπήκοοι της Αμερικής, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας, της Δυτικής και της Ανατολικής Ευρώπης παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Αντίθετα, οι ξένοι εργαζόμενοι από την Αφρική και την Ασία είναι οι πιο νεοφερμένοι και η ανάγκη τους για δουλειά δημιούργησε λιγότερες απαιτήσεις για το ύψος των μεροκάματων, την ασφάλιση και τις συνθήκες εργασίας. Οπότε, βρίσκουν ευκολότερα δουλειά και

¹²¹ Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 6.

¹²² Πίνακας 33, Απασχολούμενοι αλλοδαποί, κατά χώρα υπηκοότητας, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, Όπως παραπάνω

¹²³ Πίνακας 14. Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός αλλοδαπών κατά φύλο και υπηκοότητα. Νομοί, δήμοι/κοινότητες, Απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

¹²⁴ Πίνακας 1. Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών. Σύνολο Ελλάδος, αστικές και αγροτικές περιοχές, γεωγραφικά διαμερίσματα κατά αστικές, αγροτικές περιοχές και νομοί, Απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

άρα γράφουν τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από όλους τους ξένους εργάτες. Επίσης, τα παρόμοια ποσοστά και πρότυπα ανεργίας των αλβανών με το ελληνικό εργατικό δυναμικό, δείχνει το σημαντικό βαθμό οικονομικής και κοινωνικής αφομοίωσης της μεγαλύτερης και μιας από τις παλαιότερες μεταναστευτικές κοινότητες της Ελλάδας.

Όσον αφορά τα πιο πρόσφατα δεδομένα, με βάση τα συγκεντρωτικά στοιχεία του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για τα έτη 2011 και 2012, μέσα σε 11 χρόνια, η ανεργία των ξένων υπηκόων έχει αυξηθεί κατά 56,9% και από 40.344 αλλογενείς ανέργους το 2001, έχει φτάσει στους 63.287¹²⁵. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία, οι αλλοδαποί δεν κατάφεραν να ξεφύγουν από τη κρίση που μαστίζει την αγορά εργασίας και έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό μεγάλα τμήματα της ελληνικής κοινωνίας. Έτσι, από την έναρξη της οικονομικής κρίσης και μετά, πολλοί από αυτούς προσπάθησαν να μετακινηθούν σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, ενώ οι ροές και η επιθυμία των μεταναστών να μείνουν στην Ελλάδα έχουν μειωθεί.

Όπως είδαμε, η παραοικονομία και η άμεση ανάγκη εύρεσης εργασίας των αλλοδαπών, έχει οδηγήσει σε μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Η μεγαλύτερη ευκολία με την οποία βρίσκουν δουλειά οι ξένοι εργάτες από τους γηγενείς έχει προβληματίσει ιδιαίτερα τις κυβερνήσεις της Ελλάδας και των υπόλοιπων μεσογειακών κρατών. Ωστόσο, αυτό αντισταθμίζεται από την έλλειψη μέτρων ελέγχου των εργοδοτών, οι οποίοι μπορούν, ανά πάσα στιγμή, να διώξουν τους ξένους και πιθανότατα ανασφάλιστους εργάτες τους με την ίδια ευκολία με αυτή που τους προσέλαβαν. Επιπλέον, παρά τις τάσεις φυγής και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός των ξένων στην Ελλάδα της κρίσης, οι μετανάστες τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν ισοποσοστιαία αύξηση ανεργίας με το γηγενή πληθυσμό. Έτσι, ενώ η ανεργία των ξένων ανέβηκε κατά 56,9% από το 2001 και μετά, η ελληνική ανεργία αυξήθηκε κατά 55,5%. Τα ίδια ποσοστά δείχνουν την κοινή μοίρα ελλήνων και ξένων, την έκταση της αφομοίωσης αλλά

¹²⁵ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ. Συγκεντρωτικοί στατιστικοί πίνακες εγγεγραμμένης ανεργίας στο μητρώο του ΟΑΕΔ. Έτους 2010, Έτους 2011, Έτους 2012, Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

και το κοινό τρόπο αντιμετώπισης των εργασιακών και των άλλων προβλημάτων των πληθυσμών αυτών.

2.3 Η συμβολή των μεταναστών στη διαμόρφωση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

2.3.1 Η επίδραση των ξένων εργαζομένων στα βασικά μεγέθη της οικονομίας.

Η μείωση του κόστους παραγωγής και η συμμετοχή των ξένων στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π..

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και μετά η Ελλάδα έχει μετατραπεί από χώρα αποστολής σε χώρα διέλευσης και υποδοχής ξένου ανθρώπινου κεφαλαίου. Με το πέρασμα των ετών το φαινόμενο εντάθηκε και το 2011 η αναλογία των νόμιμα ξένων διαμενόντων στη χώρα άγγιξε το 8,4%. Ήταν λοιπόν φυσικό επόμενο, όλες αυτές οι ροές ανομοιογενών και διαφορετικών από τους γηγενείς ανθρώπων, να επηρεάσουν το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής ζωής και της ελληνικής κοινωνίας. Η παρουσία των μεταναστών είναι έντονη σε κάθε είδους δραστηριότητα. Από τα σχολεία μέχρι την οικοδομή και από τα χωράφια μέχρι τη φροντίδα των ηλικιωμένων στο σπίτι, οι αλλοδαποί έχουν συνεισφέρει τα μέγιστα στην ανάπτυξη και τη διατήρηση μιας εφικτής και πραγματικής ευημερίας. Η δυναμική του νεαρού σε ηλικία ξένου εργατικού δυναμικού και οι συνολικοί αριθμοί τους έχουν προσωρινά διορθώσει τις παθογένειες της ελληνικής οικονομίας που προκύπτουν από τις έντονες τάσεις υπογεννητικότητας και γήρανσης του γηγενούς πληθυσμού¹²⁶. Η εμπειρία της Ελλάδας και πολλών άλλων χωρών πριν απ' αυτήν, έχει δείξει ότι η γρήγορη και μαζική εισροή ξένων υπηκόων στην επικράτεια τους έχει σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση των εκάστοτε κοινωνιών τους.

¹²⁶ Παπαστεργίου Β., Τάκου Ε., Η μετανάστευση στην Ελλάδα. Έντεκα μύθοι και περισσότερες αλήθειες, Ίδρυμα Ρόζας Λούξεμπουργκ, Γραφείο Βρυξελλών, Παράρτημα Ελλάδας, Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2013, σελ 50-51

Πιο συγκεκριμένα, το κυριότερο χαρακτηριστικό των ξένων εργατών είναι ότι αποτελούν μια φθηνή εργατική δύναμη. Αρχικά, αλλά και με την πάροδο πολλών ετών μετά από την είσοδό τους στην χώρα υποδοχής, οι μετανάστες εργάζονται κάτω από δύσκολες συνθήκες σε ανειδίκευτα και επικίνδυνα επαγγέλματα, τα οποία δεν προτιμούνται από το ντόπιο πληθυσμό. Η συχνά μη νόμιμη υπόσταση των αλλοδαπών και η εκμετάλλευσή της από τους εργοδότες, η ανυπαρξία

κράτους πρόνοιας, η μη τήρηση και έλεγχος της εργατικής νομοθεσίας και η ανάγκη των μεταναστών που δεν τους επιτρέπει να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους, δημιουργεί μια κατάσταση χαμηλόμισθης και ανασφάλιστης εργασίας. Η μείωση του

κόστους παραγωγής που προκύπτει από τις μειωμένες απολαβές και την έλλειψη ασφάλισης πολλών χιλιάδων ξένων εργατών εμφανίζεται κυρίως στην αγροτική παραγωγή, τις κατασκευές, τον τουρισμό και τη μεταποίηση. Μεγάλο ποσοστό των απασχολούμενων σε αυτούς τους τομείς είναι αλλοδαποί και σα συνέπεια επηρεάζονται σημαντικά από την έκταση του φαινομένου της μαύρης οικονομίας.

Η μείωση του κόστους παραγωγής που προκαλείται κυρίως από την αναγκαία και χωρίς μεγάλες μισθολογικές και ασφαλιστικές απαιτήσεις ξένη εργασία έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην οικονομική ζωή των ελλήνων. Απέτρεψε την άνοδο των τιμών, σταθεροποίησε τον πληθωρισμό σε ανεκτά επίπεδα και διατήρησε την αυξημένη κατανάλωση των ελληνικών νοικοκυριών. Η παραπάνω κατανάλωση τροφοδότησε για πολλές δεκαετίες την ελληνική οικονομία και αποτέλεσε τη βάση επένδυσης και ανάπτυξης για πολλούς κλάδους, όπως αυτός των τροφίμων, των ενδυμάτων και των επίπλων¹²⁷. Επιπλέον, η μείωση του κόστους παραγωγής βελτίωσε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό. Η έλλειψη καινοτομιών και προωθητικών ενεργειών από τα ελληνικά υπουργεία, καθώς και η αρνητική εικόνα που ακολουθεί την

¹²⁷ Ναξάκης Χ., Το <<οικονομικό θαύμα>> οφείλεται (και) στους μετανάστες, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Όπως παραπάνω, σελ 186-187

Ελλάδα και τα προϊόντα της στα χρόνια του δανεισμού, επηρέασε αρνητικά τις προτιμήσεις των ευρωπαίων και των αμερικανών. Η καλύτερη τιμολογιακή πολιτική των ελληνικών επιχειρήσεων, που οφείλονταν εν μέρει στο χαμηλό παραγωγικό τους κόστος, βελτίωσε την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και αύξησε τις εξαγωγές σε μια εποχή δύσκολη για τη χώρα, νικώντας τον αρνητισμό των ξένων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και πολλών εκπροσώπων των ευρωπαϊκών κοινοβουλίων.

Επιπρόσθετα, ο ξένος πληθυσμός έχει συμβάλει σημαντικά στην αύξηση του Α.Ε.Π.. Συνολικά, με βάση τα στοιχεία ερευνών, η συνεισφορά των μεταναστών υπολογίζεται περίπου στο 3% του Α.Ε.Π.. Οι ξένοι εργαζόμενοι, λειτουργώντας ως ένας επιπλέον παραγωγικός πόρος της οικονομίας, αύξησαν την εργασία και τον όγκο της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Έχει παρατηρηθεί ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της αναλογίας των μεταναστών και του επιπέδου ανάπτυξης. Έτσι, η αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης που προκαλείται από τον επιπλέον πληθυσμό των ξένων υπηκόων έχει ευεργετικές συνέπειες για τις τοπικές αγορές και το σύνολο της οικονομίας.

Παρόλα αυτά, η συνεισφορά των μεταναστών επί του Α.Ε.Π. είναι μικρότερη από την αναλογία τους επί του συνολικού πληθυσμού¹²⁸. Σημαντικότερος παράγοντας για αυτό θεωρείται η μεγάλη απασχόληση των αλλοδαπών στη μαύρη οικονομία. Υπολογίζεται ότι η παραοικονομία αντιστοιχεί σε ένα ποσοστό που φτάνει το 30% του Α.Ε.Π. και το 20% του εργατικού δυναμικού. Περίπου ένα 40% των εργαζόμενων που απασχολούνται στην άτυπη οικονομία είναι υπήκοοι ξένων κρατών. Αυτοί εργάζονται κυρίως σε εποχικές εργασίες και αμοιβονται λιγότερο από τους έλληνες. Η ισχυρή λοιπόν παρουσία των ξένων σε δραστηριότητες που καλύπτονται από τη σκιά της παραοικονομίας, οι μειωμένες αμοιβές τους, η απουσία κοινωνικής ασφάλισης, οι ακαμψίες της αγοράς εργασίας και η αδυναμία πραγματικού ελέγχου από τις αρμόδιες υπηρεσίες συντηρούν τις αδικίες και την εκμετάλλευση και μειώνουν την

¹²⁸ Όπως έχουμε δει, οι μετανάστες που διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα διαμονής και εργασίας αποτελούν το 8,4 του συνολικού πληθυσμού. Αν συνυπολογίσουμε και τους ξένους που δε διαθέτουν τα έγγραφα αυτά, τότε η αναλογία όλων των αλλοδαπών αγγίζει το 12,1% επί του συνόλου των κατοίκων της χώρας.

πραγματική συνεισφορά των μεταναστών επί του μεγέθους του Α.Ε.Π..

Η επίδραση στην ανεργία, την κατανάλωση και το εισόδημα. Συνεχίζοντας την ανάλυση, μεγάλη συζήτηση έχει προκαλέσει το θέμα της επίδρασης της ξένης εργασίας στην ανεργία των γηγενών κατοίκων. Στην Ελλάδα, αν εξαιρέσουμε κάποιες συγκεκριμένες περιπτώσεις, δεν υπήρξε ποτέ σοβαρός ανταγωνισμός μεταξύ ντόπιων και ξένων εργατών. Βασικός λόγος για αυτό είναι το ότι οι μετανάστες απασχολήθηκαν και απασχολούνται σε θέσεις ανειδίκευτης και χειρονακτικής εργασίας που είχαν προ πολλού εγκαταλειφθεί από το ντόπιο πληθυσμό. Η ξένη εργασία ήταν ανασφάλιστη, επισφαλής, χαμηλόμισθη και άρα καθόλου ελκυστική για τους Έλληνες. Οπότε, οι αλλοδαποί εργαζόμενοι δεν ευθύνονται για την πτώση της απασχόλησης και τα τεράστια ποσοστά ανεργίας που παρουσιάζονται στην αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια.

Παρόλα αυτά, η φθινή εργατική δύναμη των ξένων και οι μειωμένες ασφαλιστικές απαιτήσεις τους έδωσε ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των ελλήνων αναλόγων προσόντων. Έτσι, ο μεγάλος αριθμός ξένου δυναμικού και η συμπίεση των μισθών που προκάλεσε οδήγησε τους εργοδότες να απασχολούν περισσότερο τους αλλοδαπούς. Είναι γεγονός ότι σε ανειδίκευτες θέσεις εργασίας στην αγροτική παραγωγή και τις κατασκευές, η ξένη εργασία αντικατέστησε τους Έλληνες και αύξησε τα ποσοστά ανεργίας τους. Η εκδήλωση

της οικονομικής κρίσης του 2008 και οι επιπτώσεις που αυτή είχε στη χώρα μας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην υποκατάσταση των ελλήνων εργατών από τους ξένους. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας

έστρεψαν το ενδιαφέρον των γηγενών σε τομείς που είχαν εγκαταλείψει ή συνειδητά απέρριπταν. Έτσι, για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια οι Έλληνες άρχισαν να αναζητούν απασχόληση σε επισφαλείς και κακοπληρωμένες εργασίες στην επίσημη αλλά και την άτυπη οικονομία. Το αποτέλεσμα ήταν να ενταθεί ο ανταγωνισμός και να υπάρξουν πολλές περιπτώσεις υποκατάστασης των ελλήνων από τους ξένους εργαζόμενους.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η είσοδος της φθηνής εργατικής δύναμης των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας και οι συμπληρωματικότητες που ακολούθησαν δημιούργησαν πρόσθετη ζήτηση εργασίας και επιπλέον θέσεις απασχόλησης. Η παρουσία των μεταναστών κάλυψε τα κενά και οδήγησε πολλούς Έλληνες στο λιγότερο επισφαλή και πιο καλοπληρωμένο τριτογενή τομέα, ενώ χιλιάδες γυναίκες αποδεσμεύτηκαν από την οικιακή απασχόληση και εντάχθηκαν πιο ενεργά στο εργατικό δυναμικό. Επομένως, η αύξηση της ανεργίας των ντόπιων κατοίκων οφείλεται κυρίως στη λιτότητα και τις κυβερνητικές πολιτικές που επέφερε η κρίση και μικρή συνάρτηση έχει με τη μετανάστευση και τον ανταγωνισμό μεταξύ γηγενών και αλλογενών εργατών¹²⁹.

Είναι γεγονός ότι κύριος στόχος των μεταναστών κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα είναι η αποταμίευση και η αποστολή των συσσωρευμένων εμβασμάτων στις χώρες καταγωγής τους. Βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αποταμίευση είναι η ύπαρξη παιδιών, συζύγου και γονιών στην Ελλάδα ή στη χώρα προέλευσης, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, η μορφή ή η σταθερότητα της απασχόλησης και το ύψος του εισοδήματος. Οι μετανάστες παρουσιάζουν έντονη αποταμιευτική συμπεριφορά. Ωστόσο, αυτή διαφέρει ανάλογα τη χώρα καταγωγής και το φύλο. Μελέτες δείχνουν ότι το 1/4 των εισοδημάτων των αλλοδαπών στέλνεται στην πατρίδα. Οι Άλβανοί στέλνουν τα λιγότερα (20%), ενώ οι υπόλοιποι ξένοι αποταμιεύουν και στέλνουν κατά μέσο όρο ένα 30% των εισοδημάτων τους. Επιπλέον, οι γυναίκες παρουσιάζουν εντονότερη την τάση να αποταμιεύουν (35%). Αντίστοιχα, οι άντρες ομοεθνής τους στέλνουν ένα μικρότερο ποσοστό του εισοδήματός (22%) στη χώρα τους και στους συγγενείς που έχουν μείνει πίσω. Όλες αυτές οι αποταμιεύσεις που στέλνονται στο εξωτερικό αποτελούν μεγάλη απώλεια για το ελληνικό οικονομικό σύστημα καθώς είναι πολύ δύσκολο και περίπλοκο να επιστραφούν σε μορφή επενδύσεων, εξαγωγών ή συναλλάγματος μέσω του τουρισμού, ιδιαίτερα για τα ποσά που στέλνονται σε χώρες εκτός της ευρωπαϊκής ηπείρου (Φιλιππίνες, Ινδία, Πακιστάν). Επιπλέον, η αποστολή των εμβασμάτων μειώνει

¹²⁹ Cholezas I., Tsakloglou P., "The economic impact of immigration in Greece: Taking stock of the existing evidence", *South European and Black Sea Studies*, Vol 9, Nos 1-2, May 12, 2009, p 84-87

το διαθέσιμο εισόδημα του πληθυσμού και τη συνολική αγοραστική δύναμη.

Ωστόσο, παρά την παραπάνω συμπεριφορά, έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ της διάρκειας παραμονής και του μεγέθους των εμβασμάτων. Είναι γεγονός ότι όσο περνάει ο καιρός ολοκληρώνεται η ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και χαλαρώνουν οι δεσμοί με τη χώρα προέλευσης. Αυτό, σε συνδυασμό με την κάλυψη όλο και περισσότερων αναγκών¹³⁰ περιορίζουν το ποσό που διατίθεται για αποστολή στο εξωτερικό. Η μείωση των αποταμιεύσεων και των εμβασμάτων των μεταναστών είναι σημαντική επειδή τονώνει την κατανάλωση και τη συνολική ζήτηση, επιδρώντας θετικά στη ροή του χρήματος, την αγορά εργασίας και το μέγεθος των επενδύσεων¹³¹.

Τα αποτελέσματα επί της απασχόλησης και της ανεργίας έχουν άμεση σχέση με την επίδραση των μεταναστών στο εισόδημα των ελλήνων. Όπως έχουμε προαναφέρει, η συνεισφορά των εκατοντάδων χιλιάδων αλλοδαπών που έφτασαν στη χώρα μας ήταν σημαντική και αύξησε το σύνολο του Α.Ε.Π.. Ωστόσο, το παραπάνω δε συνεπάγεται και την θετική σχέση της εισροής των μεταναστών με τα εισοδήματα όλων των ομάδων του ντόπιου εργατικού δυναμικού. Η είσοδος των ξένων στην ανειδίκευτη εργασία αύξησε τον ενεργό πληθυσμό και συμπίεσε τους μισθούς. Οπότε, τα νοικοκυριά που απασχολούνταν σε αυτού του είδους την εργασία είχαν σημαντική απώλεια εισοδήματος λόγω της μείωσης των απολαβών τους ή της απώλειας εργασίας από το ξένο δυναμικό.

Από την άλλη, η εργασιακή και καταναλωτική δράση των ξένων υπηκόων αύξησε τη ζήτηση εργασίας και βελτίωσε τις συνθήκες ζωής και τα εισοδήματα πολλών ειδικευμένων κυρίως, ελλήνων που επωφελήθηκαν από τις νέες ευκαιρίες απασχόλησης. Επιπλέον, ευνοημένοι της όλης υπόθεσης είναι οι αγρότες και οι εργοδότες των αστικών περιοχών οι οποίοι αύξησαν τα κέρδη

¹³⁰ Στα αρχικά στάδια της παρουσίας στην Ελλάδα, οι μετανάστες στρέφουν τις καταναλωτικές τους συνήθειες στα τρόφιμα βασικής διατροφής και τα αγαθά που καλύπτουν πάγιες ανάγκες νεοσύστατων νοικοκυριών, δημιουργώντας επιπλέον ζήτηση και ευνοϊκές συνθήκες λειτουργίας στους αντίστοιχους κλάδους παραγωγής.

¹³¹ Cholezas I., Tsakloglou P., Όπως παραπάνω, p 91-93

τους διατηρώντας στα ίδια ή και καλύτερα επίπεδα την παραγωγή τους. Αυτό επειδή οι έλληνες αγρότες, οι βιομηχανίες και οι υπόλοιπες επιχειρήσεις προσλαμβάνουν και απασχολούν έλληνες και ξένους εργάτες με τους χαμηλούς μισθούς που έχει επιβάλει η υπερπροσφορά εργατικού δυναμικού.

Σαν αποτέλεσμα, τα νοικοκυριά των χαμηλών και μέσων εισοδημάτων έρχονται σε άμεσο ανταγωνισμό με τους ξένους ανειδίκευτους εργάτες και είναι οι θιγμένοι της υπόθεσης με μεγάλη απώλεια εισοδήματος και απασχόλησης. Αντίθετα, οι ειδικευμένοι εργαζόμενοι και οι επιχειρηματίες ευνοούνται από την ξένη εργασία, τις ευκαιρίες απασχόλησης, τους χαμηλούς μισθούς και αυξάνουν τα κέρδη και τα εισοδήματά τους. Η μετανάστευση λοιπόν επιδρά δυσμενώς στη διεύρυνση της μισθολογικής διαφοράς μεταξύ ειδικευμένων και ανειδίκευτων εργαζόμενων και οδηγεί σε αναδιανομή του εισοδήματος από τους ντόπιους ανειδίκευτους εργάτες προς τους επιχειρηματίες και τους πλούσιους της ελληνικής κοινωνίας¹³².

Η συμβολή των μεταναστών στο ασφαλιστικό και τη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος.

Όπως συμβαίνει σε όλα τα κράτη των οποίων ο πληθυσμός χαρακτηρίζεται από προβλήματα υπογεννητικότητας και δημογραφικής γήρανσης, έτσι και στην Ελλάδα επικρατεί η αντίληψη ότι οι εισροές των ξένων υπηκόων θα έχουν ευεργετική επίδραση στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας. Στη χώρα μας, το σύστημα είναι δημόσιο διανεμητικό και χρηματοδοτείται από τις εισφορές των εργαζομένων, των εργοδοτών και τις κρατικές ενισχύσεις που προέρχονται από την αύξηση της φορολογίας. Το μεγαλύτερο πρόβλημα των ασφαλιστικών ταμείων έχει να κάνει με τη μείωση των εσόδων τους. Κυριότεροι λόγοι για αυτό είναι η εισφοροδιαφυγή και η ανασφάλιστη εργασία, οι λανθασμένες επενδύσεις των χρημάτων των ασφαλισμένων από προηγούμενες κυβερνήσεις και το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας. Βάσει στοιχείων του Ι.Κ.Α. και του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (Ινστιτούτο Εργασίας Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας), τα τελευταία 10 χρόνια η εισφοροδιαφυγή έχει αυξηθεί ραγδαία. Επιπρόσθετα, ο αριθμός των

¹³² Ναξάκης Χ., Το <<οικονομικό θαύμα>> οφείλεται (και) στους μετανάστες, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Όπως παραπάνω, σελ 191

ανασφάλιστων έχει εκτοξευθεί και εκτιμάται ότι ξεπερνά το 1 εκατομμύριο. Είναι φανερό ότι η μείωση των εσόδων του ασφαλιστικού συστήματος είναι τεράστια, απώλεια που μεγαλώνει μετά το ξέσπασμα της κρίσης και της επιβολής των μέτρων σκληρής λιτότητας που ψαλίδισαν τους μισθούς και τις συντάξεις των ελλήνων. Την κατάσταση έρχεται να χειροτερέψει το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας και η έντονη τάση γήρανσης του πληθυσμού της. Όπως έχουμε δει στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο αριθμός των γηγενών κατοίκων παρουσιάζει τάσεις μείωσης και δεν μπορεί να στηρίξει τη φαινομενική σταθερότητα του συνολικού πληθυσμού, η οποία οφείλεται στην αθρόα εισροή ξένων πολιτών¹³³. Επίσης, η χρόνια υπογεννητικότητα έχει μειώσει το ποσοστό των ατόμων παραγωγικής ηλικίας ως προς το σύνολο του πληθυσμού. Αυτό, φαίνεται ότι με το πέρασμα των ετών θα διαταράξει την αναλογία ασφαλισμένων και συνταξιούχων και θα προκαλέσει σημαντικά προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία του ασφαλιστικού, καθώς οι εισφορές των εργαζομένων δε θα αρκούν για καλύψουν τα συνταξιοδοτικά έξοδα του συστήματος.

Το επερχόμενο αδιέξοδο στην κάλυψη των υποχρεώσεων του συνταξιοδοτικού ταμείου έρχονται να καλύψουν οι ξένοι εργάτες με τις δίχως ασφαλιστικές απαιτήσεις εισφορές τους. Από τα πρώτα χρόνια διαμονής τους στην Ελλάδα, οι μετανάστες αποτέλεσαν μια σημαντική πηγή εσόδων για τα ασφαλιστικά ταμεία. Ήδη, με τα προγράμματα νομιμοποίησης (Το 1997, το 2001 και το 2005), οι παράνομοι μετανάστες που θέλησαν να αποκτήσουν νόμιμη υπόσταση αύξησαν τα έσοδα του Ι.Κ.Α. και του Ο.Γ.Α. μέσω της εξαγοράς των ενσήμων των ετών που ήταν ανασφάλιστοι. Συνήθως, οι αλλοδαποί με νομιμοποιητικά έγγραφα παραμονής εργάζονται στον επίσημο τομέα της οικονομίας και είναι ασφαλισμένοι. Οι εισφορές τους είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ικανότητα κάλυψης των συνταξιοδοτικών υποχρεώσεων του συστήματος. Από την άλλη, λόγω του γεγονότος ότι οι περισσότεροι ξένοι εργάτες είναι νεαρής ηλικίας και η ένταξη τους στους εκάστοτε ασφαλιστικούς φορείς είναι πρόσφατη, δε θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Βάσει μελετών, για τα επόμενα 15 χρόνια οι ξένοι εργαζόμενοι θα συνεισφέρουν στο ισοζύγιο των ασφαλιστικών

¹³³ Βλέπε Πίνακας 2, Παράρτημα 4.

ταμείων χωρίς να έχουν κάποια σημαντική απαίτηση παροχής κύριας ή επικουρικής σύνταξης.

Παρόλα αυτά, η θετική επίδραση των μεταναστών που φαίνεται ότι μπορεί να ανατρέψει τις δυσοίωνες δημογραφικές προοπτικές του ασφαλιστικού συστήματος, δε μπορεί παρά να είναι προσωρινή. Η παρουσία των αλλοδαπών δεν πρόκειται να λύσει το συνταξιοδοτικό πρόβλημα της χώρας. Απλώς, με την είσοδο τους στην αγορά εργασίας, οι ξένοι εργαζόμενοι δίνουν στους ασφαλιστικούς φορείς ένα σημαντικό περιθώριο χρόνου ώστε να προσδιορίσουν και να αντιμετωπίσουν προβλήματα, που υπό διαφορετικές

συνθήκες θα ήταν άμεσα οξυμένα. Τα επόμενα χρόνια, οι ξένοι εργαζόμενοι θα συνεχίσουν να τροφοδοτούν με τις εισφορές τους τα συνταξιοδοτικά ταμεία χωρίς να αξιώνουν τις αντίστοιχες παροχές. Ωστόσο, με το πέρας της εργασιακής τους ζωής θα

συνταξιοδοτηθούν και αυτοί και θα απαιτήσουν τις δεδουλευμένες εισφορές με τη μορφή παροχών. Εκτιμάται ότι μετά το 2025, οι απαιτήσεις των ταμείων από την ξένη εργασία θα είναι ίσες με τις υποχρεώσεις τους προς τους αλλοδαπούς συνταξιούχους, οπότε και η θετική συνεισφορά των μεταναστών προς τα ασφαλιστικά ταμεία θα έχει λάβει ένα τέλος. Επομένως, σοβαρά και μακροπρόθεσμα μέτρα αντιμετώπισης των προβλημάτων εισφοροδιαφυγής, καταπολέμησης της μαύρης οικονομίας και της υπογεννητικότητας θα πρέπει να ληφθούν από τις κυβερνήσεις, αν θέλουμε να εκμεταλλευτούμε το πλεονέκτημα που μας δίνει η παρουσία των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας και να καταστήσουμε ικανό το συνταξιοδοτικό σύστημα να αντέξει τις παροχές προς τους γηγενείς αλλά και τις μελλοντικές αυξημένες απαιτήσεις των ξένων συνταξιούχων¹³⁴.

Οι μισθοί και οι ατέλειες της ελληνικής οικονομίας.

¹³⁴ Οικονόμου Μ., Ζαμπέλης Π., Πετράκου Η., Κόντης Α., Νικολόπουλος Π., Η συμβολή των μεταναστών στο ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα, Στο Καβουνίδη Τ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές, Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Τόμος Α', Αθήνα 2008, σελ 82-92

Όσον αφορά τους μισθούς, οι προερχόμενοι από το εξωτερικό πολίτες προσφέρουν την εργασία τους με αμοιβή χαμηλότερη από αυτή των ημεδαπών. Αυτός τυχαίνει να είναι και ο βασικότερος λόγος προτίμησης των ανειδίκευτων αλλοδαπών από τους έλληνες εργοδότες. Η μισθολογική διαφορά μεταξύ των ομάδων δε σχετίζεται με την έλλειψη ικανοτήτων των ξένων, αλλά με τις διακρίσεις που αυτοί υφίστανται στο χώρο της εργασίας. Η έλλειψη εμπειρίας και επικοινωνίας λόγω της περιορισμένης κατανόησης της ελληνικής γλώσσας, φέρνει σε μειονεκτική θέση τους συχνά αναλφάβητους αλλοδαπούς εργάτες και κάνει αδύνατο τον καθορισμό και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, οι ιδιόζουσες συνθήκες με τις οποίες εισέρχονται στη χώρα και την αγορά εργασίας και η συχνά μη νόμιμη παρουσία, αναγκάζει τους μετανάστες να αποδέχονται χαμηλόμισθες και επισφαλείς δουλειές ή να αναζητούν ασχολία στο διογκωμένο άτυπο τομέα της ελληνικής οικονομίας. Η περιθωριοποιημένη θέση τους λοιπόν και η παραοικονομία δεν επιτρέπει στους ξένους εργαζόμενους να διεκδικήσουν τα δικαιώματα που όλοι οι υπόλοιποι εργαζόμενοι απολαμβάνουν. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος των μισθών είναι ο αριθμός των διαθέσιμων για απασχόληση μεταναστών, η ζήτηση ανειδίκευτης εργασίας στην περιοχή και η πρόθεση των ντόπιων να εργαστούν σε αυτού του

είδους τις ασχολίες¹³⁵.

Μιλώντας για την επίδραση στους μισθούς, πριν το 2010 και το ξέσπασμα της κρίσης στην Ελλάδα, οι πραγματικοί μισθοί δεν είχαν μειωθεί ως συνέπεια των μειωμένων απολαβών των μεταναστών. Παρόλα αυτά, γενικά οι αυξήσεις που παρουσιάστηκαν ήταν οι ελάχιστες δυνατές. Πιο συγκεκριμένα, βάσει ερευνών, η εισροή ανειδίκευτων εργατών αυξάνει το συγκριτικό οριακό προϊόν των ειδικευμένων και άρα την τιμή της εργασίας τους. Οι μισθοί λοιπόν, της ειδικευμένης εργασίας έχουν θετικά επηρεαστεί από τη ξένη παρουσία. Αντίθετα, οι συχνά λιγότερων προσόντων αλλοδαποί ισχυροποιούν τη διαπραγματευτική θέση των γηγενών και σπρώχνουν τις τιμές της ανειδίκευτης εργασίας προς τα πάνω. Ωστόσο, ο ανταγωνισμός μεταξύ γηγενών και

¹³⁵ Baldwin-Edwards M., Safilios-Rothchild C., Όπως παραπάνω, p 214

αλλογενών και η υπερπροσφορά ανειδίκευτων πιέζει τους μισθούς προς τα κάτω και επιδρά αρνητικά στο συνολικό επίπεδο των τιμών της συγκεκριμένης κατηγορίας εργασίας¹³⁶.

Οπότε, η συμμετοχή των μεταναστών στην εργασία μειώνει τους μισθούς της χαμηλόμισθης και ανειδίκευτης απασχόλησης, ενώ επιδρά θετικά στα ειδικευμένα και υψηλής κοινωνικής αποδοχής επαγγέλματα. Συνολικά, οι μεγάλοι αριθμοί ξένων εργαζομένων και η ασχολία των περισσότερων σε χαμηλόμισθες εργασίες πιέζει τις ονομαστικές τιμές προς τα κάτω, περιορίζει τις αυξήσεις τους σε επίπεδα μικρότερα του πληθωρισμού και έτσι μειώνει τα επίπεδα των πραγματικών μισθών.

Στην Ελλάδα, όπως και στην υπόλοιπη Νότια κυρίως Ευρώπη, η παρουσία των μεταναστών έχει διορθώσει κάποιες δομικές ατέλειες των οικονομικών συστημάτων των χωρών. Οι οικονομίες της Νότιας Ευρώπης χαρακτηρίζονται από τη χαμηλή συμμετοχή των ατόμων μικρής ηλικίας στην αγορά εργασίας. Τα νεαρά άτομα προτιμούν να αφιερώσουν τα πρώτα χρόνια της παραγωγικής τους ηλικίας στις σπουδές και αργότερα να αναζητήσουν ενεργά κάποια εξειδικευμένη απασχόληση. Η απόκτηση πτυχίου που δεν ελαχιστοποιεί τις πιθανότητες ανεργίας αλλά βελτιστοποιεί τις προοπτικές εύρεσης μιας υψηλόμισθης και κοινωνικά αποδεκτής εργασίας, απορροφά το νεαρό εργατικό δυναμικό και μειώνει τη προσφορά εργασίας των γηγενών σε χαμηλόμισθες και ανειδίκευτες ασχολίες. Αυτά τα κενά έρχονται να καλύψουν οι νεαροί αλλοδαποί με την αποδοχή θέσεων που απορρίπτουν οι έλληνες συνομήλικοί τους. Οι ασχολίες αυτές αναφέρονται συνήθως στη γεωργία, την οικοδομή, την καθαριότητα, τη φροντίδα στο σπίτι, είναι κακοπληρωμένες και με συνθήκες τέτοιες που απομακρύνουν την πιθανότητα αποδοχής από τους ντόπιους.

Συνεχίζοντας, πολλές εποχικές και δύσκολες δουλειές οφείλουν την ύπαρξή τους στον παράγοντα μετανάστευση. Μέχρι πρότινος, η εποχική απασχόληση στα χωράφια ή τα ξενοδοχεία απορριπτόταν από το σύνολο των ελλήνων. Ωστόσο,

¹³⁶ Chassamboulli A., Palivos T., "The impact of immigration on the employment and wages of native workers", Journal of Macroeconomics, August 12, 2013, p 20

αποτελούσε και αποτελεί για τους ξένους μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία να μπουν στην αγορά εργασίας και να ξεκινήσουν μια νέα ζωή στην Ελλάδα, σε συνθήκες κακές αλλά πολύ καλύτερες από αυτές που άφησαν στη χώρα προέλευσής τους. Συνεπώς, η ξένη εργασία βοήθησε την οικονομική δράση σε κλάδους των οποίων η συνέχεια με την αποκλειστική στήριξη των ντόπιων εργαζομένων, θα κρινόταν ασύμφορη και μη ρεαλιστική. Επιπλέον, οι οικονομίες της Νότιας Ευρώπης χαρακτηρίζονται από χαμηλή εκπαίδευση και ειδίκευση του εργατικού δυναμικού, γεγονός που επηρεάζει την αποδοτικότητα του. Οι μετανάστες έρχονται να συμπληρώσουν τα επίπεδα χαμηλής απόδοσης των

γηγενών, να ισχυροποιήσουν την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων και να συνεισφέρουν στα επίπεδα ανάπτυξης που παρουσίασε η ελληνική οικονομία τις δεκαετίες που προηγήθηκαν της οικονομικής κρίσης του 2008.

Τελειώνοντας με τα ελαττώματα της ελληνικής οικονομίας, οι ακαμψίες του συστήματος έχουν δημιουργήσει τις προοπτικές για την εξάπλωση της άτυπης αγοράς και τη μετακίνηση μεγάλου μέρους των εργαζομένων σε αυτή. Η ευκολία εκμετάλλευσης των ξένων εργατών και η μεγαλύτερη ευελιξία που παρουσιάζουν σε σχέση με το ντόπιο εργατικό δυναμικό, ικανοποιεί σε μεγάλο βαθμό τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων για τα επίπεδα παραγωγής και τα ωράρια εργασίας. Επιπρόσθετα, οι χαμηλές απολαβές και η περιορισμένη ή μηδενική ασφάλιση των ξένων μεγιστοποιεί τα κέρδη των εργοδοτών και τους εξασφαλίζει ένα ποσοστό εργατών που θα παράγει το ίδιο με τους ντόπιους χωρίς να έχει το δικαίωμα και την ισχύ των παραπόνων. Επομένως, η παρουσία των αλλοδαπών και τα πλεονεκτήματα τα οποία παρουσιάζουν έχουν συμβάλει στην επέκταση της άτυπης οικονομίας και την υιοθέτηση μέτρων και πρακτικών που χειροτερεύουν την εργασιακή ζωή τόσο των αλλογενών όσο και των

γηγενών

εργαζόμενων¹³⁷.

2.3.2 Η συνεισφορά των μεταναστών στην αγροτική οικονομία και την κοινωνία της υπαίθρου.

Από τη μείωση της οικογενειακής εργασίας μέχρι την ανακατανομή των ρόλων των μελών των νοικοκυριών.

Τα τελευταία 25 χρόνια, οι αυξημένες ελλείψεις εργατικού δυναμικού που εμφανίστηκαν στην αγροτική παραγωγή είχαν σα βάση την αναδιάρθρωση της γεωργίας, την όξυνση του δημογραφικού προβλήματος και την εγκατάλειψη της υπαίθρου από τους νέους. Η άφιξη των ξένων συνέπεσε με σημαντικές εξελίξεις που ερχόταν να επηρεάσουν το μέλλον της γεωργίας και της υπαίθρου γενικότερα. Η μείωση των επιδοτήσεων, των προστατευτικών δασμών, η Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ε.Ε. και η υιοθέτηση νέων κανονισμών από άλλους διεθνείς οργανισμούς έφερε σε δύσκολη θέση τη γεωργία των επαρχιακών περιοχών της Ευρώπης. Ο

αγροτικός πληθυσμός της Νότιας κυρίως Ευρώπης ένιωσε να απειλείται από τις φθηνές εισαγωγές και την καινοτόμα αγροτική παραγωγή ανταγωνιστικών περιοχών, όπως είναι η Βόρεια Αφρική και η Λατινική Αμερική. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η διαθεσιμότητα των αλλοδαπών εργατών συμπλήρωσε τις ελλείψεις, μείωσε το κόστος παραγωγής και έδωσε λύσεις σε προβλήματα που αφορούσαν την αγροτική παραγωγή και τη συνοχή της κοινωνίας της υπαίθρου.

Πιο συγκεκριμένα, ένας από τους τομείς που επηρεάστηκαν σημαντικά από την είσοδο των αλλοδαπών είναι η μη οικογενειακή απασχόληση. Πριν τις αρχές της δεκαετίας του 1990, τις αγροτικές εργασίες του κάθε νοικοκυριού αναλάμβαναν τα μέλη της οικογένειας συνεπικουρούμενα από την εποχιακή εργασία των

¹³⁷ Baldwin-Edwards M., "Southern European labour markets and immigration: A structural and functional analysis", Στο The Greek Labour Yearbook, 2001, Panteion University Press, Athens, p 15-16

συγχωριανών τους ή κάποιων πολωνών, αφρικανών ή τσιγγάνων που δούλευαν περιστασιακά στα χωράφια. Η έρευνα των Κασίμη, Παπαδόπουλου¹³⁸ έδειξε ότι μέχρι το 2000, το 1/4 της αγροτικής παραγωγής προέρχονταν από άτομα εκτός του αγροτικού νοικοκυριού, το 90% των οποίων ήταν άντρες μετανάστες. Οι εργάτες αυτοί, των οποίων τα 3/4 είχαν καταγωγή από την Αλβανία, απασχολούνταν σε δύσκολες, επισφαλείς και κουραστικές δουλειές όπως το θέρισμα, το σκάψιμο, το κλάδεμα, το φόρτωμα ή το ξεχορτάρισμα. Οι ξένοι δεν είχαν το πλεονέκτημα της επιλογής και η ανάγκη για το μεροκάματο τους έκανε σημαντικό γράναζι οποιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας της εκάστοτε περιοχής. Από τις κατασκευές σπιτιών και τις επιδιορθώσεις δημόσιων έργων στα Ιωάννινα μέχρι τα ξενοδοχεία και τις βιομηχανίες των Χανίων και την εντατική παραγωγή στην Κορινθία, οι μετανάστες προσέφεραν επιπλέον εργασία ή κάλυψαν τις θέσεις που απέρριπταν οι ντόπιοι.

Η επιβίωση, ο εκσυγχρονισμός και η επέκταση της γεωργίας οφείλεται εν μέρει στην ξένη εργασία και εξαρτάται από τη σχέση αυτής με το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Οι ξένοι βοήθησαν τους ερασιτέχνες αγρότες στη διατήρηση της παραγωγής τους και τη μη εγκατάλειψη των μικρών εκτάσεων γης. Σημαντικότερη ήταν η συνεισφορά τους στις μεγάλες και επαγγελματικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, καθώς τα άφθονα εργατικά χέρια έλυσαν ένα δομικό πρόβλημα της εντατικής παραγωγής, μείωσαν το κόστος εργασίας, αύξησαν την κερδοφορία και την προοπτική των αγροτικών προϊόντων. Επιπρόσθετα, η αλλοδαπή απασχόληση οδήγησε σε ένα νέο καταμερισμό της οικογενειακής εργασίας εντός και εκτός της εκμετάλλευσης. Ο έλληνας αγρότης είχε την ευκαιρία να απελευθερωθεί από τη βαριά αγροτική δουλειά και να αφιερώσει το χρόνο του στην οργάνωση και τη διαχείριση της επιχείρησής του, δίνοντας έτσι μεγαλύτερο βάρος στην επαγγελματοποίηση της δουλειάς και τη μεγέθυνση της επιχείρησής του. Από την άλλη, η εργασία των μεταναστών είχε ένα άμεσο αποτέλεσμα στην επαγγελματική ταυτότητα των γυναικών που μέχρι τότε ήταν χαμένη μεταξύ της άμισθης βοήθειας στα χωράφια και της οικιακής απασχόλησης. Με την αντικατάστασή τους από τους εποχικούς αγρεργάτες, οι γυναίκες ελάττωσαν την παρουσία τους στα χωράφια και ασχολήθηκαν

¹³⁸ Kasimis C., Papadopoulos A., Όπως παραπάνω, p 110-114

αποκλειστικά με τη διατήρηση του νοικοκυριού, είτε βρήκαν μια έμμισθη εργασία, συνεισφέροντας σημαντικά στον οικογενειακό προϋπολογισμό.

Η απασχόληση των ξένων εργατών γης λοιπόν βοήθησε στην αύξηση της παραγωγής, την επιβίωση των μικρών εκμεταλλεύσεων και την επέκταση των μεγαλύτερων. Η εντατική καλλιέργεια αγαθών με ιδιαίτερο εξαγωγικό προσανατολισμό, όπως είναι η παραγωγή των σταφυλιών της σουλτανίνας,

δημιουργεί δουλειές από τις οποίες ευνοούνται έλληνες και ξένοι. Η μεγάλη ζήτηση για επιπλέον παραγωγική δραστηριότητα που έχει δημιουργηθεί για αυτές τις δυναμικές εκμεταλλεύσεις καλύπτεται τόσο από το ντόπιο, όσο και από το ξένο εργατικό δυναμικό και αυξάνει τις

πιθανότητες απασχόλησης γηγενών και αλλογενών εργαζόμενων. Η μετανάστευση εξασφάλισε τα φθηνά εργατικά χέρια που ήταν απαραίτητα για την επιβίωση και την επέκταση των περισσότερων οικονομικών δραστηριοτήτων της επαρχιακής Ελλάδας. Όπως παραδέχεται και ο επικεφαλής της περιφερειακής υπηρεσίας αγροτικής ανάπτυξης των Χανίων, για τη λειτουργία των θερμοκηπίων:

‘ Το κόστος στα θερμοκήπια θα είχε αυξηθεί πολύ αν απασχολούνταν ντόπιοι. Η επέκτασή τους σίγουρα συνδέεται με το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό. Αυτή τη στιγμή υπάρχει μια τάση επέκτασης εξαιτίας της διαθεσιμότητας των μεταναστών. Αν φύγουν, έχουμε τελειώσει¹³⁹. ’

Σα συμπέρασμα, οι ξένοι εργάτες έδωσαν μια ευκαιρία στους μικρούς γαιοκτήμονες, σε αυτούς που λόγω εργασίας δε μπορούσαν να ασχοληθούν με το χωράφι τους ή στους πολίτες που είχαν κληρονομήσει ένα κομμάτι γης να το καλλιεργήσουν και να μη το αφήσουν χέρσο. Εμπόδισαν την εγκατάλειψη της γεωργίας και την οριστική ερήμωση της υπαίθρου από τους γόνους των αγροτών που πλέον διαμένουν στα μεγάλα αστικά κέντρα της κάθε περιοχής. Τέλος, ωφέλησαν πολύ τις μεγάλες γεωργικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχοντας

¹³⁹ Kasimis C., Papadopoulos A., Όπως παραπάνω, p 112

εύκολη πρόσβαση σε φθινό και άφθονο εργατικό δυναμικό, επέκτειναν τη λειτουργία τους.

Η αντικατάσταση των περιστασιακών εργατών γης από τους αλλοδαπούς και η τεμπελιά των γεωργών.

Όπως έχουμε πει και πιο πάνω, οι μετανάστες δεν αντικατέστησαν τη ντόπια γεωργική εργασία. Οι ξένοι εργάτες γης έδρασαν περισσότερο συμπληρωματικά, κάλυψαν τα κενά επάνδρωσης των νοικοκυριών της επαρχίας, έστρεψαν την προσοχή των γηγενών σε πιο ειδικευμένες και διαχειριστικές θέσεις δίνοντας την ευκαιρία στις ανοργάνωτες αγροτικές εκμεταλλεύσεις να γίνουν επιχειρήσεις. Σύμφωνα με έρευνες, οι έλληνες ακτήμονες απασχολούν ξένους εργάτες επειδή δε βρίσκουν ντόπιους να δουλέψουν στα χωράφια. Πρωταρχικός παράγοντας επιλογής των μεταναστών δεν είναι η φθινή εργασία αλλά η εντεινόμενη έλλειψη εργατικών χεριών που οφείλεται στην απόρριψη των χειρονακτικών και απαιτητικών εργασιών από το ντόπιο στοιχείο. Παρόλα αυτά, παρουσιάστηκε πρόβλημα ανταγωνισμού μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών εργατών. Θύματα των φθινοτέρων ξένων υπηρεσιών έπεσαν οι, μέχρι την είσοδο των μεταναστών, καλύπτοντες τα ελλείμματα σε περιόδους αιχμής. Αυτοί είναι οι γηγενείς εργάτες που προέρχονταν από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα της κάθε περιοχής, οι ηλικιωμένες γυναίκες που εργαζόνταν εποχιακά, οι τσιγγάνοι και οι μουσουλμάνοι της Βόρειας Ελλάδας.

Η μεγάλη διαθεσιμότητα των μεταναστών οδηγεί πολλές φορές, σε ακραίες συμπεριφορές. Έλληνες αγρότες, ακόμη και αυτοί που διαθέτουν λίγα στρέμματα γης, λόγω του ότι μπορούν να έχουν όσους εργάτες θέλουν υπό τη δούλεψή τους, αποκτούν την ψευδαίσθηση ότι είναι εργοδότες και λειτουργούν ανάλογα. Αποφεύγουν τις βαριές και δυσάρεστες δουλειές, δεν παράγουν έργο και απασχολούν περισσότερους εργαζόμενους από αυτούς που αντέχουν, αυξάνοντας έτσι υπερβολικά το μεταβλητό κόστος της επιχείρησης και θέτοντας υπό αμφισβήτηση τη συνέχιση της εκμετάλλευσης της περιουσίας τους. Το

πρότυπο του αφεντικού και η απασχόληση των αλλοδαπών για λόγους κοινωνικού γοήτρου και επιβεβαίωσης δημιούργησε την εικόνα του τεμπέλη γεωργού, ο οποίος αποστρέφεται τη χειρονακτική εργασία, προτιμά να απολαμβάνει τον πρωινό καφέ του στην πλατεία του χωριού και να ανταγωνίζεται με τους όμοιούς του, όχι στα πραγματικά μεγέθη της παραγωγής και της ευημερίας της εκμετάλλευσής του, αλλά στον πλασματικό κόσμο των εντυπώσεων και της ψεύτικης κοινωνικής θέσης που του δίνει το προνόμιο της εύκολης εύρεσης εργατικών χεριών¹⁴⁰.

Η συνεισφορά των ξένων στη διατήρηση της παράδοσης και τη δημογραφική ανανέωση της υπαίθρου.

Η μαζική έξοδος των νέων από τα ελληνικά χωριά άφησε σε αυτά ένα πληθυσμό ηλικιωμένων με τις γνώσεις και την πρόθεση διατήρησης της παράδοσης, αλλά χωρίς την απαιτούμενη ενέργεια και δυναμική που θα εξασφάλιζε το παραπάνω αποτέλεσμα. Η επισκευή των σπιτιών, η φροντίδα των κήπων και των οικοσπιτων ζώων, το κόψιμο των ξύλων και άλλες παραδοσιακές εργασίες συντήρησης ενός παραδοσιακού επαρχιακού νοικοκυριού, βρήκαν στους μετανάστες την ενέργεια που ήταν απαραίτητη για να ολοκληρωθούν. Επιπλέον, η αναβίωση παλαιών τεχνικών, όπως το χτίσιμο από πέτρα, ή η κατασκευή του σπιτιού στο χωριό έγινε ευκολότερη και λιγότερο δαπανηρή για τους αστούς που ήθελαν να διατηρήσουν την επαφή με τις ρίζες τους, έγιναν πραγματικότητα με το συνδυασμό της μετάδοσης γνώσης από τους γηραιότερους και της μάθησης από τις οικογένειες των αλλοδαπών που είχαν αναλάβει τη συντήρηση όλου του χωριού. Όπως σημειώνει ο Κασίμης για το ρόλο των μεταναστών στην επιβίωση της ελληνικής υπαίθρου:

‘ Αυτοί στηρίζουν τους ηλικιωμένους, συντηρούν τα σπίτια, μαζεύουν τις ελιές. Συντηρούν ένα τρόπο ζωής, αφού ο ηλικιωμένος κατορθώνει να κρατήσει το μικρό κτήμα και τα λίγα ζώα του. ’

¹⁴⁰ Κασίμης Χ., Ντόπιοι και ξένοι στη σύγχρονη αγροτική Ελλάδα, Στο Καβουνίδη Τ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές, Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Τόμος Α', Αθήνα 2008, σελ 198-201

Αποδεικτικό της συνεισφοράς των ξένων στη διατήρηση της παράδοσης της υπαίθρου είναι και η αποδοχή που απολαμβάνουν από μεγάλο μέρος του ντόπιου πληθυσμού. 7 Στους 10 επαρχιώτες αναγνωρίζει τη θετική συμβολή των αλλοδαπών στη διατήρηση και βελτίωση της ζωής τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά αποδοχής παρουσιάζουν οι ηλικιωμένοι, οι οποίοι είναι και δέκτες της πολυεπίπεδης βοήθειας των ξένων. Από την άλλη, οι νεότεροι νιώθουν να απειλούνται από την παρουσία των αλλογενών στα χωριά τους, ένα συναίσθημα που προκύπτει περισσότερο από τα αρνητικά στερεότυπα που έχουν δημιουργήσει τα Μ.Μ.Ε., και λιγότερο από την καθημερινή επαφή με τους άγνωστους γείτονες¹⁴¹.

Τελειώνοντας με την κοινωνική συνεισφορά των μεταναστών, η επίδραση στο δημογραφικό πρόβλημα των επαρχιακών περιοχών τη χώρας έχει διττό χαρακτήρα. Πρώτον, ο γερασμένος πληθυσμός της υπαίθρου ανανεώθηκε και βρήκε στα πρόσωπα των μεταναστών, την αναλογία των νεαρών ατόμων που είναι απαραίτητη για την ηλικιακή αρμονία και τη συνέχιση της κοινωνικής ζωής των απομακρυσμένων περιοχών. Επιπρόσθετα, η μεταβολή της κοινωνικής θέσης και η αναβάθμιση του εργασιακού ρόλου των γυναικών, δίνει ένα επιπλέον κίνητρο φυγής από την επαρχία και εγκατάλειψης της θέσης που ορίζει η παράδοση για αυτές. Είναι γεγονός ότι ένα από τα κυριότερα προβλήματα των αντρών που ζουν στην επαρχία είναι ότι δεν βρίσκουν γυναίκες να παντρευτούν και να δημιουργήσουν οικογένεια. Δεν είναι λίγες οι φορές που νέοι και αρκετά επιτυχημένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα χωριά τους επειδή δε βρίσκουν σύντροφο. Οι ελληνίδες αποστρέφονται τους άντρες που κατέχουν μια σκληρή χειρονακτική εργασία, προτιμούν να εργάζονται στις πόλεις και να ζουν μακριά από τις νόρμες και τους περιορισμούς που απαιτεί η παραδοσιακή ζωή στο τόπο καταγωγής τους. Λύση στο πρόβλημα αυτό δίνουν οι μετανάστριες. Αυτές αποδέχονται πιο εύκολα τις σκληρές συνθήκες ζωής των ορεινών και ημιορεινών περιοχών και δεν απορρίπτουν την προοπτική δημιουργίας οικογένειας με ένα ντόπιο εργάτη ή εργοδότη. Έτσι, πολλοί έλληνες παραμένουν

¹⁴¹ Δεληθανάση Μ., "Σωτήρια για τη γεωργία η <<εισβολή>> μεταναστών", Η Καθημερινή, Ιούλιος 16, 2006

στην επαρχία διατηρώντας και επεκτείνοντας την οικονομική δραστηριότητα, έχοντας δημιουργήσει πολυμελής οικογένειες που δίνουν ζωή και προοπτική συνέχειας στα ερημωμένα ορεινά χωριά.

Συνοψίζοντας, βάσει έρευνας του ακαδημαϊκού Χαράλαμπου Κασιμή, παρά την επιτακτική ανάγκη της Ε.Ε. για ειδικευμένο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, ένα μικρό μέρος αυτής καλύφθηκε από την ενδοευρωπαϊκή μετακίνηση των εργαζομένων. Υπολογίζεται ότι μόλις το 0,2% των ευρωπαίων μετανάστευσαν σε άλλη χώρα και μόνο το 1,2%¹⁴² των εργαζομένων άλλαξαν τόπο διαμονής. Η μεγαλύτερη αναλογία ανθρώπων που μετακινήθηκαν στην Ε.Ε. τα τελευταία 20 χρόνια, προέρχεται από χώρες εκτός αυτής. Μεγάλο μέρος των πληθυσμών αυτών κατέληξε στη Νότια Ευρώπη και στις εκτεταμένες καλλιέργειες των

περιοχών αυτών. Η μετανάστευση λοιπόν συνδέθηκε, κυρίως στα πρώτα στάδια της, με τη γεωργία, ενώ ακόμη και σήμερα η εργασία στα χωράφια ολόκληρης της Ευρώπης είναι υπόθεση των μεταναστών, παρά τα υψηλά ποσοστά ανεργίας που καταγράφει ο ντόπιος πληθυσμός. Βασικά συμπεράσματα της μεταναστευτικής παρουσίας στα χωράφια της ελληνικής υπαίθρου είναι ότι οι μετανάστες προσαρμόζονται εύκολα στις αγροτικές ασχολίες και το ευρύτερο κλίμα της επαρχίας. Παρόλα αυτά και χάριν της εκπαίδευσης των παιδιών και της δικής τους επαγγελματικής ολοκλήρωσης, μετά τη νομιμοποίησή τους εγκαταλείπουν την ύπαιθρο και αλλάζουν απασχόληση. Συνεπώς, υπαρκτό είναι το φαινόμενο της σταδιακής αντικατάστασης των πρώτων ανατολικοευρωπαίων από τους νεοφερμένους ασιάτες, κίνηση που ερμηνεύεται εν μέρει από την πρόθεση των πρώτων να φύγουν και από την προσπάθεια των εργοδοτών να περιορίσουν τις πιθανότητες καλύτερης διαπραγμάτευσης των παλαιών εργατών πάνω στους μισθούς και τις συνθήκες εργασίας.

Επιπρόσθετα, οι ξένοι εργάτες δεν αντικαθιστούν σημαντικά το ντόπιο δυναμικό και με την άφθονη φθηνή εργασία τους έχουν αποσοβήσει προσωρινά μια

¹⁴² Δεληθανάση Μ., "Σωτήρια για τη γεωργία η <<εισβολή>> μεταναστών", Όπως παραπάνω

επερχόμενη κρίση στην αγροτική οικονομία και κοινωνία. Παρά την ανασφάλεια που προκαλούν στο ντόπιο πληθυσμό οι ομολογουμένως μεγάλοι αριθμοί εισερχομένων και οι ανεξέλεγκτες συνθήκες εργασίας και διαβίωσής τους, τα μεγάλα ποσοστά αποδοχής της θετικής συνεισφοράς των ξένων αποδεικνύουν τα παραπάνω. Σήμερα οι μετανάστες, παρά τη συνεχή μείωση της επίσημης συμμετοχής τους στη γεωργία λόγω εργασιακής μετακίνησης και παραοικονομίας, συνιστούν ένα διαρθρωτικό παράγοντα της αγροτικής οικονομίας και μπορούν να λάβουν ένα ρυθμιστικό ρόλο στην διαμόρφωση της αγροτικής πολιτικής της Ελλάδας και της Ε.Ε.¹⁴³.

2.3.3. Η αρνητική επίδραση των ξένων εργατών στη διαφύλαξη των εργατικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του συνολικού πληθυσμού.

Η επιβράδυνση του εκσυγχρονισμού, η κατάργηση των προνομίων και η εξάπλωση της παραοικονομίας.

Παρά τα πολλά πλεονεκτήματα που φέρει η εισροή εκατοντάδων χιλιάδων αλλοδαπών εργαζόμενων, η παρουσία τους κάποιες φορές λειτουργεί διαταραχτικά και αποτελεί τη βάση αποσταθεροποίησης των εργασιακών σχέσεων, επηρεάζοντας αρνητικά τη ζωή ελλήνων και ξένων. Πιο συγκεκριμένα, η αναζήτηση του χαμηλού κόστους εργασίας και η στήριξη μεγάλου μέρους των παραγωγικών κλάδων στην ανειδίκευτη εργασία λειτουργεί αποτρεπτικά της ανάπτυξης και επιβραδύνει τον εκσυγχρονισμό των ελληνικών επιχειρήσεων. Στην εποχή της εισαγωγής νέας τεχνολογίας, της καινοτομίας και των σύγχρονων τεχνικών παραγωγής, η επιδίωξη της επιβίωσης μέσω της ελαχιστοποίησης των εργατικών εξόδων καθυστερεί την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και την προσαρμογή τους με τα νέα οικονομικά πρότυπα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των παραπάνω είναι η σταδιακή μείωση των επενδύσεων στην αγορά νέου εξοπλισμού και στην έρευνα για απόκτηση

¹⁴³ Kasimis C., "Migrants in rural Southern Europe: The case of Greece", Migration Policy Institute, POLICY BRIEF 23, May 2003, p 1-3

γνώσης και πληροφορίας. Οι έλληνες εργοδότες βρήκαν στα πρόσωπα των αλλοδαπών εργατών μια δικαιολογία για να αποφύγουν τα κόστη έρευνας και ανάπτυξης και να παρουσιάσουν τη μειωμένη τιμή και τη συνακόλουθη χαμηλή ποιότητα, σαν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των προϊόντων τους. Η μετάβαση των ελληνικών επιχειρήσεων στις χώρες της βαλκανικής είναι αποτέλεσμα της αξιοποίησης του φθηνού εργατικού δυναμικού, της αδυναμίας εκσυγχρονισμού και της αποδοχής διατήρησης της μειονεκτικής και καθυστερημένης θέσης τους στο δυναμικό διεθνές οικονομικό στερέωμα.

Συνεχίζοντας, πέρα από τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η ξένη εργασία, οι άθλιες συνθήκες απασχόλησης, τα ευέλικτα ωράρια και το ύψος των μισθών των αλλοδαπών επιδρούν αρνητικά σε ορισμένες καίριες παραμέτρους των εργασιακών δικαιωμάτων. Οι μετανάστες προσφέρουν περιστασιακά την εργασία τους και σε όρους ιδιαίτερα ευνοϊκούς για τα αφεντικά τους. Η ανάγκη της επιβίωσης, η έλλειψη επικοινωνίας και υποστήριξης, η παράνομη παρουσία τους και η μη γνώση του εργασιακού πλαισίου, κάνει τους ξένους ιδιαίτερα ευάλωτους σε κάθε είδους μεταχείριση και τους καθιστά ανίκανους να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους. Συνεπώς, η παρουσία τους και η ιδιαίτερα αδύναμη θέση των ξένων εργατών χρησιμεύει συχνά ως αφορμή για την αποσταθεροποίηση της εργασίας και την κατάργηση προνομίων, δεδομένων για το σύνολο του αναπτυσσόμενου κόσμου. Είναι γεγονός ότι η διακηρυγμένη από την Ε.Ε. πολιτική ενίσχυσης της ευελιξίας, της κινητικότητας και της χαμηλόμισθης εργασίας βρίσκει στους μετανάστες το δυναμικό που υποστηρίζει, άθελά του, την προοπτική αυτή, συμβάλει στην εφαρμογή των παραπάνω πολιτικών και την ομαλότερη κατάργηση προνομίων μεγάλου μέρους του δυναμικού της Ευρώπης. Υπό αυτή την έννοια, οι μεταναστευτικές κινήσεις αποτελούν σημαντικό εργαλείο των κρατών για την προώθηση της κινητικότητας και της απορρύθμισης της εργασιακών σχέσεων, λειτουργώντας σαν αποσβεστήρας των εντάσεων που τα παραπάνω μπορεί να προκαλέσουν.

Σημαντική είναι επίσης η επίδραση των μεταναστών στην εξάπλωση της άτυπης οικονομίας. Οι αλλοδαποί δεν είναι οι κύριοι υπεύθυνοι για αυτή την κατάσταση, αποτελούν ωστόσο ένα μεγάλο ποσοστό της μαύρης εργασίας και είναι

σημαντικός παράγοντας επέκτασης αυτού του είδους της οικονομικής δραστηριότητας. Όπως έχουμε δει προηγουμένως, 40% των απασχολημένων στη μαύρη οικονομία είναι μετανάστες. Ο τρόπος ζωής των αλλοδαπών, η μη

νόμιμη υπόστασή τους και η υπερβολική φορολογία αναγκάζει ένα μεγάλο κομμάτι αυτού του πληθυσμού να ζει σε καθεστώς πλασματικής νομιμότητας και να βρίσκει καταφύγιο στους κόλπους της άτυπης οικονομίας. Σαν αποτέλεσμα,

η μείωση των μισθών και των εισοδημάτων επηρεάζει την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και τη γενικότερη οικονομική δραστηριότητα, ενώ η απώλεια των συνταξιοδοτικών εισφορών είναι μεγάλη και ζημιώνει τα ήδη επιβαρυσμένα από την εισφοροδιαφυγή, την υπογεννητικότητα και τις κακές κυβερνητικές επιλογές, ασφαλιστικά ταμεία. Μεγάλος συνυπεύθυνος κρίνεται το κράτος. Η απουσία σοβαρού πλαισίου μεταναστευτικής πολιτικής και η έλλειψη ισχυρών διακρατικών συμφωνιών αναγκάζει την Κυβέρνηση να δεχτεί στην ελληνική επικράτεια εκατοντάδες χιλιάδες ξένους υπηκόους, χωρίς τη μέριμνα χορήγησης των απαραίτητων εγγράφων που να εξασφαλίζουν τη νόμιμη διαβίωσή τους στη χώρα. Οι άνθρωποι αυτοί, απομονωμένοι από την επίσημη οικονομία και τον ευρύτερο κοινωνικό ιστό, ζουν τη δική τους περιθωριακή ζωή και βρίσκουν εργασία στα χωράφια, τις κατασκευές, την εσωτερική απασχόληση και σε όλους τους άλλους κλάδους που συγκλίνουν στην παραοικονομία και μπορούν να απασχολήσουν εργαζόμενους που ζουν υπό το καθεστώς μη νόμιμης παρουσίας.

Η συμβολή των μεταναστών στην αύξηση της ανεργίας και τα προβλήματα συνύπαρξης.

Παρά την θετική συνεισφορά των αλλοδαπών εργατών σε όλους σχεδόν τους τομείς που έχουν απασχοληθεί, δεν μπορεί να αποσιωπηθεί η αρνητική τους επίδραση στη διαμόρφωση της ανεργίας των γηγενών κατοίκων της χώρας. Είναι πραγματικότητα ότι οι ξένοι υπήκοοι εργάζονται σε εποχιακές ή άλλες περιστασιακές και δύσκολες δουλειές που απορρίπτονται από τους ντόπιους. Ωστόσο, με το πέρασμα των ετών και την κάλυψη των κενών στους τομείς της ανειδίκευτης χειρονακτικής εργασίας, παρατηρήθηκε μια τάση αντικατάστασης

των ελλήνων από το φθηνότερο ξένο δυναμικό. Ως εκ τούτου, η απασχόληση των γηγενών μειώθηκε ή οι μισθοί τους προσαρμόστηκαν προς τα κάτω, στους κλάδους που αυτοί ανταγωνίστηκαν με την εισερχόμενη εργασία. Παρόλα αυτά, κάποιες παρατηρήσεις επί του θέματος πρέπει να γίνουν. Ένα μεγάλο μέρος της απώλειας ντόπιας απασχόλησης αντισταθμίζεται από τις νέες θέσεις που δημιουργήθηκαν λόγω της επίδρασης των ξένων στην άνοδο του Α.Ε.Π., της κατανάλωσης και της γενικότερης οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, η αυξημένη ανεργία οφείλεται στην αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας τόσο για το ανειδίκευτο όσο και το ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Με αυτό τον τρόπο, θα υπάρξει πλεονάζων

δυναμικό που δε θα μπορεί να απορροφηθεί πουθενά και τα νούμερα της ανεργίας θα φτάνουν σε επίπεδα επικίνδυνα για τη συνοχή ολόκληρης της οικονομίας. Τέλος, μεγάλο μέρος της μείωσης της απασχόλησης οφείλεται στην οικονομική κρίση που μαστίζει τη

χώρα μας και τις υφεσιακές πολιτικές μείωσης της απασχόλησης και του εισοδήματος των πολιτών¹⁴⁴.

Μεταξύ των άλλων, οι διαμαρτυρίες των γεωργών για τις ζημιές και την αδιαφορία των ξένων, την απώλεια της παραγωγής και την υποβάθμιση της ποιότητας των προϊόντων τους έρχονται να προστεθούν στο κλίμα έντασης και έλλειψης εμπιστοσύνης που έχει δημιουργηθεί από τη πολύχρονη συνεργασία εργαζόμενου-εργοδότη. Επιπλέον, η ξαφνική εμφάνιση υπερβολικού αριθμού άγνωστων ανθρώπων στις γειτονιές των πόλεων και των χωριών δημιουργεί αίσθημα φόβου και ανασφάλειας στους ντόπιους. Σε αυτό συνηγορεί και ο τρόπος εισόδου των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Η διακίνηση μεταναστών είναι κατακριτέα και έχει κοινή βάση με άλλες παράνομες διασυνοριακές δραστηριότητες, όπως η εμπορία γυναικών και παιδιών ή το εμπόριο όπλων και

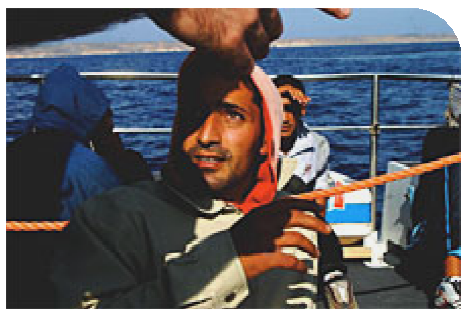
¹⁴⁴ Ναξάκης Χ., Το <<οικονομικό θαύμα>> οφείλεται (και) στους μετανάστες, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Όπως παραπάνω, σελ 186-191

ναρκωτικών. Όλες αυτές οι κινήσεις λειτουργούν αρνητικά στη συνείδηση των γηγενών που βλέπουν τους ξένους ως αποτέλεσμα μιας παράνομης διαδικασίας. Από τη μεριά τους, οι μετανάστες μέσω των εμπειριών τους και των δυσκολιών που περνούν μέχρι να φτάσουν στη χώρα υποδοχής, σκληραίνουν τη προσωπικότητά τους και διαμορφώνουν ένα πιο απόμακρο και κυνικό χαρακτήρα. Ο τρόπος εισδοχής και η μακρόχρονη παραμονή τους υπό το καθεστώς παράνομης παρουσίας στη χώρα διαμορφώνει ευνοϊκές συνθήκες εισόδου και λειτουργίας των ξένων στην παρανομία. Επομένως, μέρος των αλλοδαπών ρέπει προς την παρανομία, γεγονός που έχει αυξήσει τα ποσοστά της εγκληματικότητας, κυρίως στην κατηγορία των καθημερινών μικροκλοπών ή της πλαστογράφησης εγγράφων. Όσον αφορά το κλίμα μεταξύ των ξένων υπηκόων, οι διαμάχες που προκύπτουν ανάμεσα στις παλιές και κυρίαρχες μεταναστευτικές ομάδες και τους νεοεισερχόμενους δημιουργούν κοινωνικές και οικονομικές αναταραχές. Βασικός λόγος για αυτό είναι η εμφάνιση των χαμηλόμισθων ασιατών εργατών. Θιγμένοι της υπόθεσης είναι οι ανατολικοευρωπαίοι και βαλκάνιοι μετανάστες, οι οποίοι βλέπουν τις δουλειές τους να χάνονται και τους υψηλότερα προσαρμοσμένους μισθούς τους να μειώνονται σταδιακά από την εμφάνιση της παράνομης ασιατικής εργασίας. Τα παραπάνω δυσχεραίνουν το κλίμα και δημιουργούν εστίες τριβής μεταξύ του ντόπιου και του ξένου στοιχείου. Την κατάσταση χειροτερεύει η απομονωτική στάση των αλλοδαπών, κυρίως των νεοφερμένων, οι οποίοι αποφεύγουν τους έλληνες, εμποδίζουν τη δημιουργία δικτύων επικοινωνίας με τους "άλλους" και απορρίπτουν κάθε πιθανότητα συνύπαρξης με τους υπόλοιπους μετανάστες ή τους έλληνες.

Η επιβάρυνση του κράτους πρόνοιας και το αδιέξοδο της διαδικασίας των απελάσεων.

Η είσοδος 1 εκατομμυρίου και πλέον νέων πολιτών έχει αυξήσει τις υποχρεώσεις του κοινωνικού κράτους. Τα έξοδα νοσοκομειακής και φαρμακευτικής περίθαλψης και τα επιδόματα ανεργίας είναι μια ακόμη παράμετρος της μεταναστευτικής κίνησης στην Ελλάδα. Και αν το νεαρό της ηλικίας των ξένων δημιουργεί μηδενικές ιατροφαρμακευτικές απαιτήσεις, η πρόσφατη είσοδος στην αγορά εργασίας δε δημιουργεί υποχρεώσεις στα συνταξιοδοτικά ταμεία, η

απασχόληση στη μαύρη οικονομία δεν απαιτεί προνομιακά επιδόματα, τα εκπαιδευτικά κονδύλια δέχονται πιέσεις από την ισχυρή παρουσία των παιδιών των ξένων υπηκόων. Βασικός λόγος για την έντονη παρουσία τους στα σχολεία είναι το γεγονός ότι η παιδεία αποτελεί ένα πρώτο και σημαντικό παράγοντα αποδοχής και ενταξιακής ολοκλήρωσης των ξένων στην κοινωνία. Έχει παρατηρηθεί ότι οι οικογενειάρχες και δη αυτοί που έχουν νόμιμη παρουσία, μόνιμη εργασία, στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο και σε γενικές γραμμές διάγουν ένα πανομοιότυπο με τους γηγενείς βίο, παρουσιάζουν υπερβολικά μεγαλύτερα ποσοστά αποδοχής, εντάσσονται γρηγορότερα και ευκολότερα

στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας¹⁴⁵. Η επιβάρυνση του οικονομικού προϋπολογισμού σχετίζεται και με την απουσία μεταναστευτικής πολιτικής και το αδιέξοδο που έχει προκύψει με την παρουσία και διαβίωση τόσων χιλιάδων μη νόμιμων μεταναστών στην Ελλάδα. Τα έξοδα φιλοξενίας όλων αυτών των ανθρώπων ολοένα και αυξάνονται, ενώ ταυτόχρονα η πολιτική των απελάσεων δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από αυτά που θεωρητικά λύνει. Η δυσκολία συνεννόησης και ταυτοποίησης στοιχείων, η μη τήρηση των διακρατικών συμφωνιών, η απροθυμία των χωρών καταγωγής να επαναπατρίσουν τους υπηκόους τους, τα κόστη απέλασης και αμοιβής των ατόμων που απασχολούνται σε αυτές τις υποθέσεις, δημιουργεί υπερβολικά έξοδα τα οποία δε μπορεί να αντέξει το ελλειμματικό κρατικό ταμείο, όση χρηματική βοήθεια κι αν δεχτεί από τα κονδύλια της Ε.Ε..

Ο αθέμιτος ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων.

Η αποδοχή της παραμονής στην Ελλάδα πολλών χιλιάδων αλλοδαπών χωρίς τα αναγκαία για τη διαβίωσή τους έγγραφα και η είσοδός τους στην αγορά εργασίας, έχει προκαλέσει στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό μεταξύ των ντόπιων επιχειρήσεων. Όπως έχουμε δει, οι ξένοι υπήκοοι που δε διαθέτουν τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα δεν έχουν το προνόμιο της υπεράσπισης

¹⁴⁵ Gidarakou I., Kazakopoulos L., Koutsouris A., "Economic immigrants in Greek rural areas: Socio-economic integration and questions of ethnic exclusion", South European Society and Politics, Vol 16, Issue 4, December 01, 2011, p 540-549

των δικαιωμάτων τους και συχνά πέφτουν θύματα ποικίλων μορφών εκμετάλλευσης. Οι επιχειρήσεις που προσλαμβάνουν ξένους και δεν αντιμετωπίζουν την υποχρέωση καταβολής κανονικού μισθού ή ασφαλιστικών εισφορών επωφελούνται ποικιλοτρόπως. Πρώτον, παράγουν με μικρότερο κόστος εργασίας και συνεπώς έχουν μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους ή

ισχυρότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που τους δίνει η χαμηλότερη τιμή πώλησης του προϊόντος τους έναντι των υπολοίπων. Επιπρόσθετα, αυξάνουν το παραγόμενο προϊόν με τη χρησιμοποίηση του προσωπικού τους για περισσότερες ώρες, χωρίς την

υποχρέωση καταβολής των νόμιμων επιδομάτων και τέλος οι επιχειρήσεις μπορούν να απολύουν τους εργάτες τους ανά πάσα στιγμή χωρίς να επιβαρύνονται με διαχειριστικά έξοδα, ούτε οι απολυμένοι να είναι ικανοί να απαιτήσουν κάποια αποζημίωση. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στο γεγονός ότι ευνοούνται οι εργοδότες που παρανόμως απασχολούν ξένους εργάτες, αποκτώντας σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στον κλάδο έναντι των επιχειρήσεων που πράττουν νόμιμα και με βάση τους κανονισμούς της αγοράς, απασχολώντας το νομίμως αποδεκτό εργατικό δυναμικό και καταβάλλοντας τις απαραίτητες μισθολογικές και συνταξιοδοτικές εισφορές.

Ο τραπεζικός δανεισμός των αγροτών και η κατάληξη μέρους των εντατικών καλλιεργειών.

Είναι αποδεδειγμένο ότι οι μετανάστες κάλυψαν το δημοσιονομικό κενό που περιόριζε την αγροτική παραγωγή και έδωσαν το επιπλέον φθινό εργατικό δυναμικό που απαιτούνταν για την επιβίωση των μικρών εκμεταλλεύσεων και την περαιτέρω εξέλιξη και ανάπτυξη των εύρωστων γεωργικών καλλιεργειών, αποσοβώντας με τη συνδρομή τους μια πρόωπη κρίση της αγροτικής οικονομίας. Με τη μη αγροτική εργασία τους, οι ξένοι βοήθησαν στην αναβίωση του παραδοσιακού τρόπου ζωής των ελληνικών χωριών, την αποφυγή της ερήμωσης της υπαίθρου και τη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού. Η αυτοπεποίθηση που έδιναν τα σίγουρα και παραγωγικά ξένα εργατικά χέρια και οι συνήθειες της εποχής οδήγησαν ένα μεγάλο αριθμό των άπειρων

επαγγελματιών αγροτών στη λύση του τραπεζικού δανεισμού για την κάλυψη του κόστους επέκτασης της παραγωγής τους. Ωστόσο, η αύξηση του κόστους που

προέρχεται από την ισχυροποίηση της θέσης των πρώτων μεταναστών και της συνεπαγόμενης απαίτησης για ευθυγράμμιση των μεροκάματων ελλήνων και ξένων αλλά και η πτώση των τιμών των προϊόντων τους, έφερε σε δύσκολη θέση τους ιδιοκτήτες θερμοκηπίων και άλλων εντατικών καλλιεργειών. Μπροστά στον κίνδυνο μη πληρωμής των χρεών τους, οι έλληνες αγρότες εγκατέλειψαν την επιχειρηματική δραστηριότητα που τους έδινε η άλλοτε φθινή εργασία των ευρωπαϊών μεταναστών και επέστρεψαν στα χωράφια. Η άνοδος λοιπόν των μισθολογικών αξιώσεων των ξένων εργατών σε συνδυασμό με τον υπέρογκο δανεισμό των αγροτικών νοικοκυριών ανάγκασε ένα μέρος των γεωργών να περιορίσουν την παραγωγή και τις αναπτυξιακές τους προοπτικές, με σκοπό τη μείωση του αυξανόμενου κόστους παραγωγής και την επιβίωση της επιχείρησής τους¹⁴⁶.

Σα συμπέρασμα, οι μετανάστες έχουν δώσει την ενέργεια και τη δυναμική που χρειαζόταν η οικονομία για τη διατήρηση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης ή τον περιορισμό των συνεπειών μιας επερχόμενης κρίσης. Οι περισσότερες αρνητικές συνέπειες της παρουσίας των αλλοδαπών δεν οφείλονται άμεσα στην ύπαρξή τους, αλλά είναι αποτέλεσμα εξωτερικών παραγόντων που εκμεταλλεύονται τη δεινή θέση τους και την έλλειψη θεσμών προστασίας των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Είναι λοιπόν απαραίτητο να διευθετηθεί το συντομότερο δυνατόν το θέμα της παράνομης μετανάστευσης και εργασίας στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη. Κρίνεται επιτακτική η ανάγκη ύπαρξης μιας συνεπούς μεταναστευτικής πολιτικής που θα βελτιστοποιεί τους εθνικούς ανθρώπινους πόρους και θα προσδιορίζει το ρόλο των αλλοδαπών μέσα στο μελλοντικό πλαίσιο στρατηγικής για την ανάπτυξη.

¹⁴⁶ Δεληθανάση Μ., "Σωτήρια για τη γεωργία η <<εισβολή>> μεταναστών", Όπως παραπάνω

Συμπεράσματα.

Γενικά χαρακτηριστικά των μεταναστών.

Τα τελευταία 25 χρόνια, η Ελλάδα έχει υποστεί πολλές μεταβολές, οι περισσότερες των οποίων έχουν να κάνουν με το δυναμικό διεθνές περιβάλλον. Η σημαντικότερη ίσως, αλλαγή αναφέρεται στο είδος και το μέγεθος της μετανάστευσης. Από το 1989 και μετά, ο όρος μετανάστευση δεν αφορά τους Έλληνες που φεύγουν για να αναζητήσουν την τύχη τους στο εξωτερικό, αλλά αναφέρεται στους εκατοντάδες χιλιάδες ξένων που έφτασαν κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια, την Αφρική και την Ασία, για να γλιτώσουν από τις διώξεις και την πείνα.

Εκείνη την εποχή, η χώρα μας δέχτηκε ένα μεγάλο κύμα ξένων πολιτών, ως αποτέλεσμα οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών στις κομμουνιστικές δημοκρατίες που ακολούθησαν την πτώση της Ε.Σ.Σ.Δ.. Ο μεταναστευτικός πληθυσμός που έχει βρει κατάλυμα στη χώρα μας αντιπροσωπεύει ένα ποσοστό που ξεπερνά κατά πολύ το 10%¹⁴⁷ του συνολικού πληθυσμού και κατά τα 2/3 του κατάγεται από τη βαλκανική χερσόνησο. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αύξηση της ροής από την

¹⁴⁷ Βλέπε Πίνακα: Υπολογισμός του πληθυσμού των παράνομων μεταναστών, Σελίδα.

Αφρική και την Ασία δίνοντας σε συγκεκριμένες κοινότητες από αυτές τις περιοχές μια αυξημένη αναλογία επί του μεταναστευτικού πληθυσμού (Πακιστάν, Ινδία, Φιλιππίνες, Μπαγκλαντές, Συρία).

Σε γενικές γραμμές, οι αλλοδαποί που έρχονται στην Ελλάδα είναι νεότεροι από το γηγενή πληθυσμό και σε αρκετά καλή παραγωγική ηλικία. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι παντρεμένοι, έχουν πολλά παιδιά και συγκεντρώνονται στις αστικές περιοχές. Οι αφρικανοί και οι ασιάτες είναι συνήθως άντρες, οι υπήκοοι των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας συγκεντρώνουν μεγαλύτερους αριθμούς γυναικών και οι αλβανοί γράφουν ισορροπημένα ποσοστά αναλογίας των φύλων. Μιλώντας για τα επίπεδα εκπαίδευσης των ξένων κατοίκων της χώρας, οι πολίτες των χωρών της αναπτυγμένης Ευρώπης, της Αμερικής, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας και της Αφρικής παρουσιάζουν πολύ καλά επίπεδα εκπαίδευσης. Αντίθετα, οι βαλκάνιοι, οι ασιάτες και οι πολίτες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. έχουν τα λιγότερα εκπαιδευτικά προσόντα από όλο τον αλλοδαπό πληθυσμό.

Όσον αφορά την εργασία των μεταναστών, οι γεννημένοι στην Ευρώπη, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και την Αμερική παρουσιάζουν παρόμοια εργασιακά πρότυπα με τα ντόπιο πληθυσμό. Αυτό οφείλεται στη μακρόχρονη παραμονή των ομάδων αυτών στην Ελλάδα και τη προχωρημένη διαδικασία αφομοίωσης που έχουν υποβληθεί με το πέρασμα των ετών. Αντίθετα, οι νεοφερμένοι από την Ασία και την Αφρική βρίσκουν πιο εύκολα δουλειά από τους άλλους ξένους εργάτες και δουλεύουν σε επαγγέλματα δύσκολα και χειρονακτικά αντικαθιστώντας τους παλαιότερους αλλοδαπούς, οι οποίοι εγκαταλείπουν τα χωράφια και τα εργοστάσια και προσπαθούν να εξελιχθούν και να ακολουθήσουν τις εργασιακές συνήθειες των ελλήνων. Οι ξένοι εργάτες κερδίζουν λιγότερα χρήματα από τους ντόπιους αναλόγων προσόντων. Έρευνες δείχνουν ότι τόσο στον καιρό της κρίσης όσο και πριν από αυτή, 7 στους 10 μετανάστες λαμβάνουν αμοιβή χαμηλότερη από το διαμορφωμένο βασικό μισθό των ελλήνων εργαζομένων. Οι αλλογενείς εργαζόμενοι συγκεντρώνονται κυρίως στις κατασκευές, τη μεταποίηση, στο εμπόριο, τις επισκευές, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια, στη φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων στο σπίτι και στην

αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή. Πιο συγκεκριμένα, οι αλβανοί δουλεύουν στις κατασκευές και πολλοί από αυτούς έχουν γίνει εργολάβοι οικοδομών. Οι υπόλοιποι βαλκάνιοι και οι ανατολικοευρωπαίοι δουλεύουν σαν εργάτες στις κατασκευές, τη μεταποίηση και τα χωράφια, οι περισσότεροι ασιάτες εργάζονται στις βιομηχανίες και πολλοί από τους αφρικανούς ασχολούνται με το εμπόριο.

Τελειώνοντας με την απασχόληση των αλλοδαπών εργατών, τα ποσοστά ανεργίας τους είναι μικρότερα από των ελλήνων και των μεταναστών μικρότερα από αυτά των μεταναστριών. Οι αλβανοί, επιβεβαιώνοντας τα υψηλά επίπεδα αφομοίωσης τους στην ελληνική κοινωνία παρουσιάζουν παρόμοια ποσοστά ανεργίας με τους γηγενείς εργαζόμενους. Επίσης, οι υπήκοοι της Αμερικής, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας και της Ευρώπης παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Αντίθετα, οι ξένοι εργαζόμενοι από την Αφρική και την Ασία είναι οι πιο νεοφερμένοι και η ανάγκη τους για δουλειά δημιούργησε λιγότερες απαιτήσεις για το ύψος των μεροκάματων, την ασφάλιση και τις συνθήκες εργασίας. Οπότε, βρίσκουν ευκολότερα δουλειά και άρα καταγράφουν τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από όλους τους ξένους εργάτες. Όσον αφορά τα πιο πρόσφατα στοιχεία, τα τελευταία χρόνια η ανεργία των ξένων έχει αυξηθεί σημαντικά. Όπως φαίνεται, οι αλλοδαποί δεν κατάφεραν να ξεφύγουν από τη κρίση που μαστίζει την αγορά εργασίας και έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό μεγάλα τμήματα της ελληνικής κοινωνίας. Έτσι, η ανεργία των ξένων αυξήθηκε κατά 56,9% και η ελληνική κατά 55,5%. Τα ίδια ποσοστά δείχνουν την κοινή μοίρα ελλήνων και ξένων, την έκταση της αφομοίωσης αλλά και το κοινό τρόπο αντιμετώπισης των εργασιακών και των άλλων προβλημάτων των πληθυσμών αυτών.

Η θέση της Ελλάδας κατά την περίοδο εξέλιξης του φαινομένου και οι εθνικοί στόχοι των προηγούμενων δεκαετιών.

Η Ελλάδα, την περίοδο δημιουργίας και εξέλιξης του φαινομένου βρισκόταν εν αναμονή εξελίξεων που θα αναβάθμιζαν τη θέση της ή θα καταρράκωναν τις μελλοντικές προοπτικές της. Η χώρα μας χρειαζόταν επειγόντως φθηνό εργατικό δυναμικό για να περιορίσει τις πληθωριστικές πιέσεις και να

εκπληρώσει τους όρους ένταξης στην Ο.Ν.Ε.. Επιπρόσθετα, η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και τα υπέρογκα κόστη που αναφέρονταν στα έργα και τη διαχείρισή τους, απαιτούσαν μείωση του κόστους παραγωγής ως βασική προϋπόθεση για την ολοκλήρωσή τους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η νόμιμη και παράνομη μετανάστευση παρείχε στην ελληνική οικονομία τα προαπαιτούμενα για την επίτευξη των εθνικών στόχων της προηγούμενης δεκαετίας. Οι μετανάστες λοιπόν έχουν συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας, έχουν ενισχύσει τη συμμετοχή της χώρας στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις για την είσοδο στην Ο.Ν.Ε. και βοήθησαν στην ανάληψη και την επιτυχημένη ολοκλήρωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Ήταν τέτοια η συνεισφορά των αλλοδαπών εργατών στα παραπάνω επιτεύγματα, που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η αδράνεια της ελληνικής πολιτικής στην αντιμετώπιση του φαινομένου δεν ήταν αποτέλεσμα αδιαφορίας, αδυναμίας προσδιορισμού του προβλήματος, έλλειψης συντονισμού ή ανικανότητας. Τα στατιστικά δεδομένα και η μετέπειτα καθαρότερη ανάλυση των προηγούμενων δεκαετιών οδηγούν πολλούς αναλυτές στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη μεταναστευτικής πολιτικής ήταν μια απόφαση που συνειδητά πήραν οι πολιτικοί ταγοί της χώρας, με στόχο την εξασφάλιση των σταθερών ονομαστικών μισθών που θα διατηρούσαν χαμηλό το κόστος παραγωγής και θα αναχαιτίζαν τις πληθωριστικές πιέσεις των αρχών της δεκαετίας του 1990 που έτειναν να εξελιχθούν σε βόμβα για τα θεμέλια της οικονομίας και απομάκρυναν την προοπτική ολοκλήρωσης των ολυμπιακών έργων και της εισόδου της χώρας στην Ο.Ν.Ε.¹⁴⁸.

Παρόλα αυτά, και με τον αυξανόμενο αριθμό των αλλοδαπών να προκαλεί κοινωνικές και εργασιακές αντιπαραθέσεις, οι Ελληνικές Κυβερνήσεις παρουσίασαν 3 προγράμματα νομιμοποίησης στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν μια τάση μεταναστευτικής πολιτικής, να ξεκινήσουν την καταγραφή των ξένων υπηκόων και να προσδιορίσουν τα προβλήματα τα οποία έπρεπε σύντομα να αντιμετωπίσουν. Η εξέλιξη της διαδικασίας από το 1^ο

¹⁴⁸ Λιανού Θ., Καβουνίδη Τ., Όπως παραπάνω, σελ 149-150

πρόγραμμα της περιόδου 1997-1998, του οποίου βασική προτεραιότητα ήταν το σταμάτημα των ροών και η νομιμοποίηση των απελάσεων μέχρι το 3^ο κρίνεται θετική. Ωστόσο, πολλά προβλήματα παρουσιάζονται και κριτικές για ηθελημένα εμπόδια που αναγκάζουν τους μετανάστες να αλλάζουν το καθεστώς διαμονής και εργασίας και διαιωνίζουν την εκμετάλλευσή τους από τους εργοδότες, εξακολουθούν να υπάρχουν.

Η συνεισφορά των ξένων υπηκόων ανά την επικράτεια και ο βαθμός της αποδοχής τους.

Όπως έχουμε παρατηρήσει σε προηγούμενο κεφάλαιο, η συμβολή των αλλοδαπών κρίνεται θετική και κρίσιμη για την ελληνική αγορά εργασίας και την κοινωνία. Η αύξηση του Α.Ε.Π. και της κατανάλωσης, η βελτίωση της θέσης και της αμοιβής των ειδικευμένων ελλήνων εργαζομένων, η σταθεροποίηση του πληθωρισμού, η μείωση του κόστους παραγωγής, η επίδραση στο δημογραφικό πρόβλημα της χώρας και η ανάσα που οι ξένες εισφορές προσέφεραν στα συνταξιοδοτικά ταμεία είναι τομείς που έχουν επηρεαστεί

σημαντικά και χωρίς την παρουσία των αλλοδαπών θα είχαν παρουσιάσει πρόωρα τα έντονα δομικά προβλήματα που τους ταλανίζουν. Επίσης, η εξωτερική προσέλευση διόγκωσε το κάτω άκρο της κοινωνικής κλίμακας. Η ανάληψη αυτής της θέσης από τους αλλοδαπούς έδωσε την αίσθηση ή και την πραγματική δυνατότητα στα κατώτερα ελληνικά στρώματα να ανέβουν στην κοινωνική και επαγγελματική ιεραρχία. Η εκούσια λοιπόν ξένη κατοχή του κάτω άκρου της κοινωνίας μετακύλησε στις προσπάθειες της κατώτερης και μεσαίας τάξης την ευκαιρία να ανέλθουν και να βελτιώσουν τις επαγγελματικές και κοινωνικές προοπτικές τους¹⁴⁹. Από την άλλη, η τεχνολογική καθυστέρηση των

¹⁴⁹ Μαλούτας Θ., Εμμανουήλ Δ., Παντελίδου-Μαλούτα Μ., Αθήνα. Κοινωνικές δομές, πρακτικές και αντιλήψεις: Νέες παράμετροι και τάσεις μεταβολής 1980-2000. Ερευνητικό πρόγραμμα

επιχειρήσεων που οφείλεται στην προτίμηση των ελλήνων επιχειρηματιών να προσλαμβάνουν ξένους εργάτες παρά να επενδύσουν στην έρευνα και την καινοτομία, η επέκταση της άτυπης οικονομίας, η αύξηση της ανεργίας των ελλήνων ανειδίκευτων εργατών και η σταθεροποίηση των ονομαστικών μισθών είναι πράγματι, απόρροια και της αθρόας προσέλευσης φθηνών ξένων εργατικών χεριών. Ωστόσο, η αρνητική επίδραση των μεταναστών που πολλές φορές δεν οφείλεται σε αυτούς αλλά σε συμπεριφορές και παράγοντες που έχουν σα βάση λανθασμένα πρότυπα που προωθούνται στην ελληνική κοινωνία και επηρεάζουν τις σχέσεις των κοινοτήτων, δεν αναιρούν τη συμβολή των ξένων και το βασικό τους ρόλο στη διαμόρφωση της νέας εργασιακής και κοινωνικής πραγματικότητας.

Επιπρόσθετα, οι αλλοδαποί εργάτες έχουν συμβάλει σημαντικά στην επίλυση χρόνιων προβλημάτων της ελληνικής επαρχίας. Η φθηνή και ευέλικτη εργασία τους ήταν η βάση της αποφυγής μιας επικείμενης κρίσης της αγροτικής οικονομίας. Η βοήθειά τους στην επιβίωση των μικρών και την επέκταση των μεγάλων εκμεταλλεύσεων κρίνεται βασική και αναγκαία για τη συνέχιση κάθε είδους γεωργικής δραστηριότητας. Ο ρόλος του εργάτη για όλες τις δουλειές και η πολυεπίπεδη συνεισφορά τους ευεργέτησε τις ρημαγμένες κοινωνίες των απομακρυσμένων χωριών της υπαίθρου. Οι μετανάστες έδωσαν στον έλληνα αγρότη την αφορμή για να επανεξετάσει τη θέση της οικογένειάς του απέναντι στη γεωργική παραγωγή και να διαμορφώσει μια νέα στρατηγική επιβίωσης της επιχείρησής του, βοήθησαν στην εξειδίκευση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και την εύρεση του χαμένου εργασιακού ρόλου των γυναικών. Επιπλέον, η ξένη υποστήριξη επέτρεψε τη λειτουργία μεγάλου μέρους της μη αγροτικής οικονομίας που αφορά τις κατασκευές, τον τουρισμό, την εξυπηρέτηση στο σπίτι, τη συντήρηση του οδικού δικτύου και άλλων κρίσιμων δραστηριοτήτων που έχουν να κάνουν με την τοπική αγορά και τη διατήρηση ενός παραδοσιακού τρόπου ζωής που φάνταζε χαμένος πριν μερικά χρόνια.

Απόδειξη της παραπάνω συνεισφοράς είναι τα επίπεδα αποδοχής που

<<Κοινωνικές προϋποθέσεις για την αειφόρο ανάπτυξη της Αθήνας-Αττικής>>, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Μελέτες 2, Αθήνα 2006, σελ 340-342

απολαμβάνουν οι ξένοι υπήκοοι. Παρά την ανησυχία που προκάλεσαν τα κύματα των μεταναστών, οι άμυνες της κοινωνίας απέναντι στο άγνωστο και η αρνητική αντίδραση των αλλοδαπών, η αναγνώριση των θετικών επιπτώσεων της ξένης εργασίας είναι δεδομένη σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, ιδιαίτερα στους ηλικιωμένους. Είναι τέτοιο το μέγεθος της θετικής επίδρασης, ώστε τους έλληνες αγρότες απασχολεί πολύ περισσότερο η απώλεια εργατικού δυναμικού λόγω της εργασιακής μετακίνησης και της ανόδου των οικονομικών και κοινωνικών προσδοκιών των ξένων, παρά οι ζημιές που προκαλούνται από την απειρία ή τη συχνά απρόσεκτη συμπεριφορά των εργατών. Ωστόσο, την αρχική ενόχληση διαδέχεται η ανοχή και τέλος η θετική παραδοχή και των πλέον δύσπιστων, για τη σημαντική συνεισφορά των ξένων πολιτών στην αναδιάρθρωση της οικονομίας και τη διαμόρφωση της νέας κοινωνικής πραγματικότητας των τελευταίων 25 ετών.

Η λειτουργία της άτυπης οικονομίας και οι ευεργετημένοι των πληθυσμιακών μετακινήσεων.

Στη συνέχεια, η αναλογία παράνομων και νόμιμων μεταναστών και η τύχη των πρώτων έχουν απασχολήσει αρκετά την ελληνική κοινωνία και την πολιτική διαβούλευση μεταξύ των κομμάτων. Η εγκληματική δράση μέρους των αλλοδαπών, η αυξημένη ροπή των παράνομων προς αυτή τη δραστηριότητα και το ανεξέλεγκτο των ροών προκαλεί τα αντανακλαστικά του κοινωνικού συνόλου και κρίνει απαραίτητη την αντιμετώπιση του φαινομένου. Από τη μεριά τους, τα σωματεία των εργαζομένων υποστηρίζουν την καθιέρωση των δικαιωμάτων νομιμοποίησης των ξένων εργατών, στο βαθμό που αυτά δεν

απειλούν την ευημερία των απασχολούμενων και την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Είναι γεγονός ότι η ατελείωτη δεξαμενή της παράνομης μετανάστευσης που τροφοδοτεί με φθινό εργατικό προσωπικό το θεσμό της

παραοικονομίας μπορεί να λειτουργήσει ανταγωνιστικά και να αφαιρέσει μέρος της λειτουργίας της επίσημης οικονομίας, ευνοώντας την αύξηση της ανεργίας

και την καθοδική πορεία των ονομαστικών μισθών των μελών των εργατικών ενώσεων. Παρόλα αυτά, η συντριπτική πλειοψηφία των συνδικαλιστικών φορέων και της κοινωνίας βλέπει με καλό μάτι την προσπάθεια νομιμοποίησης και τον περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης. Ωστόσο, κάποιες παρατηρήσεις επί του θέματος είναι απαραίτητο να γίνουν. Πρώτον, η όποια κίνηση νομιμοποίησης των εκατοντάδων χιλιάδων παράνομων αλλοδαπών, όσο δίκαιη και αν είναι, πρέπει να έχει εξετάσει την πιθανότητα υποκατάστασης των ντόπιων από το νεοεισερχόμενο στην αγορά αλλοδαπό δυναμικό και να έχει προτείνει λύσεις ομαλής εισόδου των ξένων στην επίσημη οικονομία. Η σύνδεση της νομιμοποίησης με την έξοδο πολλών, χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος, εργατών από την αγορά και η μείωση των μισθών θα προκαλέσει εργασιακές συγκρούσεις και κοινωνικές αναταραχές. Δεύτερον, τα παραπάνω προβλήματα νομιμοποίησης και το μέγεθος της μαύρης οικονομίας οδηγεί τις κυβερνήσεις στην αδράνεια και τη μη λύση. Οι μετανάστες καταλήγουν να είναι ένας σημαντικός παράγοντας της λειτουργίας της μαύρης οικονομίας. Η ανεργία και η μειωμένη δραστηριότητα που τείνουν να εξελιχθούν σε δομικό πρόβλημα της οικονομίας, έχουν βρει λύση στη διογκωμένη λειτουργία της άτυπης οικονομίας. Η παραοικονομία απασχολεί το πλεονάζων ντόπιο και ξένο εργατικό δυναμικό που δε μπορεί να απορροφήσει ο επίσημος τομέας. Πέρα από την εκμετάλλευση, την εισφοροδιαφυγή και την έλλειψη ελέγχου, στα χρόνια του Μνημονίου, ο ανεπίσημος τομέας κρίνεται το αποκούμπι της ελληνικής οικονομίας και για αυτό οι εκάστοτε κυβερνήσεις προτιμούν να κρύψουν σε αυτόν την ανεργία, την παράνομη μετανάστευση και άλλα κρίσιμα θέματα της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. Τρίτον, λόγω της αυξανόμενης ανεργίας, της δυσκολίας εύρεσης εργασίας και της υψηλής φορολογίας πολλοί ξένοι υπήκοοι προτιμούν να βρουν δουλειά στην άτυπη οικονομία. Έτσι, παράνομοι αλλά και νόμιμοι μετανάστες έχουν κίνητρα να αποποιηθούν τη νομιμότητά τους και να μετακινηθούν στην παρανομία για λόγους επιβίωσης και ευκολότερη εύρεση εργασίας. Σε μεγάλο βαθμό, η παραοικονομία θα γίνει η απάντηση στον υπερπροστατευτισμό και τους όρους των διεθνών οργανισμών και θα αποτελέσει τον αποσβεστήρα στους κοινωνικούς κραδασμούς που θα προκαλέσει ο ανταγωνισμός του ντόπιου εργατικού δυναμικού με το

ανειδίκευτο αλλά και το εξελεγμένο ειδικευμένο ξένο προσωπικό¹⁵⁰.

Τελειώνοντας με τα συμπεράσματα, είναι απαραίτητη μια ανάλυση της δημογραφικής επίδρασης του ξένου πληθυσμού. Η μετανάστευση φαντάζει ως κάποια λύση στα αδιέξοδα που δημιουργεί η αυξανόμενη γήρανση του ευρωπαϊκού και ελληνικού πληθυσμού. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, ο δείκτης των ηλικιωμένων¹⁵¹ στην Ε.Ε. και την Ελλάδα θα συνεχίσει να αυξάνεται τα επόμενα χρόνια, ως αιτία των χαμηλών ποσοστών γεννήσεων των ευρωπαϊκών χωρών. Ο ευρωπαϊκός δείκτης γήρανσης, από το 25,92% του 2010, θα ανέβει στο 38,33% το 2030 και πιθανών να φτάσει στο 50,16% το

2050. Για τη χώρα μας, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 28,41% για το 2010, 37,74% για το 2030 και 57,45% για το 2050¹⁵². Σύμφωνα με αυτές τις εκτιμήσεις, ο αριθμός των ηλικιωμένων ως προς το παραγωγικό δυναμικό θα αυξηθεί τόσο, που θα υπάρχουν δυο ή και ένας εργαζόμενος για να καλύψει τις δικές του

ανάγκες και τις ασφαλιστικές απαιτήσεις ενός συνταξιούχου. Η επικείμενη γήρανση του εργατικού δυναμικού θα προκαλέσει τις αντοχές των ευρωπαϊκών συστημάτων κοινωνικής προστασίας, θα μειώσει το παραγόμενο και το κατά κεφαλήν προϊόν επηρεάζοντας αρνητικά και ίσως ανεπανόρθωτα το βιοτικό επίπεδο και την ευημερία της ευρωπαϊκής και της ελληνικής κοινωνίας. Την όλη κατάσταση έρχονται να διορθώσουν, εν μέρει, οι μετανάστες με τα εκατομμύρια των παραγωγικών ανθρώπων που αναμένουν στα νότια και ανατολικά σύνορα της Ευρώπης μια ευκαιρία να περάσουν απέναντι και να μπουν στα γρανάζια της ευρωπαϊκής οικονομικής μηχανής.

Συνεπώς, με βάση τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και τις κατευθύνσεις των κυβερνητικών πολιτικών της Ευρώπης, η μετανάστευση τείνει να γίνει ένα σύστημα εξεύρεσης εργατικής δύναμης, εξασφαλίζοντας στον κατάλληλο τόπο και χρόνο, τους απαραίτητους πόρους στους παραγωγούς της περιοχής. Η

¹⁵⁰ Baldwin-Edwards M., Safilios-Rothchild C., Όπως παραπάνω, p 218-219

¹⁵¹ Αναφέρεται στο ποσοστό του προβλεπόμενου αριθμού ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω ως ποσοστό του προβλεπόμενου αριθμού ατόμων παραγωγικής ηλικίας μεταξύ 15 και 64 ετών.

¹⁵² Projected old-age dependency ratio, Code: tsdde511, Eurostat, October 17, 2013

παγκοσμιοποίηση, οι εισοδηματικές και μισθολογικές διαφορές και οι περιφερειακές συγκρούσεις έρχονται να αποτελέσουν την καλύτερη δικαιολογία και αφορμή για τη μετακίνηση πληθυσμών από χώρα σε χώρα, με απώτερο σκοπό τη συσσώρευση του κατάλληλου κεφαλαίου σε συγκεκριμένα κέντρα αποφάσεων, τη διασφάλιση της παραγωγής, της λειτουργίας των παραγωγικών μονάδων και της κερδοφορίας των επιχειρηματιών¹⁵³.

¹⁵³ Καρασαββόγλου Α., Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Όπως παραπάνω, σελ 215-216

Προτάσεις χάραξης μεταναστευτικής πολιτικής.

Ο καθορισμός της παραμονής των μεταναστών που ήδη βρίσκονται στην Ελλάδα. Οι προσπάθειες για την ένταξη των πρώτων μεταναστών και η χορήγηση ελληνικής υπηκοότητας στα παιδιά. Όπως έχουμε ξαναδεί, οι πολιτικές μεταβολές των τελών της δεκαετίας του 1980 και οι κοινωνικές ανακατατάξεις που ακολούθησαν, οι οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων 15 χρόνων, η παγκοσμιοποίηση, οι συγκρούσεις στις διάφορες περιοχές του πλανήτη και η οικονομική κρίση του 2008 συνέβαλαν στη μετακίνηση μεγάλων αριθμών ξένου δυναμικού στις χώρες της Ε.Ε.. Η Ελλάδα και οι υπόλοιπες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου είναι οι πρώτες που συναντούν τα καραβάνια των προσφύγων και των υπόλοιπων μεταναστών από την Ασία, την Αφρική, την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια και έχουν χρησιμοποιηθεί σαν η αίθουσα αναμονής των εργατών που χρειάζεται ο Βορράς για να συνεχίσει την οικονομική του πορεία. Ωστόσο, τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα αυτών των κρατών, η ανικανότητα διαχείρισης του ζητήματος και απορρόφησης των ξένων πολιτών, η αύξηση της ξενοφοβίας του ρατσισμού και η συνακόλουθη άνοδος των ακροδεξιών σχηματισμών αποδεικνύουν ότι η Ευρώπη δεν μπορεί πλέον να εθελotuφλεί και να κρύβει το ζήτημα της μετανάστευσης κάτω από το χαλάκι της εξώπορτας, που στην ουσία είναι οι μεσογειακές χώρες της Ε.Ε.. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη μια εκ νέου παρατήρηση του θέματος και η διαμόρφωση μιας συνεπούς μεταναστευτικής πολιτικής τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Όσον αφορά τη χώρα μας, η Ελλάδα οφείλει να διορθώσει τις ακαμψίες της πρώιμης πολιτικής της επί του θέματος και πάντα σε συνεργασία με τους ευρωπαίους εταίρους της, να διαμορφώσει ένα πλαίσιο πολιτικής που να υπολογίζει και να ικανοποιεί όλες τις παραμέτρους που αφορούν την ελληνική κοινωνία και τους ξένους που επέλεξαν τη χώρα ως μόνιμο τόπο διαμονής.

Είναι γεγονός ότι το θέμα των ξένων υπηκόων έχει πολλές διαστάσεις και μια πολιτική αντιμετώπισης του ζητήματος πρέπει να είναι τουλάχιστον πολύεπίπεδη. Ωστόσο, μια πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης πρέπει να

ασχολείται με τους αλλοδαπούς που ήδη βρίσκονται στη χώρα. Για όσους βρίσκονται χρόνια στην Ελλάδα και λόγω δυσκαμψίας του νόμου ή οικονομικών και εργασιακών συνθηκών δεν έχουν αποκτήσει μια μόνιμη νόμιμη υπόσταση, το κράτος υποχρεούται να δώσει την ευκαιρία να ζήσουν σε καθεστώς μακροχρόνιας νομιμότητας. Η ευκολότερη έκδοση <<άδειας επί μακρόν διαμένοντος>> σε όσους ζουν στην Ελλάδα για διάστημα μεγαλύτερο της πενταετίας θα έχει πολλαπλά ευεργετήματα καθώς θα απομακρύνει αυτούς τους ανθρώπους από το περιθώριο της κοινωνίας και θα επιταχύνει την ενσωμάτωσή τους, θα τους δίνει την ευκαιρία να εργαστούν νόμιμα στην Ελλάδα ή το εξωτερικό και θα βοηθήσει την οικονομία με τους φόρους και τις εισφορές που αυτοί θα καταβάλουν ως συνέπεια της καταγραφής και της νομιμοποίησής τους. Επιπρόσθετα, η έκδοση μιας κάρτας που να εγγυάται την παραμονή και εργασία των ξένων πολιτών και η κατάργηση των πολλών και διαφορετικής διάρκειας καρτών θα συμβάλει στον περιορισμό της γραφειοκρατίας και τη μείωση των κρατικών δαπανών. Επίσης, θα κατευθύνει τους μετανάστες στο να διατηρήσουν μια σταθερή νόμιμη υπόσταση, χωρίς τον κίνδυνο λήξης της κάρτας και εισόδου τους στην παρανομία, βοηθώντας τους να αποδεχτούν την αξία της αναγνώρισης των θεσμών και της τήρησης των νόμων, ως βασική προϋπόθεση μιας εφήμερης ζωής.

Προχωρώντας στην ανάλυση των πληθυσμών που βρίσκονται στη χώρα, μια σοβαρότερη και αποτελεσματικότερη προσπάθεια κοινωνικοοικονομικής ένταξης αυτών των ανθρώπων κρίνεται αναγκαία. Η δράση που στοχεύει προς αυτή την κατεύθυνση απαιτεί πολιτικές που να κατοχυρώνουν και να προστατεύουν τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων ξένων χωρών στην εργασιακή και κοινωνική τους ζωή. Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης των αλλοδαπών οφείλουν να αναβαθμίσουν τις ικανότητες

τους, να μηδενίσουν τις πιθανότητες απώλειας εργασίας και να βελτιώσουν τις

προοπτικές μόνιμης επαγγελματικής αποκατάστασης και ταυτόχρονης κοινωνικής ενσωμάτωσης. Επιπρόσθετα, η παιδεία, όπως η εργασία και η υγεία, αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες κοινωνικής αφομοίωσης των ξένων πολιτών στη χώρα υποδοχής. Οπότε, η ευκολότερη είσοδος στα σχολεία, η προστασία από διακρίσεις και μια εκπαιδευτική διαδικασία που να λαμβάνει υπόψη και τις ανάγκες των αλλοδαπών παιδιών πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα του Υπουργείου Παιδείας και των υπόλοιπων εκπαιδευτικών θεσμών της χώρας. Τέλος, η ανεμπόδιστη είσοδος στα νοσοκομεία και η εξασφάλιση κονδυλίων για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη του συνόλου τουλάχιστον, των νόμιμων αλλοδαπών και των οικογενειών τους, μπορεί να αποτελέσει ένα επιπλέον βήμα για μια συνεπή πολιτική προς την ολοκλήρωση της διαδικασίας ένταξης των ξένων υπηκόων στον κοινωνικό ιστό της χώρας.

Μιλώντας για τους νεοεισερχόμενους και συνήθως παράνομους αλλοδαπούς όπου οι δεσμοί με την Ελλάδα είναι ασθενείς, η επιστροφή στη χώρα καταγωγής τους θα πρέπει να εξετάζεται σαν κύρια επιλογή. Όμως, κάτι τέτοιο προϋποθέτει την αгаστή διακρατική συνεργασία, την εξασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων ζωής και αξιοπρέπειας του επιστρέφοντα από τις χώρες προέλευσης και αποκλείει την πιθανότητα επαναπατρισμού στους υπηκόους χωρών που μαστίζονται από αναταραχές, εμφυλίους και κάθε είδους συγκρούσεις¹⁵⁴. Σε αυτή την περίπτωση, η απόφαση παραμονής είναι μονόδρομος για τις ελληνικές αρχές. Ωστόσο, πρέπει να εξετασθεί το καθεστώς παραμονής αυτών των ανθρώπων χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος σύλληψης ή επ' αόριστον κράτησής τους, με όρους που να εγγυώνται την ομαλή διαμονή και να μην οδηγούν στην εξαθλίωση των προσφύγων αλλά και των πολιτών που συνυπάρχουν με αυτούς. Ίδια τύχη πρέπει να έχουν και τα θύματα του σωματεμπορίου. Οι γυναίκες και τα παιδιά που μπλέκονται στα δίκτυα της πορνείας ή των κυκλωμάτων εμπορίας οργάνων πρέπει να τυχαίνουν της προστασίας του νόμου και να αποκτούν ασυλία από την απέλαση, που πιθανότατα θα τις οδηγούσε στα ίδια παράνομα και επικίνδυνα μονοπάτια. Αντίθετα με τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, στην Ελλάδα δεν υπάρχει

¹⁵⁴ Τέτοιες είναι η Συρία, η Σομαλία, η Λιβύη και άλλες χώρες της Ασίας και της Αφρικής όπου οι πολίτες τους διώκονται και αναζητούν άσυλο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

μέριμνα για τη νομική προστασία των παραπάνω ευάλωτων ατόμων, τα οποία συχνά κάθονται στο εδώλιο του κατηγορουμένου και δικάζονται ως μέλη των συμμοριών που τα εκμεταλλεύονται. Είναι απαραίτητο να ψηφισθεί από τη Βουλή το κατάλληλο Σχέδιο Νόμου που να καταδικάζει τους πραγματικούς κακοποιούς που κερδίζουν από τη παράνομη δράση, να παγώνει τις διαδικασίες απέλασης και να προστατεύει τη ζωή και την αξιοπρέπεια των θυμάτων των κυκλωμάτων.

Συνεχίζοντας με τη μελέτη λύσεων των μεταναστευτικών ομάδων που βρίσκονται στη χώρα, δεδομένη πρέπει να θεωρείται η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας στα παιδιά των μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το Χλέτσο¹⁵⁵, η πρώτη γενιά μεταναστών δεν ενσωματώνεται ποτέ στην κοινωνία υποδοχής. Αντίθετα, οι επόμενες γενιές αφομοιώνονται σε τέτοιο βαθμό που θεωρούνται ολοκληρωμένοι πολίτες της χώρας υποδοχής και ελάχιστα διαφέρουν από τους γηγενείς κατοίκους. Τα παιδιά και τα εγγόνια των πρώτων ξένων που έφτασαν στη χώρα από το 1989 και μετά, θα αποκτήσουν ελληνική παιδεία, κουλτούρα και θα ειδικευτούν στα ίδια με τους Έλληνες παιδιά. Οποιαδήποτε προσπάθεια αποφυγής παραχώρησης της υπηκοότητας σε αυτά θα έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για το σύνολο της χώρας. Πρώτον, θα

¹⁵⁵ Χλέτσος Μ., Η πολιτική οικονομία της μετανάστευσης, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, Απρίλιος 2002, σελ 35

δημιουργήσει μια νέα γενιά ανθρώπων με περιορισμένα δικαιώματα και έντονο το αίσθημα της αδικίας και της άνισης αντιμετώπισής τους από το κράτος. Αυτή η γενιά θα αμφισβητήσει τους θεσμούς της κοινωνίας, θα είναι σε διαρκή σύγκρουση με αυτούς και κατά πάσα πιθανότητα θα καταλήξει να διάγει τον παράνομο και περιθωριακό βίο των προγόνων της. Δεύτερον, μεγάλο μέρος των μεταναστών θα απορρίψουν το περιθωριακή θέση που τους προσφέρει η άρνηση χορήγησης ιθαγένειας και θα αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό, στερώντας την Ελλάδα από πολύτιμο και ειδικευμένο δυναμικό το οποίο εκπαιδεύτηκε με δημόσιες δαπάνες για να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες και να αποτελέσει το μελλοντικό πολλαπλασιαστή της χώρας¹⁵⁶.

Η αντιμετώπιση της παραοικονομίας, η ρύθμιση του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ των κοινοτήτων και ο συντονισμός των φορέων.

Όσον αφορά την παραοικονομία, η έλλειψη καινοτομιών και η τεχνολογική στασιμότητα των επιχειρήσεων διατηρούν την αναγκαιότητα για φθηνό ανειδίκευτο δυναμικό και ανανεώνουν τις συνθήκες επέκτασης της μαύρης οικονομίας. Με βάση το πάνω, η κρατική πολιτική υποχρεούται να προωθήσει διαρθρωτικές αλλαγές που να οδηγούν σε σύγχρονες παραγωγικές τεχνικές και να ευνοούν την εξέλιξη και τη λειτουργία των επιχειρήσεων σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα ανάπτυξης, περιορίζοντας σε σημαντικό βαθμό το ρεύμα που τροφοδοτεί τις συγκεκριμένες δραστηριότητες. Η σχέση αυτή μπορεί να γίνει αμφίδρομη καθώς η μείωση της δράσης της άτυπης οικονομίας μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά ως προς τον αριθμό των παράνομων μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα. Βασική προϋπόθεση των ροών αυτών είναι η ελπίδα ή η πληροφορία ότι ένας μεγάλος αριθμός των μη νόμιμα εισερχόμενων βρίσκει δουλειά στον ανεπίσημο τομέα της οικονομίας. Σαν αποτέλεσμα, η καταπολέμηση της μαύρης οικονομίας και η δυσκολία εύρεσης εργασίας σε αυτόν τον τομέα θα αποτρέψει τις χιλιάδες των αλλοδαπών να περάσουν τα ελληνικά σύνορα ή θα εκτρέψει τις ροές σε χώρες που μπορούν ευκολότερα να απορροφήσουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό. Επίσης, επιδοτούμενα

¹⁵⁶ Παπαστεργίου Β., Τάκου Ε., Όπως παραπάνω, σελ 51-54

προγράμματα απασχόλησης και επιχειρηματικής δράσης, η μείωση της φορολογίας των εταιρειών που διατηρούν ή και αυξάνουν το προσωπικό τους και άλλα μέτρα επέκτασης της οικονομικής δραστηριότητας και μείωσης της ανεργίας πρέπει να εφαρμοστούν για να δώσουν στον επίσημο τομέα τη δυνατότητα να απορροφήσει το πλεονάζον εργατικό δυναμικό που μέχρι τώρα απασχολούσε η άτυπη οικονομία. Συνεπώς, είναι απαραίτητο η μεταναστευτική πολιτική να αποτελέσει μέρος της πολιτικής ρύθμισης και ανάπτυξης του ντόπιου και αλλοδαπού δυναμικού, προκειμένου να υπάρξει σύγκλιση εθνικών επιδιώξεων και διεθνών οικονομικών εξελίξεων.

Ακόμη, η αντικατάσταση των ημεδαπών ανειδίκευτων εργατών από τους φθηνότερους ξένους και ο εντεινόμενος ανταγωνισμός ανάμεσα στους ειδικευμένους Έλληνες και ξένους εργαζόμενους και επιχειρηματίες, μπορεί να οδηγήσει σε μια εσφαλμένη αντίληψη εθνοτικής σύγκρουσης και να γίνει εστία πρόκλησης αναταραχών. Όπως και πάνω, η άσκηση μιας παρεμβατικής πολιτικής που να διορθώνει τα κακώς κείμενα και να ρυθμίζει τις παραμέτρους του προβλήματος κρίνεται δεδομένη. Οι προστατευμένοι επιχειρηματίες οφείλουν να λειτουργήσουν με βάση τις αρχές του δικαίου, του υγιούς ανταγωνισμού και να αναλάβουν το δικό τους μερίδιο ευθύνης. Αυστηρότερα πρόστιμα πρέπει να επιβάλλονται σε αυτούς που απασχολούν παράνομα μετανάστες ή ντόπιους και διαχρονικά κερδίζουν από τους χαμηλότερους μισθούς και τον αθέμιτο ανταγωνισμό που προκαλεί η εκμετάλλευση των ευάλωτων της κοινωνίας. Οι νόμοι του κράτους πρέπει να τιμωρούν την εισφοροδιαφυγή και να κατοχυρώνουν για όλους τα αναφαίρετα δικαιώματα εργασιακών και ασφαλιστικών παροχών. Τέλος οι ελεγκτικοί μηχανισμοί οφείλουν να είναι αδιάβλητοι και τα πρόστιμα που επιβάλλονται να πληρώνονται, ώστε οι πρακτικές φοροδιαφυγής και παράνομης απαλλαγής από τις κάθε είδους υποχρεώσεις, να γίνονται παραδείγματα αποφυγής και όχι μίμησης.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τα πάνω και την επιτυχία των μέτρων που καθορίζουν τη διαμονή των ξένων στην Ελλάδα, τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και τη συνύπαρξή τους με το ντόπιο στοιχείο είναι η συνεργασία

όλων των φορέων που έχουν αναλάβει το έργο της αντιμετώπισης των ζητημάτων που αναδύθηκαν από την είσοδο των αλλοδαπών στη χώρα. Έρευνες οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο κρατικός μηχανισμός και η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει την υποδομή και τη γνώση, ούτε έχουν εκπαιδεύσει το δυναμικό τους στο βαθμό εκείνο που απαιτεί η κινητοποίηση της διοίκησης για ένα θέμα του μεγέθους της μετανάστευσης. Οι παραπάνω υπηρεσίες πρέπει να στελεχωθούν με επαρκές και κατάλληλα ειδικευμένο προσωπικό που να γνωρίζει το θέμα και να δίνει τις σωστές λύσεις σε μικρό χρονικό διάστημα. Δε θα ήταν υπερβολική η πρόταση για σύσταση ενός Υφυπουργείου Μετανάστευσης. Αυτό θα μπορούσε να υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών και θα αναλαμβάνει τη διεύθυνση θεμάτων που αναφέρονται στη διαβίωση ενός εκατομμυρίου και πλέον πολιτών. Η πολιτική αυτή κίνηση θα αναδείκνυε τις προθέσεις της Ελλάδας για μια σοβαρότερη αντιμετώπιση του προβλήματος και θα δημιουργούσε ένα θεσμό που θα αναλάμβανε το δύσκολο έργο του συντονισμού των πολλών και διαφορετικών φορέων που έχουν συγκροτηθεί για την εξυπηρέτηση και επίλυση των μεταναστευτικών θεμάτων.

Διευθετώντας τις ροές των μεταναστών που θέλουν να εισέλθουν στην Ελλάδα. Η φύλαξη των συνόρων και η ανάπτυξη των περιοχών προέλευσης των αλλοδαπών.

Μιλώντας για τους μετανάστες που προσπαθούν να εισέλθουν στη χώρα, η αρχική αντίδραση της Ελλάδας και των υπόλοιπων χωρών της Ε.Ε., να φυλάξουν τα σύνορα τους και να κατοχυρώσουν τα

δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών είναι σωστή, αν και όχι αρκετή για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο. Η Επιχείρηση "Ασπίδα" και η συνδρομή της FRONTEX μείωσαν τις ροές, ανακούφισαν τα ελληνοτουρκικά χερσαία και υδάτινα σύνορα και έδωσαν την αίσθηση ελέγχου της καταστάσεως στις δυνάμεις φύλαξης. Παρόλα αυτά, οι αιτίες που γεννούν την ανάγκη φυγής των

μεταναστών από τις πατρογονικές εστίες δεν έχουν καμιά σχέση με τη φρούρηση των ελληνικών ή των ευρωπαϊκών συνόρων. Τα караβάνια των ξένων δε μειώθηκαν, απλώς παρέμειναν στα περίχωρα της Κωνσταντινούπολης και τα παράλια της Μικράς Ασίας περιμένοντας μια νέα ευκαιρία εισόδου που θα τους προσέφερε η χαλάρωση των μέτρων φρούρησης στην Ελλάδα ή το πέρασμα μέσω των λιγότερο καλά φυλασσόμενων βουλγαρικών περασμάτων. Συμπερασματικά, η φύλαξη των συνόρων είναι αναφαίρετο δικαίωμα της Ελλάδας. Ωστόσο, η εμμονή των εθνικών προσπαθειών σε αυτή την τακτική θα έχει βραχυχρόνια μόνο αποτελέσματα, θα απορροφήσει πόρους που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε άλλες πιο αποτελεσματικές μεθόδους και δεν πρόκειται να προσφέρει μια πρακτική και ορθολογική λύση.

Πως μπορεί όμως να αντιμετωπιστεί η μετακίνηση των πληθυσμών αυτών; Κατά την άποψη των περισσότερων ερευνητών, η καλύτερη λύση έχει να κάνει με τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Η μείωση της απασχόλησης που οφείλεται στην κρίση των τοπικών ή περιφερειακών αγορών της Ασίας, συνδυαζόμενη με το αυξημένο εργατικό δυναμικό δημιουργεί μια κατάσταση εργασιακής ανασφάλειας και οδηγεί τα εκατομμύρια των ανέργων στις ακτές της Μεσογείου. Επιπλέον, η φτώχεια και η εξαθλίωση τείνουν να γίνουν συνώνυμα της ζωής των κατώτερων και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων των κρατών της Αφρικής και της Ασίας. Τα παραπάνω έντονα προβλήματα συχνά καταλήγουν σε κοινωνικές συγκρούσεις και εμφύλιες ή περιφερειακές συρράξεις που αποσκοπούν στην αναδιανομή του πλούτου. Ο διεθνής παράγοντας δεν είναι άμοιρος ευθυνών και αποτελεί την καθοριστική παράμετρο που επηρεάζει τις κοινωνικές μεταβολές και υποδαυλίζει τις συγκρούσεις. Είναι σημαντικό, οι μεγάλες δυνάμεις να βοηθήσουν προς την καθιέρωση της ειρήνης και της σταθερότητας της Αφρικής και της Ασίας. Οι Η.Π.Α., η Ρωσία, η Κίνα, η Ε.Ε. και οι υπόλοιποι δυναμικοί σχηματισμοί του πλανήτη οφείλουν να πάψουν τα παιχνίδια κυριαρχίας και επιβολής πάνω στις πλουτοπαραγωγικές πηγές αυτών των περιοχών, καταδικάζοντας τα φτωχά κράτη στην υπανάπτυξη και το μαρασμό. Μια ειλικρινή συνεργασία των ισχυρών της Γης με απώτερο σκοπό την ειρήνευση και την ενδυνάμωση των οικονομιών των φτωχών χωρών θα μπορούσε να

αποτελέσει ένα πρώτο βήμα προς την πρόοδο και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων των περιοχών αυτών. Η παροχή οικονομικής βοήθειας θα βοηθούσε τις κυβερνήσεις των αδυνάτων στα πρώτα βήματα προς την ανάπτυξη. Επιπλέον, η προώθηση επενδύσεων από τον αναπτυγμένο κόσμο στις μειονεκτικές περιοχές, η παροχή υλικού και τεχνογνωσίας απαραίτητης για την επανεκκίνηση της οικονομικής δράσης κρίνεται σημαντική για την επίτευξη ευημερίας που να κρατά τους ανθρώπους αυτούς στον τόπο

καταγωγής τους και να μην τους αναγκάζει σε μετακίνηση στις γειτονικές περιοχές ή τις αναπτυγμένες αγορές της Ευρώπης και της Αμερικής. Η Ελλάδα, ως μέλος της Ε.Ε., οφείλει να είναι αρωγός σε αυτές τις προσπάθειες και με τις δικές της δυνάμεις να οδηγήσει σε πολιτικές που να ευνοούν τη συνεργασία και να παρουσιάζουν την πρόοδο των υπανάπτυκτων περιοχών ως τη μόνη προϋπόθεση για την εξάλειψη των μεταναστευτικών ροών και τη συνολική ευημερία του πλανήτη.

Το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης.
Όπως ορίζει και το Σύνταγμα των Ελλήνων, η χώρα μας οφείλει να σεβαστεί το δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση των ξένων πολιτών. Τα μέλη των οικογενειών των ξένων εργαζόμενων πρέπει να γίνονται δεκτά και τα κριτήρια επιλογής να είναι λιγότερο αυστηρά και περισσότερο σαφή. Έτσι, θα αποφεύγονται οι παρερμηνείες και θα εξαλείφονται οι πιθανότητες απόρριψης της αίτησης λόγω των κωλυμάτων που προκαλεί η πολυπλοκότητα των όρων αποδοχής. Συνακόλουθη των παραπάνω πρέπει να θεωρείται η χορήγηση κάρτας εργασίας (Αν δεν έχουν ενοποιηθεί οι κάρτες διαμονής και εργασίας σε μια) στα νεοεισερχόμενα μέλη. Σε αντίθετη περίπτωση, η αποδοχή της εισόδου στη χώρα των μελών των αλλοδαπών οικογενειών συνοδευόμενη από την άρνηση χορήγησης εργασιακών δικαιωμάτων, θα τους οδηγήσει στην παραοικονομία και θα ανεβάσει τα ποσοστά της μαύρης εργασίας και της

εκμετάλλευσης που αυτή συνεπάγεται¹⁵⁷.

Η διακρατική συνεργασία είναι ο μοναδικός δρόμος που πρέπει να ακολουθήσουν οι ευρωπαϊκές χώρες εάν θέλουν να διευθετήσουν το θέμα της εντεινόμενης μεταναστευτικής κίνησης προς αυτές. Μια συνολικότερη ανάλυση, αποδεικνύει τη μαζικότητα του φαινομένου και την άμεση ανάγκη συνεργασίας των κρατών με στόχο τη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου που να προτείνει λύσεις για το ζήτημα της μετανάστευσης. Τα κράτη της Νότιας Ευρώπης πρέπει να πιέσουν προς την κατεύθυνση της ανακατανομής των βαρών, ζητώντας αναθεώρηση της συνθήκης του Δουβλίνο 2 και την επέκταση της συνδρομής των υπόλοιπων κρατών πέρα από τις καθιερωμένες χορηγίες για τη φιλοξενία ξένων υπηκόων. Επιπλέον, τα προβλήματα που προκύπτουν στις συνεργασίες μεταξύ των χωρών¹⁵⁸, επιβάλλουν την αναβάθμιση του ρόλου της Ε.Ε. και την ανάμιξή της στα θέματα που απασχολούν τα κράτη-μέλη, με σκοπό την επίλυση των όποιων διαφορών και την ομαλή συνεργασία των μερών στην προσπάθεια καταμερισμού των υποχρεώσεων και των ωφελειών που αναλογούν σε κάθε χώρα και σχετίζονται με το φλέγον θέμα της μετανάστευσης.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι τα τελευταία χρόνια, όλα τα κράτη της Ε.Ε. έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Αυτό, σε συνδυασμό με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την προοπτική διεύρυνσης της Ένωσης δημιουργεί την αναγκαιότητα χάραξης μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής που να σέβεται τις ιδιαιτερότητες και να προσαρμόζεται στις ανάγκες κάθε κράτους-μέλους χωριστά. Η Ευρώπη πρέπει να επανεξετάσει τη στάση της απέναντι στις χώρες που σηκώνουν το μεγαλύτερο βάρος και να διαμορφώσει ένα νέο πλαίσιο αλληλεγγύης για αυτές. Η Ελλάδα, η Ιταλία, η Ισπανία, η Κύπρος,

¹⁵⁷ Baldwin-Edwards M., "An analytical commentary on the Greek immigration bill, 2000", Mediterranean Migration Observatory Working Paper. No 1, February 2001, p 10

¹⁵⁸ Κλασικό παράδειγμα είναι το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Επανεισδοχής. Η συνεργασία των δυο κρατών είναι επιφανειακή, η Τουρκία δεν τηρεί τα συμφωνηθέντα και αρνείται στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, να δεχτεί τους μετανάστες που έχουν προωθηθεί στην Ελλάδα από το έδαφός της. Έτσι, το Σύμφωνο αυτό έχει μικρή πρακτική αξία και η μη τήρησή του διαιωνίζει τη κατάσταση στα ελληνοτουρκικά σύνορα και μεταθέτει το πρόβλημα στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, που δέχονται τα караβάνια των παράνομων μεταναστών που περνούν από το τουρκικό έδαφος.

ακόμη και η Τουρκία, δεν πρέπει και δε μπορούν να αντιμετωπίσουν μόνες τις αυξανόμενες μεταναστευτικές πιέσεις από το Νότο και την Ανατολή. Μια πολιτική που να απαλύνει τις πληγές των οικονομικά προβληματικών οικονομιών του ευρωπαϊκού Νότου και να συμερίζεται τα προβλήματά τους είναι αναγκαία. Σαν ένα πρώτο βήμα κοινής αντιμετώπισης του προβλήματος, οι χώρες του Βορρά πρέπει να μοιραστούν τις ροές και να χαλαρώσουν τις πιέσεις και τις κοινωνικές εντάσεις που φέρει η ανεξέλεγκτη ροή ξένων υπηκόων στα κράτη της Μεσογείου. Οφείλουν τουλάχιστον να μελετήσουν την αναθεώρηση της Συνθήκης του Δουβλίνο 2¹⁵⁹ και να εξετάσουν το αίτημα των χωρών του Νότου για υποχρεωτική εσωτερική ανακατανομή των αιτούντων ασύλου. Η φιλοξενία αυτών των ανθρώπων σε κατάλληλα διαμορφωμένα κέντρα και η μη αποστολή τους στις χώρες εισόδου θα διορθώσει τις δυσλειτουργίες που παρουσιάζονται και θα βελτιώσει τις συνθήκες διαμονής των προσφύγων, μέχρι να βρεθεί μια οριστική και βιώσιμη λύση.

Επιπρόσθετα, επιτακτική είναι η ανάγκη αντιμετώπισης του προβλήματος που σχετίζεται με τους πρόσφυγες από τη Συρία και τις άλλες εμπόλεμες περιοχές. Η

¹⁵⁹ Με βάση το Δουβλίνο 2, οι μετανάστες που συλλαμβάνονται στην ευρωπαϊκή επικράτεια επιστρέφονται στη χώρα που έχουν κάνει αίτηση χορήγησης ασύλου ή στην πρώτη χώρα εισόδου τους στην Ε.Ε.. Η υπογραφή της Συνθήκης έχει δημιουργήσει αρκετά προβλήματα στις χώρες διέλευσης (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα, Κύπρος) και αποτελεί πάγιο αίτημά τους η αναθεώρηση της και η μετακίνηση των ξένων πληθυσμών με στόχο τη δικαιότερη και πιο βιώσιμη κατανομή των βαρών.

Ε.Ε. πρέπει να ενώσει τις δυνάμεις της με τα κράτη που συνορεύουν με τη Συρία, να προσφέρει κατάλυμα στους διωκόμενους και να διαβεβαιώσει για τη μη επιστροφή των Σύριων στα επικίνδυνα πάτρια εδάφη, ανακουφίζοντας την Τουρκία και την Ελλάδα από τα караβάνια των προσφύγων που θα κατακλύσουν τα σύνορά τους. Είναι καιρός για τις χώρες της αναπτυσσόμενης Βόρειας Ευρώπης να καταλάβουν ότι είναι μέρος του προβλήματος και πρέπει να προσφέρουν περισσότερη βοήθεια στους γείτονές τους, αν επιθυμούν να αποτελέσουν μέρος μιας μόνιμης και αποτελεσματικής λύσης. Τα προβλήματα είναι πολλά αλλά όχι ανυπέρβλητα, γίνονται τέτοια μόνο όταν συνδυάζονται με την αδιαφορία, τη μετάθεση ευθυνών και την έλλειψη συνεργασίας.

Συνεχίζοντας, όλες οι μελέτες επί του θέματος φανερώνουν την πολύπλευρη διάσταση της μετανάστευσης. Οι αιτίες του φαινομένου βρίσκονται μακριά και ξεπερνούν τα όρια ενός κράτους ή μιας συγκεκριμένης περιοχής. Συνεπώς, η διευθέτησή του κρίνεται υπερεθνική και οι μεμονωμένες κινήσεις είναι καταδικασμένες να αποδώσουν στη κάθε χώρα τις δάφνες μιας πρόσκαιρης επιτυχημένης προσπάθειας. Η συνεργασία των μερών κρίνεται επιβεβλημένη για την οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Προς αυτή τη κατεύθυνση κινούνται και οι συμφωνίες των χωρών της Ευρώπης. Η Ισπανία και η Ιταλία έχουν υπογράψει Σύμφωνα για διασυνοριακή συνεργασία με γειτονικά κράτη, όπως το Μαρόκο, τη Λιβύη και την Αλβανία. Στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, η Ελλάδα υπέγραψε Σύμφωνο Επανεισδοχής με την Τουρκία. Η περιορισμένη επιχειρησιακή του δράση αφορά τις αγκυλώσεις που παρουσιάζονται σε όλες τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες και αποδίδει μικρότερο μερίδιο ευθύνης στην Ελλάδα, τη χώρα που βρίσκεται στη δυσκολότερη θέση και επιθυμεί περισσότερο την εφαρμογή της συμφωνίας. Ωστόσο, παρά τα προβλήματα, η κίνηση είναι προς τη σωστή κατεύθυνση και επικροτεί τη σύναψη παρόμοιων συμφωνιών ή την αναβάθμιση των ήδη υπογεγραμμένων, με όλα τα κράτη που αντιμετωπίζουν ίδια με την Ελλάδα προβλήματα¹⁶⁰. Η

¹⁶⁰ Η Ελλάδα έχει υπογράψει συμφωνίες επανεισδοχής με τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τη Βουλγαρία, τη Γαλλία, την Ελβετία, την Ιταλία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία και την Τουρκία. Επίσης, έχει συνάψει συμφωνίες για την κοινή αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος (Εμπόριο λευκής σαρκός, λαθρεμπόριο οργάνων, όπλων, ναρκωτικών και μεταναστών) με την Αίγυπτο, την Αλβανία, την Αρμενία, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, τη Βουλγαρία, τη Γαλλία, τις Η.Π.Α., το Ιράν, το Ισραήλ, την Ιταλία, την

σύσφιξη της συνεργασίας και των σχέσεων των χωρών στους τομείς της πληροφορίας και της φύλαξης μπορεί να έχει ευεργετικές συνέπειες στον έλεγχο των ροών και στην προσπάθεια μιας πρώτης σοβαρής καταγραφής του φαινομένου και καθορισμού των διαστάσεών του.

Όμως, το πρόβλημα πρέπει να χτυπηθεί στη ρίζα του και η Ευρώπη οφείλει να στρέψει την προσοχή της στις περιοχές προέλευσης των ξένων που καταφθάνουν με κάθε τρόπο στα σύνορά της. Η Ελλάδα και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη οφείλουν να συνεργαστούν με τις χώρες διέλευσης και καταγωγής των μεταναστών. Πρέπει να γίνει ένας ειλικρινής διάλογος μεταξύ των κρατών, να καταγραφούν τα προβλήματα και οι πιθανές λύσεις πάντα με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής και την αρχή της ίσης κατανομής των βαρών και της ευθύνης που ο κάθε λαός δικαιούται να αναλαμβάνει και μπορεί να φέρει εις πέρας. Συνδυαστική της εφαρμογής των υπογεγραμμένων συμφωνιών επαναπροώθησης πρέπει να είναι η προσπάθεια της Ελλάδας να συνάψει συνεργασίες με τις χώρες καταγωγής των μεταναστών. Με αυτό το σκεπτικό, κρίνεται προς τη σωστή κατεύθυνση η δρομολόγηση συμφωνιών επανεισδοχής της Ε.Ε. με το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές, το Αφγανιστάν, τη Σομαλία, τη Νιγηρία και άλλες χώρες αποστολής μεγάλων μεταναστευτικών ρευμάτων. Τα κοινό μέτωπο των κρατών της Ε.Ε. μπορεί να κάμψει τις όποιες αντιρρήσεις και να επιτρέψει την επιστροφή του πλεονάζοντος μεταναστευτικού πληθυσμού που δεν εργάζεται ή δεν έχει ενσωματωθεί στις κοινωνίες της Ευρώπης.

Τελειώνοντας τις προτάσεις και τη σημασία της πραγματικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών, η όποια μεμονωμένη εθνική επιχείρηση απλώς μεταθέτει προσωρινά το ζήτημα. Είναι αδύνατον για κάθε κράτος ξεχωριστά, να αντιμετωπίσει ένα θέμα του οποίου τα αίτια, η έκταση και η εμβέλεια ξεπερνά κατά πολύ τα εθνικά του σύνορα. Με βάση τα παραπάνω, κρίνεται επιτακτική η διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού σχεδίου ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής που να προσδιορίζει το ρόλο των αλλοδαπών μέσα σε ένα μελλοντικό

Κίνα, την Κροατία, την Κύπρο, τη Λιθουανία, τη Μάλτα, την Ουκρανία, την Ουγγαρία, το Πακιστάν, την Π.Γ.Δ.Μ., την Πολωνία, τη Ρουμανία, τη Ρωσία, τη Σλοβενία, την Τυνησία και την Τουρκία.

πλαίσιο στρατηγικής για την ανάπτυξη. Η μονομερής αντιμετώπιση δε μπορεί να φέρει λύση σε ένα παγκόσμιο και πανευρωπαϊκό θέμα. Η μετανάστευση αφορά τις χώρες προέλευσης, τις χώρες διέλευσης και

τις χώρες προορισμού και δε μπορεί να διευθετηθεί δίχως τη συνεργασία όλων των μερών. Αυτό το ανθρώπινο ποτάμι θα συνεχίσει να υπάρχει και δε θα σταματήσει όποια κατασταλτικά μέτρα και αν πάρει η Ελληνική Κυβέρνηση ή η Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημαντικό είναι να εφαρμοστούν πολιτικές από όλα τα κράτη υποδοχής μεταναστών, με απώτερο σκοπό την ειρήνη και την ανάπτυξη στις χώρες προέλευσης. Η αύξηση της ανεργίας, οι συγκρούσεις και οι κοινωνικές αναταραχές είναι προβλήματα που ταλανίζουν τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Δίχως τη συνεισφορά όλων στην επίλυση των παραπάνω προβλημάτων, δεν πρόκειται να υπάρξει εξάλειψη του φαινομένου και τα σύνορά μας θα εξακολουθούν να είναι το τελευταίο εμπόδιο που θα περνούν οι μετανάστες στην προσπάθειά τους να ζήσουν ελεύθεροι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Πίνακας 1: Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός αλλοδαπών. Οι μεγαλύτερες μεταναστευτικές κοινότητες στην Ελλάδα.	
Χώρες	Πληθυσμός
Αλβανία	480.824
Βουλγαρία	75.915
Ρουμανία	46.523
Πακιστάν	34.177
Γεωργία	27.400
Ουκρανία	17.006
Ηνωμένο Βασίλειο	15.386
Κύπρος	14.446
Πολωνία	14.145
Ρωσική Ομοσπονδία	13.807
Ινδία	11.333
Μπαγκλαντές	11.076
Γερμανία	10.778
Αίγυπτος	10.455
Μολδαβία	10.391
Φιλιππίνες	9.804
Λοιπές χώρες και άτομα με αδιευκρίνιστη ή χωρίς υπηκοότητα	108.436

161

¹⁶¹ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, Όπως παραπάνω, σελ 9

Πίνακας 2: Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός κατά περιοχή προέλευσης και φύλο.			
Περιγραφή	Αμφότερων των φύλων	Άρρενες	Θήλεις
Σύνολο	10.815.197	5.302.703	5.512.488
Κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης	10.102.369	4.916.951	5.185.418
Κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης πλην του ελληνικού πληθυσμού	199.101	81.162	117.939
Ευρωπαϊκά κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης	530.213	268.045	262.168
Αφρική	25.846	18.237	7.609
Καραϊβική, Κεντρική ή Νότια Αμερική	2.564	743	1821
Βόρεια Αμερική	7.248	3.223	4.025
Ασία	138.262	91.245	47.017
Ωκεανία	1.990	855	1.135
Άτομα που δε δήλωσαν ξένη υπηκοότητα	1.880	784	1096
Άτομα χωρίς ή με αδιευκρίνιστη υπηκοότητα	4.825	2.620	2.205

162

¹⁶² Πίνακας 3. Απογραφή Πληθυσμού 2011, Όπως παραπάνω

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Πίνακας 1: Αναλογία των δυο φύλων στις ομάδες μεταναστών. Απογραφή 2011.		
Χώρα προέλευσης	Άρρενες	Θήλεις
Αλβανία	255.526	225.298
Βουλγαρία	28.686	47.229
Ρουμανία	21.003	25.520
Πακιστάν	32.713	1.464
Γεωργία	9.243	18.157
Ουκρανία	3.601	13.405
Ηνωμένο Βασίλειο	6.528	8.858
Κύπρος	7.295	7.151
Πολωνία	5.412	8.733
Ρωσική Ομοσπονδία	2.782	11.025
Ινδία	9.030	2.303
Γαλλία	1.779	2.459
Γερμανία	4.136	6.642
Αίγυπτος	8.044	2.411
Μολδαβία	3.257	7.134
Φιλιππίνες	2.982	6.822
Αρμενία	3.507	4.606
Συρία	5.347	2.281
Αφγανιστάν	5.575	1.336
Η.Π.Α.	2.599	4.954
Τουρκία	2.625	2.532
Ιταλία	2.513	2.495
Σερβία	1.298	1.295
Λοιπές χώρες και κατηγορίες	71.433	30.905
Σύνολο	466.914	445.015

163

¹⁶³ Πίνακας 3. Απογραφή Πληθυσμού 2011, Όπως παραπάνω

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Πίνακας 1: Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός κατά περιφέρειες.					
Γεωγραφικός κωδικός	Περιφέρειες	Σύνολο	Ελλάδα	Ξένες χώρες	
				Σύνολο	Χώρες Ε.Ε.
	Σύνολο χώρας	10.815.197	9.903.268	911.292	199.101
1	Βόρεια Ελλάδα	3.110.596	2.941.156	169.440	31.410
11	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Μακεδονίας_Θράκης	2.491.051	2.351.188	138.863	28.134
111	Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	608.182	586.226	21.956	7.489
112	Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	1.881.869	1.764.962	116.907	20.645
12	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Ηπείρου_Δυτικής Μακεδονίας	620.545	589.968	30.577	3.276
121	Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	283.689	272.091	11.598	1.092
122	Περιφέρεια Ηπείρου	336.856	317.877	18.979	2.184
2	Κεντρική Ελλάδα	2.745.706	2.522.403	223.303	55.742
23	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας_Στερεάς Ελλάδας	1.280.152	1.184.039	96.113	17.818
231	Περιφέρεια	732.762	688.187	44.575	8.565

	Θεσσαλίας				
232	Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	547.390	495.852	51.538	9.253
24	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου	1.465.554	1.338.364	127.190	37.924
241	Περιφέρεια Ιόνιων Νήσων	207.855	184.042	23.813	6.596
242	Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	679.796	638.321	41.475	8.931
243	Περιφέρεια Πελοποννήσου	577.903	516.001	61.902	22.397
3	Αττική	3.827.624	3.421.852	405.772	72.498
4	Νησιά Αιγαίου, Κρήτη	1.131.271	1.017.857	113.414	39.451
46	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αιγαίου	508.206	458.127	50.079	14.143
461	Περιφέρεια Βόρειου Αιγαίου	199.231	186.897	12.334	2.913
462	Περιφέρεια Νότιου Αιγαίου	308.975	271.230	37.745	11.230
47	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης	623.065	559.730	63.335	25.308

164

¹⁶⁴ Πίνακας 5β. Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων. Σύνολο χώρας, Μεγάλες Γεωγραφικές Ενότητες (NUTS 1), Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, Περιφέρειες (NUTS 2), Περιφερειακές Ενότητες (NUTS 3), Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Πίνακας 1: Πληθυσμός της Ελλάδας κατά τις απογραφές 1951-2011.		
Έτος	Πληθυσμός	Μεταβολή
1951	7.632.801	755.752
1961	8.388.553	380.088
1971	8.768.641	971.776
1981	9.740.417	519.483
1991	10.259.900	674.197
2001	10.934.097	-118.900
2011	10.815.197	

165

Πίνακας 2: Δημογραφική επίδραση μεταναστών στην αύξηση του πληθυσμού.					
Πληθυσμοί, μεταβολές	Έτη	1981	1991	2001	2011
Συνολικός Πληθυσμός		9.740.417	10.259.900	10.934.097	10.815.197
Ελληνικός πληθυσμός		9.559.822	10.092.624	10.172.284	9.903.268
Επίσημος αριθμός μεταναστών		180.595	167.276	761.813	911.929
Φυσική μεταβολή ελληνικού πληθυσμού		532.802	79.840	-269.016	
Μετανάστευση		-13.319	594.357	150.116	
Συνολική μεταβολή		519.483	674.197	-118.900	

166

¹⁶⁶ Κοτζαμάνης Β. Ανδρουλάκη Ε., Οι δημογραφικές εξελίξεις στη νεώτερη Ελλάδα (1830-2007), Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων, 2009, σελ 115

Πίνακας 3:Απογραφή πληθυσμού 2011. Μόνιμος πληθυσμός και ομάδες ηλικιών.			
Ηλικίες	Σύνολο	Έλληνες	Ξένοι υπήκοοι
0-4	537.185	484.326	52.859
5-9	512.533	461.125	51.408
10-14	519.371	473.039	46.332
15-19	553.225	501.149	52.076
20-24	627.063	542.782	84.281
25-29	723.710	620.951	102.759
30-34	822.386	709.132	113.254
35-39	812.743	705.568	107.175
40-44	832.548	741.736	90.812
45-49	748.358	680.069	68.289
50-54	731.395	677.867	53.528
55-59	660.318	624.203	36.115
60-64	625.692	603.135	22.557
65-69	508.229	496.034	12.195
70-74	542.113	533.886	8.227
75-79	475.050	470.395	4.655
80-84	352.341	349.259	3.082
85 Και άνω	230.937	228.612	2.325

167

¹⁶⁷Πίνακας 3. Απογραφή Πληθυσμού 2011. Όπως παραπάνω

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

Πίνακας 1: Επίδραση των μεταναστευτικών εισροών στην πληθυσμιακή μεταβολή των 27 κρατών της Ε.Ε..			
Χρονολογία	Συνολική μεταβολή (Ανά 1000 κατοίκους)	Φυσική μεταβολή μέσω των γεννήσεων των γηγενών κατοίκων	Μεταβολή του πληθυσμού λόγω της εισροής ξένων υπηκόων
2001	1,8 ¹⁶⁸	0,4 ¹⁶⁹	1,4 ¹⁷⁰
2002	4	0,3	3,7
2003	4,3	0,2	4,1
2004	4,6	0,8	3,8
2005	4	0,6	3,4
2006	4,3	1	3,3
2007	4,2	1	3,2
2008	3,8	1,2	2,6
2009	2,7	1	1,7
2010	2,9	1	1,9
2011	2,7	0,8	1,9
2012	2,2	0,4	1,8

¹⁶⁸ Crude rate of population change, Code: tps00006, Όπως παραπάνω

¹⁶⁹ Natural population change, Code: tps00007, Όπως παραπάνω

¹⁷⁰ Crude rate of net migration plus adjustment, Code: tsdde230, Όπως παραπάνω

Πίνακας 2: Ο μέσος όρος του δείκτη γήρανσης του ευρωπαϊκού πληθυσμού.

Χρονολογία	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Δείκτης γήρανσης (Ως ποσοστό επί του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-64)	23,5	23,8	24,1	24,3	24,7	24,9	25,2	25,4	25,6	25,9	26,2	26,7

Η πορεία του δείκτη γήρανσης στα πολυπληθέστερα ευρωπαϊκά κράτη.

Γερμανία	24,5	25,2	25,9	26,8	27,8	28,9	29,9	30,4	30,9	31,4	31,2	31,2
Τουρκία	8,3	8,4	8,5	8,7	8,9	9	9,1	10,7	10,2	10,5	10,8	10,9
Γαλλία	24,5	24,7	24,8	24,9	25,1	25,1	25,1	25,2	25,4	25,6	25,8	26,6
Ηνωμένο Βασίλειο	24,3	24,3	24,3	24,3	24,3	24,2	24,1	24,3	24,6	24,9	25,3	25,7
Ιταλία	27,4	27,9	28,5	28,9	29,3	29,8	30,2	30,4	30,6	30,8	30,9	31,6
Ισπανία	24,7	24,8	24,7	24,6	24,4	24,3	24,2	24,1	24,3	24,7	25,2	25,8
Πολωνία	18	18,2	18,4	18,6	18,7	18,9	19	18,9	18,9	19	18,9	19,4

171

¹⁷¹ Old-age-dependency ratio, Code: tsdde510, Eurostat, October 17, 2013

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

Πίνακας 1: Απασχολούμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.		
Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Α' Τρίμηνο 2012	Α' Τρίμηνο 2013
Σύνολο	3.837.900	3.595.900
Γεωργία, δασοκομία, και αλιεία	488.900	487.400
Ορυχεία και λατομεία	11.600	10.400
Μεταποίηση	375.600	339.400
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	25.500	29.700
Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	23.000	20.000
Κατασκευές	218.900	177.600
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	693.700	650.500
Μεταφορά και αποθήκευση	189.500	183.000
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	258.200	238.900
Ενημέρωση και επικοινωνία	73.600	78.600
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	118.600	105.500
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	5.900	2.600
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	221.800	203.800
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	71.300	59.400
Δημόσια διοίκηση και άμυνα. Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	338.900	336.900
Εκπαίδευση	308.300	275.800
Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	233.500	224.200
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	42.500	44.000
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	77.000	73.900
Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	59.600	53.200
Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	2.000	1.200

172

Πίνακας 2: Ποσοστά ανεργίας από το 1990 μέχρι το 2013.	
Έτος	Ποσοστό επί τοις εκατό
1990	6,4
1991	7,1
1992	7,9
1993	8,6
1994	8,9
1995	9,2
1996	9,6
1997	9,8
1998	11,1
1999	12
2000	11,2
2001	10,7
2002	10,3
2003	9,7
2004	10,5
2005	9,9
2006	8,9
2007	8,3
2008	7,7
2009	9,5
2010	12,6
2011	17,7
2012	22,6
2013	27,4

173

¹⁷³ Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2013, σελ 245

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7

Πίνακας 1: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.										
Υπηκοότητα	Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας									
	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποίηση	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού	Κατασκευές	Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας
Αλβανία	47.059	441	25.202	273	72.656	30.550	4.282	265	33.520	12.052
Βουλγαρία	7.586	29	1.515	20	2.495	3.044	413	31	6.730	1.284
Ρουμανία	3.580	12	1.953	43	3.886	2.127	254	27	2006	920
Πακιστάν	1.229	20	4.097	9	1.244	1.207	241	6	299	886
Γεωργία	792	31	1.618	21	2.577	1.704	242	15	3.606	575
Ουκρανία	485	6	606	9	858	1.451	169	16	4.328	428
Ηνωμένο Βασίλειο	147	4	319	1	160	1.163	502	115	1.851	379
Κύπρος	86	8	526	30	232	1.029	342	279	2.747	391
Πολωνία	214	19	770	3	2.664	965	167	16	2.102	413
Ρωσική Ομοσπονδία	469	10	1.259	29	1.230	1.550	288	25	2.489	506
Ινδία	3.192	23	1.118	6	503	353	97	8	208	554
Μπαγκλαντές	100	2	2.160	0	225	1.070	52	0	155	337
Γερμανία	289	2	340	6	189	975	328	49	1.186	382
Αίγυπτος	659	1	754	5	1.290	1.130	185	10	510	279
Μολδαβία	460	3	270	4	463	654	55	8	1.763	179
Φιλιππίνες	54	0	110	0	34	411	287	17	3744	291

Μετανάστες στην Ελλάδα. Πληθυσμιακή και οικονομική εξέλιξη και συμβολή

Αρμενία	113	5	976	10	692	694	83	7	883	239
Συρία	36	4	1.120	0	1.469	543	107	5	201	194
Η.Π.Α.	300	2	357	13	204	1.226	383	167	2.361	425
Αυστραλία	338	4	291	15	168	970	212	66	927	209
Λοιπές χώρες	1.488	22	3.463	72	2.754	8.672	2.032	374	8.479	2.181

174

¹⁷⁴ Πίνακας 4: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, Όπως παραπάνω

Πίνακας 2: Απασχολούμενοι αλλοδαποί (Άρρενες) κατά υπηκοότητα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.										
Υπηκοότητα	Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας									
	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποίηση	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού	Κατασκευές	Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας
Αλβανία	38.970	429	20.352	261	72.097	20.339	4.029	127	6.039	9.492
Βουλγαρία	4.291	29	982	20	2.376	996	360	12	511	639
Ρουμανία	2.574	11	1.508	42	3.839	957	209	14	400	671
Πακιστάν	1.202	20	4.017	9	1.231	1.178	236	6	286	856
Γεωργία	457	31	1011	20	2.556	668	223	3	302	325
Ουκρανία	197	6	358	9	829	279	114	1	216	152
Ηνωμένο Βασίλειο	60	4	207	1	143	492	250	72	776	227
Κύπρος	44	7	367	22	213	649	262	188	1.520	257
Πολωνία	120	17	607	2	2.637	389	120	5	223	268
Ρωσική Ομοσπονδία	251	10	714	27	1.207	515	224	9	359	280
Ινδία	3.119	23	1.081	6	495	339	91	7	163	538
Μπαγκλαντές	98	2	2.126	0	224	1.047	52	0	143	326
Γερμανία	102	2	203	5	174	404	164	27	507	229
Αίγυπτος	634	1	715	5	1.281	1.046	171	5	404	253
Μολδαβία	280	3	156	4	443	154	39	2	82	80
Φιλιππίνες	39	0	64	0	30	216	210	7	428	88
Αρμενία	64	5	622	9	681	379	74	1	139	162
Συρία	33	4	1.078	0	1.460	514	102	5	163	183

Μετανάστες στην Ελλάδα. Πληθυσμιακή και οικονομική εξέλιξη και συμβολή

Η.Π.Α.	163	2	233	7	191	760	274	89	1.247	268
Αυστραλία	184	4	197	13	156	587	148	38	350	143
Λοιπές χώρες	836	18	2.605	63	2.662	5.532	1.368	205	3.529	1.532

175

¹⁷⁵ Πίνακας 4: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, Όπως παραπάνω

Πίνακας 3: Απασχολούμενοι αλλοδαποί (Θήλεις) κατά υπηκοότητα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.										
Υπηκοότητα	Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας									
	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποίηση	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού	Κατασκευές	Εμπόριο, επισκευές, ξενοδοχεία, εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	Λοιπές υπηρεσίες	Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας
Αλβανία	8.089	12	4.850	12	559	10.211	253	138	27.481	2.560
Βουλγαρία	3.295	0	533	0	119	2.048	53	19	6.219	645
Ρουμανία	1.006	1	445	1	47	1.170	45	13	1.606	249
Πακιστάν	27	0	80	0	13	29	5	0	13	30
Γεωργία	335	0	607	1	21	1.036	19	12	3.304	250
Ουκρανία	288	0	248	0	29	1.172	55	15	4.112	276
Ηνωμένο Βασίλειο	87	0	112	0	17	671	252	43	1.075	152
Κύπρος	42	1	159	8	19	380	80	91	1.227	134
Πολωνία	94	2	163	1	27	576	47	11	1.879	145
Ρωσική Ομοσπονδία	218	0	545	2	23	1.035	64	16	2.130	226
Ινδία	73	0	37	0	8	14	6	1	45	16
Μπαγκλαντές	2	0	34	0	1	23	0	0	12	11
Γερμανία	187	0	137	1	15	571	164	22	679	153
Αίγυπτος	25	0	39	0	9	84	14	5	106	26
Μολδαβία	180	0	114	0	20	500	16	6	1.681	99
Φιλιππίνες	15	0	46	0	4	195	77	10	3.316	203
Αρμενία	49	0	354	1	11	315	9	6	744	77
Συρία	3	0	42	0	9	29	5	0	38	11

Μετανάστες στην Ελλάδα. Πληθυσμιακή και οικονομική εξέλιξη και συμβολή

Η.Π.Α.	137	0	124	6	13	466	109	78	1.114	157
Αυστραλία	154	0	94	2	12	383	64	28	577	66
Λοιπές χώρες	652	4	858	9	92	3.140	664	169	4.950	649

176

¹⁷⁶ Πίνακας 4: Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, Όπως παραπάνω

Βιβλιογραφία

1. Αμπατζή Λ., Προσεγγίζοντας το φαινόμενο του trafficking, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2008
2. Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Ε., Καυταντζόγλου Ρ., Μαλούτας Θ., Χατζηγιάννη Α., Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2008
3. Η έννοια της αδήλωτης εργασίας και τα χαρακτηριστικά της, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Δεκέμβριος 2012
4. Καβουνίδη Τ., Κόντης Α., Λιανός Θ., Φακιάλας Ρ., Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές, Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ, Τόμος Α΄, Αθήνα 2008
5. Καρασαββόγλου Α., Ο ρόλος της μετανάστευσης στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και ειδικότερα στις εργασιακές σχέσεις και η περίπτωση της Ελλάδας, Στο Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, Απρίλιος 2002
6. Κοτζαμάνης Β. Ανδρουλάκη Ε., Οι δημογραφικές εξελίξεις στη νεώτερη Ελλάδα (1830-2007), Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων, 2009
7. Λιανού Θ., Καβουνίδη Τ., Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20^ό αιώνα, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Μελέτες 72, Αθήνα 2012
8. Μαλούτας Θ., Εμμανουήλ Δ., Παντελίδου-Μαλούτα Μ., Αθήνα. Κοινωνικές δομές, πρακτικές και αντιλήψεις: Νέες παράμετροι και τάσεις μεταβολής 1980-2000. Ερευνητικό πρόγραμμα <<Κοινωνικές προϋποθέσεις για την αιεφόρο ανάπτυξη της Αθήνας-Αττικής>>, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Μελέτες 2, Αθήνα 2006
9. Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, Απρίλιος 2002

10. Παπαστεργίου Β., Τάκου Ε., Η μετανάστευση στην Ελλάδα. Έντεκα μύθοι και περισσότερες αλήθειες, Ίδρυμα Ρόζας Λούξεμπουργκ, Γραφείο Βρυξελλών, Παράρτημα Ελλάδας, Βρυξέλλες, Δεκέμβριος 2013
11. Πουλοπούλου Η., Η μεταναστευτική πρόκληση, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2007
12. Πουλοπούλου Η., Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα. Νομικό καθεστώς, γλώσσα, απασχόληση, ασφάλιση, Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), Εκδόσεις ΒΟΓΙΑΤΖΗ, Τόμος Α΄, 2009
13. Τριανταφυλλίδου Α., Μαρούκης Θ., Η μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ, Μάιος 2010
14. Τσίγκανου Ι., Λαμπράκη Ι., Φατούρου Ι., Χαϊνός Ε., Μετανάστευση και εγκληματικότητα. Μύθοι και πραγματικότητα, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 2010
15. Χλέτσος Μ., Ντόκος Θ., Γαβρόγλου Σ., Παλυβός, Gazon Ε., Ναξάκης Χ., Καρασαββόγλου Α., Γιαννόπουλος Ν., Μετανάστες και μετανάστευση. Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ, Απρίλιος 2002
16. Baldwin-Edwards M., The integration of immigrants in Athens: Developing indicators and statistical measures, Mediterranean Migration Observatory, UEHR, Panteion University, PRE-FINAL REPORT VERSION 2005, Athens
17. International Migration Outlook 2013, OECD Publishing, 2013
18. Kanellopoulos K., Gregou M., Petralias A., Size profile and labour market analysis of immigration in Greece, Centre of planning and economic, Reports 59, Athens 2009
19. Practical measures for reducing irregular migration, European Migration Network, March 14, 2012
20. STATISTICAL YEARBOOK OF GREECE 2008, National Statistical Service of Greece, Pireas 2009

Αρθρογραφία

1. Αντωνίου Δ., *“Μεγαλύτερη ανησυχία για μετανάστες”*, Η Καθημερινή, Ιούλιος 05, 2009
2. Δεληθανάση Μ., *“Σωτήρια για τη γεωργία η <<εισβολή>> μεταναστών”*, Η Καθημερινή, Ιούλιος 16, 2006
3. Δεληθανάση Μ., *“Οι αλβανοί μετανάστες αφήνουν τα χωράφια”*, Η Καθημερινή, Δεκέμβριος 19, 2006
4. Δεληθανάση Μ., *“<<Εισαγόμενη>> αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης”*, Η Καθημερινή, Σεπτέμβριος 30, 2009
5. Δεληθανάση Μ., *“Αύξηση της ανεργίας των μεταναστών”*, Η Καθημερινή, Νοέμβριος 06, 2009
6. Δεληθανάση Μ., *“Μετανάστες στα πρόθυρα μετανάστευσης”*, Η Καθημερινή, Αύγουστος 22, 2010
7. *“Εντυπωσιακή ανοχή στην παραοικονομία παρουσιάζει η Ελλάδα”*, Η Καθημερινή, Δεκέμβριος 12, 2009
8. Ονισένκο Κ., *“Οι πολίτες ζητούν μέτρα και συντονισμό”*, Η Καθημερινή, Απρίλιος 25, 2012
9. Antoniou D., *“Wanted: A European Migration Policy”*, Ekathimerini.com, Tuesday, August 13, 2013
10. Baldwin-Edwards M., *“Southern European labour markets and immigration: A structural and functional analysis”*, Στο The Greek Labour Yearbook, 2001, Panteion University Press, Athens
11. Baldwin-Edwards M., *“An analytical commentary on the Greek immigration bill, 2000”*, Mediterranean Migration Observatory Working Paper. No 1, February 2001
12. Baldwin-Edwards M., *“Immigration into Greece, 1990-2003: A Southern European paradigm?”*, UNECE, European Population Forum 2004, Geneva, Switzerland, January 12-14, 2004
13. Baldwin-Edwards M., *“Statistical data on immigrants in Greece: An analytical study of available data and recommendation for conformity with European Union standards”*, Mediterranean Migration Observatory, FINAL REPORT, November 15, 2004
14. Baldwin-Edwards M., *“The changing mosaic of Mediterranean migration”*, Migration Information Source, June 2004

15. Baldwin-Edwards M., Safilios-Rothchild C., *"Immigration and unemployment in Greece: Perceptions and realities"*, South European Society and Politics, November 19, 2007
16. Barjaba K., *"Albania: Looking beyond borders"*, Migration Information Source, August 2004
17. Chassamboulli A., Palivos T., *"The impact of immigration on the employment and wages of native workers"*, Journal of Macroeconomics, August 12, 2013
18. Cholezas I., Tsakloglou P., *"The economic impact of immigration in Greece: Taking stock of the existing evidence"*, South European and Black Sea Studies, Vol 9, Nos 1-2, May 12, 2009
19. *"Fueled by immigration EU population rises to 378.5 million in 2002"*, Associated Press, January 10, 2003
20. Fuller T., *"Low birthrates pose challenge for Europe"*, International Herald Tribune, December 12, 2002
21. Gidarakou I., Kazakopoulos L., Koutsouris A., *"Economic immigrants in Greek rural areas: Socio-economic integration and questions of ethnic exclusion"*, South European Society and Politics, Vol 16, Issue 4, December 01, 2011
22. Janowski T., *"EU Must see benefits on immigration, Greece says"*, May 15, 2003
23. Kasimis C., *"Migrants in rural Southern Europe: The case of Greece"*, Migration Policy Institute, POLICY BRIEF 23, May 2003
24. Kasimis C., *"Migrants in the rural economies of Greece and Southern Europe"*, Στο The implications of the settlement and employment of migrant labour carried out by C. Kasimis, V. Nitsiakos, E. Zacopoulou and A. Papadopoulos in the period 2000-2002, Migration Information Source, October 2005
25. Kasimis C., *"Greece: Illegal immigration in the midst of crisis"*, Migration Information Source, March 2012
26. Kasimis C. Kassimi C., *"Greece: A history of migration"*, Migration Information Source, June 01, 2004
27. Kasimis C., Papadopoulos A., *"The multifunctional role of migrants in the Greek countryside: Implications for the rural economy and society"*, Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol 31, No 1, January 23, 2007

28. Kasimis C., Papadopoulos A., Zacoboulou E., *"Migrants in rural Greece"*, Στο The implications of the settlement and employment of migrant labour in rural Greece carried out by C. Kasimis, V. Nitsiakos, E. Zacoboulou and A. Papadopoulos in the period 2000-2002, Blackwell Publishing, Vol 43, No 2, April 2003
29. Konstandaras N., *"Greece puts the focus on migration"*, International Herald Tribunes, November 18, 2002
30. Markova E., Sarris A., *"The performance of Bulgarian illegal immigration in the Greek labour market"*, South European Society and Politics, Vol 2, No 2, November 19, 2007
31. Nomikos J.M., *"Illegal immigration and organized crime in Greece"*, Research Institute for European and American Studies (RIEAS), Research Paper, No 144, August 01, 2010
32. *"PACE (The Council of Europe's Parliamentary Assembly) calls for urgent measures to assist Greece and Turkey with mounting migration tensions in Eastern Mediterranean"*, Migrants at sea, January 29, 2013
33. Petrou M., *"Rural immigrants, family farm modernization and reactivation of traditional women's farming tasks in Greece: Masculinities and femininities reconsider"*, South European Society and Politics, Vol 17, No 4 March 16, 2012
34. *"Temporary and circular migration: Empirical evidence, current policy practice and future options in EU Member States"*, European Migration Network, October 2011
35. Terzi G., *"Immigrants make better use of employment opportunities"*, Kathimerini, January 15, 2003
36. *"The economist survey on migration"*, Athens Migration Policy Initiative, November 02, 2002

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	01
Preface	04
Κεφάλαιο 1: Μια συνολική επισκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης στην ελληνική επικράτεια.	
1.1 Η μετανάστευση στην Ελλάδα. Ιστορική αναδρομή, παράγοντες μεταστροφής του φαινομένου και προβλήματα ένταξης.	07
1.2 Λόγοι που οδηγούν εκατομμύρια μετανάστες στις ακτές της Μεσογείου.	
1.2.1 Παράγοντες που έλκουν τους μετανάστες στην Ελλάδα.	13
1.2.2 Παράγοντες που διώχνουν τους αλλοδαπούς από τις χώρες καταγωγής τους.	20
1.3 Μεταναστευτικές ροές.	24
1.4 Ανάλυση του μεταναστευτικού πληθυσμού.	
1.4.1 Η κατανομή των αλλοδαπών με βάση την καταγωγή τους και αναλογία των δύο φύλων.	30
1.4.2 Περιοχές μεγαλύτερης συγκέντρωσης.	36
1.4.3 Συμβολή των αλλοδαπών στη δημογραφική ανανέωση της Ελλάδας και υπολογισμός της παράνομης μετανάστευσης.	41
1.5 Η ευρωπαϊκή διάσταση της μετανάστευσης.	49
Κεφάλαιο 2: Η δράση των μεταναστών στην ελληνική οικονομία. Παρουσία και συμβολή των ξένων εργαζομένων στη διαμόρφωση του πλαισίου	

της σύγχρονης εργασιακής και οικονομικής πραγματικότητας.	
2.1 Το ευρωπαϊκό και ελληνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε το φαινόμενο της σύγχρονης μετανάστευσης.	56
2.2 Η παρουσία των μεταναστών στην οικονομία.	
2.2.1 Μια επισκόπηση της ελληνικής οικονομίας.	60
2.2.2 Η συμμετοχή των μεταναστών στην οικονομική δραστηριότητα.	68
2.2.3 Δείκτες της αγοράς εργασίας.	79
2.3 Η συμβολή των μεταναστών στη διαμόρφωση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.	
2.3.1 Η επίδραση των ξένων εργαζομένων στα βασικά μεγέθη της οικονομίας.	87
2.3.2 Η συνεισφορά των μεταναστών στην αγροτική οικονομία και την κοινωνία της υπαίθρου.	99
2.3.3. Η αρνητική επίδραση των ξένων εργατών στη διαφύλαξη των εργατικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του συνολικού πληθυσμού.	106
Συμπεράσματα	114
Προτάσεις	124
Παραρτήματα	138
Βιβλιογραφία	156
Αρθρογραφία	158